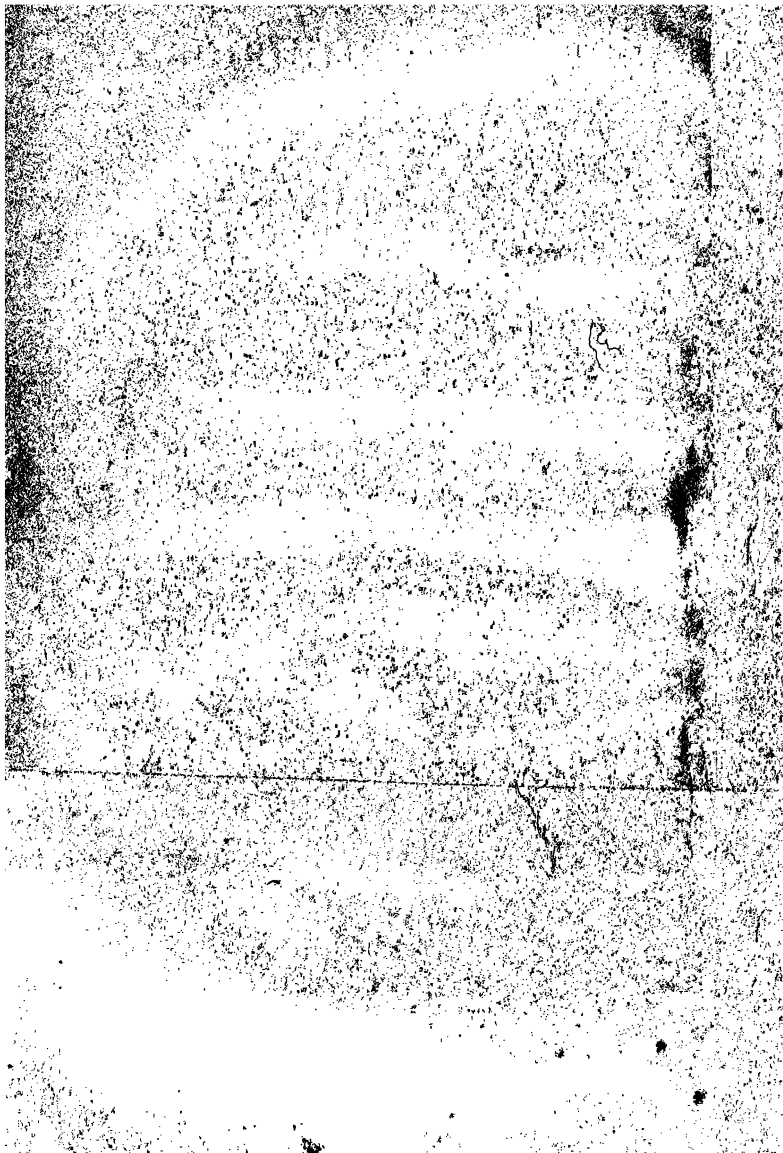


LUCIA DEMETRIUS

ALBUM  
DE  
FAMILIE

NUVELE





u litere slavone și o biciușcă cu mâner de argint lucrat, cu codițe împletite.

Tudor rămânea, întors dela vânat, într'un jeț sau la altul din salonul lung, care străbătea casa pe mijloc, dela un capăt la altul, înalt, întunecat, larg. Mobile vechi, de lemn, de piele, de mătase, se înșirau de-a lungul zidului, tablouri întunecoase, șaluri turcești, arme vechi, pene, pasări, sfesnice se suiau pe pereți până în tavanul roșu închis, abia zărit de jos, noris; mese multe, de joc, mici, mari, grele, strâmbe, surgeau prin mijloc, dela ușa pridvorului din fund până la aceea a încăperii de judecată de la intrare. Tudor rămânea într'un jeț, pe un divan, pe o bancă de lemn cu spătar înalt de strană. Sultana, între sfârșitul aceluși an, nu-i putea suferi apropierea. Stătea acolo, nemiscat, cu ochi de pasăre, de miniață, o urmărea cu ochii, nu cu capul, tăcea. Câte unul din câinii lui de vânătoare intra binișor în salon, se gudura, săruta mâinile stăpânului și ca trimes venea să se frece de genunchii ei.

Așa cum fusese pentru Raluca altădată Mihai, Tudor era altfel și altceva decât un bărbat. Bărbat era Manole, care bea, se abrita cu putere și poftă. Om era care privea viața cu bunăvoință și nu n'ar fi ajuns decât până la gles-  
tările întâmplărilor. Tudor le vedea de  
și le-ar vedea o pasăre, un vultur  
Tot ce spunea era adânc și fru-  
glasul stăpânit, mâna lungă și

subțire adiind odată cu vorbele, rar. Parcă din el și dela el învățase Sultana sămânța cuvântului „frumusețe”. Semăna cu maică-sa, i se părea Sultanei, dar Raluca n'avea acea putere de a se deslipi de pământ, care îl înălța câte odată pe Tudor, când vorbea de pădurea prin care trecuse în zori, de balta în care apunea soarele, de biserica mică din Dobricești, lângă care descălecuse în chindie și de cum simțise în el, când trecuse, plecându-se, pragul scund, simțământ în care recunoștea Sultana ceva ce și în ea se petrecuse, dar slab și ticălos, ca și cum, ceea ce putea simți ea, era umbra cenușie ce se vedea în oglinzile din salon, când făpturile vii treceau prin fața lor. Tot ce răsună dinăuntrul lui Tudor în afară, era parcă sufletul stațiilor de gânduri sau înfiorări ce treceau prin făptura ei.

Așa îl iubise și Raluca pe Mihai, tatăl lui Tudor, aceeași admirație și cuvioșie, ca pe o desăvârșire a cărei apropiere și atingere n'o meriți.

Ce lucru mârșav pot fi bărbații, se gândea Sultana la bietul Manole, și ce dumnezești pot fi, și privea către Tudor.

Intr'o zi, amarul o înnecase, îi trecuse peste cap, o dăduse la fund. Manole lipsea de șase zile, era pe moșie. Printre slugi se svonise că are o ibovnică în sat, morăreasă. N'ajunsese la urechile Sultanei, dar auziseră Florica și Raluca, și-l ocărau rău pe Manole, fără să spună adevărata pricină. Pe Ioniță îl găsisse de dimineață, mototolind un șoarice mort, adus de pisică, morfolindu-l în degete, gata poate

## ALBUM DE FAMILIE

S'au ros florile de atlas, care fuseseră liliachii, și catifeaua nisipie e mâncată pe margini și pătată pe fețe de degete, de cerneală, de ceară. Colțurile de metal s'au coclit și încuietoearea nu mai e bună de nimic, nu mai prinde. Paginile groase, cu chenar de aur înflorat, au crăpat unele pe lat și fotografia pusă în cadrul din mijloc scapă prin margini. Uite, ofițerul ăsta cu barbete, cu mâna noduroasă pe sabie și ochi fără gând, a murit abia anul trecut, bietul, avea 94 de ani. S'a prăpădit într'un azil, că n'a avut copii, n'a vrut niciodată să se însoare de dragul Sultanei, care nu l-a luat. A avut dreptate, treizeci de ani între ei, asta înseamnă ceva. Și pe urmă și de vârsta ei să fi fost, că tot nu-l lua. Și pe Manole tot cu sila l-a luat și tot unde îi era dat să ajungă a ajuns. Sultana? Uite-o ici, uite cum se ține copăcel, în rochița de dantelă lungă, cu mâinile grase prinse de marginea cu ciucuri a fotoliului. Și ăsta, băetanul ăsta lung cu capul ras, subțire și lălău, cu ochi albi ca iaurtul și gura deschisă peste barbia grea, ăsta e copilul ei, Ionița, copilul Sul-

tanei și al lui Manole. Așa s'a născut, n'a putut să vorbească niciodată, până la zece ani nu s'a ridicat pe picioare. Noroc că maică-sa nu l-a mai văzut. Așa e și acum, nu pricepe nimic, nu-i pasă de nimic. Numai de foame știe, și mănâncă, Doamne, mănâncă de se istovește, cât îi dai. Numai mănucarea o cunoaște, numai ea îl trezește, celelalte lucruri sunt pentru el tot una. Dacă îi pui în față un clopoțel, un șoarice, sau o pălărie, nu le cunoaște, nu știe ce să facă cu ele și nici mâna n'o întinde să le prindă. Inchide ochii, cască, se culcă, se scoală, trăiește ca un vierme, și încă și viermele se duce după hrană și împerechere, el nici atât. Biata Sultana poate că n'a înțeles până la sfârșit că e tâmpit copilul ei, că n'avea el mai mult decât trei ani, când s'a prăpădit ea. Manole, el, simțise, și țăran cum era (că o măritase Florica cu cine îi venise mai întâi la îndemână, nu era lucru de amânat și dacă un ciocoi i-a ieșit în drum și a pețit-o, după ciocoi a dat-o), toată vina dobitociei lui, pe Sultana o dădea. Așa sunt țărani, parcă ar fi numai al femeii copilul, parcă numai ea ar fi vinovată că i-a făcut bărbatului buclucul să-i facă un copil. Al muerii e, dacă e nevolnic, și crește și cruțarea și bunăvoința bărbatului pentru ea, dacă e isteț și de soi copilul. Manole nu se putea stăpâni să n'o bodogănească și ocărască pe Sultana, dacă băiatul, pe brânci, mergea cu capul înainte și și-l izbea de zid ca și cum n'ar fi fost perete acolo, dacă stătea bleg, pe podea, ziua toată, cu balele curgându-i

și ochii albi, seci de privire, ca două coji de ou. Poate și purtarea asta a făcut-o pe Sultana să se întoarcă la dragostea ei veche, care pentru ea nu se sfârșise și nu se îngropase, cum credea măică-sa, Florica. Ea voise s'o curme și să-i șteargă și urma, că Iorgu, bărbatu-său, s'ar fi muiat de suferința fetei și ar fi măritat-o și cu Tudor, măcar că îi era văr bun, măică-sa Raluca soră cu Florica. Florica luptase din greu cu fata și cu bărbatul: „era destul, spunea ea, că în neamul nostru s'a întâmplat, cum nu s'a mai văzut în alte neamuri, să ție două surori, pe rând, acelaș bărbat, nu ne mai trebuie acum alte încrucișeri păcătoase, mai sunt oameni pe lume, nu e numai vărul Tudor. Nici Dumnezeu, nici oamenii nu văd cu ochi buni asemenea înrudiri”. Și o măritase pe Sultana cu Manole.

Silă și frică trebuie să-i fi fost Sultanei de el, mare, mustăcios, crunt cum era, nu atât la fire cât la chip și glas. Silă și frică de apropierea lui, de așternutul lui, poate acelaș în care fusese și ea zămislită, (că niciunul din neamul lor nu s'a depărtat cât a trăit de conacul dela Iercani), ca din îmbrățișarea lor să iasă un copil ca Ioniță. Se gândea, fără îndoială, în întunericul perdelelor de „Toile de Jouy”, la fel cu aceea ce acoperea zidurile și fotoliile scunde, în odaia Mariei, a ei acum, lângă răsuflarea fierbinte și deasă a gurii lui mustăcioase, în strângerea puternică a brațelor lui lungi și nedorite, pe când lăutarii mai cântau încă în curte și ultimii cheflii mai chiuiau sub umbrar, se gândea Sultana la ochii lui Tudor,



cari nu știa dacă sunt frumoși, dar pe care îi iubea, la gura lui Tudor pe care încă n'o sărutase, la brațul lui Tudor care o lua ușor de talie când se plimbau, târziu, pe sub tei și la glasul lui pe care îl iubia. Nu cunoscuse din dragoste decât cuvintele schimbate încet, decât privirile și jurămintele. Avea 16 ani. Ceea ce se petrecea acum cu ea nu era iubire, era altceva, o desvelire nerușinată, o mănjire, o putere care se desfășura lângă ea ca să facă gesturi absurde, urâte, un amestec de vorbe turburi și străduințe caraghioase și înfricoșătoare. Nici nu știuse că lucrurile se petrec așa. Din spaima și scârba ceasului acela, din desnădejdea măruntaelor ei învinse, se născuse Ioniță, idiotul, copilul care se târa pe brânci, cu gura băloasă.

Mai târziu, Tudor, plecatul în lume ca să nu fie acolo la nunta ei, se întorsese la Iercani, la măicăsa, Raluca. Uite-l ici, într'o fotografie făcută la București, trimisă mume-si. Stă în fața unei mese, cu mâna dreaptă în foile unei cărți, cu fruntea plecată. Ce frunte frumoasă avea, sub părul des, negru, pe care îl întindea să nu stea creț, și ceva sec, uscat pe chip, tras, ca și cum ar arde o văpaie dedesubt, ținută pe loc, sub privirea tare și dreaptă. I se păruse firesc să fie acasă, la maica lui, altă casă n'avea, și i se păruse peste puțină să nu vie acolo unde se afla Sultana. Florica se temuse, tăcuse, băgase intrigi și nu izbutise nimic. Incercase să-l hotărăscă pe Manole să-și ia nevasta și s'o ducă pe moșia lui, pe care nimeni n'o văzuse încă. Lui Ma-

nole îi plăcea însă mai bine aici decât acasă la el, unde taică-său, fostul vechil al moșiei, pe care prin viclesug o dobândise, răcnea la maică-sa, încă cu picioarele goale prin glod, și își strunea flăcâii ca altădată pe argați. Manole era sătul de certuri cu el. Era mai frumos, mai bogat, mai liniștit conacul dela Iercani și nimeni nu țipa la el. Se deprinsese să fie egal cu ceilalți și să le fie frică altora de vorba lui. Socru-său, Iorgu, singurul bărbat care mai era în casă, era domol și bun. Dacă Iorgu ar fi fost mai aspru și mai treaz, nici în viața Florichii, nici în cea a Sultanei, nu s'ar fi petrecut cele ce se petrecuseră. Tudor se întorsese. Sultana îl înbea încă. Era înalt, subțire, cu frunte largă și ochi mari, galbeni, calzi. Manole era prea bine legat, cu glas tare, cu ochi mici, cu fața lată. El ăsta de aici, lângă femeea asta subțire, cu privire piezișă și cu flori în păr. El și Sultana, câteva luni după ce s'au cununat.

Tudor stătea deoparte, tăcea, privea adânc, era tot curat, negru, serios, se ținea drept și cădeau frumos hainele de el. Semăna cu maică-sa, Raluca, făcut ca ea, cu mișcările scurte și stăpânite că și cum dincolo de ele s'ar fi ascuns o sete de mișcare atât de mare, un foc atât de crâncen, încât trebuia să le închidă într'un cerc strâmt. Farmecului, pe care îl simțise altă dată pentru el Sultana, se adăugase acum un fel de recunoștință, de admirație că nu el rupsese somnul de ceară al celor 16 ani ai ei, îmbătați de lună și de Lamar-

tine. Rămăsese cel pe care îl iubești și bărbatul devenise dintru început brutal, cel de pe urma căruia faci copii.

Pentru că Manole luase din mâinile ostenite și de totdeauna lenese ale lui Iorgu toate frânele moșiei, Tudor n'avea mare lucru de făcut. Bătea pădurea; colinda balta vânând, pleca pentru zile întregi și se întorcea ars de soare, slab, murdar, cu cisme grele de noroaie, cu saci de piele plini de vânat. Sau pleca pentru multe zile călare. Nu s'ar fi apropiat de Sultana, și ar fi rămas să ardă prin colțurile marelui salon, ca o lampă uitată când pe un jilț când pe altul, dacă ea n'ar fi venit către el. Tudor nu cerea nimic, sau mai nimic, dar când spui limpede unei femei care știe că ai iubit-o cândva: „dacă nu treci în fiecare seară, înainte să te culci, prin pridvorul dinspre lac, să te văd eu de jos, de pe pajiște, să știi că nu mă culc”, și când ea vede că e adevărat, că dacă uită, sau nu poate să mai treacă odată cu sfeșnicul adăpostit cu palma de vânt prin pridvor, tu ești și la cincă dimineața încă acolo, pe pajiște, covârșit de noapte, muiat de rouă, spălat de zori, nu mai e nevoie să spui altceva sau să ceri mai mult. Tudor tăcea, dar această singură înțelegere păcătoasă fusese punte, lungă, ce e drept, de un an aproape, către celelalte. Nu-i ieșise în drum niciodată dacă se plimba singură în crâng, n'o oprise în odăile mari cu miros de burueni și lucru vechi, întunecate de draperii, nu-i trimesese bilete cum se aș-

tepta ea pe sub uşă, sau prin geam, când era Manole pe moşie, dar aştepta noaptea, în grădină, trecerea ei prin pridvor. Şi atunci Sultana, cuce-rită de tăcere şi stăruinţă bănuită, se dusesese ea la el. Copilul ei se târa ca o lighioană şi era urât. Bărbatul venea seara obosit, înfometat, mânca mult, striga tare, nesinchisit, când era în toane bune îi trecea pe obrazul îngust o palmă lată, aspră, cu miros de ham şi bălegar; când era necăjit de argaţi, ploaie sau secetă, suduia tare slugile, se împiedica parcă anume în Ioniţă, care stătea în picioarele tu-turor, şi se plângea de şoarta ce i-a dat un copil ca el, de nevasta care n'a fost în stare să facă altul mai bun. Iorgu se încrunta numai așa, de ochii Florichii. El ştia că Manole e om bun, că are să-i treacă: „e obosit, e amărît, îşi varsă focul şi îi trece”, lămurea el. Florica înghiţea noduri, nici ei nu-i plăcea Manole, dar ea îl adusesese, ea silise fata să-l ia, şi ştiuse de ce o face. Raluca aproape zâmbea. Asta era pedeapsa meritată de Florica. Să nu vrea ea, Raluca, să se însoare Tudor cu Sul-tana, da, înţelegea, dar să nici n'o întrebe Florica, să sară ca muşcată de şarpe cum aflase de iubirea lor, ca şi cum pacoste mai mare nu se putea ca dra-gostea între doi veri, nu putea să sufere. Parcă la ei în casă numai ce se cuvenea făcuseră.

Uite, ea, Raluca, se măritase cu Mihai, bărbatul soră-si celei mari, Maria, numaidécât după moartea Mariei, şi nici nu şovăise, nici căinţă n'avusese. „Dar pedeapsa lui Dumnezeu, că te-a lăsat Mihai

și a plecat la Iași, n'o simți?", o întrebase Florica. Pedepsă? Nu, firea nestatornică și pătimașă a lui Mihai. Așa s'ar fi purtat el cu oricine, oricând. Se bucura aproape Raluca de bădărania lui Manole. Să știe Florica ce a pierdut, când l-a înlăturat pe Tudor. Nu l-ar fi dat ea, nu, pentru nimic în lume, dar să fi rămas lucrurile la voia ei, să fi atârnat de ea și de Tudor, nu să fie din capul locului goniți așa, și din gând. De unde putea să știe Raluca adevăratele pricini ale Florichii?

Tudor vedea suferința nu ascuțită, dar statornică și otrăvită ca o baltă scundă, în care trăia Sultana și nu-i spunea nimic, n'o oprea din drum niciodată, și singuri dacă rămâneau, se scula el întâi și pleca ușor din odaie. În odaia din fund, dinspre lac, Raluca, în fața clavierului desfundat, mai încerca încet un cântec vechiu: „Les roses que vous avez touchées”. Florica scosese din dulap teaca de piele brodată în care era pieptenele de os alb, cu care străbunicul Dragomir, polcovnicul, zice-se, își pieptăna barba, și încerca să copieze pe un gherghef mic desenul încurcat al broderiei. Mai erau acolo, în dulapul de sticlă din prima încăpere, din fața sălii mari, căreia i se dădeau ușile de perete când veneau țărani cu jalbe și dijmă pe scara din față, iar Manole, cu picioarele svârlite înaintea de o parte și alta a mesei, îi trecea în catastife cu zilele de muncă, vinile și datoriile lor, mai erau în dulap câteva pistoale mari, grele, o psaltire, un dicționar

și să-l mănânce. Se umpluse de scârbă până sus, ca un pahar de apă. Rațuca, spre seară, cânta iar la clavir, Florica broda la gherghef, Iorgu fuma pe cerdac; se cam prostise de bătrânețe, își împărțea timpul între somn și o veselie domoală și fără pricină.

La masă, Tudor se desghetase, povestise despre un tovarăș al lui de arme, pe când făcuse armata la București, despre o iubire fericită și o călătorie la Veneția. Pe Sultana o umflase plânsul. Noaptea, când trecuse, după ce toți dormeau, pe cerdacul care da spre lac, pusese sfeșnicul pe masă și coborîse în grădină, se apropiase de banca pe care sta Tudor. Il rugase să plece, să se depărteze de Ier-cani. Il iubea. Nu mai putea suferi apropierea lui, avea destule amărăciuni. Nu se mai putea. Să se ducă. Ce vrea el să se întâmple? Nimic? Atunci ce rost are așteptarea asta pe bancă, în fiecare seară. N'o aștepta pe ea, nici n'a gândit, nici n'a vrut s'o silească să coboare vreodată. Bine, dar se putea să nu ajungă aici? Putea ea să treacă zilnic pe pridvor, ca pe drum în sat, cu aceeași inimă, când îl știa jos, înghețat? El e mai deștept, mai socotit decât ea, de ce la asta nu s'a gândit?

Tudor o luase de mână, o rugă să tacă puțin, să meargă amândoi pe sub copaci, pe marginea lacului, să se liniștească. Vântul suflase lumânarea de pe cerdac. Greierii parcă erau clopoței la o sanie neagră, care ar fi fost întreaga noapte. Merseseră alături. Tudor o ținea numai de braț. Când simțise că îi e frig, îi

prinsese cu mâna gulerul scurteicii pe piept, sub bărbie, și i-l ținea așa, mergând. Era ca un izvor de căldură, de frică, de bucurie, ceva prețios ca un giuvaer și temut ca ghiara pe care ar fi pus-o noaptea pe pieptul ei. Nu mai vorbiseră nimic. Se întorseseră târziu, înghețați, cu urechile pline de fâșăitul frunzelor vestei, de orăcăitul broaștelor, de țârăitul greierilor.

Era în Octombrie și, fără cuvinte de legământ și făgăduieli, plecaseră așa în fiecare noapte. Sultana se ghemuise ea cea dintâi la pieptul lui, cu fața ridicată spre el și spre luna searbădă în pomii goi, din chemarea chipului ei micșorat de așteptare, frică și nădejde pornise sărutarea uscată ca o limbă de foc, care plecase brusc, ca o vâlvătaie din cărbuni suflați, de pe gura albastră de emoție și frig a lui Tudor.

Și cum venise iarna, și nu mai erau cu puțință strecurările în noapte și crâng prin zloata sau bi-cele de gheață care plesneau din patru părți casa, nici prin ușile bine zăvorâte pentru toate spaimele ce le adusesese cu el urâtul, pentru tâlhari, pentru lupi, pentru răbufneli de viscol, tot Sultana avusesese prima îndrăzneală și îl trăsese după ea pe Tudor, într'o seară în care Manole înnoptase în bălți, pe insula unde aveau crescătorie de vite, către care se dusese cu sania pe tava de ghiță a lacului, în iatacul ei, camera Mariei, cum îi rămăsese numele la conac de mult, de când trăiau boierii cei bă-

trâni și dăduseră cea mai frumoasă odaie fetei celei mai mari, înainte s'o cunune cu Mihai.

De mulți ani, de când erau mici, singurii copii ai casei ei doi, înainte de plecarea lui Tudor la militarie și la școli, nu mai intraseră împreună aici. Se strecurau de mână altă dată, când toți ai casei erau în grădină, pe malul lacului, cu caleașca la vreun conac vecin, și se uitau îndelung la draperiile de polog ale patului, din pânză groasă de un roșu ca smeura de desene turcești, ca niște pere mici, verzui, cu coada întoarsă și cu sâmburi mulți în tot cuprinsul ei, la perdelele de la geam la fel, căptușite cu tul alb și cu praf, la fotoliile foarte joase și rotunde, cu speteze scunde, la canapeaua cu un capăt ridicat în sus, la spălătorul cu lighian înalt înflorat, cu cană pântecoasă și lucioasă. Pentru că se umbla puțin, mai deloc aici, (odaia îi trecuse Raluchii dela moartea Mariei și ea stătuse numai o lună în ea și se mutase la loc, cu Mihai cu tot, în camera ce o avea când era fată), copiii li se păruse altfel decât toate odăile casei, cu alt miros, cu alte umbre. Se priveau în oglinda cu ramă de argint, care se înclina, a mesei mici, cu lemn încrustat în lemn, cu pene înfipite într'un vas albastru cu nisip și călimară cu cerneală uscată pe fund. Amândoi, împreună, nu mai fuseseră aici. Amândoi, atunci, nu bănuiau cum au să se simtă într'o zi în ea, ca strânși în același pumn, mai tare, mai închis, el cu singura imagină a odăii, cea pe care i-o păstrase copilăria, ea, cu nesuferita, urîta în-



chipuire a lui Manole, întorcându-se pe o parte, în patul înalt mormăind printre mustățile groase, întinzând un braț puternic, lung, păros, s'o ajungă. Și același pat, același cuprins cald și scund între perdele și polog, cuprindea acum o fericire care o lărgea cât lumea, de se simțea fără margini și cântând toată ca noaptea de greieri, și adunată la un loc ca un ghioc, și împărțită bucați, cap, ochi, picior, palmă, fericite în parte și tăiate de rest. Că o asemenea bucurie există, Sultana nu bănuise niciodată, ea pentru care tovarășia unui bărbat în crivat, când ești numai în puterea lui, a singurătății și a întunericului, fusese o măcelărire treptată în care nu-și pierdea niciun mădular, ca suferința s'o găsească tot întreagă a doua zi, și să se ospăteze din plin.

Când trupul tot era greu de bucurie ca un sac plin, căzut la fund, sau ușor de i se părea Sultanei că i-ar trebui ghiare, nu mâini, să se prindă mai adânc de saltea ca să nu se desprindă și ridice ca un abur, i se năzărea deodată gândul că nu e Tudor cel de alături de ea, cu ochiul sau gura umedă pe umărul ei, că tot ce era mai bun în Tudor uitase și îl avea alături lipsit de el însuși. Îl ruga atunci să vorbească, să-i audă glasul, să-i recunoască gândurile. Și Tudor vorbea, în așa chip că i se părea iar Sultanei că numai el atinge inima lucrurilor cu vorba lui. Pădurea, oamenii, iubirea, erau deodată altfel de cum le cunoaștea prin sine sau prin alții Sultana ci așa cum le bănuia și spera. Parcă i se ju-

puiau ochii de o pânză ce acoperea culoarea adevărată a firii și sufletul se desgheta ca o apă primăvara. Și de afară se auzea plesnind ghița lacului, venise Februarie cu zile de Marte. Ciori croncăneau zi și noapte în pomii mulți, negri de la Iercani, câte un foc de flintă slobozea pândarul, să mai deștepte glasuri în tăcere.

Mai nesuferit îi era Manole și mult mai lesne uitat, când nu era acasă, de cum pleca. Ioniță, pe lângă vetrele mari cât bordeiele din sat, se prăjea, dormea, mânca, vărsa, nu se juca, nu gângurea copilărește, nu se ridica din mijloc. Premerit acum, în câteva clipe era de ocară, și plânsul lui, când plângea, semăna a scârțâială de țâțână neunsă, a muget de animal ce nu se află.

Odată, când plecase Manole la taică-su, zicea ei, să-și ia ceva din venitul lui pe vinul din toamnă, Florica deschisese ușa „odăii Mariei”, iatacului Sultanei mai bine zis. Era târziu, după stingerea luminilor în toată casa, și la lumina lumânării de pe scrin o văzuse pe Sultana, o văzuse cu ochii ei, goală aproape în umbra perdelelor smeurii și pe Tudor îngenunchiat lângă pat, cu fruntea pe genunchiul ei, cu fața în așternut.

Florica privise o clipă până deslușise limpede, își acoperise fața, gemuse, ieșise. Cei din odaie o văzuseră și ei, în clipa când ieșise. O rușine grea ca o piatră de mormânt căzuse peste Sultana. Nu că îl înșelase pe Manole, nu că avea să urmeze de aici ceartă poate, despărțire de Tudor, o muncea;

nu simțea acum decât o rușine ca un jar pe care s'ar fi rostogolit goală, că fusese văzută așa, despuiată de haine și stăpânirea cea de toate zilele față de ceilalți, cu un bărbat lângă ea. Chiar dacă ar fi fost Manole acela, la fel de rușine i-ar fi fost Sultanei. Mai târziu venise adevăratul rost al întâmplării la iveală, cu tot ce se cuvenea să aducă el. Va trebui să se despartă de Tudor, el să plece poate. Florica, maică-sa, n'avea să-i spue nimic lui Manole, sigur, dar cum are să se înfățișeze ea Florichii și ce să-i răspundă? Tudor era liniștit. Aveau să plece amândoi în lume, s'au mai văzut căsătorii desfăcute, și dacă nu, aveau să plece și așa, să fugă. Ce o ținea? Copilul? Nu, clătina capul Sultana, nu copilul. Niciodată nu simțise decât milă și scârbă pentru jivina aia, și nițică umilință că ea îl făcuse, că ieșise din ea.

Dimineața îi găsisse liniștiți, hotărâți. Tudor voia să-i vorbească maică-si, Raluchii, să-i spună tot și să-i ceară bani. Chiar dacă la început avea să se împotrivească, îl iubea prea mult, ca să nu se înduplece. Trebuia să-și facă amândoi cuferele în taină, să plece peste o zi, de cu noapte. A doua zi, însă, Florica îi vorbise Sultanei și niciun strigăt sau amenințare nu se auzise din odaia în care erau închise. Sultana ieșise cu ochi de nebun în salonul în care se aprindeau lumânări în sfeșnice dela 4 după masă și tot nu izbuteau decât să taie cărări mari și mișcătoare pe întunericul cafeniu. Se plimbase printre mese, se așezase pe la-

vițe, se ridicase, se așezase iar, cu ochii aiuriți, cu gura vânătă. Călcase pe o mână a lui Ioniță, totdeauna în drum, și nu-i auzise sbieratul. Tudor vorbise Raluchii și plecase în pădure, la vânat.

Raluca și Florica stăteau în încăperea dela intrare, mai luminoasă, și brodau. Nu-și vorbeau. Raluca răsucea țigări dintr'o besactea de argint cu tutun, cu degete tremurate, cu ochii lunecoși. Florica stătea ca o vită lovită în cap, cu ochii pe ghergheli, cu gândurile topite. Seara se întorsese Tudor aproape vesel. Știa el ce vorbise cu maică-sa. De Sultana, când o văzu, se sperie. Scăzuse toată și două dungă albastre verzi ca vânătăile vechi îi prindeau între ele gura și nasul, parcă ar fi stat în pământ câteva zile și ar fi fost desmormântată acum. Când, îngrijorată, Florica se dusesse pe la miezul nopții s'o cheme să se culce cu ea, după ce bătuse în ușa de două ori, cu sufletul greu de frică și răspundere, auzise dinnăuntru „odăii Mariei” două detunături și pricipuse că Sultana îi spusese și lui Tudor tot ce îi încredințase ea peste zi.

Inmormântarea celor doi tineri umpluse de rușine casa și neamul celor dela Iercani. Manole plecase la ai lui. Florica se țicnise și suferea ușor dureria pe care altfel n'ar fi putut-o duce. Raluca, tot limpede, și îmbătrânită deodată cu o sută de ani, vânduse casa, moșia, pădurea, și se mutase cu Florica și cu Ioniță în oraș, la Brăila.

Uite-le aici, toate trei, Maria, Raluca și Florica, în fotografia asta puțin ștearsă. Nu știau fotografiu

de atunci să facă ochii, toți parcă sunt niște puncte negre. Ce se poate înțelege aici din frumusețea fără margini a Mariei? Da, ea era cea mai frumoasă din toate. Avea un chip fără seamăn, niște ochi de topaz, fără vină, fără umbră, o culoare cum nu se mai găsește pe chip omenesc de străvezie și luminoasă. Cea care se face că citește în aceeași carte cu ea e Raluca, neagră toată, mai înaltă ca ele, subțire în talie, cu flori la piept și pe poalele rochiei învoalate, buchete, buchete. Asta din margine e Florica, mai legată, mai plină. Parcă nu ia în serios mișcarea pe care a pus-o fotograficul s'o facă, se uită la floare pieziș (privirea asta a moștenit-o Sultana) și ține mâinile cu silă ridicate, ca de lemn. Și era cea mai nesupusă dintre ele, nepotolită. Ce îi plăcea, trebuia să fie al ei. I-a semănat și aici Sultana, cu aceeași stăruință și hotărâre a avut ce i-a plăcut, dar i-au plăcut alte feluri de lucruri, și cu alte pricini decât maică-si.

Și asta e Mihai. Uite-l aici, în barcă venețiană, cu două dame cu umbrele mari, de dantelă, zicea că sunt vere cu el, că s'au măritat în Italia. Nu era nalt, nici frumos. Mai mult mic și subțire, cu niște ochi, îi vezi?, parcă numai pupilă întregi, rotunzi, ca niște guri de cuptor de iad. Parcă sorbeau în ei, parcă mâncau lucrul pe care se așezau, îl înghițeau ca gura de tunel. Era în ei un fel de suferință, un fel de întrebare fără capăt, un chip de a spune că adunase în el singur toată vrajیștea și durerea din lume, că îi venea Raluchii să meargă în mâini, să-și

vândă sufletul Diavolului, să-l vadă vesel și, când era, veselia lui era înfierbântată, năucă, asemeni ceasului din urmă al unui osândit, și răsunătoare și dureroasă. Se mișca iute, sprinten, vorbea pe mai multe glasuri pe rând, când ușor ca o muzică și lunecos, când adânc, cu răsunet, cu furtuni întregi în gâtlee, care stau parcă să se spargă. Privighetori, clavire, clopote, ecouri de peșteri erau în pieptul lui. Când a venit întâi la conac, a îndrăgit-o pe Maria. Boierului bătrân îi plăcea: „mai bine așa, zicea el, Maria e cea mai mare, ea să se mărite întâi”. Ședea turcește pe sofa, în salon, sub sfeșnicul cel mare, fuma, bea cafea, cu fesul pe cap, cu mătâniile în mână, boierul. Porunca și toate se făceau.

Pe Iorgu îl avea de atunci pe lângă casă, îndrăgostit de Florica. N'o putea mărita pe ea, pe cea mai mică întâi. Raluca privea cu ochi mari la Mihai, tăcea, se purta ca cu niște slugi cu ceilalți domni cari o curtau. Câteodată răbufnea scurt: „Maria nici nu știe ce fel de om e Mihai, a intrat la el ca la stăpân”. Așa intrau multe fete de atunci în căsnicie, ca în robie. Bărbatul era bărbat, nici bun, nici rău, nici prost, nici deștept. Maria era luminoasă și frumoasă, toată lucioasă ca o piatră nestimată, dar avea minte puțină. Stătea lângă Mihai ca un câine, ca un rob. Zâmbea, îi umplea pipa, îi cânta la clavier. N'avea nici dorințe, nici gânduri, nici bănuieli. Nu însemna nimic pentru ea că Raluca, întunecată, turbure la privire, mai neagră de când

se ivise Mihai, îi spunea, ca și cum ar fi rostogolit pietre ascuțite, prăvălind cuvintele: „Să fie altul în locul lui, la fel te-ai purta. Îți dai măcar seama ce fel de om e Mihai? Ai simțit că e deștept? Înțelegi ceva când citești ce scrie el? Să-ți lămurim noi, Florica, eu”, că Mihai scria versuri. Apăreau când și când într-o gazetă la București. Mai târziu a scos și o carte.

A avut noroc Maria că a murit curând, altfel cine știe ce ar fi suferit. A murit la prima naștere și ea și copilul, un prunc alb, fără culoare, ca un vierme de mormânt, care scheunase o zi până în seară, de înnebunise întreaga casă. Era albă, curată, luminoasă în sicriu ca un înger de argint. Au plâns-o, firește că au plâns-o, dar peste câteva luni numai, Mihai, cerea învoire dela Vodă s'o ia pe sora răposatei, pe Raluca. Până să vie învoirea, ce trecea și pe la Vlădica, a murit boierul al bătrân și i-a fost mai ușor Raluchii să lupte cu mai puține mirări și împotriviri. Pentru ea Mihai era o minune îndeplinită. Ca Tudor pentru Sultana, îi era Raluchii Mihai înțelesul și rostul lucrurilor, încetate toate până nu le atingea el. Simțea grozăvia morții, pentru că Mihai ar fi putut muri, prețul vieții, pentru că el trăia. Doamne, trăia acolo, aproape. Se gândea la Dumnezeu, pentru că i se părea din când în când că lumea e făcută de Mihai și pe firul gândului asta ajunsese la rădăcinile lui; la ce înseamnă tăcerea și de unde o fi venind când glasul lui Mihai tăcea, și stătea ceasuri întregi cu tâmplele \*

strânse în palme, să priceapă versul pe care Mihai îl aruncase la masă, în trăsură. Iși simțea alt cap, altă putere, simțea că nu mai seamănă cu nimeni, că a crescut, s'a desprins, s'a înălțat peste ceilalți, de când a venit la curte Mihai. Mihai cânta la clavir și din gură, Mihai citea cărți străine, Mihai scria. Bărbatul e un fel de Dumnezeu, se gândea Raluca, și ți-e dat să poți să ridici mâna, să-l atingi. Mihai se plictisea. Numai el știa să se plictisească așa, ca un tigru, cu furie, cu desnădejde. Se desprindeau valuri, talazuri de plictiseală din el, și îi loveau pe ceilalți, îi doborau. Numai el putea să se plictisească așa, cu atâta putere, numai pentru el lucrurile se înfățișeau așa de sterpe, lucrurile care lor tuturor le ajunseseră până atunci, și asta era pentru că Mihai era altfel făcut, nu din puțin, ca să-i ajungă puțin.

Când venise învoirea domnească și se cununaseră fără zarvă, fără benchetuială, pentru că nici rudele, nici cunoștințele nu se dumireau de felul ciudat în care Raluca o moștenise pe Maria, Raluca luase „odaia Mariei”, dar o părăsise curând. Trează n'avea niciun gând de căință față de chipul cum își plângea sora iubindu-i bărbatul, dar în somn, în somnul greu ce-l dormea după veghile lungi și ciudate în care o surprinsese noutatea acelor crâncene îmbrățișări, se revârsa în vise grozave, în care Maria, în pat lângă ea, lângă ei, surâdea cu zâmbetul ei de cleștar și neînțelegere și făcea mișcări nerușinate, sau pruncul ei, cel mort după naștere, stătea ca



un popândău în grâu. Odaia e de vină, își spusese Raluca, perdelele smeurii, care păstrează amintiri și imagini, și se mutase în camera ce-o avusese înainte, mai puțin frumoasă, mai puțin vrednică de Mihai, dar liniștită, nebântuită de strigoi și ipochimeni.

Florica se măritase cu Iorgu. Nu-l iubise. Iorgu era mare, moale, blând, totdeauna mulțumit și vesel. Florica era aspră, repede la vorbă, la gând, aprigă la dorințe. Se plictisea și ea. În „odaia Mariei” rătăcea de pe un fotel pe altul, privea lung, din balconul rotund ca un cuib de pasăre îmbrăcat în viță, pădurea, se privea în oglindă, ieșea în saloan, se așeza pe rând pe sofale, în întunericul des de boarfe, pleca spre lac, vâslea voiniceste, sărea pe cal, colinda crângul. Se întorcea, broda cu ură, cu furie, cu încăpățănare, un colț de cearceaf și acul împuns aprig lăsa găuri mai mari decât acoperea ața.

Se plictisea și Mihai. Raluca sta să nască, își privea cu emoție și bucurie pântecul. Se gândea: „copilul lui Mihai” și îi căuta privirea. După chef, Mihai își întorcea capul și fluiera privind spre lac, sau îi lua o mână, i-o săruta încet și îi vorbea de minunata alcătuire a lui Dumnezeu ca dintr'un pântec umflat să iasă viață, viață și grație și frumusețe și duioșie. Și, deodată, Florica înțelesese că îi place Mihai. Râvnea la el ca la o bucată de pâine, cu foame, din toate măruntaele, cu furie. Iorgu era bun, moale, încet. Sta pe moșie la arat, la cosit, la cules, avea grijă de toate. Mihai nu se amesteca.

Mihai era iute, se mișca mereu, era subțire, schimbător, cu toane. Avea o gură palidă mare, chipul tot palid, ochii numai închiși și negri în figura trasă și albă ca de o mare emoție, mari, cășcați să soarbă lumea. Florica începuse să se îmbrace cu grijă, mai femeiește ca totdeauna. Iși lăsa goi umerii largi, plini, poleiți, punea flori în cap, flori la piept. Raluca născu un copil, îl botează Tudor. Nașterea o slăbise. Nu mai era așa de frumoasă, se supsesse, se stinsese ceva în ea. Se rupea de lângă Mihai ca să stea lângă copil, îi cerceta zilnic, cu deamănuntul, asemănările cu taică-său.

Mihai simțise chemarea ce gâlgâia în Florica, și îi răspunsese. Întâi încet, câte puțin. Ii prinsese în palme umerii când îi punea șalul, îi prinsese mijlocul când o dase jos de pe cal, o sărutase când o întâlnise în pădure. Nu flori și evantalii ca Mariei, nu cuvinte și versuri ca Raluchii, ci îmbrățișeri crâncene, dușmănoase, ca și cum și-ar fi răzbunat cu ele plictiseala suferită până atunci. Iorgu era pe câmp, la vie, în insula din bălți, Raluca își îngrijea copilul. Mihai trecuse pragul iatacului Florichii și Florica îl primise. Era în el o putere, o căldură, o convingere, care și pe alta mai puțin hotărâtă decât Florica să ia binele acolo unde îl găsește, ar fi covârșit-o. Fuseseră după mese lungi, sărbători sălbatice fără cuvinte, fără priviri în celălalt ca într'o oglindă, fiecare grăbit să bea cât are putere, pe măsura setei lui și mai mult. În toamnă Florica născuse o fată, pe Sultana.

Iorgu se bucurase. Mihai se plictisea iar. În iarnă Mihai plecase fără urmă. Raluca, năruită ca o coloană de scrum, crezuse că va muri de supărare, dar trăise și se adunase toată asupra băiatului, lui Tudor, care nu-i semăna destul lui Mihai, ci mai mult ei.

Florica se aprinse mai tare, era mai vajnică, dar își iubea fata și cu ea era domoală.

Când, după ani de școală, Tudor se întorsese acasă și începuse dragostea lui cu Sultana, știuse Florica, și numai ea singură, de ce, în grabă, o măritase cu Manole. Și înțelese și Sultana de ce mai departe nu mai putea să trăiască, după ce își împărțise așternutul cu Tudor. Au murit amândoi, bieții copii, și de tatăl lor, Mihai, niciunul nu-și aducea aminte.

Vezi, asta e fotografia bătrânului, a moșului Dumitrache. Uite-l cu cucă și șubă dublată cu samur. Ii curg mustățile peste bărbie de-i prind pipa între două râuri, ca două codițe. Cu el a semănat Florica, el când a luat-o pe coana Zamfira, fata polcovnicului Zamfir, uite-o pe coana Zamfira, chiar în primăvara când s'a însurat și a luat de zestre Iercanii.....

## PENSIUNEA „STEAUA MAGILOR”

Când se auzea clopotul de prânz, cu sunetul lui de lingură de cōsitor bătută pe un talger spart, ca și cum metalul s'ar fi jucat de-a cartonul, oaspeții pensiunii începeau să iasă din fundurile de chaise-longue-uri în care erau cufundați, din sulurile de pături în care se înfășuraseră, dintre pernele moi care îi înghițiseră, docile, până atunci. Brazii se clătinau, unduiau cu sunete lichide, ca niște largi talazuri, mereu în suire, niciodată sparte de mal, și petele de soare galbene-aurii pe covorul galben mort al acelor de brad și pin, își mutau puțin locul, tot ca în fund de ape, clătinate de valuri, pe pașiști de nisip.

Bătrânul uscat, cu ochelari și șapcă, tușește ușor, atât de ușor că tusea lui părea mai mult un început de vorbă la care renunță repede și își mai înoadă odată fularul la gât. Băiatul brun, cu mustăți groase, începuse să se plimbe pe alee de vreo douăzeci de minute, în așteptarea clopotului. Se plimbase în sus și în jos, pe aleea care ducea dela pavilion la sufragerie, numai pe ea. Ca prins într'o coli-

vie invizibilă, cu ochii în jos, cu mâinile în buzunar, cu umerii ridicați. Se ferise să suie sau să coboare pe alte alei, dar Doamne, acolo, pe loc nu era oste-neala atât de mare. Câteodată, oricât ai vrea, nu te mai ține locul, trebuie să faci ceva.

De jos, de pe rotundul bătătorit, cu chaise-longue-urile așezate în cerc, unde stă grupul de băieți și fete care s'au împrietenit atât de tare de o lună, de când sunt aici, urcă râsete vesele, cuvinte aruncate nu se știe cui, poate fetei care umblă cu pantaloni băiețești, scurți, singura din toată pensiunea, sau bătrânii cu pătură târcată pe ea, ca un cal care e asudat sau ca o englezoaică în voiaj. „Copiii ăștia nu s'au învățat încă cu boala, se gândește bătrânul cu șapcă și ochelari. Au să-și rupă plămâni râzând, au să aibă febră diseară, tușind așa, cu energie, cu bucuria cu care mănâncă la masă”. De jos, un nou hohot izbucnește din șapte piepturi deodată, cei tineri își afirmă sgomotos viața care nu vrea să păsească în urma bolii, veselia care nu s'a deprins până acum că nu poate merge decât de mână cu temperatura.

De la vila nouă, unde totdeauna sunt toate camerele ocupate, când un nou vizitator cu oearcăne și mâini fierbinți coboară dela gară, și unde „se mai poate totuși face ceva”, când noul venit are cămașă colorată larg deschisă la gât și își ridică singur valizele din trăsura, cu ușurință și veselie, încep să coboare mesenii, arși de soare, îmbrăcați văratic.

Profesorul își poartă cu seriozitate peste pan-

talonii albi pijamaua de noapte, din mătase vișinie cu dungi subțiri, albe, (e frumoasă, se gândește el, o plăcere pentru ochi, și te acoperă bine, de ce să n'o pun la masă?) și din colțul lui, unde se preface că citește gazeta, iscodește cu ochii la toate mesele din jur. A venit și familia negustorului, tatăl înainte, cu bastonul cu țință în mână, cu șapca pe ceafă, cu brațele goale, fata și băiatul în urmă. Toți au ceasornice mari ca niște busole de submarine, prinse cu curele solide, pantofi cu tălpi groase, cu catarama enorme și duc, fata o cutie de metal bine închisă, din care scoate prăjituri, pâtlăgele roșii, fructe și sardele, după cum li se pare în masa de săracă; băiatul un aparat de radio portativ și tatăl un aparat de fotografiat în cutia lui de piele, agățat de un umăr. Câteodată au și câte un binoclu, un termos, un pliant, sau alt obiect sau unealtă foarte civilizată, foarte lucioasă, bine închisă, sistematică, scumpă.

Sofi începe să servească supa grasă, hălci mari de carne în care plutesc legume adormite, blânde și sălcii la gust, ca desinfectate, prăjituri și compot.

Familia negustorului bea vin mult, multă bere, mult sifon, mănâncă verdețuri multe alături de felurile servite, și tace în timpul mesei, gravă și solemnă. Fata și băiatul își pleacă nasurile lor lungi și înguste, prinse între ochii rotunzi, apropiați, atât de apropiați încât parcă efortul lor de a se uni a subțiat așa nasul, peste farfuria plină, peste paharele rase. Fata îi servește pe ceilalți, mută repede

farfuriile goale din fața lor, adună fărămiturile, curăță, așează, toarnă și împodobeste. Băiatul privește plictisit pe geam sau potrivește radio-ul sau citește gazeta. Tatăl mănâncă de nădejde, cu mâinile lui curate acoperite de păr roșcat, împodobite cu inele mari pe degetul mic al fiecăreia.

Profesorul la pensie, care s'a ocupat de ei mult timp după venirea lor aici, acum a aflat tot și studiază altă masă. Știe că copiii nu sunt frați, cum au aerul, ci căsătoriți, că negustorul și-a însurat el singur băiatul la 18 ani, ca să aibă urmași, dacă va fi să-i plece băiatul în războiul care se tot spune că se apropie și să-i deprindă și pe nepoți în meseria lui bănoasă, să știe cum și cui își lasă averea nesfârșită. Căsătoria s'a făcut acum un an și urmașii încă nu s'au ivit.

Profesorul e acum cu ochii pe masa din mijloc, unde două femei blonde și cărnose, cu ciorapi scurți pe picioare pline, încălțate cu pantofi înalți, râd și vorbesc pe întrecute cu domnul cu păr creț, auriu, ca de copil. Ar vrea să știe care dintre ele e cea care se plimbă cu el seara pe șosea, sub geamurile lui.

La bucatărie nevasta directorului se răsucește printre mașinile mari, încinse, printre slugi și teancuri de farfurii, bruftuește, ceartă, privește sanchiu.

Directorul în odaia lui mănâncă tacticos, singur, cu șervetul legat în jurul gâtului, cu capul mare, ras, acoperit de protuberanțe, tremurător între urechile albe ale șervetului.

Nevasta și fata directorului au să mănânce mai târziu, în sala mare, la masa rezervată lor, când lumea s'o mai liniști și s'o rări. Directorul intră în bucătărie să-și mai umple odată farfuria cu supă de caralabe și trece pe lângă nevastă-sa fără s'o vadă. Ea strigă tare la bucătăreasă, pocnește cu șervetul o muscă imaginară așezată pe zid și își plimbă trupul mare în halatul negru care abia îl prinde, ca pielea ei pe o pătlăgică mare, grasă, mustoasă, toată numai curmături și sferturi rotunde, bosumflate, inegale. De șapte ani n'au schimbat un cuvânt și de șapte ani disperarea femeii zilnic a părut că plesnește, lovindu-se de indiferența bărbatului.

Fata stă în fața unei mici catedre înconjurată cu un țarc de scânduri peste care i se vede numai capul de madonă flamandă și mâinile care notează sânguincios toate extra-urile cerute în sala de mâncare.

După masă, când soarele își mută focurile în cealaltă pădure de pin de pe dealul dimpotrivă și trimite alte umbre peste parcul povârnit al pensiunii, lumea se așează în aceleași scaune, se înfofolește la loc, și siesta începe, prelungită până în seara răcoroasă, repede venită. Muntele țuguat de peste drum se așează ca o stîngătoare de lumânări peste soare. Pensionarii dela „Steaua Magilor” se înfășoară în pledurile lor, Ilona coboară din vilă cu alte paltoane, cu alte șaluri. N'a fost amurg, și uită, a și venit noaptea.



Actrița vine din sat cu plasa încărcată de ouă. Iese așa în fiecare după masă, după ce a dormit două ore adânc, pe partea dreaptă un ceas, să nu supere inima, pe spate celalt ceas, să nu sufere nici ficatul, și colindă satul cu plasa sub braț. Caută mere, ouă și miere. Face provizii pentru la iarnă. Șalul de mătase neagră îi flutură cu toți franjurii lui peste flanela lungă, tot neagră, tricotată, pe umerii largi, pe șoldurile mărețe. Iși poartă capul brun, în care n'a albit nici un fir, cu ochii lui cafenii și nasul ca un cioc de rață peste buzele subțiri, nevopsite, drept, solid, pe gâtul vânjos. Pe pieptul ei larg ca o panoplie. ochelarii își au locul lor, suspendați cu șnur cu tot de un nasture, ceasornicul își are buzunarul, din care îi spânzură lanțurile de aur cu sunet mic, crucea stă atârnată drept la mijloc, pe șiretul de mătăni, între ochelari și ceas, ca într'o dreaptă balanță.

Cina repetă prânzul fără nicio schimbare. Afară e întuneric de tot. Un radio, după ce a dat știrile, începe să îngâne muzică de dans. Masa celor tineri se înfioară, copiii se privesc cu luciri în ochii, tresar ca și cum peste o clipă au să țâșnească în picioare înlănțuiți doi câte doi, și pe urmă se liniștesc posaci, cuminți, abătuți. Veselia de peste zi a trecut, mâinile încep să ardă, obrazii să se îmbujoreze, gura să se usuce. Li s'a spus de zeci de ori că ar fi mai bine să mănânce fiecare în odaia lui, ca domnul cu ochelari, ca băiatul cu mustăți, ca atâția alții, și n'au vrut. Seara văd totdeauna că

doctorul are dreptate, dar a doua zi vor să uite iar.

La ora zece vila e ca un bloc pozitiv de întu-  
neric sub talazurile de argint ale lunii. În odăile  
mari, înalte, cu geamuri lungi și înguste, deschise  
toată noaptea, din paturile pierdute în câte un colț  
de cameră, de sub păturile multe, se mai aude câte  
o tuse suavă, câte o răsuceală neliniștită. Băiatul cu  
mustăți se trudește să doarmă, să nu privească fața  
lunii pe zidul din față, să nu se mai uite prosteste  
la lămparul depărtat, mic, cu lighianul lui de por-  
celan alb înflorat, înalt, prins într'o rețea de sârmă,  
la cana pântecoasă pe care cade acum raza lunii  
și o luminează atât de limpede că ai putea citi pe  
eșarfa roz care fâlfâie pe el între crengi de liliac:  
• *Pensiunea „Steaua Magilor”* cu litere ondulate,  
negre. Au fost, demult, când directorul era tânăr și  
nu se uita la cheltuială, făcute anume pentru pen-  
siunea lui.

Bătrâna cu pătură, bătrânul cu ochelari, dorm  
îngerește în paturile lor. Tinerii de pe platou suferă,  
prin somn, că sunt despărțiți. Se visează împreună,  
unii că aleargă prin curte, alții că sunt acasă și în  
chip ciudat, tot împreună, alții se uită în vis, băia-  
tul cu tricou vârgat visează că dansează, și fata cu  
coade că băiatul blond o sărută.

Dincolo, în vila nouă, negustorul citește o ga-  
zetă economică, în patul larg, cu lampa la cap. A  
închis ușa dintre odaia lui și cea a tinerilor, fumează  
o țigară groasă și cască cu poftă, des.

Nora lui se învârteste, într'un capot ușor, tran-

dăfiriu, în jurul patului, în care bărbatu-său s'a și culcat. Aduce paharele de apă pentru noapte și le pune pe măsuță, la căpătâi. Scoate ghetele pe sală, în fața ușii, se piaptână îndelung în fața oglinzii, se duce să privească prin geam parcul luminat de lună, limpezit de o extraordinară lumină, gol, liniștit, răcoros.

Bărbatul ei stă cu brațele încrucișate sub gât, cu coatele albe, ascuțite, goale, cu ochii albaștri, limpezi, pe tavan. A reparat până acum cu o șurupelniță mică și un cleștișor minuscul, pe care le poartă totdeauna în buzunar, ceasul de masă, pătrat și alb, care de câteva zile rămâne în urmă cu jumătate de minut la 96 de ore. Acum se gândește să-și comande din străinătate un trusou complet de unelte pentru reparat ceasornice. E un gând interesant, pe care-l poate gândi două ceasuri.

Nevasta se mai plimbă puțin prin odaie, se mai duce odată la geam, se culcă în sfârșit lângă el și încearcă, fără izbândă, un început de conversație. Nu prea are ce spune, și nu i se răspunde. Bărbatul e preocupat de gândul lui. Femeea își trece mâinile prin păr, pe piept, își potrivește pernele mai sus, stinge lampa de pe masa ei de noapte și își apropie fața de bărbat.

— Eu mă culc, spune ea, noapte bună. Și îl sărută. Bărbatul întoarce fața, o sărută și el și spune cu gândul aiurea:

— Noapte bună.

Femeea rămâne pe pernele ei ridicate, bărbatul

se trage în fundul rotunjit al saltelei, stinge lampa lui cu un braț alb, întins moale spre măsuță, își culcă fața adâncă în perne și se cufundă în viitorul trusou de unelte și în somn. Femeea urmărește pe tavan mersul lunii, cu ochii ei mici, negri, nedumeriți și triști.

Alături, negustorul așteaptă răbdător și cu nădejde să-i vie pe lume urmași.

Actrița a învelit fiecare ou cumpărat azi într'o foaie de jurnal și l'a pus lângă celelalte, adunate în coș. La București are să le pună într'o apă pregătită de ea, pe care a învățat-o în Germania.

Și-a trecut pe picioare o pereche de ciorapi uzi, deasupra lor alți ciorapi de cauciuc și deasupra acestora, alții, de lână. Un ceas, cât are să stea cu ei, pentrucă e bine pentru un eventual reumatism, are să curețe florile pe care le-a cules ieri, arnica, să le pună pe ziare întinse, până s'or usca. Sunt bune iarna pentru băi de picioare.

Curătă de cozi florile mari, galbene, și se gândește la fericirea de a fi singur și de a te putea îngriji. Cum nu știuse, atunci când o lăsase bărbatul, în mijlocul unui turneu și fugise cu o fetișcană, una care ducea tava în piesele în care ea juca roluri grele și mari, cum nu știuse atunci cât bine îi fac și fetița și bărbatul. Plânsese, suferise, ea care nu cunoscuse în viața ei alt bărbat, blestemase și tânjise după el ani de zile, gata să-l ierte ori-când s'ar fi întors, până în ziua în care descoperise gustul libertății. Libertate, singurătate, asta însem-

nau, să ai timp să te îngrijești, să te doctoricești, să prevezi din vreme orice boală în așa chip încât să nu te ajungă niciuna, să faci provizii, să mănânci bine, să te îmbraci gros, să-ți pui ventuze odată pe săptămână, fără să te doară nimic, pentru a activa circulația, ca să trăiești mult și sănătos.

A terminat cu florile, și-a scos ciorapii și și-a frecat tare picioarele cu spirt, a luat un laxativ și și-a îmbrăcat un halat mare de flanelă, și-a pus vată în urechi ca să nu răcească pentru că doarme cu fereastra deschisă, și s'a culcat liniștită, veselă. Iată! Asta e fericirea pe care o aduce independența. Să fi fost și el aici, actorul, cine știe ce chefuri ar fi avut, sau dacă nu i-ar fi apucat noaptea jos în restaurant la un pahar de vin, sau pe vreo potecă din parc, să vadă luna te pomenesti, nemernicul. Luna am văzut-o destul acum treizeci de ani, o știm, acum un somn bun, întâi pe dreapta, apoi pe spate.

Nevasta directorului doarme în aceeași odaie cu fata. Paturile lor stau de o parte și de alta a camerei largi, și la mijloc, între ele, luna toarnă o potecă albă, curată, ca un preș pe trepte de biserică, când se așteaptă o nuntă.

Fata doarme întinsă pe spate, cu chipul ei mic și curat, închis și inexpressiv ca o cutie, cu o ținută corectă și modestă în somn, ca aceea pe care o are zilnic în bucătăria largă, în țarcul ei de scânduri, la cassă. Niciun braț asvârlit în gol sau pe perne,

nicio mișcare curajoasă a gâtului, a piciorului. Un somn disciplinat și cuviincios.

Bătrâna însă chinuște mult salteaua și resorturile patului până să adoarmă. Tăcerea asta a nopții, în care nu mai poți certa pe nimeni, nu mai poți urmări nimic ca să spui că e prost făcut, în care liniștita asta de fată doarme ca și cum viața ar fi frumoasă și fără griji, o înnebunesc. Iși trece pentru a nu știu câta mia oară toate zilele ei rele prin cap, suspină adânc, bombănește, cere cerului tăcut și luminos ca o apă fulgere și trăsnete divine care să pice peste odăița de lângă bucătărie, odăița în care ticălosul de bărbat își face de cap, mănâncă, doarme, petrece, răsând de bătrânețele ei, așa cum și-a bătut joc și de tinereti. Trupul ei mare se sufocă în pături, carnea multă suferă, răspândită ca mătul în fundul patului cu gropi și prăvălișuri. Măinile se frământă, se ridică amenințătoare, somnul nu vine.

În parc luna a vărsat în văile adânci, pe potecile largi eleștee, bălți, mări de lumină. Băncile albe strălucesc sedefii. Umbrele se desenează limpezi, de negru curat pe argintiu spălat proaspăt. E o liniște fără spărturi, ca sub un clopot enorm de argint.

Pe drumul mare care duce spre sat trei umbre urcă și coboară. Sunt cele două cucoane voinice și domnul cu părul blond, creț, de copil. Turburate, pătrunse de răcoarea, de lumina nopții, amândouă doamnele se țin de braț și râd mult, vorbesc mult, glumesc cu vorbe la marginea glumei, la marginea dinspre neîngăduit.

Domnul blond merge cu mâinile la spate, lângă ele, și spune cuvinte vechi de când lumea, în care e vorba de frumusețea lunii, de fericirea de a fi independent, despre libertatea femeii care azi e mult mai largă decât altădată, despre frumusețea curajului de a-ți pierde odată capul, fără urmări.

Amândouă doamnele ar vrea să știe care din ele ar trebui să aibă în noaptea asta curajul frumos de a-și pierde capul, dar nu se pricepe limpede. Domnul blond se pierde iar în cuvinte foarte poetice despre foșnetul pinilor.

Vila nouă îi înghite pe toți trei atât de nedumeriți încât se despart, pe culoar.

Bucătăria mare e întunecată, cu mașinile răcite, cu ferestrele închise. În odaia de alături de ea, la lumina unei lămpi cu abajur pusă pe biroul vechi, bătrânul director se desbracă încet. Își scoate, aplecat, găfâind, ciorapii, își încurcă degetele groase, boante, tremurătoare, în bretele. Ochii îi lucesc, capul mare, ras, i se clatină. Privește, desbrăcându-se, spre patul înalt, de lemn care a fost odată lucios, spre fata pe care i-a adus-o azi, după ce se întunecase, vătaful lui. E albă, plină, rotundă toată și tare ca o minge; dacă ar cădea în picioare, ar țâșni de două-trei ori în sus, dreaptă, întocmai ca o minge de cauciuc. Sub lumina abajurului verde de sticlă, carnea ei roșcovană capătă umbre verzui, încheeturile, povârnișurile se adâncesc, întunecate.

Bătrânul mai cercetează odată, orbește, cu mâna, dacă cheea casei de fier e în fundul sertarului, sub

hârtii, o să aibă acuma, în curând, nevoie de ea, răsucesce de două ori cheea sertarului și se apropie de pat, bondoc și șovăitor în cămașa lui largă, lungă, ca o focă dresată ridicată pe labele din spate. Nu mai vede înaintea ochilor decât albul roșcat al trupului fetei, și își prăbusește capul greu pe pieptul ei rotund și fierbinte cu miros de pâine și de pământ.

Și dimineța începe iar cu clopotul ei dogit care cheamă la cafea cu lapte, cu goana slujnicilor în parc să așeze chaise-longue-urile, cu coborîrea solemnă a celor din vila veche, cu coborîrea stridentă a celor din vila nouă. Actrița va sta două ore la soare și pe urmă va pleca în satul vecin cu o trăsură, pentru că a auzit că acolo se găsește miere bună. Băiatul cu mustăți s'a hotărît să nu coboare azi din scaunul lui nici cu cinci minute înainte de clopotul de prânz. S'a odihnit rău astă noapte, poate neliniștea lui din timpul zilei a fost vinovată de febra nopții trecute. De pe platou pornesc răsetele împerecheate cu tuse ale celor tineri.

Dar lucrurile nu merg după cum le plănuiești. Pe la șase după masă, băiatul brun cu mustăți e atât de cuprins de neliniște, atât de înnebunit de imobilitate, atât de sătul și de boală și de sănătate că începe să-i fie indiferent dacă în plămâni lui găurile care sunt acum cât un ban au să se facă cât pumnul, dacă va trebui să se ferească toată iarna asta de frig și vânt ca să poată să mai vie și la



vara viitoare tot aici, să întepească în același chaise-longue. Nu, îi e indiferent orice. Să se întâlnească orice. Dă la o parte păturile, pernele, țâșnește din încolăcirea lor caldă și pleacă drept pe poarta pensiunii.

Soarele se culcă după dealul dimpotrivă. Pe cer se adună nouri plumburii. Dar cât e de larg cerul aici! Cum se desfac deodată colinele ca să facă loc văilor, multor văi, ondulate, calde, născute una din alta, la nesfârșit înainte, mărginite numai pe laturi de munți înveliți în păduri ca în niște adânci, dulci covoare de pluș, cum se văd aici, fără goluri, fără poteci, țesute una, cu verde cald, scump.

Băiatul coboară o vale repede. De când n'a mai coborît! Ce plăcere să mergi repede, fără socoteală, cu vântul în piept, ca o corabie! A ajuns în satul cu case înalte, ridicate pe temeliele lor de piatră ca pe un etaj, acoperite de clematite, cu trepte de piatră, cu grădini în care se ridică tufișuri mari de phlox albe, roșii, nalbe nobile, dalii îngâmfate. Satul tot miroase acum, seara, a floare, a paie proaspete, a bălegar cald, bun. Biserica se ridică pe ne-n numărăte trepte de piatră, în mijlocul unei pieți strâmte, unde a fost ziua târg; e înaltă, severă.

Băiatul urcă o uliță, un deal, încă unul, și e iar la marginea șoselei, în fața văilor deschise, ca palmele lui Dumnezeu. Cerul s'a acoperit tot de nouri mici, creți, cenușii, dar foarte sus. Nu apasă, dă numai ceva grav, trist și romantic peisagiului. Băiatul s'a așezat pe un mal ierbos, să respire. Clo-

potele bisericii sună. „Trebuie să fie șapte”, se gândeste el. Dar clopotele nu mai tac și sună prea jalnic ca să fie numai un rămas bun spus zilei.

Pe ulița satului, colo departe, mică, subțire și serpuită, lungă, când la iveală, când ascunsă de deal și de pomi, a pornit un convoi. În frunte merg pe două șiruri mici niște oameni îmbrăcați în negru, care uite, încep cu gesturi egale și mecanice să ducă mâinile parcă la gură, și se aude chiar până aici un cântec jalnic, puțin milităresc și puțin târăganat, din trâmbițe, din goarne vechi obosite. După ei vine un car minuscul acoperit cu o pânză lucitoare, violetă. Se văd și flori deasupra violetului și în urmă se înșiră lume multă, neagră toată, un șirag lung, îngust, pe ulița lungă și subțire a satului, ca o singură linie pe o palmă, ca un drum tras cu cărbunele pe o hartă mare, pline de alte meandre, de alte drumuri, de ape și de văi mult mai largi și mai frumoase. Clopotele bat mereu, convoiul minuscul, mizer, înaintează, alăturile lui sparte îngână acelaș răgușit bocet și în jurul lui câmpurile și dealurile se desfac indiferente, largi, superbe, cerul se deslănțuie nemărginit, înalt.

O față înaltă, înfoiată, cu coade groase pe cap, s'a repezit din drum pe dâmbul pe care stă băiatul, să vadă mai bine. Convoiul pierde după un deal, după un mănunchiu de pomi, răsare iar, se târăște demn și infirm, spre poarta cimitirului. Băiatul știe că dacă ar fi acolo, dacă s'ar apropia și ar vedea oameni în lacrimi, femei frângându-se de jale, negre,

ar socoti înmormântarea asta o mare nenorocire. Până azi încă n'a văzut niciodată o îngropăciune de atât de sus, de atât de departe. „O văd cu ochii lui Dumnezeu, se gândește el. Cărăbușii duc la mormânt un cărăbuș mort, ca să nu miroasă urît în tufișul în care e cuibul lor. Așa va fi de sus și moartea mea”.

Fata cu coade se neliniștește. În mormântarea a ajuns la poarta cimitirului, a intrat în tăcere.

— Eu cred că n'o să mai cânte muzica, spune ea; și pleacă desamăgită, rotindu-și fustele crețe.

Acum furnicile se învârtesc în jurul crucilor albe, foiesc fără rost ca atunci când se sparge mușuroiul.

O aripă largă de vânt coboară de pe munții din dreapta, culcă iarba plaiurilor văii, culcă pomii satului, se suie pe alte dealuri, încrețește spinarea altor coline, se sparge în văile largi care se deschid deodată, după ce s'au închis. Verdele pământului s'a făcut amar, cerul s'a învinețit, s'a mai coborât. De foarte sus, dintre nourii mai grei acum, mai rotunzi, se aude un tunet lung, surd. Pe ulița satului lumea se întoarce repede înapoi, pe câmpiile vaste trece vântul despletit, se asvârle dintr'un deal în altul, mătură repede o pajiste, se înfundă într'o pădure.

Băiatul se întoarce acasă sgribulit, cu capul între umeri. Clopotul cinei a bătut de mult, lumea e la compot. Actrița pune în el puțină miere pentru că face bine la stomac; negustorul și familia lui, fructe

crude, frișcă și rom; masa de tineri îl mănâncă așa cum e. Cine mai ia seama acolo dacă e dulce sau acru? Franți e îndrăgostită, e limpede, toți o văd, de Mircea.

Domnul profesor rotește ochii, nedumerit, cele două cucoane vioaie care beau multă bere sunt, în seara asta, singure la masă. Domnul cu păr de copil lipsește. Darul de deducție și ghicire al domnului profesor e jignit. Nu mai pricepe nimic. Dacă ar trece însă prin vila veche, pe lângă cabina telefonică, ar auzi vocea domnului cu păr blond și creț, strigând tare, să-l audă nevastă-sa la Arad, dar fără să schimbe nimic din unduirile mângâioase și exaltate pe care le are glasul lui noaptea când se plimbă sub lună, pe șosea:

— Mă gândesc la tine... zi și noapte... Cum? zi și noapte am spus. Mi-e tare dor... văd că nu pot trăi fără tine... trăi... trăi... da, trăi fără tine, ohne dich! Liebe!

A doua zi dimineța medicul a găsit că starea băiatului brun e ciudat înrăutățită și că purtarea lui, e și mai ciudată. Nu mai voia să stea învelit în chaise-longue, nu-și luase siropul, nu mai voia injecții de calciu. Sustinea că toate astea n'aveau nicio însemnătate, că moartea chiar n'avea niciun preț, ca și viața. Doctorului i se părea că starea de nervi a băiatului era tot atât de îngrijorătoare ca și cea a plămânilor lui.

La șapte jumătate injecțiile se terminaseră și oas-

peții, îmbrăcați, așteptau cafeaua. A trecut însă ora opt, s'a făcut și opt și jumătate și clopotul dogit tot nu sunase. Cei din vila nouă coboriseră în sufragerie, colorați și sgomotoși. Celor tineri le era foame, băteau cu lingurițele în cești. Nici Sofi, nici Mariș nu se arătau.

Negustorul, nerăbdător, intrase în bucătărie. Domnișoara nu era în țarcul ei, doamna nu era printre mașini, slugile stăteau prostite, se uitau una la alta și abia acum Dobre făcea focul. Negustorul trecuse mai departe, revoltat, bătuse în ușa directorului, să facă o reclamație. Nu primise răspuns și intrase. Bătrânul stătea pe scaunul din fața biroului, cu capul în piept, cu gura deschisă, cu bărbia căzută. Gemea.

Foarte târziu izbutise negustorul să priceapă ce se întâmplase.

Bătrânul se sculase pe la patru și ieșise din casă s'o scoată până în drumul mare pe fata cea roșcovană, care spunea că îi e frică de cucoana să plece singură dela domnul director. Poate cucoana o pândea pe afară, după colțul casei, după gard.

Când directorul se întoarse somnoros în odaia lui caldă, cu miros greu, îl izbise dela ușă priveriștea dinăuntru. Ușa cassei de bani era dată de perete, rafturile ei goale, pe jos, pe dușumea hârtii răvășite, cheile spânzurau cu lanț cu tot în broasca cu secret. Se apropiase, se uitase bine, și bani și acțiuni pieriseră, rafturile erau goale!

Se gândise numaidecât că fata care plecase trebuie să fi pus ceva la cale. Stăruise s'o ducă el până la

marginea satului și în timpul ăsta, pe când toată lumea dormea, complicii ei lucraseră liniștiți.

Il sculase pe Dobre, îl trimisese după fată. Ea venise speriată, trasă cu sila pe drum, împinsă, înghiontită și înjurată. Zicea că nu știe nimic, că s'o bată Dumnezeu dacă are vreo legătură cu hoția.

Directorul fusese aproape s'o sugrume cu mâinile lui boante și anchilozate, dar cum vremea trecea și Dobre stăruia să se ducă să cheme jandarmii, tot fata avu deodată o idee:

— Da cucoana unde e? întrebă ea.

Adevărat, era ora șase jumătate și cucoana nu se arătase. De obicei era în bucătărie la cinci. Acum nu venise nici ea, nici domnișoara.

Cucoana nu era nicăeri, nici lucrurile cucoanei nu erau, nici domnișoara, nici valizele lor care stăteau de patru ani pe dulap. Nici pașaportul, pe care-l făcuse cucoana împreună cu domnișoara ca să plece la toamnă la Karlsbad, nu mai era în casa de fier.

Până când se duminise directorul și înțelesese bine ce înseamnă asta, se făcuse opt. Fugarele, bătrâna muncită și sanchie și fetița cu cap de madonă, avuseseră tot timpul să treacă granița. Nimeni n'a putut afla dela director câte parale se găseau în casa de fier. Se pare că foarte multe. Și vilele apucase încă din vremuri bune să le treacă pe numele fetei.

În ziua aceea nu s'a mâncat aproape deloc la pensiunea „Steaua Magilor” și cum și zilele urmă-

toare mesele au fost tot neregulate, cum dădea Dumnezeu, înjghebate după fantezia Sófiei sau a Marișcăi, întâi negustorul, pe urmă actrița, au părăsit vila și după ei toți ceilalți locatari. Pe la începutul lui August nu se mai afla la „Steaua Magilor” decât directorul, care stătea în fața biroului cu falca căzută, cu ochii boldiți, cu capul greu, și Dobre, care în odaia de alături, trăia cu fata cea roșcovană. Le prinsese bine dimineața aceea de bănuială și scandal; rămăseseră prieteni.

## MELOPEE

Uite, iubirea asta e toată închisă aici ca un evantai pictat, strâns asupra lui însuși. Pot să-l deschid încet, începând cu începutul sau cu sfârșitul peisagiului, așa ca să se vadă întâi pantoful și pe urmă peruca, întâi firul apei și pe urmă izvorul, sau să-l deschid repede tot, ca să prind deodată peisagiul întreg, cu personagiile lui, sau să-ți arăt numai o parte din cuprinsul lui, la întâmplare, ca o singură pană dintr'o aripă.

Iubirea asta se poate povesti cu șir sau strânge în câteva cuvinte, ca orice iubire, fiecare cu alt chip, deosebit. S'o deschidem încet, ca pe un evantai. Haide!

Își erau aproape străini în trenul cu care fugiseră. El privea buimacă. Fruntea lui înaltă și neagră, ochii fierbinți, fața îngustă, gâtul înalt și reverele hainei, îi erau cunoscute, privindu-le le descoperea în fundul ei încă odată, ca și cum din ea pornea imagina și ceea ce îi stătea în față era oglindirea, reflexul. Văzându-le era și surprinsă și le și simțea intime, ca de mult ale ei, abia acum aduse la lumină. Când însă, ținând aceeași carte (o lua-



seră cu ei în tren ca să poată privi în ea, să nu se uite între oameni străini unul la altul năuci, așa cum făceau dela început, de o săptămână), brațul lui sprijinit în cot alături de cotul ei, se lipise de brațul ei, se miraseră amândoi, atât de nouă, de necunoscută le era atingerea, vecinătatea umerilor, căldura. În vârtejul în care trăiseră halucinați acele zile puține, înșirate ca niște capete omenesti într'un geam, fiecare cu expresia și individualitatea lui, nu se gândiseră niciodată la cum ar fi apropierea asta sau alta; și când își hotărâseră fuga, tăiaseră rădăcina oricărui gând ce i-ar fi putut trage înapoi, nu se întrebaseră nici unul dacă trupurile lor n'aveau să se înspăimânte de violența cu care iubirea lor descreerată și smintită îi svârlea unul către altul. După ce fiecare își dusesese viața lui, bine sprijinită pe un pământ îngrășat cu toate gunoaiile care îi priesc, se pomeniseră, cu o săptămână înainte, numai cu o săptămână, siliți să recunoască o putere colosală, care îi străbătea și îi posedă, pe care n'o puteau numi decât iubire, care nu semăna cu ceea ce numiseră până atunci iubire, o putere crâncenă, care înlătura tot, orbea tot ce nu era celălalt, și cu o siguranță tăioasă că de data asta se petrecea un fapt definitiv și adânc. Și fugiseră. Trebuiau să fure vieților lor, în care nici unul nu avea loc pentru celălalt, câteva zile măcar, după care juraseră să nu se mai vadă.

Orașul în care aveau să ajungă trebuia să fie departe, să nu samene cu orașele în care mai trăi-

seră amestecați cu alții, necunoscându-se. Departe de tot, să nu fie ajunși, găsiți.

Din când în când erau surprinși de câte un cuvânt al celuilalt, de felul lui de a vorbi cu controlul, de o mișcare nouă care le era necunoscută. Se știau atât de puțin, atât de limitat, la gândurile, la vorbele care se schimbă în doi, la aproape un singur cadru, al saloanelor casei ei, care parcă le indica totdeauna aceleași mișcări. Și hainele cu care porniseră lă drum, și înfățișarea asta de călători, le era străină.

O cucoană cu ochi forte proaspăt albaștrii, plină de freamăt și de curiozitate, le vorbise atât de repetat, atât de insistent, simțind femeiește că sub înfățișarea stăpânită și stingherită a celor doi călători se ascundea o altă temperatură decât a celorlalți drumeți, încât până la urmă trebuiseră și ei să-i vorbească. Împreună cu ea, coborâseră în miezul după mesei reci, uscate, în troene mari, în dosul unor vagoane multe, înțepenite pe șine. Peste vagoane se vedeau numai niște vârfuri goale, înghețate, de plopi. Trenul cu care veniseră se smucise la spatele lor și plecase. Câmpul care îi cuprindea acum de trei părți nu vestea nimic. Un câine mare, negru, lătra și alerga printre vagoane strâmb, ud și nenorocit. Incolo, era liniște. Greșiseră gara. Coborâseră înainte de orașul spre care se îndreptau. Cucoana cu ochi albaștrii râdea, râdeau și niște țărani, și șeful gării mici, turtite la pământ sub troene, care nu mai avusese de mult asemenea mu-

safiri. La el se opreau numai, rar, câte doi trei țărani. Lor însă oprirea asta li se părea o prevestire rea, le era frică de greșeala asta fără noimă, care începea săptămâna lor de libertate furată. Voia să spună ceva? Li vestea? Voia să-i oprească pe loc? „Ai să mai mergi cu mine în Saturn?” întrebă el cu frică, ca și cum gluma cu care îl cunoscuse ar fi fost o făgăduială adevărată, ridicată acum.

Un tren încet îi urni mai târziu și îi lăsa către sfârșitul zilei în burgul calm, către care porniseră dela început. Era așezat tot orașul, culcat, nu în picioare ca alte orașe, vechiu de tot, nou colorat, suind și coborînd, înnodând ulițele neașteptat, cõtindu-le ciudat, lărgindu-le și strâmtându-le cum îl tăia capul. Săniile curgeau pe zăpada bătută, un fel de violet întârzia pe cer, sgomot nu se auzea, ca și cum imaginile erau amintite numai, nu aveau, răsfoite într'un album cu culori de apă. Întârziară cu sania prin alei pustii, în fața ușilor închise ale pensiunilor de vară, trebuiseră să se întoarcă la un hotel din mijlocul orașului, din care nici n'aveau să poată ieși la braț împreună.

În odaia ei, își dăduse ea seama că tot ce nu fusese nici măcar imaginat, avea să fie acum real, și îi fusese frică. Lăsase acasă un om liniștit, legat de ea, care atârna de ea, căruia îi datora chiar lămuriri, credință, ascultare. Era în odaia de alături un om aproape străin, un om căruia îi iubea vocea, privirea, câteva gânduri, cele pe care i le știa și mâinile, un om însă e mult mai mult de atât. Și

trebuia pe omul acesta să-l îmbrățișeze, pentru că de vreme ce plecase cu el, buimacă, în lume, nu putea, n'avea rost să-l amâne sau să nu-l primească de loc, nici să facă o problemă din asta, ca să nu devie orice penibil între ei. Lucrurile trebuiau să se petreacă simplu. Aproape nu se gândise la ele. Ii era frică. Il auzea mergând prin odaia lui, desfăcând o valiză, deschizând robinetul de apă, dacă asculta bine, chiar frecând chibritul repetat, nervos, pe cutie. Era mai bine să nu amâne. Să plece cu el în oraș, la ceai, cum hotărâseră și să se întoarcă aici, amândoi, simplu. Cât mai repede, ca să curme frica și tremurul acesta. I se părea absurd să înceapă acel lucru neclar, nedinstinct, pe care nu-l imaginase ci îl dorise numai, îl numise verbal: câteva zile de fericire, de „iubire mare”, din patul acesta mic, curat, lăcuit roșu. De ce era nevoie să înceapă așa? Asta voia? Alt tovarăș de pat? Nu, nu! Și imediat i se părea ridicol să se împotrivească acestui început, ca o fetiță scoasă din pension, acum un veac, ea care lăsase acasă un bărbat și un copil. Lucrul trebuia petrecut repede, ca să nu mai fie o piedecă, o așteptare și o obsesie, ca să fie apoi cu el, liberi de așteptări, „fericiți”. Cum fericiți? Adică cum? Ce era, din ce era făcută fericirea asta? Cum avea să fie? Cum era între ei când era bine? Ce-și spuseseră? Dacă nu mai aveau ce să-și spue? Dacă pe urmă aveau să tacă? Și ce să facă în fiecare zi? Iși spală degetele lungi sub șuvoiul rece de apă, cu ochii ațintiți de picături, înghețată. Lo-

cul verighetei pusă în geantă era mai alb și parcă mai subțire. Dincolo omul cu care plecase, tușea, mergea prin odaie.

Nici în el lucrurile nu erau limpezi. Plecase cu aceleași friguri, cu aceeași grabă, în ziua când ea îi spusese: „Mă lasă să plec o săptămână la munte, să mă odihnesc. Știe că sunt obosită. Poți să vii după mine”. Nu venise după ea, venise odată cu ea. El găsisse pe peronul gării, îmbrăcat ciudat, de munte. Era să nu-l cunoască. „Bine dar eu plec într'un oraș, de ce te-ai îmbrăcat așa?”. „Știu, ca să nu întrebe familia dumitale la mine acasă, să afle unde sunt, a trebuit să dau cu totul altă adresă și să mă costumez așa”. Era mai dibaci decât îl crezuse. Simțise că o surprinsese neplăcut. Dar trebuia s'o apere. Ea nu se gândise la nimic, spusese adevărat numele orașului în care pleca. Era prea dezarmată. Nu știa bine cum e, câteodată prea naivă, parcă s'ar fi prefăcut, câteodată prea pătrunzătoare, ca și înfațișarea ei, când tânără, când ostenită, uzată. Se îndoise de ea și când îi spusese „să vii la munte după mine”. Era din dorință de aventură?, din ușurință? Poate o mai făcuse și altă dată, cu alții. Apoi îi fusese rușine. Era așa de curată, de întregă în tot ce făcea, că n'o puteai bănuși. Nu știa ce voia dela ea. O putea compromite și pe urmă putea avea povești neplăcute cu bărbatul ei, putea să-i strice și ei viața și să-și strice și cariera lui, pentru totdeauna. Dar după acea săptămână în care o văzuse zilnic, când el, bărbatul ei fusese plecat, când îi spusese ea

„poți să vii după mine”, nu se gândise niciun moment „pot să nu mă duc după ea”. I se părea această atmosferă nouă, țesută între ei atât de deosebită de orice, de altă calitate, de altă substanță de o densitate necunoscută, ca și cum printr’o fereastră deschisă spre altă planetă cu alt soare și altă lumină, respira și vedea alt aer, altă culoare. Se simțea pe sine în prezența ei atât de autentic el, cum nu se întâlneau decât de câteva ori în viață, singur, cum nu scăpărase decât în fața câtorva fenomene, mai ales de artă, o clipă, că din nevoie să se întâlnească cu el mai ales, mai mult decât s’o lămurească și s’o cunoască pe ea, n’ar fi înlăturat această posibilitate, cum n’ar fi înlăturat invitația de a fi trimis, a doua zi, cu o rachetă în lună. Ar fi luat precauții să nu afle maică-sa ca să nu se sperie, și-ar fi pus pe foc caetele din care s’ar fi putut afla o mie de planuri ratate, și toată neisbânda de până atunci a vieții lui, și tot ar fi plecat în lună. Iși spusese, cunoscând-o: am s’o iubesc 10 ani, 30 de ani, până la moarte, dar nu-și închipuise că are s’o amestece cu viața lui. Când însă îi spusese și ea că îl iubește, se mirase nesfârșit și simțise cum, în afară parcă de tot ce socotea că va crede, el întreg făcut nu din facultăți ca luciditatea, logica, voința, ci unitar ca un bloc de piatră desprins dintr’o culme și care nu poate să facă altceva decât să cadă, el tot, necombătut de niciun gând din conștientul sau subconștientul lui, se orienta, se ducea către ea. Nimic din el nu se împotriva, orice prudență era suspendată,

și nu din slăbiciune, ci mai crâncen el ca ori când, hotărîse, fără hotărîre deliberată, ci el întreg hotărîre și siguranță, să plece după ea, să-și îngăduie, să-și dea odată în viață fericirea mării iubiri, la care de atâta timp, de când lupta să cucerească alte trepte ale vieții, încetase a mai gândi. Toată ființa lui cântărise o clipă, fără să știe când se petrece această cântărire, și trecuse de partea ei, preferând-o la tot ce nu era ea, la întreg plinul vieții lui.

Acum erau alături, o auzia mișcându-se prin odaie, mutând mereu un scaun din loc. Cugeta la altceva și făcea pe semne un gest mecanic. De ce întârzia atâta? Nu se gândise până acum cum va fi când îi va fi femeie, dacă avea să-i placă sau nu, să-i sene cu altele, sau să se deosebească de ele, nu avusese timp, toate lucrurile se petrecuseră prea repede. Înfașurarea ei, chiar când o cunoșteai mai de aproape, nu te trimetea numai decît la asemenea gânduri, firești cu altele, și natura lui severă și mereu flămândă de ceva cu desăvârșire imaterial frumos, de întîlnirea cu un om, bărbat sau femeie, măcar unul, adevărat și cu sunet pur și adînc de metal nobil, se oprise în fața ei, ca în fața unei cărți, pe care o ei cu tine în singurătate, nu ca să fii singurul care o citești, dar ca s'o pricepi mai bine și s'o cunoști mai adînc. Numise totuși „iubire” sentimentul ăsta și știa pe dinafară că iubirea trebuie întregită. Era caraghios, numai pentru că știa asta erau acum alături, în două odăi străine, dintr'un oraș străin, așteptând îngrijați să aibă unul din ei cura-

jul să intre în camera celuilalt? Acum deslușea că numai din pricina asta. Știa de mii de ani că trebuie să aibă ce iubește. Trebuiau să treacă minutele astea cât mai repede, să coboare în târgul mic și liniștit, să caute o pensiune, trebuie să existe și una de iarnă, să bea un ceai și să se întoarcă sus. Să încerce să se petreacă lucrurile cât mai repede, cât mai simplu, s'o țină apoi în brațe, nu o ținuse niciodată, și s'o audă vorbind cu glasul încet al nopților trecute, așa cum o auzise mereu în telefon, s'o audă alături de obrazul lui. Știa să vorbească așa încât lui i se părea că trăise până atunci alături de viață, de orașe, de peisagii, de oameni și nu se amestecase niciodată cu ei. Ea singură îi cunoștea. Deșteptase în el o dorință nouă de mișcare, de colind, de meditație, de prietenie, de singurătate, de propria lui tinerețe, pe care o părăsise de mult, și pe care o descoperea acum în el toată, încă vie, ca o mare vatră de jeratic de pe care ea suflase cenușa. Gândindu-se la ea, și acum, o simțea grozav de străină de el și atât de necunoscută, neașteptată în cuvântul pe care avea să-l spună sau părerea pe care avea s'o aibă despre fiecare gând al lui, încât prins de frică, ar fi vrut să lungească la nescârșit sau să curme deodată așteptarea asta. E calmă și febrilă, își spunea el, cum poate fi atât de calmă și febrilă în fiecare clipă, s'o crezi pe rând când liniștită, când arzătoare, înșelându-te cu înfățișarea și trădându-se cu vorba? Iar a mutat scaunul din loc! Nu mai isprăvește odată? Ba da, bătea în perete.



Ieșiră amândoi pe galeria din fața ușilor, suspendată deasupra curții înguste. Se întunecase de tot. Dealul și cetatea din dreapta nu se mai zăreau. Câteva felinare aprinse și semănate după fantezia cu care se svârcolea drumul în serpentină, clipeau neregulat vestindu-te cât de sus e așezată biserica.

Coborîră, unul puțin mai târziu decât celălalt, și se întâlniră în stradă. Se făcuse frig, cerul se descoperea încet, înalt și frigos, cu stele dese, pietroase, în fundul lui. Liniștea crescuse iute în orașul culcat la pământ. În cofetăria mică din mijlocul pieții, la toate mesele era așezate la cafea cu lapte familii întregi, cu prietenii lor, și-și făceau concina sau dominoul zilnic. Stăteau liniștiți, mîncăcioși și urît îmbrăcați, vorbeau limba lor aspră, tăcneau veseli piesele de os pe mesuțele de marmură și consumau o cantitate nesfârșită de prăjituri.

Ei doi nu se deprinseseră încă să fie între oameni străini, așa cum nu se obișnuiseră nici să fie singuri numai ei. Li turbura apropierea neînălăturată a nopții, îi supăra faptul că nu găsiseră o casă, o pensiune cu aerul intim de casă, nu un hotel cu mobilă rece, uzată de alți trecători înaintea lor, neprietenos și înghețat. Stăpâna cofetăriei le explicase într'o limbă căltoasă, cârpită cu multe cuvinte săsești, că ea cunoștea două case care dădeau pensiune.

Porniră iar prin frigul sticlos, luminos, mult mai mulțumiți să fie pe strada goală decât în cușca fierbinte a cofetăriei cu animalele ei domestice, blânde și mîncăcioase, care îi priveau cu ochii lor

decolorați, vizi și stăruitori. La una din adrese, unde un câine voise cu tot dinadinsul să-i muște, odaia care dădea pe un coridor în care erau îngrămădite lemne și câteva căpațani de varză, fusese închiriată peste zi. La cealaltă găsiseră o casă liniștită în curtea ei boierească; proprietarii, doi bătrâni năuci și zâmbitori, nu pricepuseră nimic. El era surd și ea nu știa românește. Se înțeleseseră în sfârșit: n'aveau cearceafuri, chiriașii trebuiau să aducă albiturile de pat cu ei. Li se păruse și caraghios și penibil. Nu, n'aveau așternut, trebuia să-i strige politicoasă în ureche bătrânului surd, nu se puteau muta a doua zi. Bătrânii tremurau de frig în fața ușii pe care o țineau lipită în ușori cu mâna pe clanță, nu-i lăseau să plece cu explicațiile și le arătau odaia doar prin geam, de frică să nu fie hoți sau ucigași, pe semne, sau poate numai să nu le murdărească dușumeaua. Zâmbeau, apărau ușa și insistau: „măine, măine pe lumină, cu cearceafuri”.

Se întoarseră la hotel înghețați. „Am să te chem, am să bat în perete”, spusese ea. Și înghețată de ceva care semăna cu frica, cu o spaimă de animal care ar vrea să se ascundă într'o vizuină cât mai sub pământ, cât mai fără capăt, bătuse în perete. Iși simțea mâinile reci și ușoare, își auzea glasul fărâmicios ca sticla.

În el era o grabă grozavă și o deslănțuire a curajului de a spune cuvinte pe care îl avea numai când suprima distanța dintre trupul lui și alt trup. El care tăcea atât de mult de obicei, se revărsa

acum în cuvinte fierbinți, multe, bogate, așa cum nu-i mai spusese niciodată în acele zile puține, în care își înțeleseseră reciproc numai credința că ceea ce simțeau că se înnoadă în ei, numai moartea putea deslega. Acum, pentru că îi lua obrazul în palme și umerii, se simțea deslegat de tăcerea împietrită, arzătoare, de până atunci, și simțea cum cuvintele, parcă ele, găesc în el și trag la iveală ca niște unde, gânduri pe care încă nu le formulase, noțiuni pe care nu știuse că le are, dorinți pe care nu și le cunoștea.

Târziu de tot, după ce orologiile cetății bătuseră repetat, trezindu-i din ațipeli în care intrau ca înotătorul sub valurile prea înalte ca să poată sălta deasupra lor, începuse ea să simtă, să cunoască limpede cum era vecinătatea lui și să se bucure de ea. La fiecare trezire îi prindea fruntea fierbinte și larg boltită în palmă, își aducea aminte cât e de neagră, și îi plăcea. Ii plăcea căldura trupului lui, febra dulce a pieptului lui larg. Parcă toată personalitatea acestui trup se cuprindea în temperatura lui mai mult decât în liniile lui lungi și nobile, în culoarea lui sumbră sau în suplețea și tinerețea îmbrățișerii lui. Găsea în temperatura lui care îl cuprindea ca o aură și în care pătrundea și se închidea și ea ca în aceeași haină cu el, ceva care îi semăna și se înrudea nu știa nici ea cum, cu glasul lui scăzut și cald la telefon, cu gravitatea fierbinte a privirii lui, cu gravitatea fierbinte, austeră a feței lui înguste, (despre care gândise odată, brusc, zi-

lele trecute, când îi turna ceai, aproape de el și vorbind despre lucruri foarte depărtate: cum o fi îndrăsnind o femeie să-l sărute?). Dacă pieptul lui uscat și larg pe care era strânsă, umărul lui pe care îi stătea prost tâmpla, îi era încă necunoscut și străin, căldura asta, nu fierbinte, nu maladivă, ci bună și învăluitoare, nu o surprindea, i se părea el însuși, omul iubit, cuprinzând-o întregă în ceva care parcă era privirea lui, nu văzută ci simțită, glasul lui prefăcut în atingere.

El dormea bucăți mari de somn adânc tăiate de glasul ceasornicelor din cetate, de deșteptări scurte, în care își aducea aminte că ceva foarte greu de trecut fusese trecut, că începuse să fie ceva foarte bun care se confunda în vis cu multe lucruri văzute, și din care, vesel, cădea iar în somn. Dimineața, mult timp după trezirea ei, plecat în odaia lui alăturată, dormise lung, cu somnul adânc și dens al oamenilor puternici.

\* \* \*

Soarele se ridicase sus, scâldea orașul semănat pe deal, crestele brazilor și culmile înzăpezite. Venise ca o altă vară a Sfântului Martin în mijlocul aprigului Ianuarie. Trează odată cu prima lumină, ea se minuna de frumusețea primăverii acesteia, regizată parcă anume pentru iubirea lor. Se îmbrăcase, coborîse în stradă, flămândă de imagina nouă a unui oraș nou. Dimineața îi dădea, ca în fiecare zi, un ritm nou, o bucurie, o poftă de mișcare, de cântec. Nu simțea

nevoia să se uite înapoi, să scoată concluzii, să adune. Tot ce fusese se topea într'un singur sentiment de bucurie și putere, de dorință de fugă, de străzi, de priveriști. Străbătu câteva ulițe înghețate, cu casele lor foarte colorate, cu porți lucrate și vechi, întârziase în piața largă, plină de țărani curați, guralivi, lângă mormane de mere, mese de brânză și unelte de lemn, cu miros bun și proaspăt de cracă abia tăiată și se întorsese la hotel, să n'o caute el și să nu-i priceapă lipsa.

În odaia lui, cu capul negru svârlit pe perne ca o floare mare, neagră, pe lugerul lung al gâtului, el dormea încă. Se sfiise să intre înăuntru, ziua și lumina aducea între ei distanța din ajun, suprima apropierea nopții. Era acolo un domn străin care dormea, un cap altul decât capul blond pe care-l găsea la toate trezirile în patul alăturat de al ei, un domn foarte somnoros, care mârâise la sgomotul ușii și-și lipise fața mai înfundat în pernă.

Trecuse în odaia ei și-i bătuse în zid. Bătaia o percepuse, pătrunsese până la el, prin pânzele de cocă ale somnului, chemarea care pusese capăt neliniștei turburi a serii trecute; toți nervii lui o recunoscuseră. Se trezise și bătea și el.

Era foarte frig și luneca, dar străpungea prin tot o lumină puternică. O lăsase să plece înainte și acum o ajunsese din urmă. Mergeau încă la distanță unul de altul. Străzile se îngustau, suiau. Sus, pe deal, aproape, era orașul vechi, cetatea. Duceau spre

ea poteci înguste, prinse în coji de ghiață, strecurate printre case galbene cu coperișuri revărsate spre mijlocul străzii și un fel de scară bizară închisă într'un tunel de scânduri, cu un ochi de lumină la capăt, ca un ochian. O luară pe acolo, dintr'o umbră de obicei, pentrucă era mai ferit. Când le suiau, treptele erau mai mărunte decât văzuse de jos. Sus, tunelul se isprăvea în curtea bisericii și a liceului. Pe pragul din spatele casei parohiale se scosese ră la soare coșuri, albi, scânduri, ca la o scuturătură în pinnită. Dincolo de turnul vechi pe sub care treceau cu ecou de pași, începea cimitirul. Era înălțat de zăpadă, plin de baloturi rotunde, dulci ca linie, sclipitoare, din care crucile sau pietrele negre ieșau puțin, cu datele lor vechi, mâncate: 1770, 1891, 1800. Date mai noi nu se citeau. Soarele ardea iute peste albul beat de sine, saturat. De pe culmea pe care era așezat cimitirul, se vedeau văi largi, fără capăt, albe, țipătoare. Aerul era de sticlă, cerul ca în ziua cea dintâi. Niciun fel de tristețe, niciun sgomot, nimic viu. O puritate desăvârșită. Se așezară pe o bancă sbicită de soare. Se rezemară unul de altul. Erau în sfârșit liberi. Și de oameni și de sfielile din ei. Aveau voie să fie fericiți. Iși descoperiră capetele. Lărgimea peisagiului, marea lumină, retezau noțiunea de trecere a timpului. Nimic nu mai trecea. Totul încremenise într'o singură clipă, largă cât universul, sclipitoare. Nu se mișcau. Nu mai simțeau povara de până atunci a fugii și nici, ca pe o descărcare, destinderea de față. Fericirea

era acum suprimarea a tot, un fel de nesimțită to-pire în liniște. Nu fremăta nici viața nevăzută a primăverii sub soarele ăsta de iarnă, nici nu cântau păsările sub frunzele verii; tristețea toamnei nu se străvedea în nimic. În jurul lor plutea fericirea rece, limpede, curată, fără pondere, fără substanță, fără culoare, fericirea impersonală, largă și mută a morții.

Se întorsese spre el:

— Nu crezi că atingem acum, amândoi, o limită, o culme pe care n'o să mai ajungem niciodată, vii? Că am trecut puțin dincolo de viață, neîngăduit poate, împotriva puterilor și bogățiilor grele, concrete, îmbelșugate ale vieții? N'o să se răzbune viața pe noi, că aici, în grădina morților, am surprins o clipă lungă, încremenită a morții, uitată de ea în urma ei ca o trenă?

Ar fi vrut să-i spună: ce frumos vorbești tu, iubito, dar îi era teamă că ieșind din cercul fermecat, de ghiață, în care erau închiși, cu o privire din afară privindu-l, n'ar mai fi putut intra în el la loc. Și deodată îl fulgerase, ca în ajun, în gara care îi ținuse pe loc înșelându-i, gândul că fericirea asta, libertatea asta primă care le era acordată într'un cimitir, într'o clipă încremenită o morții cum spusese ea, le vestea poate toată nefericirea pe care avea s'o cuprindă iubirea lor. Când? În cele 4—5 zile pe care le mai aveau? Atât își dăruiau, atât își făgăduiseră, după asta aveau să se întoarcă fiecare la casa lui și să nu se mai vadă niciodată. Cum putea să fie loc în 5 zile de dragoste pen-

tru nenorocire? Era o prostie, cum putea gândi asemenea prostii? Când o privi însă, văzu în ochii ei mari țintiți asupra lui, aceeași frică, aceeași bănuială. Gândeau la fel, în aceeași clipă, cum fusese dela început, de când se cunoscuseră.

Se rupseră din marea liniște și coborîră prin spațele bisericii, prin tunelul ciudat de lemn, prin ulițe întortochiate pe unde ghiața se topea și strașinile buzate curgeau argint viu peste ei, în piața cuminte și murdară de târgul pe care îl găzduise.

Se opriră la un birt cu o hală mare, înaltă, cu mese semănate rar, rătăcite. Zidurile erau până la jumătate de faianță verde, ca în baie, și restul zugrăvit într'o culoare incertă, mohorîtă. Pe o estradă mică, în dosul unei casse înalte, cu o piramidă îngustă de portocale în față, stătea o cucoană grasă și respectabilă. La o masă doi ofițeri, la alta un domn cu ochelari, departe în alt colț, o cucoană cu coade bogate făcute coc, și atât. La alt colț al odăii, departe, un contrabas și un țambal se rezămau, se propteau unul de altul, ca doi cheflii triști, părășiți. Ferestrele erau foarte sus și soarele nu-i atinge pe oameni, se juca numai pe fruntea pereților morocănoși. Mâncarea era și ea nehotărîtă ca substanță, ca culoare. Totul era cumplit de trist. Îi stingherea, îi copleșea localul, peste bucuria și îndoiala cu care veniseră. Voiau să termine repede, dar chelnărul greoi nu îngăduia ca lucrurile să se petreacă altfel decât așa cum știa el că trebuie să decurgă masa unor clienți străini, pe care trebuie



să-i ademenești, ca să mai vie și altădată. Era foarte mare liniște și zgomotul unei furculițe sau al unui scaun suna din când în când, speriat de singurătatea lui.

Înălțimea odăii, golul adânc de deasupra capetelor lor sorbea parcă aerul și lăsa un miros leșios de supă de linte, de rântaș. Scăpaseră din birt ca dintr'un vis în care ești obosit de nu poți merge.

La hotel, odăile lor obișnuite și simple ca niște cutii cu chibrituri nu-i ajutau să se găsească, mohorâți cum erau de atmosfera birtului și nici să găsească intimitatea nopții trecute. Trebuia să caute neapărat o casă omenească în care să se simtă nestingeriți de lucruri, de pereți, ca să poată fi ei cu ei. Două zile trecuseră aproape. Ca să nu fie vid între ei porniră pe ulițele orașului, pe sub strașinile care picurau, pe un pod lung, plin de pae, care se sfârșea în dreptul unei biserici foarte mici și late, pusă pe pământ ca o palmă pe un piept, să-l asculte, în fața unui deal înalt și fără case, în fața unei văi adânci, julite de zăpadă, cu pământul răscolit, și cu fire de iarbă rare și crude, cu o bancă de lemn într'o livadă luminoasă, pe care stătuseră până se învinetise închis cerul. Și apoi în dreptul unei alei lungi, goale, cenușii, care suia pieptis un deal. Ajunși pe deal, erau iar în cimitirul de dimineață. Fără lumina zilei însorite, cu zăpada scăzută de căldura de peste zi, cimitirul era ca toate cimitirele, trist. Tristețea lui îi încălzi, îi apropie pentru că se simțiră deodată, amândoi, foarte slabi.

Acasă un comisionar al hotelului, angajat de el de dimineață, le găsisse pentru a doua zi o pensiune.

\* \* \*

Dimineața el se duse la casa cea nouă și ea avea să se pregătească să plece, peste o oră, cu comisionarul care trebuia să vie s'o ia. Erau măsuri de prudență luate de el, pe care nu le pricepea, dar le accepta, pentru că îl socotea mai priceput decât ea.

Ceasul de așteptare trecuse cu facerea valizei desfăcute și risipite prin odaie; apoi minutele limpezi ale dimineții însoțite cădeau goale, goale și luminoase, și nimic nu se întâmpla. De pe balconul îngust se vedea cetatea și dealul ei, mai strălucitoare decât în ajun; clopotele bisericilor, ceasurile vechi sunau și în curtea pietruită de sub balcon. Dealungul culuarelor nu se auzea niciun pas. Paginile unei cărți care trebuia să umple golul, se întorceau mai fade decât ale oricărei cărți din lume, creșteau, soarele se ridica, streășinile cântau, ceasornicile băteau iar și nu se întâmpla nimic. Se ferea să gândească ceva, să presupună ceva, să-și închipue sau să explice orice. N'avea nicio explicație de imaginat, întârzierea, golul ăsta trebuia să aibă o pricină, avea s'o afle. Târziu de tot, când cartea se sfârșise și orologiile cântaseră ora două, se gândise că trebuie să mănânce, pentru că așa se cuvine, pentru că oamenii mănâncă la prânz. Era rece, liniștită și împietrită.

Birtul în care mâncaseră în ajun, mai trist sub căciula de lumină care îl cuprindea sus de tot, la capătul pereților, era mai apăsător, mai covârșitor decât cu o zi înainte, mai lipsit de aer și plin de miros substanțial de mâncare.

Când se întorsese la hotel, portarul îmbrăcat cu itari și bundă făcuse ochii mari:

— „Cum, sunteți aici? Ați fost chemată la telefon și aveți de dimineață și o scrisoare. Credeam că ați plecat; am și spus că ați plecat”.

Scrisoarea venise dela ora 10; spunea adresa cea nouă și așteptarea iubitului. Pentru ea totul era lămurit, dar el ce putea crede? Mai era aici? Dacă crezuse că e plecată, poate plecase și el. Ce disperat putea fi.

Din trăsură în care își suise valizele îl zări la primul colț, după un zid de biserică, livid și aiurit. Pândea de dimineață, fusese la gară la plecarea unor trenuri, fusese în vârful unui deal, așa, fără rost, pentru că acolo era o pensiune de vară, așteptase la toate răscrucile, numai în hotelul din care o credea plecată nu mai venise. Nu pricepuse nimic, disperase, bănuise, se înfuriase, fusese doborât de amărăciune. Ea simțea abia acum că nu e o cutie goală de sticlă prin care intra lumina cruntă de afară, ci un om în care începuse să bată sânge cald, să existe gânduri și uimire. Nici mirată nu fusese până atunci; așteptarea o golise de orice. Și atunci, în trăsură, printre valize, pe drumul înghețat și plin de salturi, strângându-și mâinile, pri-

vindu-se de aproape ca după ani întregi în care își fuseseră pierduți, își dădura seama că n'aveau nume unul pentru altul, că nu-și spuneau în niciun fel. Nu trăiseră între oameni care le spuneau pe numele lor, așa că n'aveau de unde să-l audă și să-l deprindă. Li se părea străin numele de ei însăși, care se iubiseră înainte de orice intimitate.

Casa era pe o uliță care suia, în mijlocul oetății, peste drum de primărie.

În fața geamului erau foarte multe plante, atât de multe și de înalte încât aerul intra în odaie înverzit; dincoace de plante, tot în dreptul geamului, o horă de fotolii și o canapea închidea în cerc strâmt o masă. Oglizile odăii luceau verzi, vechi. Odaia era atât de mare încât mai cuprindea, ca plecat să se plimbe și rămas într'un ungher sau în mijloc, câte un dulap lucios, cafeniu, bătrânesc, câte o masă, o cadră lustruită de lemn, închizând ape turburi. Totul era cafeniu, întunecat, curat și bătrânesc. Patul numai, înalt ca un catafalc și îngust ca el, lucea alb, țepăn, în dantele scrobite. Alături, în altă odaie mică, soba singură trăia și fotoliile din fața ei stăteau să-i cuprindă, familiare și joase. Lucrurile, atmosfera, erau atât de împietrite, de demult, neclintite din locurile lor, aveau un aer atât de bun, de cald de permanență, că li se păru, de cum gazda cu păr alb și ochii limpezi închisese ușa în urma lor, că s'au desprins de aici amândoi cândva, că pierduseră de atunci aducerea aminte și întorși acum în odaie își găseau

vechile rădăcini, ca două brațe ale aceluiași râu se vărsau iar în aceeași albie, făcută pentru ei, încăpătoare, izolată de tot ce nu erau ei, părăsită de mult. Pe masa pe care îi așteptase pe amândoi prânzul și se răcise, pe când unul citea, înghețat în hotel și celalt așteptase, disperat, la toate răscrucile, sub porțile turnurilor, stăteau acum, lucioase, ceștile de ceai în jurul unui morman aprins de mere.

Valizele își răsturnară cuprinsul întemnițat de două zile, pe masă se iviră cărți, pe scaune un ghem de lână cu iglița lui sau o mânășă; atmosfera de vis, de casă fermecată însă nu se alterase. În odaie se adunaseră umbre. Își luară ceaiul la gura sobii, cu o carte, cu un ghem de lână pe genunchi, inerte amândouă. Le plăcea să-și închipue că stau de mult acolo, că firul n'a fost rupt, că au început de eri, de o săptămână un tricou sau un roman și s'au oprit o clipă să bea o ceașcă de ceai. Nu aprinseră lampa, întunericul creștea. Hora fotoliilor din fața geamului cu plante multe, găzduise parcă un consiliu de fantome. Prin geamurile mari intra lumină multă dela Primăria de peste drumul îngust, care își aprinsese luminile zgomotoase. Pete mari jucau, galbene, pe ziduri, pe scaunele apropiate la sfatul musafirilor nevăzuți, cerc strâns, fermecat. Își treceau luminile degete prin plante, se suiău și lu-ceau tare pe dantela albă a patului de mireasă moartă, se cățarau pe picioarele lor, pe poala rochiei, luminău un ochiu iubit, o frunte iubită, se opreau în păr. Li prindea casa ca o teacă, parcă at

fi crescut în jurul lor, ca la o poruncă a zmeului din basm care aruncă peria și se face o pădure. Clipele astea în fața sobii păreau un obicei vechi, al unei iubiri îndelung toarse, repetate acum, pentru a cătea oară?

— Crezi că mai avem numai patru zile? spuse el cuvintele pe care n'ar fi vrut să le spună.

— Patru ani, patruzeci de ani, patru sute de ani, iubitul meu. Nu vezi ce încremenite sunt toate aici? Are să ne prindă vraja, o să rămânem.

— E mult mai mult decât iubirea. E altfel decât o culme, e adânc ca oceanul în care m'ași cufunda mereu, mereu, fără fund. Și astfel decât focul plin de fulgere în care m'am rostogolit, altădată, în alte iubiri. E o mare liniște, o mare siguranță. Am cunoscut cândva o mare foame mereu trează, o râvnă neliniștită, niciodată n'aveam, nu posedam și iubirea trecea, fără să fi *stăpânit*. Acum m'am oprit, sunt ca un ogor din care tu crești ca un lan. Ești în mine. Și e o mare pace deasupra lanului.

— Te iubesc foarte mult.

Treceau dintr'o odaie în alta, prin umbră și lumină, nu îndrăzneau să se așeze pe fotoliile în cerc, să nu stingherească una din stafiile de treabă, bune, ale casii. Umbrele plantelor se suiseră pe tavan, fire, degete, palme, animale ciudate. Intinși alături, în patul îngust și alb, cu cărțile dragi la căpătâi, dormind ca niște pisoi, îmbrățișați în întunericul populat de lumini, își povesteau încet, cu impresia, cu nevoia să aibă amintiri, ca o iubire veche.

— Ti-aduci aminte prima săptămână? Stăteam în fotoliu, înfășurat în pled; lumea, în toată casa, la toate caturile, se culcase. Toată strada se culcase, tot orașul. Era o liniște adâncă și frigul creștea și cuprindea, îngheța tot. Stăteam pe întuneric, în fotoliu. Telefonul suna odată, scurt, sub palma mea culcată pe el, care îi aștepta sunetul ca pe bătaia unei inimi. Și pe urmă în ureche, aproape și departe, glasul tău scăzut, cald, fricos, stăpânit. Fără vorbe mari, fără strigăte. Vorbeam mai mult eu. Imi auzeam șoptele în odaia largă și rece, în întuneric. Vorbeam de lucruri foarte depărtate în vreme, în spațiu. Nu de noi, nu de noi. Ne era frică. Din când în când te făceam să răspunzi, ca să nu mă tem de vocea mea în întuneric. Cuvintele tale porneau rare și calde, ca și cum ar fi picurat sânge, picătură cu picătură, fierbinte, dintr'o rană care nu doare, și căreia îi face bine că sângele curge. Incepeam să zăresc în odaie, ochii mi se deprindeau cu întunericul. Mobilele pocneau, trosneau pe multe tonuri, fiecare mobilă cu glasul ei.

— Imi vorbeai de Italia! Ai pus atâta soare, atâta culoare în nopțile primei noastre săptămâni, ca și cum trebuia să cumperi cu lumină acel mult întuneric, încât amintirea lor e mai mult însorită decât neagră.

— Oboseam, mâna cu care țineam telefonul amorțea, îngheța. Liniștea era teribilă, grea, solidificată în jurul meu, ca și cum ași fi fost încrustată într'un bloc de întuneric, care se sleise, înghețase. Ca și

cum am fi trăit numai noi doi pe globul inundat a doua oară, și supraviețuirea morții atotstăpânitoare n'ar fi cuprins decât un fir fierbinte, pe care lunea două voci vii.

— Și cum așteptam toată ziua în care te vedeam un ceas, în salon la tine, la ceai, noaptea asta plină de atâtea ceasuri cu tine departe, aproape. Și noaptea se întâmpla să te aștept mult.

— Până se culcau toți, până se făcea liniște în casă. Erau zilele Crăciunului, venea lume la noi, plecau târziu.

— Ce bine era! Ce bine e!

Și acum vocile le răsuna ciudat, scăzute, cuvintele rare înșirate ca pe o ață subțire, nevăzută, se agățau parcă în aerul des și mai rămăneau puțin suspendate. Pieptul iubitului sub palma ei, fruntea, ochii lui sub cealaltă palmă, erau ca și cum principiul vieții, închis într'o teacă de carne ar fi fost prins în mâini. O mai mare siguranță, o liniște mai absolută nu se putea obține. Ea era, în brațele lui lungi, ca un râu îngust. Deși încremenită de o nemiscare fericită, brațelor lui nu părea inertă, ci ciudat de vie, ca o apă în curgere. Ceasurile nopții alunecau; lumina în odaie scăzuse, primăria stinsese și închisese obloanele, dar felinarele străzii jucau încă pe pereți, micșorând petele de lumină, mărind umbrele, strâmbându-le. Intre trupuri se lega o mai mare, o mai strânsă intimitate, ca o prietenie, ca o înțelegere profundă. Cuvintele se făceau mai rare, amestecate cu somn, în sobă mai trosnea un lemn,



o mână adormită mai rățacea pe un ochi închis, speriat ca o vrabie, și cădea alături de tâmpla iubită. Patul alb plutea ca o barcă pe ape cenușii, peste care suna o sonerie de telefon înăbușit, un glas de departe, scăzut, greu de dragoste.

\* \* \*

Fusese apoi o dimineață cu lumină multă, peste un târg de vite, cu frig spumos și iute sub soarele sus și străin, cu miros de pământ răscolit de copite, de baligă și fân, cu strigăte tari de țărani; un sat, un pod, un câmp, alt sat, o cârciumă și un drum lung înapoi, dealungul unei străzi mărginașe, cu case urâte, toate la fel, cu un flaut care cânta lung, monoton și trist și se auzea dela un capăt la altul al străzii, mereu.

Mașa în odaia cu plante și stafii fusese plăcută și cuminte, la fel de stranie ca tot ceea ce-i înconjură. Și începuse iar după amiaza cenușie printre plantele verzi, mobilele cafenii, somnoroase, la gura sobii, tricotând, citind un vers, vorbind rar. Casa întreagă era tăcută, glasul gazdelor, mișcarea lor, se auzea înăbușită și depărtată. Barca lor trăsese în larg pe apele tăcerii. În sus și în jos, pe strada povârnită, trecea o sanie cu clopoței slabi, venind dintr'o poveste. Parcă pânze mari de paianjen se țeseau între fotolii, între plante, în jurul lor. Venea seara. Da, se putea rămâne neconținut aici, și iarna în locurile astea trebuie să fi fost eternă, și zăpada, și iubirea, și liniștea. Atât de tare se cuprinseseră

că aproape nu se mai vedeau; fiecare îl simțea pe celălalt înăuntrul lui ca pe o mare căldură, ca pe un absolut avut. Atingerea nu mai avea fiorul noutății, avea bucuria liniștită a iubirii vechi, sigură de ea, plină de adâncă cunoștință, nelimitată la epidermă, negrăbită de timp și nefărâmițată de elanuri mici. Simțeau, parcă, veșnicia lângă ei.

Târziu, o sonerie ascuțită și prelungă intrase ca un burghiu în tăcere... Nu putea fi pentru ei, nu avea de ce să fie pentru ei; își tăiaseră doar orice legături cu lumea, dar îi turburase ca o presimțire. Și totuși era pentru ei!

Li venise ei o telegramă dela singura prietenă care îi cunoștea rostul adevărat al plecării, căreia îi dăduse imediat adresa aici: „Vino înapoi sau rămâi acolo singură. Maria”. Era limpede și scurt, cum sunt în telegrame veștile de moarte. Dacă i-ar fi spus numai să se întoarcă acasă, și-ar fi închipuit că i se întâmplase copilului ei ceva, și n’ar mai fi stat să cântărească nimic, dar „rămâi acolo singură”, însemna cu totul altceva, însemna că bărbatul ei bănuia ceva sau chiar, fără să bănuiască, voia poate să vie s’o vadă. Trebuia să plece repede înapoi, să se întoarcă acasă. Nu era de ales. Aici, singură, nu voia să rămâie. Aici, unde fusese cu el, cu iubitul, atât de fericită, unde cunoscuse pentru prima oară în viață odihna, oprirea, liniștea, siguranța, nu putea să rămână fără el între plantele verzi adormite, între mobilele multe, lucioase, încremenite

în uitare, ici și colo, la ceasul la care începuse vraja. Și să vină poate apoi celălalt, bărbatul, aici, să facă real faptul că de el era legată, că-l mințise, că îl furase, așa cum nu gândise niciun moment, din clipa în care plecase, cum refuzase să gândească. Trebuia să se întoarcă. Ar mai fi avut trei zile. Trei zile de fericire, nimic, nimic n'avea să le înlocuiască toată viața. Uluiți, cu brațele grele, cu trupul secat parcă, deodată, de tot cuprinsul lui și mai greu ca oricând, se priveau. Erau iar doi oameni față în față, deosebiți, care se vedeau, se cântăreau, se puteau măsura iar, pentru că se creia distanță între ei, cu măsura durerii, cât se iubeau. Târziu, ea spusese cu buze uscate: „Am un tren în noaptea asta”.

Valizele golite în ajun, își deschiseră gurile, să înghită, iar, tot ce populase cu viață casa moartă. Fiecare lucru așezat în fundul lor era o nouă durere; avea să se întoarcă, pentru totdeauna, în lumea dinaintea, în lumea obișnuită, lipsită de vrajă, în care toate sunt palpabile, aspre sau moi, zilnice, fără strălucire. Nici unul nu avea să mai participe niciodată, la viața nereală, minunată, pe care o încheiau acum. Se isprăvea. O disperare neagră îi cuprinsese. Trupește chiar, parcă se petrecea o rupere. Cele două brațe de râu care își găsiseră făgașul comun se desfăceau, se rupeau una din alta, ca să curgă iar despărțite pentru totdeauna.

— Rămâi tu, rămâi tu aici. Tot nu ne putem întoarce împreună.

— Ar fi îngrozitor, fără tine. Am să plec mai sus, în munți.

Cum aveau nevoie, totuși, să creadă că n'au priceput poate bine, că mai poate fi ceva salvat, ea era chinuită de o idee:

— Să-i telefonez Mariei, poate că se teme ea de geaba, poate n'am priceput bine. Să-i telefonez Mariei și să plec. Dacă aș pleca mâine în zori, în loc să plec în noaptea asta?

— Să-i telefonăm, dacă vrei tu; să mergem în oraș, jos.

Era ceva câștigat, erau câteva ceasuri, era o noapte.

Valizele erau gata, stăteau în mijlocul casei, dușmane. Imbrăcați de drum, ca la venire, coborâră în oraș. Tropăiau cu picioarele înghețate, insensibile în ghetele înțepenite și ele de ger, pe pietrele lunoase, polcite, de sub bolți, de sub clopotnițe, pe zăpada înghețată dealungul străzilor înguste, cu pântecul boltit. Mergeau la brăț, tăceau. Iși simțeau pieptul bolnav de disperarea pe care o închideau în ei. Sala oficiului de telefoane era mare, goală, rece și curată. Telefonista striga tare, sonor, monoton ca un surd. Orașele, numerele deveneau antipatice, ostile în gura ei. Numărul Mariei nu răspundea. Așteptau cinci minute, chemau iar. Se plimbau dealungul linoleumului verde, prea curat, prea ceruit. Vocea telefonistei răsuna sonoră și nazală. Acasă la Maria nu venea nimeni. Oficiul se închidea la ora unsprezece. Biroul devenise nesuferit, cu vocea

de papagal a fetei, cu linoleumul lui curat, cu frigul care îți îngheța degetele, cu tăcerea lui, în care nu-ți venea să vorbești tare. Și, ca pe peronul unei gări din care trebuie să plece cineva foarte scump, nici un cuvânt nu le venea, nici un gând de schimbare, decât marea lor disperare așezată pe chipuri, cuibărită în ochi. Ceasurile astea ultime petrecute aici, cu așteptare, cu enervare, erau mai rău decât pierdute. Ar fi fost mai bine să fi rămas acasă, să se fi ținut de mână în fața sobei, să se fi privit. Dar ea voia să rămâie până în ultimul minut, să aibă siguranța că trebuie să plece, că tot ce putea să se întâmple mai rău, se întâmplase. Simțea cum înăuntrul ei bucați mari, ca tencuiala unui zid vechi, se desfac și cad și rămâne un gol mare, greu și sărac. Se făcuse zece, biroul înghețase de tot. Mollipsit și el de restul de iluzie pe care îl mai păstrase ea, se agăța alături de ea de nădejdea acestui telefon, ca și cum ar fi putut să aducă ceva bun, neașteptat. Știa că restaurantul urât și mare, pe care îl cunoșteau, avea și el telefon. Până la unsprezece ar mai fi putut vorbi de acolo. Telefonul acesta, casa îndepărtată care ar fi putut răspunde la celălalt capăt al firului, erau parcă în ele înșile o fericire care nu le mai era acordată. Nu mai voiau nimic, nu mai știau ce așteaptă dela Maria, îi așteptau glasul. Birtul era luminat sărac, cu lumă rară, cu doi lăutari jerpeliți ca și instrumentele lor, care cântau jalnic și înăbușit române rusești. Totul era de o tristețe, de o mizerie dureroasă. Notele izolate și

falșe se rătăceau prin sala goală, sub tavanul înalt, printre pereții de faianță verde. Din când în când se întrebau cu ochii și se ridicau să încerce să vorbească la telefon, dar casa Mariei nu răspundea. În sala tristă oamenii parcă zăceau la mese fără fantezie și fără tihnă, ca niște animale proaste și bolnvae. La 11 pierduseră orice nădejde și trebuiau să se resemneze să plece în zori, fiecare pe drumul lui, pentru totdeauna, când lui îi veni ideea că telefonul gării funcționa toată noaptea. Puteau merge la gară. Ca unor înnecați un salt deasupra unui val, gândul ăsta le mai dădu puțin aer respirabil. O sanie îi duse prin aerul ca briciul, în gara pustie. Doi, trei bețivi întârziiau la mese în fața tejghelei ude, a rafturilor cu sticle pe jumătate pline, cu franjuri de hârtie veche, zdrențuită, cu cutii în care erau sau fuseseră bomboane, cu poze cu parcuri sau cucoane. Câte un tren șuera, un hamal vântura ușile, aducând mult frig, o locomotivă făcea manevre, un bețiv ridica glasul, și toate cădeau iar în tăcere. Se țineau tare de mâini, peste masă, se priveau. Viața li se părea de acum înainte ca o gură neagră, ca și cum ar fi ajuns la marginea pământului, ruptă peste un gol, un hău, mai rău decât moartea, pentru că în el căzând, ei aveau să continue să existe. Iar șuera un tren, iar trecea un hamal adormit cu un felinar pe piept. Cereau iar un ceai. Incordarea teribilă dela oficiul telefoanelor se sfârșise, erau acum topiți de oboseală și desnădejde, cu ochii arși de somn. Se făcuse ora două. Rămăseseră agățați

ca niște lilieci adormiți, de ideea acestui telefon. La două și un sfert, în sfârșit, telefonul Mariei răspunsesse. Glasul ei limpede și vioi, ca din altă lume decât aceia grea și deasă, în care ei se lăsaseră la fund, foarte la fund, îi explicase că bărbatul ei, fără să dea lămuriri, dar suspect, avea de gând să plece a doua zi la prânz spre ea, s'o vadă. Atât. Era mai bine să ajungă ea acasă, înainte de plecarea lui și să găsească o explicație oarecare pentru întoarcerea asta nevestită.

Orice nădejde le era luată.

— Ne rămâne noaptea! spusese el cu glas, cu ochi care încercau să-i dea curaj. Gândește-te că plecai acum, cu trenul care vine peste trei minute. E bine că mai avem o noapte.

— Am mai fi avut trei zile, trei zile lungi cât toată viața mea viitoare.

— Mai avem o noapte, iubito!

Și trecuseră iar prin frigul de cuțite al orașului adormit, cu o sanie cu un cal adormit, cu un birjar somnoros, pe sub bolți, pe sub clopotnițe, în cetate.

Nu aprinseră lumina, ca noaptea de acum să aibă farmecul nopții trecute, care li se părea o mie de nopți. Valizele stăteau străine, în mijlocul odăilor cu umbre și raze și pete. Imbrățișați, în picioare, priveau lumea asta, care fusese a lor, un univers străin de univers și voiau să-și închipue că, dacă ei n'au să se miște, timpul poate, țintuit de marea lor do-

rință, are să se oprească pe loc. Și deodată, fulgerată de un gând, ea strigase de fericire:

— Pleci la munte, da? Pleci mai sus? Pleci într'un oraș? Ai un tren la 6 dimineața? Ești acolo la 9?... Vin cu tine. La 9 telefonez de acolo la București. Spun că nu mi-a plăcut aici. Nu știu ce o să fie pe urmă. În orice caz, câștigăm o zi.

— Cum? Vii cu mine? Întrebă el uluit. Vii cu mine? Și dacă vine acolo?

— N'are să vie chiar mâine. N'are decât un tren de dimineață, pe care îl pierde, dacă îi telefonez la 9, și unul seara cu care ajunge poimâine. Câștigăm încă o zi, o noapte.

— Tu, iubito, tu faci socotelile astea? De unde a ieșit, din tine, atâta dibăcie?

— Nu știu!

Răspunsul era simplu ca și adevărul. Nu știa. Nu simțea că e dibăce, cum nu simțise dela început că face un lucru necinstit, necuvenit. Nu avea de ales. Viața ei nu se putea altcum aranja. Voise să fure o săptămână de fericire, fără întoarcere, izolată într'o viață netedă și egală, ca o șosea prăfoasă. I se luau trei zile din săptămâna asta. Ca un animal care știe să se apere fără să gândească, găsise cu ochii închiși drumul. Iși lua înapoi cele trei zile. Luciditatea, conștiința dela început nu fuseseră amestecate aici. Nu era domeniul lor. Remușcări n'avea să aibă. Numai amintiri dureroase și resemnare față de tot ce avea iar să fie ca mai înainte, neschimbat.



— E singura mea viclenie, pentru o viață întreagă. Să nu crezi rău despre mine.

Cum putea să creadă rău despre ea, când pentru el, pentru iubirea lui, făcea efortul cel mai mare pe care îl putea face ea, al înșelăciunii. Nu, nu mai rămâneau ceasuri de dormit. O scrisoare gazdei pusă împreună cu banii, pe masă, o plimbare înceată în odăile cu plante, cu opriri pe fotoliul în care citiseră versuri, în fața sobei, pe marginea patului alb, și o nouă fugă în zăpadă și ger după altă sanie adormită, care să-i ducă la gara abia părăsită.

Un tren plin cu vagoane înăbușitoare, cu oameni culcați, morocănoși și un drum lung, lung, pe câmpii și printre coline înghețate.

\* \* \*

În orașul nou se îndreptaseră întâi spre oficiul de telefoane. Casa ei răspunse prompt. Glasul bărbătesc dela capătul firului nu părea supărat sau mirat. Nu-i plăcuse acolo și venise aici? Foarte bine. Cât mai stă? Două zile. Bine, să se odihnească și să vie sănătoasă. Copilul era bine, se juca.

Nu pomenise nimic despre venirea lui plănuită spre ea. Voise deci s'o surprindă. Dacă până seara, ziua avea să le fie liniștită, trebuiau să fie mulțumiți. Mergea alături de el și se gândea cum poate să nu-i fie dor, deloc, de copilul ei. Il știa sănătos, vesel, gingaș. Acum, acum, zilele satea, trăia pentru ea și pentru ceva perfect, nemaiatins, care voise să sălășuiască în ea, ca o binecuvântare.\*

Și iar începuse absurdă căutare de casă, pentru că o repulsie, pe care nu încerca să și-o explice, o depărta pe ea de toate hotelurile, în care ar fi putut găsi oameni cunoscuți, în care înfățișarea mobilelor, cadrul, totul le-ar fi dat o impresie de pasageri, de grabă, de trecere. Se făcuse cald pentru hainele groase de iarnă, dimineața trecea, odăile nemțești, greoaie, îmbâcsite, nu le plăceau. Târziu, către prânz găsiseră în fundul unei curți, la care se ajungea printr'un gang. înconjurat de toate părțile de case cu galerii, o odaie foarte mare, cu ferestre și ușă dând pe galerie, ciudată și frumoasă. Cadre mari, oglinzi atârnav de pereți, un divan jos, larg, cu covoare moi, perdele bogate de tul cu panglici, ca o rochie de bal de acum șaiszeci de ani, un paravan brodat cu nuferi și lebede, o sobă suită pe o estradă, o masă cu picioarele aurite, cu scaune așezate în jurul ei, sub candelabrul din mijloc. Din perete, de deasupra patului, dintr'o fotografie veche, un domn cu ochi foarte mari, foarte gravi, cu fruntea plină de gânduri, privea în odaie. Era semnată fotografia de Kainz. O servitoare mică le făcu foc, privindu-i mereu, binevoitoare. Gazda, o cucoană cu privirea neagră, foarte amabilă, avea aerul că stăpânește ceva în gât, un hohot de râs sau un strigăt, și ți se făcea puțin teamă de ea. Când se făcuse cald și când cărțile familiare și aproape inutile apăruseră pe masă, sticla de colonie pe scrin și halatul de casă în cuier, același bine nemăsurat, nelimitat, îi cuprinsese. Erau iar ei doi, singuri, pe pământul nepopulat, închiși iar

într'o odaie în care crescuse deodată, din ei, ca un cocon în jurul crisalidei, atmosfera lor, și gonise aerul care o umpluse până atunci.

Căutau iar și găseau amândoi acea liniște, acea așezare pe care singur nu o avea niciunul. Impresia că stă în fața unei oglinzi, aplecat deasupra unei ape fiecare, în care vedea tot propriul său chip, dar cu o adâncime, cu o tăcută rezonanță, pe care fără apă chipul nu o avea. Iar îi cuprindea, îi închidea atât de bine odaia, se țesuse, cald, atât de ferm aerul în jurul lor, se îmbibase de ei atât, și ei se pătrunseseră de el, că era ca o altă carne, care le-ar fi îmbrăcat sâmburele trupului, prin care curgea, trăia, aceeași temperatură, același climat ca al lor. Și aici băteau ceasornice în turnuri vechi. El păstrase încă un fel de lipsă de cutezanță să-i oprească mișcările, inițiativa gestului, dispoziția. Li pândea atitudinea, gândurile. I le urma cuminte, trezit de ele, dornic imediat de ele.

Ea, de când realizase atât de îngrozitor, de viu, despărțirea, ar fi vrut să-l ție strâns, într'o teribilă îmbrățișare, neconținută, cu capul cât mai adânc pe umărul lui, cu fața pe gâtul lui, pe pieptul lui, cu mâinile prinse cu desnădejde în jurul lui, dacă n'ar fi vrut să-l vadă mereu, să se desprindă de el ca să-l vadă, în semiintinericul dulce al odăii, sub cercul mare de lumină trandafirie, pe care îl punea peste un colț al odăii cu canapele și fotolii, o lampă cu picior înalt, lângă paravanul cu lebede. Și aici timpul părea infinit. Când, târziu, ideea că

ar fi trebuit să-i telefoneze Marici îi fulgeră, li se păru că trecuse foarte mult timp de când se îngropaseră aici, departe de lumea cunoscută.

Veștile erau proaste, atât de proaste încât li era greu să le creadă. Bărbatul ei trimitea a două zi, aici, în oraș, pe cineva care o cunoștea, care avea s'o urmărească, și să plece cu rezultatul acelei urmăriri, în aceeași seară. Ce rău trebuie să se chinuiască el acum! Fu primul gând care îi veni, dar urmărirea asta crâncenă a singurului lucru bun pe care îl avusesese ea vreodată, primejduirea lui, i-l scoase repede pe bărbat din gând, cu suferința lui. La el avea să se gândească mai târziu, în zilele, în anii întregi în care avea să se gândească numai la el, la casa lui, la comoditatea lui. Acum era vorba de fericirea ei.

Iubitul voia să plece. Da, ar fi fost singurul lucru înțelept. Seara din ajun, emoția neagră ca o prăpastie colțuroasă se deschidea iar în fața lor.

— Am mai fi avut două zile, două zile! gemea ea, strivindu-și obrazul de al lui.

— Și dacă... iubito... și dacă ne mai rămâne una? Ochii lui străluceau neliniștiți.

— Plec numai mâine, când omul acela are să te urmărească, și mă întorc mâine noapte, după plecarea lui din oraș.

— Iubitule, cum poți să fii tu atât de minunat de dibaci, pentru fericirea noastră?

Sigur că da, aveau să încerce și această ultimă ticăloșie, care pentru ei era tot una. Rămânea iubita în odaia cu lebede și perdele în rochii de bal, și

el pleca în zori ca să se întoarcă noaptea. Ea avea să iasă pe străzi, să stea în cafenele, la vedere, să se lase urmărită cât îi va plăcea omului acela, să se ducă chiar la cinematograful, să facă tot ce poate face un om singur, care se plictisește într'un oraș străin. Și noaptea se închisese deasupra lor liniștită, fără sentimentul vinei și fără grabă. Puntea minunată dintre ei nu era încă ridicată.

\* \* \*

Stătea culcată în patul larg, cald încă pe locul pe care iubitul stătuse, negru, fierbinte, și aștepta, goală de gânduri. Nușa, pisica, i se plimba încet pe picioare, pe piept. Ii era frică. Ziua, înainte, i se părea lungă și vidă, ea fără rost, hârțuită, urmărită. Nu știa ce are să facă de dimineață până seara. În curte se auzeau glasuri tari, cuvinte rostogolite ca pietrele, chicote, pași. Lebedele albe pluteau încremenite pe paravan, Kainz, din cadru, o privea cu ochii lui teribil de gravi, de profunzi, de serioși. Nu se pricepea bine ce trebuie să facă. Poate, să stea acasă, să aștepte să fie găsită. Dar cum? Cum putea s'o găsească? Să plece?, pe străzi, s'o vadă în prăvălii, în cafenele? Da, asta trebuia să facă. Cineva bătuse la ușă. Incremeni. Era gazda. Gazda amabilă, cu privirea ei puțin fixă, cu glasul care înăbușea, printre dinții mari, albi, strânși, un hohot de râs sau un strigăt. Venea cu un carnet și un creion. Trebuia să le declare numele la poliție, după toate legile găzduirii. I se făcu teribil de frig.

Se simți deodată toată, cu toate contururile, mică și înghețată în patul larg ca o pustă, grozav de singură, grozav de singură și neapărată. Și pentru că nu știa ce să spună (el aranjase, în celelalte locuințe, lucrurile astea), spuse numele ei adevărat și pe al bărbatului ei. Și gazda plecase mulțumind. Ingrozită de ceia ce făcuse, ar fi vrut s'o cheme, să-i spună adevărul, s'o roage să amâne pe mâine, dar nu putea. Cum să-i explice? Ce să-i spună? De unde putea ști, cum gândea alt om despre lucrurile astea, despre care nici ea nu gândise? Cum să amestece un om străin aici? Și să-i ceară încă și complicitatea! Nu-i rămânea decât să aștepte acasă ca trimisul bărbatului ei, după ce ar fi căutat-o în hotelurile orașului, dacă era foarte isteț, s'o caute la poliție și să vină aici, s'o găsească. Putea oare să vină cu poliția? Nu se pricepea deloc ce se poate face în asemenea împrejurări. Dacă venea singur chiar și o găsea singură, ce avea să-i spună? Cine știe ce putea vorbi cu gazda! Dar el ar fi văzut din registrele poliției că mai e cu cineva, care s'a înscris, infam, sub numele bărbatului ei. De ce făcuse o asemenea ticăloșie? Dacă i se cereau lui acte și era bănuit că își ascunde identitatea? Ce lucru oribil făcuse, din ce în ce mai încurcat. O panică îngrozitoare o cuprinse. Nu putea să ceară nimănui ajutor, nici femeii ăștia străine și ciudate, nici lui, mai ales lui nu, iubitului pe care trebuia să-l ocolească, de care trebuia să se piardă o zi întreagă. Numai Nușa era aproape, prietenoasă, îi torcea încet pe piept.

Parcă patul se cufunda, fără scăpare, în fundul pământului, care se despică, și totuși rămânea mereu deasupra, dureros la lumină. Și, îndesată, micșorată, cu impresia că e mărunță, rece ca un țurture de gheață, se hotărîse să se îmbrace, să plece, să meargă pe străzi. S'o vadă cel puțin, s'o urmărească, poate se va mulțumi cu atât.

Pe străzi era iar soare. Doamne, cât soare, când oamenii sunt atât de triști! Ca și cum ar trebui să-și vadă mai bine mizeriile. Azi e târg, mere multe, roșii, verze multe, mormane mari, parcă toate verzele din lume s'au adunat aici. Uite-l și pe Nepomuc cu coroana lui de stele, cu atitudinea lui puțin strâmbă, de arlechin sfânt, uite și catedrala. Da, să ne rugăm, poate numai Dumnezeu să mai facă ceva pentru noi, după ce am fost atât de ticăloși și fericiți, nenorociți de noi. Câte statui! Câte bănci! Și beteală pe Fecioara Maria! Și cerșetori la ușă! Dincolo de biserică încă un târg, tot orașul ăsta e numai piețe, iar zarzavat! Și brânză! Și basmale! Și omul acela e poate acum în spatele meu! O fi ăsta! Sau ăsta! Să nu mă uit, să nu mă uit! Numai el trebuie să mă vadă. Uite o cafenea. Trebuie să vadă că intru într'o cafenea. Numai de n'ar fi el acolo, Iubitul. Atunci ar fi grozav, toată gheața asta de pe mine, gheața asta care sunt eu, s'ar topi la căldura iubitului. Ar vedea oricine, ar vedea oricine. Acum beau un ceai. Să mă vadă că sunt singură și beau ceai. Uite oamenii la mese vorbesc, râd tare, abia se aud. Parcă sunt dincolo de ceva, dincolo de

ceva foarte rece, foarte transparent, care se întinde, se ridică între mine și oameni. Ce le pasă, ce le pasă, toți sunt veseli și indiferenți și străini. Intre asemenea oameni și se poate întâmpla orice. Și eu aici în colț, ca un bolnav de o boală ce se ia, care trimite oamenii departe. Beau ceai. Acum gata! Iar piață, iar oameni, iar legume!

Niște autobuze duc nu știu unde, în sate îndepărtate. Un autobuz ar duce-o departe de aici, ar fi bine. Să ia un autobuz. Și fără șovăire, se sue într'un autobuz. Duce în câteva sate. Cu atât mai bine. În care se oprește? În ultimul, la capăt. Dar dacă acela, următorul, s'a suit și el? Nu, poate fi nici unul din ăștia: trei țărani, un moș cu barbă, două femei. Nu e! A scăpat de el, a scăpat. Lângă ea se așează o fată brună, cu ochi dulci de vițică. Ii vorbește. Și ea se duce tot acolo. Da? Bine. Ce vrea cu ea? De ce îi vorbește? Da, tot acolo se duce și ea, fata, dar în secret. Numai mumă-sa știe, taica ba. Se duce să se mărite cu cismarul din sat, cu care taica n'o lasă să se mărite. Uite fotografia lui — și fata o scoate din geantă —, și astea sunt actele ei, pe care muma le-a furat din dulap, când nu era taica acasă. Și asta e fotografia pe care au făcut-o amândoi pe toamnă, la Sighișoara, când s'au cunoscut, la unchiu. Și fata vorbește, vorbește, spune tot, tot romanul ei de dragoste și taină, pentru că arde să-l spună cuiva. A ales-o pe femeia asta palidă și tristă, ghemuită cu frică pe banca ei, ca să-i povestească cum trece ea peste voile tuturor pentru dra-



gostea ei și cum întoarce soarta pe dos. În sat se despart, cu urări de noroc.

Satul e mare, tăiat în două de o apă. Ziua e ca de primăvară. Apa e limpede și iute; vederea ei nu-ți dă fiori de frig, deși are încă zăpadă împrejur, pentru că soarele e atât de dulce. Ii e greu însă, să-și tragă pașii și să se ducă, unde? Poate că a făcut o greșală că a plecat. Dacă rămânea acolo, ar fi urmărit-o până seara. Așa, nemaivând cum să se ție de ea, îi poate veni gândul s'o caute în catastrivele poliției, să vadă unde și cum stă. Să se întoarcă? Iar acolo, prin piețe, în fața catedralei, în cafenea, cu frica aceia grea, rece, în spate? Nu, nu! Merge greu, se simte ca un muribund dator să se țină pe picioare, să înainteze. Și iubitul acolo, în muzeu, în muzeul orașului a spus că se duce, cu ochii lui așa de frumoși, cu fruntea lui înaltă, cu pieptul cald acoperit de reverurile iubite ale hainei, departe, iubitul, departe, cu toată dragostea, puterea și căldura lui. Iubitul nobil dar și tare, puternic și delicat.

Soarele e mereu mai cald, mai vesel. Caută o stradă mai lăaturalnică, ar vrea una sub pământ, n'are nevoie de lumină. Doare în piept ca o boală. La o poartă, o ceată de copii se joacă în soare. Se așează pe o bancă, lângă ei. Ei se sfiesc întâi, apoi se joacă iar. Toate par ostile, dușmănoase: și soarele și copiii ăștia care fac sgomot, parcă anume, cu voie, cu știință i-ar înfige undrele în urechi. Soarele o umilește, copiii o lovesc cu sgomotul, parcă ar fi

strânsă între două pietre mari de moară, una cumplit de luminoasă, de rece, parcă s'ar învârti, s'ar învârti. O fetiță puțin șchioapă o privește pe sub bretonul care îi dă în ochi. La o casă de peste drum se deschide o fereastră, o femeie face semn fetiții, ea trece drumul trăgându-și piciorul, femeia și fetița își vorbesc, privind-o, și ei îi e grozav de frică. Urmărită, părăsită, încercuită cum e, îi e frică de femeia și fetița care au vorbit despre ea. Ce au spus? Ce știi? Ce vor dela ea? Ar vrea să fugă, dar îi e greu. Fetița vine iar șchiopătând, o privește pe sub breton, și pe urmă cu ochii în soare, cu capul dat pe spate, ca și cum ar vorbi cu cerul, îi spune printre dinți:

— Mama zice că știe să ghicească.

— Cum? tresare ea.

— Mai încet, că ne aude leica Oana.

Cum au văzut-o, cum au cules-o cu ochii? Oricum, orice i se pare în clipa asta mai bun decât singurătatea și frica. Mai bine palavrele unei femei, care a prins-o pe gânduri, decât obsesia și spaima asta.

În casă e o sărăcie și o murdărie jalnică. Un pat de scânduri, o vatră, o oală mare, neagră, pe vatră, din care fetița scoate cu degetele, cu mâna băgată până la cot, niște prune terciuite, mari, negre și le mănâncă cu poftă, privindu-le lacomă. Femeia îi întinde cărțile, îi mai spune un cuvânt, mai pune un lemn pe foc, dă cu mătura pe jos, iar mai întinde cărțile, ia copilul în brațe, îl suie pe

vatră, iar îi aruncă ei un cuvânt. Ii spune că vine dela drum, dar a mai făcut două drumuri înainte. Ii întinde în palmă câteva prune și se apleacă iar deasupra cărților: da, vine dela drumuri, dar n'a plecat singură, duce în spate o frică mare și cineva o caută din urmă. Ca să scape de necaz îi trebuie rugăciuni.

— Am să mă rog, am să mă duc la biserică, se înfioară ea, convinsă.

— Nu, nu așa; nu să se roage singură, să se roage o babă, pe care o cunoaște, pentru ea.

Iși dădu seama că trebuie să fie o tovărășie strânsă, bine legată, pentru străinii care trec prin sat fără țintă și se lasă duși de curiozitate sau de superstiție.

Cum poți, la disperare, să înlături chiar o neghiobie, care îți făgăduiește ceva? Te agăți de orice, ca și cum acolo ar putea fi adevărul sau scăparea. Dacă refuză acum, ar fi ca și cum ar refuza o posibilitate de a ajunge la Dumnezeu, la iertare, la ajutorul Lui. Cine știe la ce vrăjitoare bătrână și vicleană are s'o ducă! Ca un bolnav fără scăpare, sătul de doctorii, dar neînstare să înlătore vreuna, ca nu cumva să fie cea potrivită, cea bună, așa primește ea acum propunerea asta respingătoare. Poate că aici e scăparea, singura scăpare.

Femeia se îmbracă pentru drum lung și se plânge în acelaș timp că e lăsată de bărbat, că n'are cu ce hrăni copilul, că bărbatul, aici când era, făcea numai răutăți. El a svârlit odată, când venise acasă beat, copilul, de pe vatră pe pământ, de a rămas

schilav pentru totdeauna, că îi erau încă oasele fragede.

Și iar drumul cu zăpadă topită, iar o apă ușorică și veselă între coji de ghiață, și pădure și coline cu pomi uzi, fără umbră, desene subțiri pe cerul albastru. Și dealuri împădurite cu brazi în dreapta lor, poduri lunecoase, și o șatră de țigani oprită între două sate, cu sgomotul și fumul ei și un alt sat, cu porți înalte, cu ferestre oblonite, cu copii în uși. Femeia, bătrâna la care veniseră însă, bătând drum atât de lung, tăcând, fiecare cu gândurile ei, nu răspundea. Cu geamurile oblonite, cu poarta zăvorită.

— A fost la un priveghi astă noapte și a venit la ziua. Doarme acum, și nici bine n'aude, ca să se trezească de sgomot.

Făcuseră drumul de geaba. Iși dăduse însă impresia, că are ceva de făcut, că are un rost, că trece timpul, și fusese mai bine. Se dusese către ceva și mersese repede, fuse un ceas câștigat. Femeia care o adusese însă, nu se lăsa.

— Lasă, cunosc eu altă babă în satul meu. Nu te-am dus la ea, că știam că are de lucru. Eri i-am dus tot eu niște cucoane. Haide înapoi.

Funcționează bine în satul ăsta organizația vrăjitoarelor, se gândi ea, și se lăsa dusă pe lângă același pârâu, cu ape ușoare, aceleași coline goale cu corțuri de zlătari, aceleași dealuri cu brazi.

O casă mică, albă, între pomii goi și un câine înblănit bine și bun. Femeia intră înăuntru, vorbi

ceva, apoi o pofti pe ea în casă și se pierdu printre pomi. Cu bănuiala că luase înțelegere cu baba, ea intră încet și cu silă în odaie. O bătrână mică, subțire, cu o bluză albă de tot, foarte curată, cu o fotă neagră și legată la cap cu negru, îi întoarcea spatele. Stătea în picioare, în fața unui pupitru foarte înalt și citea o carte bisericească, cu litere vechi, așezată între două sfeșnice de argint. Era foarte curat și adâncă tăcere. „Bătrânul Faust în chilia lui”, gândi ea. Bătrâna întoarce capul. Era slabă de tot, cu părul alb, cu fața închisă, palidă. Purta ochelari cu ramă de metal, peste ochii negri, calzi, mari și deștepți. Un fel de surâs, un fel de bunătate resemnată, iertătoare dar nu oarbă plutea în jurul gurii, în ochii ei pătrunzători, în paloarea frunții și a pomelilor. Era ca și cum ar fi priceput tot, nu s'ar fi înșelat în privința a nimic și ar fi iertat din înțelegere, nu din slăbiciune. Mâinile ei brune, subțiri, lungi, de principesă sau de gânditor, se odihneau pe foile cu litere vechi.

— Am să mă rog la noapte, pentru dumneata. Cum te cheamă? Bine. Vrei să mă mai rog pentru cineva? Bine. Iți vrea cineva răul?

Speriată că s'ar fi putut cere, ca la un acatist prost înțeles, năruirea dușmanului, ea protestase.

— Nu vreau să î se întâmple nimănui niciun rău!

Bătrâna o privise adânc, cu mustrare și iertare:

— Cine poate să-i ceară lui Dumnezeu să facă un rău? Și crezi că Dumnezeu l-ar face?

Rușinată, ea plecă capul.

— Poți să te duci.

Și bătrâna se întoarce la cartea ei, uitând-o.

Ar fi vrut să rămână acolo. Arătarea asta neomenească, găsită la întâmplare într'un sat, îi pusese parcă o mână de căldură pe suflet. I se părea atât de neadevărată, de minunată bătrâna, că ar fi vrut să mai întoarcă odată ochii ei frumoși și pătrunzători și dulci, fruntea brună și clară sub părul alb, ca să știe sigur că nu i s'a părut, că n'a aiurat. Bătrâna însă citea, cu mâinile ei nobile pe paginile vechi, și intimidată, umilită, ea ieși din odaie.

Se despărți și de țarancă, și năucită de prea multe întâmplări, gândi că ar fi fost totuși mai bine să se întoarcă. Dacă iubitul o căutase? Nu putea s'o caute, n'avea rost, nu era prudent; dar dacă o căuta? Dacă era nevoie de ea? Dacă, ca urmare a greșelii de dimineață el era arestat, de pildă, pentru că s'a trecut sub un nume fals. Nu știa dacă așa ceva e cu puțință, dar putea fi. Autobuzul o aduse iar în mijlocul orașului, în piețele care își strângeau teșghelele, pe străzile „pietruite cu lespezi mari. O grijă, un neastâmpăr o chema acasă. Trebuia să știe, dacă a fost sau nu căutată de omul acela. Servitoarea mică, blondă și plină de surâsuri îi spuse că nu fusese nimeni, îi făcu focul. Nu, nu fusese, dar putea să mai vie. Culcată pe pat, grea ca de piatră rece, colțuroasă, cu o vagă impresie că e flămândă, cu Nușa torcând pe piept, începu să numere clipele, ceasurile, care veneau încet, pline de întuneric. Pași sunau în curte,

răsunau pe scările de lemn, pe galeria lungă, în fața ușii, treceau. Putea să fie acum, sau acum! Sigur că e asta! Doamne Dumnezeu! Auzi, este... Nu e!... De-ar veni odată noaptea, să se roage bătrâna; nu se poate ca rugăciunea ei să nu ajute la nimic. Auzi, acum trebuie să fie, calcă cu grije ca un om care nu cunoaște locul, stă gata să întrebe. Și iar se face tăcere, mâinile se destind, ceasul se aude pe masă bătând încet, ca un greer. Auzi! mai mulți pași! Poate vine cu polițaiul. Ce rușine! Acum s'a isprăvit! Nu, a trecut. I se părea că după atâtea spaime inima i se strica, asemeni unui ceas aruncat pe jos, lovit de pereți. Iși pierduse ritmul, nu-și mai găsea glasul, se bâlbâia, se oprea dureros. Când se făcea tăcere, o auzea numai pe ea, cum i se încurca firul bățăilor ca o sfoară cu noduri mari, cum îi răsunau pocnetele în trupul ca un sicriu de ghiță al acestui lucru cald întemnițat și disperat, cum parcă nu mai exista nimic în lumea moartă și rece, decât o inimă smintită și dureroasă într'o cutie de carne amorfă.

Se făcuse întuneric de tot. Soba arunca poteci subțiri pe covoare, pe lebedele paravanului. Acum e noapte, poate că bătrâna a început să se roage, parcă simt mai liniște, mai puțin dureros. Incepea să fie vremea să se întoarcă iubitul.

Iubitul, care fusese prin muzee, călătorise cu un tramvai sgomotos într'un crâng golaș, rece. Mâncase singur în birturi sgomotoase, ca un bolnav, ca un halucinat urmărind-o cu gândul, îngrijorat, aștep-

tându-se să o vadă răsărind după fiecare colț și se temuse de ivirea ei. O căutase și o ocolise. Trecuse de douăzeci de ori prin fața porții; se ascunsese după colțuri, rătăcise ca un câine pierdut, se sbătuse. Cum, din ziua fugii lor, nu se mai despărțise de ea niciun ceas și ora de despărțire i se păruse imposibilă, cu neputință, începuse să-i pară acum clipa, în care avea s'o revadă, cu neputință, ireală. Ireală i se părea existența ei fragilă și șovăitoare, halucinații ceasurile petrecute lângă ea. Avea o nevoie înnebunitoare, bolnavă, s'o vadă, s'o atingă, s'o întrebe: ești iubita mea? e adevărat? Și trebuia să lase să treacă ceasuri multe, chinuitoare, până atunci.

Acum pașii puteau să fie ai lui! Bietul ceasornic din piept bătea și se oprea iar la fiecare pas, ca la o lovitură, și pasul nu era al lui! Târziu de tot, când bătuse cineva ușor în oblonul ferestrei dinspre galerie, fericirea așteptată fusese atât de mare și necrezută cu putință, că ezitase să deschidă, de teamă că n'are să fie adevărat. Și totuși era el, iubitul cu ochii lucioși, cu gura proaspătă în fața neagră, cu tâmplele lui grave, cu gândurile lui grave, cu glasul lui scăzut și marea lui sete de reculegere și profunzime.

Era ea, iubita speriată ca un animal chinuit, mai mică, mai adunată decât totdeauna, înspăimântată de singurătate, de realitatea descoperită a faptelor ei, pe care abia acum le măsură. Iubitul, lângă care te puteai culca, dealungul trupului lui lung și fierbinte, lângă care puteai simți, ca și cum ai fi îmbră-



țișat miezul de foc al pământului, principiul vieții, o certitudine dulce că trăiește, că posezi viața, că ești mai departe decât oricând de falsele ei înfățișări, mai aproape decât totdeauna de adevărul ei puternic și sigur. Iubitul care vorbea încet, rar, fumos și care asculta adânc, flămând, când iubita povestea despre zile petrecute sub alte ceruri sau între pereți zugrăviți de maeștrii străini.

\* \* \*

A doua zi, gazda le spusese că amână, dacă ei vor pleca curând, declararea lor la poliție, pe care n'o făcuse, sau chiar n'o mai face de loc!

Se înțeleseseră de dimineață, să nu știe, să nu gândească, să uite că-și trăiesc ultima zi împreună. Trebuiau să gândească numai că orice primejdie e trecută, că trăiau o zi de libertate așa cum numai primele două fuseseră. Soarele le era acum dulce, târgurile de pe piețe o bucurie, o pricină de haz, vitrinele un joc. Nepomuc era așa de comic și naiv, sus pe soclul lui, cu cununa lui de stele, cu aerul lui de sfânt-trubadur, gata să cânte o baladă, în care putea să fie vorba și de Dumnezeu. Țăranii de pe piețe, cu fețele lor deschise și graiul lor altfel decât al nostru, păreau așa de prietenoși, de buni. Școala săsească are o curte lungă interioară și niște scări late, în ganguri. Cum e goală acum, poți să treci în glumă prin gangurile ei, după coloane, și să-ți petreci o mână pe un obraz iubit, pe care de dimineață nu l-ai mai atins, în fugă, în ascuns,

râzând. Sunt și prăvălii cu vase de lut, cu împletituri de rafia, cu cutii de lemn zugrăvite săsește cu flori mari roșii și albe pe verde. Sunt și vitrine de giuvaergii, în care se văd ace mari cu capete late, bătute cu pietre mari, opace, tot după moda săsească. Spiritul încordat gata să plesnească, e fericit să se destindă, să se facă a uita. Tinerețea pune o piatră grea la gura neagră, de prăpastie, a subconștientului și nu se mai știe decât pe ea, nu se mai trăiește, într'o dimineață cu soare, decât pe ea.

Mai e și un birt îngust, puțin întunecat, plăcut, în care poți sta îndelung, fumând, vorbind,

Și pe urmă începu după masa, curgând încet ca o apă largă pe șes, înecându-i încet sub valurile ei din ce în ce mai cenușii. Ceasul mic, de pe masă, găurea încet tăcerea cu burghiul lui subțire, de argint, pentru că vocile lor nu se deosebeau de tăcere, atât de netede și de cafenii se făcuseră. Orașul, lumea, timpul se înecau într'un trecut turbure și lesne de uitat.

Se întunecase de tot. Prin fața geamului, pe galerie, mai sunau pași. Pisica trecea dela sobă la fotoliu și iar la sobă. Lemnele pârlăiau încet în flacără. Intunericul era rar, păslos, cald. Umplea odaia cu belșug și tot mai rămânea loc printre fulgii, printre ațele lungi de întuneric. Se vedea departe paravanul, masa aurită mergea încet pe ape negre, oprindu-se mereu în mijloc, dulapurile adunau cu spor și condensau întuneric. În nava cufundată a patului, trăia din când în când un braț alb, ridicat lent, un

braț negru mai dens decât aerul de fum. Timpul se deșira atât de încet, minutele se picurau atât de limpede, desfăcute unele de altele ca un șir de rânduțele, că parcă se auzea undeva moara care macină timpul, râsnindu-l ușor, cu șgomot de catifea. Îl simțeau cum trece pe lângă fețele lor fierbinți, cu aripi dulci de liliac, netezindu-le. Nu trăiseră nici odată asemenea destindere, nici acolo, în casa cu fantome. Nu priveau înainte. Se cufundau încet în liniște, într'o coborîre fără capăt și ciocniri, infinit, ca în fundul pământului. Își pusese urechea pe pieptul lui cald, dulce, larg. Coastele se simțeau ușor sub pielea de pluș, inima lumii, limba timpului îi bătea sigur, calm, grav, sub ureche. Și lui i se părea că ea își pierduse pentru prima oară fluiditatea, nu mai curgea printre brațele lui, era un trup sigur, fierbinte, subțire și încrezător, care rămânea, nu se strecura, nu tremura. Avea în sfârșit o senzație de proprietate liniștită, de posesie fără nesiguranțe și sovăeli, absolută. Râurile întâlnite în aceeași matcă își amestecau nu numai valurile, ci chiar picăturile.

Târziu, iubitul voise să iasă, să se ducă amândoi într'un mare restaurant, această ultimă seară, să stea sub lumină multă, între oameni gătiți, ca și cum ar fi fost și ei ca toți ceilalți, liberi, liberi să-și plimbe dragostea unde vor, fără frică, fără nevoie de ascundere, de întuneric. Voia să dea un aer de sărbătoare acestei ultime seri, s'o îngroape în șgomot, lumină, în lume, să nu se simtă că e ultima.\*

Sala era mare, plină. Toate mesele îi priviră. Oraş mare, dar de provincie, plictisit, cu curiozitatea neobosită. Ploua lumină multă, galbenă, din tavanul foarte sus şi încărcat cu ornamente şi lămpi. Orchestra mare, îmbrăcată în fracuri albastre, cânta cu avânturi şi oftaturi ungureşti, tangouri moderne. Un băieţel vindea flori artificiale la mese. Chelnerii eleganţi îşi dădeau aere de foarte mare local. Era linişte şi cald. Aveau impresia că au făcut un act foarte eroic, cu spaima încă în spate, cu enorma nevoie a unui gest liber de oameni eleganţi şi la largul lor. Se trudeau să nu vorbească de despărţire, dar ideea ei li se făcuse cumplit de prezentă. Incercarea de a se găti, îi dăduse ei un fel de strălucire, lui o paloare gravă. Era mai înalt decât oricând, cu acel aer de nobleţă în orice împrejurare, crescut. Vorbeau de muzică, de drumuri. Rămăseseră cu încăpăţânare în Bolonia, sub soarele Italiei.

Orchestra cânta iar şi iar acelaş tangou, pe semne la modă, care se ţesea pe dragostea şi tinereţea lor, ca o floare pe un gherghef. Niciodată, niciodată n'aveau să-l uite. Totdeauna, oriunde s'ar fi aflat, avea să-i cheme, să-i trezească cântecul ăsta prost, plângăreţ, obişnuit la jurământul tăcut de acum, „cornul lui Hernani”, spusé ea, iar veneau la masa lor stafiile morţii viitoare. Aveau iar mâinile reci.

Băiatul cu flori artificiale le înfaţişă pentru a treia oară trandafirii albaştri de hârtie. Băură iar, să se încălzească, să se aiurească. Şi izbutiră. Lumea îi privea mai puţin, se deprinsese. Perechi noi în-

trau, domni spătoși, roșii, cu țigări de foi, cucoane palide, austeră, de o eleganță perfectă și sălcie. Li câștigase un fel de beție. Și odaia mare, plină de oameni străini, izbutise să devină intimă. Era cald, cald și bine. Tavanul cu luminile lui se coborîse parcă. Orchestra cânta iar tristul tangou. Era târziu. Când îi ținu haina, el șopti, fără să știe cum, cu buze fără gând:

— S'au dus frumoasele zile dela Aranjuez.

Se putea spune ceva mai trist, mai evocator? Făcea ca și cum ai cosi, ai trânti uși peste odăi goale în golul pieptului. Ea lăsa bărbia în piept, strânse pleoapele. Eroismul de până acum îi cădea ca o haină prea lungă, de pe umeri. Li venea să se așeze pe jos, pe trotuar și să plângă. Se duseră, zilele de panică, de disperare, de fericire. Fericirea lor mâncată de frică, de primejdie, de insomnii și fugi, marea lor fericire, singura lor fericire, se încheia acum, în noaptea asta. Gata.

— Nu, nu iubito! Ridică fruntea! Nu! Te rog! Ce e? De ce? Până acum ai fost tare.

— Iartă-mă, ai nimerit just. E un vers pe care am plâns, în adolescență, în dosul pupitrului, în patul meu de internat, în caetele învelite în hârtie albastră, atunci când nimic nu trecuse, trecerea timpului. Mi se părea teribil că trece, că trec „frumoasele zile dela Aranjuez”, înțelegi „frumoasele”, plângeau trecerea tinereții viitoare, morțile viitoare. Era adolescent, caraghios, știu; dar era versul meu, versul care mă atingea cel mai adânc, mai sigur.

Mi-l spuneam noaptea și plângeam. Cum l-ai ni-  
merit acum?

— Nu, iubito, nu.

— Nu, nu. Gata. S'a isprăvit.

Și brațul ăsta era luat pentru ultima oară, și  
odaia îi închidea acum pentru sfârșit. Gata, gata!  
S'au dus frumoasele zile... Acum toate la fel ca îna-  
inte, acum nu se va mai trăi. Kainz, tu, acolo din  
perete, ai văzut vreo dragoste mai mare ca a noastră?  
Nimeni n'a iubit vreodată mai mult. Pisica doarme  
în mijlocul patului. Focul s'a stins. Să-l aprindem,  
să nu ne fie frig cele câteva ceasuri ce ne mai  
rămân. Nușa, pisică drăguță, n'o să uităm niciodată  
cum te cheamă și cum i-ai ținut ei de urît, când  
iubitul nu era aici. Să mă întrebi peste zece ani,  
iubito, cum o chema pe pisica asta, să mă întrebi  
când am să fiu bătrân și cum eră covorul, și masa  
aurită și paravanul cu lebede și halatul tău cu flori  
galbene, am să-mi aduc aminte tot, iubito, înainte  
să mor. Uite cum se isprăvește, iubitule, cea mai  
mare dragoste din lume. Așa! Și nu pentru că ai  
umerii albi și ești toată atât de îngustă și tremuri  
când te țin în brațe, îmi ești așa de scumpă, așa de  
scumpe nopțile noastre. Știi, iubitule, nu pentru că  
ești negru și viu și puternic nu mai am simțul amă-  
nuntului. Strâng în brațe universul întreg la pieptul  
tău, fără să aud chiote în trupul meu, pentru că nu  
mai aud, nu mai văd, nu mai simt, te trăiesc și  
trăiesc viața vieții, fericirea, nemișcarea, echilibrul  
la pieptul tău. Măine, iubitule. Aud trenul blestemat,

care o să ne ducă peste câteva ceasuri, îl auzi? Spune, spune ceva, glasul! Glasul! Ca să reteze timpul. Și brațele în jurul meu, să se facă noapte, să ne durăm iubirea ca un arc de foc de la un capăt la altul al lumii, peste ea.

## SANATORIUL DE ODIHNA

Ceea ce mă mulțumește în sanatoriul ăsta este respectul pentru liniște și regularitatea orelor de tratament și masă.

Dimineața, la 7, intră domnul Klein în odaie (ușa, firește, e deschisă, de ce ași închide-o?) cu o găleată de apă rece, mă desvelește și mă freacă tot, de sus până jos, cu un burete muiat în ea. Mă înfior, gem, dar sunt convins că asta îmi face foarte bine. Domnul Klein pleacă repede, n'are vreme de pierdut, are 12 bărbați de fricționat și îl aud pe sală cum își umple găleata, pentru că respectă igiena primenește apa pentru fiecare odaie. De când sunt aici am învățat să deslușesc ai cui sunt pașii de pe sală, când domnul Klein intră într'o odaie, o aud pe doamna Klein pășind bărbătește spre chiuvetă, are și ea de fricționat vreo șapte femei. Imi plac oamenii ăștia, n'au niciodată un cuvânt de spus, trec printre noi țepeni și înalți, fără zâmbet, ca niște jandarmi cari își cunosc datoria. Tac, sunt discreți.

La 8 ne luăm laptele cu miere, în sufragerie, numai noi bărbații. Trec prin zăpada care s'a adunat



peste noapte, ca o colină în fața ușii, intru în sufragerie, și sunt servit imediat. Laptele are totdeauna aceeași temperatură, e foarte agreabil.

Apoi coborîm prin parc la sala de tratament. Aleele sunt curățate, ghița presărată cu tărâțe, brazii lucioși, terasele deschise spre câmpie, spre Olt. Parcă și cerul a făcut puțină gospodărie, și-a măturat norii, a lăsat în locul lor un cenușiu egal, curat.

În sala de tratament ne întâlnim cu toții. Și farmacistul, și Unchiul — cum îi spunem noi, — și domnul Dima, și toți ceilalți domni, și prietenul meu, doctorul în matematici Noël. Îi spun prietenul meu pentru că, deși sunt modest, am izbutit să văd în atitudinea doctorului Noël către mine ceva excepțional, ceva care se deosebete de purtarea lui cu ceilalți. Noël nu vorbește cu nimeni, nu suferă apropierea nimănui, numai cu mine face, între patru și șase și jumătate, plimbări lungi pe șosea, până la podul cel mare. Nu vorbește nici atunci, e adevărat, dar mă ia câteodată de braț, când vrea să încetinesc pasul (eu merg cam repede de felul meu) și seara eu sunt singurul căruia el îi spune: „Noapte bună, cavalerie de oțel”. De ce cavalerie de oțel? Nu știu. Presupun că din pricina vigoarei mele fizice și a spiritului meu drept, cavaleresc.

În sala de tratament ne desbrăcăm în cabine, și pe urmă intrăm în sala de baie. Acolo urmărim riguros prescripția medicului, fiecare după fișa lui. Într-o zi bunăoară, farmacistul e cufundat într-o baie de mușetel până la gât, Dima stă cu picioarele într'un

bazin rece, Unchiul face o inhalatie de tei, doctorul Noel e udat cu furtunul, duş după care trebuie să alege gol prin odaie până se va usca, şi eu după ce mă moi de trei ori în apă fierbinte şi alternativ într'o bae de gheaţă, am să suport un masaj general. Ceilalţi, care au terminat mai iute, stau înfăşaţi ca nişte copii, în sala de tratament, care cu comprese de oţet pe pânzece, care cu lut fierbinte pe gât. Nu li se văd din păturile albe decât mustăţile şi nasul. Sora se plimbă printre paturi, calmă şi blajină. Crucea îi străluceşte pe piept. Ne acopere, ne potriveşte păturile. Am impresia că toată cura asta îmi face foarte bine.

N'am venit aici bolnav propriu zis, am venit surmenat. Biroul de contabilitate la care lucrez mă ostenise. Oboseala mea se manifesta ciudat: aveam impresia că în tot ce mâncam se găsea păr. Bucle, suviţe întregi, ghiomotoace. Soţia mea şi doctorul nostru au insistat să vin în Sanatoriul ăsta. De când am intrat aici, de o lună, afară de primele zile, când am întâlnit numai câteva fire lungi, n'am mai găsit în mâncare nimic. Pe semne că înainte mă supărau ochii, şi acum mi i-am odihnit.

Nici ceilalţi pacienţi nu sunt bolnavi în adevăratul înţeles al cuvântului. Nu avem voie să vorbim între noi despre bolile noastre, stă scris pe afişe mici în tot Sanatoriul, pe bileţele desenate frumos, cu viorele pictate pe margini, dar oameni suntem, ne mai scapă o vorbă. Unchiul, de pildă, ne-a mărturisit că el avea vise rele şi plângea noaptea. Nu-

mai atât, dar pentru un om vesel ca el era o nenorocire. Se scula prost dispus și toată ziua nu se mai recunoștea pe sine. I se părea că el e altul.

Dima își pierduse banii pe care îi avea la o bancă și era atât de melancolic, atât de disperat, încât fusese pe cale să se sinucidă. A venit aici și se simte consolată. Noel nu știm nimeni ce a avut, dar el a rămas ciudat și aici. N'am venit toți decât ca să ne odihnim.

Despre doamne știm mai puțin. Doamna în doliu și-a pierdut acum două luni un copil. A venit la Sanatoriu să-și refacă nervii zdrobiți. Avea și de ce, biata femeie. Cred că îi prieste de minune, e atât de veselă și de glumeață că ne dispune pe toți. Doamna slabă, care mănâncă frumos, din vârful buzelor, crede că vrea s'o otrăvească soacra ei și se teme să mănânce acasă la ei. Se poate, în unele familii se întâmplă lucruri oribile câteodată.

După ce isprăvim tratamentul, la 10, și le cedăm sala doamnelor, suntem datori să stăm în odăile noastre, bine acoperiți, cu fereastra deschisă, până la 12. Atunci un clopot sună tare și ne cheamă la masă. Fiecare are regimul lui. Eu, bunăoară, mănânc întâi legume crude, tăiate subțire apoi legume fierte, tot tăiate, apoi compot. Seara beau și un ceai de măceș sau un pahar de lapte bătut și înghit un pumn de boabe de in. Așa e dieta mea. Ne așezăm la masă, după ce sora a spus o rugăciune și pe urmă totul se petrece foarte plăcut și liniștit. Doamna în doliu spune din când în când câte o

glumă. Unchiul îi răspunde cu alta, și nici nu știm când am ajuns la mare. Numai biata nevestă a farmacistului trebuie s'o ducă mai greu, pentrucă ea nu mănâncă patru zile pe săptămână decât mere și trei zile cartofi fierți. E prea grasă. Se uită cu jind, cu ochii ei albaștri, dulci, sub bucelele albe, la supa noastră de praz, la linteia cu orez și nuci, dar se stăpânește eroic. Fata cu ochelari (eu bănuiesc că trebuie să fie o pedagogă în vacanță), abia gustă din farfurie, ca și cum nu i-ar plăcea. Așa sunt oamenii ăștia din Regat, debili și mofturoși.

După masă facem cură de aer. Domnul și doamna Klein ne conduc pe terasă, ne culcă în chaise-longuri și ne învelesc viguros pe fiecare într'o duzină de pături. Până la ceaiul de coji de nuci dela patru, trebuie, vrem nu vrem, să dormim. Sora stă cu o carte în mână și ne veghează.

După ceai avem voie să ne plimbăm în parc, în sat, pe câmp, la Olt, unde vrem. Doctorul Noël se apropie de mine, îmi spune: „hai, cavalerie de oțel”; și plecăm împreună. Câmpia e acoperită de zăpadă, munții, departe, se văd crestați, albaștrii, câteodată tivii cu aur. Când vremea e limpede, vedem pădurile, ca niște arici arămii cățărându-se pe coamele de jos, și pe cele de sus brazii, unul după altul, suind drept, pieptiș, către piscuri. Pe urmă seara se albăstrește. Noël merge egal și parcă niciodată n'ar trebui să se mai întoarcă acasă. Privește înainte cu ochii lui albaștri-verzi, atât de ciudați în fața lui neagră, uscată, suptă, privește parcă ar vedea ceva

înaintea lui, pe care trebuie să-l ajungă. Noroc că eu sunt totdeauna exact. Îl trag de braț, îl trezesc: „Haide, e aproape 6, trebuie să ne întoarcem”.

Mă privește întâi vag, pe urmă parcă mă înțelege, se răsucesce pe loc cu părere de rău, și o apucăm înapoi, spre sat. În sat, la ora asta e lume pe străzi, au coborât lucrătorii de la chereștea, au venit ceilalți dela pădure, a ieșit primarul din primărie, învățătorul din școală și țin sfat în drum. Îi salut, îmi răspund. Îmi place să fiu politicos. Noël nu-i vede și nu-i salută. Trecem printre casele sînilii, pe lângă turnul pătrat al bisericii protestante, pe lângă cimitir și ajungem acasă. În parc, doamnele se învârtesc în jurul basinului, să-și facă poftă de mâncare.

Cinăm la căldură, bem ceaiuri liniștitoare, mîncăm grâu crud, orz râșnit, mei murat, și mai avem voie să stăm o oră în salon. Acolo doamnele tricotază, bărbații joacă tabinet, farmacistul și nevasta lui ne poftesc la o partidă de domino. Se petrece liniștit și blajin.

La 9, deodată, sora se scoală de pe scaun și ne roagă să mergem la culcare. Să vrem să facem altfel și n'am putea, pentrucă lumina scade la 9 fix, curentul electric pierde două treimi din forța lui, abia ne mai zărim la față, și de joc sau de citit nu mai poate fi vorba. În odăile noastre ne culcăm imediat.

E însă și mai frumos în serile în care Noël se așează la pian. Cîntă frumos de tot, ca un om care

a făcut conservatorul. Când spun asta, nu-i fac un compliment exagerat, eu știu ce complicat e programul conservatorului. Noël cântă în adevăr ca un profesor. Sora se ridică de pe scaun și se așează lângă pian. Unchiul lasă glumele și partida de *Popa Prostul* și îl ascultă, fata cu ochelari încremeneste pe un colț de canapea. Numai doamna în doliu mai are câte ceva de spus unei vecine, mai râde pe înfundate, ea nu se poate liniști niciodată, și are și dreptate, o femeie care a suferit atâta acum două luni, are nevoie să caute în fiecare clipă puțină veselie.

Fata cu ochelari nu-și mai deslipește ochii de pe mâinile și de pe fața lui Noël. Eu cred că vrea să afle dacă în adevăr urmărește notele sau dacă știe muzica pe dinafară. Sau poate că vrea să-i fure tușeul; felul lui de a atinge clapele, catifelat și adânc. Se întâmplă însă și ceva rău atunci: când sora ne trimite la culcare, Noël nu mai vrea să se ridice dela pian. Noi toți plecăm și sora se roagă de el să nu se obosească, să nu se turbure. El stăruie, și sora pare îngrijorată. Fata cu ochelari rămâne lângă ușă, în salonul gol, se uită la ei și nu se îndură să plece. Trebuie să-i placă mult muzica.

Astea toate s'au petrecut așa o lună de zile, de când sunt eu aici. Pe semne că așa erau și înainte de venirea mea.

Aseară însă s'au întâmplat mai multe lucruri.

Unchiul trebuia să plece azi de dimineață. Seara, la masă, ne-a vestit că are să-și ia adio dela noi toți, a bătut cu lingurița în pahar, s'a ridicat în

picioare, și-a dres glasul și ne-a citit o poezie de adio. Era o poezie foarte frumoasă, în care era vorba de fiecare din noi cu mult haz și multă eleganță. Spunea în ea cum doamna farmacistă mănâncă mere, cum doamna în doliu face gropițe în obraji când râde, cum Noël cântă la pian ca Mozart însuși. Era vorba și despre mine, „un uriaș cu ochi de brebenei, care mănâncă zer și tăieței”. Uite versul ăsta mi-l aduc aminte pentru că m'a atins. Era o atenție pentru mine. Vorbea și de sora, care e îngerul nostru păzitor, și de doctor. Nu uitase nimic. După ce a isprăvit, două cucoane, cea în doliu și doamna grasă care se spune că vine aici de două ori pe an de dragul doctorului (dar eu nu cred, doamna e măritată și pare o persoană foarte distinsă, doctorul are copii mici, e un om serios, trebuie să fie bârfeți), amândouă au scos din dulap o cunună pe care o împletiseră peste zi. Pe semne că știau că Unchiul pregătise o poezie, și voiau și ele să-i facă o surpriză. Era o cunună de praz încolăcit, cu niște salate mici, ca niște trandafiri din loc în loc și cu câțiva gogoșari de foc. Am râs toți cu lacrimi, atât de comic era Unchiul cu coroana asta de vegetale pe cap. Pe urmă, când am trecut în salon, Unchiul m'a luat de-o parte și m'a întrebat la ureche dacă nu voiam să plec cu el, după stingerea luminilor, la cârciuma din sat. Veneau și farmacistul, și Dima, și doctorul, și doamna în doliu, voia să-l invite și pe Noël. Era foarte draguț din partea lui, dar mie îmi place să ascult de regulament. Am făgăduit,

când am intrat aci, să mă culc devreme, să nu fumez și să nu mai gust alcool, trebuie să mă țin de cuvânt. Unchiului îi părea rău. Se dusesese și la Noël, îi șoptise și lui la ureche acelaș lucru, și Noël răspunsese tare, speriat: „Nu-nu, nu-nu!”, atât de tare încât Unchiul se temuse să nu audă sora.

În salon Noël s'a așezat la pian și a cântat mai puternic și mai aprins ca oricând. Ni se părea în unele momente că are să fărâme pianul și pe urmă cânta atât de dulce, de încet, că parcă se deschideau cerurile. Am plecat la culcare și l-am lăsat cu sora, care se chinuia să-l oprească, și cu fata cu ochelari, care mereu voia să-și ia haina din cuer, nu ajungea, se lăsa păgubașă și mai stătea puțin pe loc. Nu știu dacă până la urmă a putut să și-o ia.

Azi de dimineață însă, la tratament, toți bolnavii erau cu chef. Unul fredona în bae, altul adormise cu picioarele în bazin, farmacistul legăna capul, zâmbea ca de departe și șoptea: „ce bine am petrecut!”, ca pentru el. Noël n'a venit la bae.

La prânz mi s'a șoptit din dreapta și din stânga că noaptea fusese mare tărăboi pe scări, că bolnavii rămași acasă nu putuseră dormi, că doamna în doliu fusese cam prea veselă la chef, atât de veselă încât dansase către ziuă pe o masă. Eu n'am auzit nimic, am dormit bine. Farmacistul legăna mereu capul, cu privirea departe, și murmura: „ce bine am petrecut!”. Nevasta lui mânca mere și râdea de el. Noël nu era nici la masă. Fata cu ochelari căuta cu mare greutate să mănânce niște salată de gulii, dar îi era



parcă furculița prea grea, n'o putea ridica. Nu știu dacă mi s'a părut mie sau a fost adevărat, dar i se useau mereu ochelarii de lacrimi. Poate că o chemase la școală, îi suspendase concediul.

După masă l-am căutat pe medicul Sanatoriului. Voiam să-mi prescrie un leac pentru durerea de dinți, dar plecase de dimineața la oraș. Apoi, pe seară, singur pe șosea, plictisit, m'am întâlnit cu Dima.

— Știi ce a fost cu doctorul Noël?, m'a întrebat el.

— Nu știu, am bătut la ușa lui și nu mi-a răspuns.

— L-a dus medicul la oraș, la un sanatoriu de acolo. Era internat aici pentru a fi desintoxicat de alcool și aseară a fost la chef și s'a îmbătat grozav. I-a fost rău, a avut o criză de nervi, cu furii. Medicul nostru și-a declinat răspunderea. L-au dus la o casă de sănătate la oraș. Toată lumea știe dinainte de prânz. Cum de n'ai aflat încă?

Noël la o casă de sănătate! Când e atât de bine aici, atât de liniștit în Sanatoriul ăsta de odihnă, să fie închis între nebuni! Noël bețiv! Nu pot să cred! Va să zică era singurul bolnav dintre noi toți. Și ce frumos cânta la pian! Ca un profesor.

## FANTEZIE ROMANTICĂ

Când se hotărîse să vîndă casa din București și să se mute în provincie, Cristina și Andronic Boian pleară mai întîi cu mașina lor în orașul pe care și-l aleseseră, între șuvițele aproape culcate ale Carpaților, să cerceteze ce vile erau de vânzare, în ce chip așezate și cum s'ar fi putut statornici cât mai departe de inima târgului, păstrînd totuși mijloacele de a o ajunge la orice nevoie. Doctorul Boian voia să-și părăsească meseria, să-și sfârșească viața între cărți de știință și de literatură, avea destule parale ca să nu mai aibă nevoie să deschidă pînțece și să fierăstruiască oase, iar nevastă-sa, Cristina, căreia nu i se potrivise nicioînd o viață mondenă și sbuciumată, se gîndea cu bucurie că avea să-l aibă lângă ea de dimineață pînă seara, cum nu-l avusese decît după cununia lor două săptămîni, și că, în sfârșit, n'avea să mai primească vizite, n'o să mai ia parte la banchete și n'o să mai fie chemată în comitete de binefacere care nu făceau niciun bine. Doctorul n'avea decît cincizeci și cinci de ani, Cristina patruzeci și doi, nu ajun-

seseră în vârsta schimniciei, dar erau însetați de ea, ca și cum ar fi trecut de mult pragul bătrâneții. Andronic Boian nu-și iubea meseria, căzuse în ea fără să știe cum. O făcuse bine și cu folos, dar o urîse.

Acolo, în orașul cu chip străin în care se hotărâseră să se mute, alegându-l pentru frumusețea lui plină de stil, de parfum de vechime, pentru liniștea lui desuetă, pentru civilizația lui, luară dela început în mașina lor un agent de imobile, care putea să-i conducă la casele de vânzare, să nu colinde fără rost și fără izbândă cetatea. Nu erau multe case de văzut. Oamenii de aici nu-și schimbau viața nici de azi pe mâine, nici dela o generație la alta. Se moșteneau în avut, în obiceiuri, în statornicii, în credințe. Găsiseră pe strada principală o casă la stradă, cu gang, cu prăvălii jos, cu galerii spre curtea interioară, pietruită, stearpă, și cu odăi înalte, cu ziduri duble. Nu le plăcuse, nu voiau să fie în plin târg. Mai era, în capul de nord al cetății, dincolo de zidurile ei vechi și de porțile enorme, cu blazoane mâncate de umezeală, acoperite de mușchi și umbrite de iederă, o vilă modernă, cu ferestre late, cu terasă, care dădea spre strandul orașului, înainta cu ea chiar deasupra lui. Nu o vrură nici pe aceea, aveau să aibă sgomot cât e vara de lungă și era prea modernă, prea pretențioasă, prea expusă la soare, era o vilă potrivită să domine o plajă, nu să iasă din orașul vechi, pornind spre pădure, atât de

deosebită de el, încât te făcea să uiți unde te afli, te desorienta. Și nici măcar frumoasă nu era.

Mașina rățacea acum la marginea dinspre câmp a orașului, unde se retrăseseră oamenii cei mai cu stare. Grădini, terase înflorite coborau de pe dealul pe care se cuibăreau case cu înfățișare de vile elvețiene, cu olane verzi, cu balcoane, cu viță multă, către câmpul vast, verde, albastru. O casă ca asta le-ar fi plăcut doctorului și nevastei lui, dar nu era nici una de vânzare. Agentul stătea ursuz lângă șofer, cu capul între umeri, chinându-și memoria să mai găsească ceva. Incepuse să se lase seara. Din grădinile printre care treceau se ridica miros de petunii, de phlox, de mixandre, casele își deschideau obloanele printre râurile de viță, de iederă, care plouau de pe acoperiș, câmpul trimetea miros de fân cosit, un tren mic, ca de jucărie, alerga pe câmp fluerând ascuțit, ca de bucurie că a scăpat de undeva și poate să fugă.

— Numai în partea asta a orașului aş vrea să stau, spuse Cristina Boian, numai aici. E liniște, sunt case puține, rare, se vede câmpul și colo, departe, munții, e și aproape de oraș și izolat, și nesfârșit de frumos.

— Dar locuri virane nu sunt de cumpărat, întrebă doctorul pe agent, să ne clădim noi ceva?

— Locuri?, se întoarse luminat agentul. Locuri cred că sunt. Eu nu știu decât unul, dar mâine pot să vă arăt mai multe.

— Care e cel pe care îl știi?

— Dè, zâmbi încurcat agentul, pe acela nu știu dacă o să-l vrei. De fapt e o parcelare, sunt patru parcele una lângă alta, dar acolo... Știi eu?... Nimeni nu vrea să cumpere acolo...

— Unde e? De ce nu vrea lumea să cumpere? Are vreun cusur?

— E cimitirul militar vechi.

Doctorul nu pricepea:

— Cum? Se vinde cimitirul?

— Nu s'a mai îngropat în el din 1830. Acum Primăria a scos morții străini și i-a dus într'un mausoleu din orașul V., că erau toți militari. Noi ne-am scos și noi pe ai noștri, vreo doi-trei, și i-am dus în cimitirul mare într'o criptă a eroilor noștri. Cei care mai aveau încă descendenți, au fost ceruți de ei și îngropați în cavourile familiilor. Încă nu s'au terminat lucrările, mai sunt două-trei morminte de golit, a celor care n'au fost militari și prin cine știe ce întâmplare puși aici. Nu i-a cerut nimeni, și-i duce la groapa comună. Primăria vrea să împartă cimitirul în patru și să-l vândă pentru vile. Dar oamenii sunt ciudați, nimeni nu vrea să cumpere. Înțelegeți dumneavoastră, să se mute unde a fost cimitir...

— Dacă ar fi frumos!, ridică doctorul din umeri.

— Știi eu?, gândi tare Cristina. Poate că și mie nu mi-ar fi la îndemână.

— Copilării, Cristino. Parcă tot pământul pe care călcăm n'a topit în el cu sute de ani în urmă trupurile strămoșilor noștri. Praful pe care pașina e

făcut din carnea lor, oasele lor stau în fund, amestecate cu pietrele. Câte un țăran trage câteodată mai adânc cu plugul, scoate un femur, o tivgă. Și totuși grâul se leagănă deasupra țarinii lui, ca peste toate țarinile și mîncăm pâinea care a crescut din ea, fără tresăriri sau bănueli. Ne hrănim din pământ și hrănim pământul. Și pe urmă, n'ai auzit că osemințele au plecat? A rămas grădina. Vrei s'o vedem?

— S'o vedem, primi slab Cristina.

Mașina urmă aceeași șosea care cotea puțin și cobora la stînga lor. În fața câmpiei se afla un zid înalt, de piatră și cărămidă, care suia și cobora după fantezia terenului ondulat. Deasupra lui se ridica o adevărată pădure, o bogăție nesfârșită de trunchiuri înalte, de crăci împletite, de frunziș des, lucios, fremătător. Acolo unde zidul făcea colț la răscrucea celor două drumuri care prindeau ca o furcă cimitirul, se ridica o poartă de fier, mare, grea.

Coborîră din mașină. Deschiseră poarta care luneca greu în țâțanile ei bătrâne, ruginite. În fața lor se deschidea o alee largă, între două șiruri de stejari foarte înalți, cu trunchiuri drepte, goale, cu ramurile tocmai sus, foarte răschirate, foarte multe, foarte dese. Era solemnă aleea, ca o catedrală cu pilaștri nobili, strivitor de măreți. Ducea până la capătul opus, depărtat, al cimitirului, de unde un monument fusese pe semne ridicat și unde rămăsese o placă enormă de ciment noduros, peste care ninseseră frunzele, o placă asemenea unei pecetii pe inima pământului. În spatele ei, zidul. În dreapta

și în stânga aleei creșteau copacii cu fantezia lor din pădure, fără poteci și fără rânduială, ca și cum fostele morminte ar fi fost așezate unde se găsisse loc pentru ele, nu așa cum se face de obicei în cimitire, grădină, umbră, strat, drum în cinstea mormântului. Pe ici pe colo, locul bătătorit de curând arăta că de acolo fusese ridicată o lespede, o cruce, și mormanul acoperea o groapă de curând golită și umplută la loc. La umbra unui pin, în iarbă, stătea culcat un îngerăș pătat de umezeală, de mușchi, cu mânuțele lui fără degete, împreunate, cu o aripă frântă, cu cearcăne mari de lichen sub ochi. Il uitaseră acolo. Rezemată de zid, către șosea, o cruce desrădăcinată mai purta urmele negre ale unui an 1810 și un *Hauptmann Joseph Murko...*, mai mult nu se vedea. Rămăsese încă în picioare o capelă, în fund pe stânga, cu ușă gotică și o urmă de altar, prins în plase dese, albe, prăfoase, de paianjen, ca un obiect care trebuia să fie dus departe și fusese bine înfășurat. Incolo, desis, pădure, poteci, coline și o grădină colosală, aproape sălbatecă, cu lumină verde ca în fund de apă.

Doctorul și nevasta lui rămăseseră cuprinși de varja acelei umbre, acelei melancolii, acelei tăceri. O aripă de vânt clătinase capetele pomilor, care porniseră să cânte cu foșnete mari ca valurile, și mult timp după trecerea ei, când crăcile se liniștiseră, frunzele continuaseră să șoptească, cu glasuri mici, neliniștite, ca milioane de fluturi de tafta cu aripi zburătoare.

Agentul văzuse că clienții nu sunt înspăimântați, nu sunt desgustați ca alții pe care îi adusesese numai până la poartă.

— Capela, crucile care au mai rămas au să fie ridicate zilele astea. Are să se curățe tot, vorba el însuflețit. Locul se împarte în patru, exact în patru, în cruce. Se retează toți copacii, ca să intre soarele. Se pot ridica aici patru vile fără pereche pe toată coasta orașului.

Doctorul se uită spre Cristina. Aveau acelaș gând.

— Niciun copac să nu se taie, spuse ea.

— Nici unul, întări el. Dacă cumpăr aici, cumpăr tot. Am să tai cât o fi nevoie, cât de puțin, ca să ridicăm casa, și asta are să rămână parcul nostru.

— Uite cât sunt de aproape casele cealalte, spuse Cristina, le vezi de oriunde din grădină. Nu te simți deloc într'un pustiu. Dacă n'ar fi copacii, ai fi chiar prea în mijlocul lor, prea amestecată cu lumea. Așa, ești ca în pădure, ca în pădurea Frumoasei din Pădurea Adormită.

— Să vedem tot..., toată grădina, spuse doctorul.

Din alea cea mare, de sus, din dreptul lepedei, se desprindea o potecă arcuită ca o potcoavă, care ocolea, paralelă cu zidul, cuprinsul cimitirului, suind un deal, coborînd spre poarta de fier. Trecea printre stejari, se furișă printre brazi, dădea în luminișuri neașteptate, cu iarbă înaltă, grasă, se strecura iar printre pini atât de deși, că oamenii tăiau cu obrazul păianjeniișul țesut între ei. Lângă gardul din vale mai rămăseseră trei morminte, cu crucile



lor înclinate, înfundate în pământ. Doctorul vru să se apropie de ele.

— Nu, îl opri de braț nevastă-sa. Să nu știm cine au fost. E mai bine. Să nu-i ținem minte. Imi place pădurea asta cu toată atmosfera ei, dar nu vreau să știu prea limpede cine a locuit dedesubt. Trebuie chiar să mă gândesc că au plecat de mult, ca să am inima ușoară.

Doctorul zâmbi.

— Aici o să fie în sfârșit la largul lui romanticul tău, sufocat atâția ani de realismul meu științific și de viața din București. Și nici nu e atât de mare, socoti el: două pogoane, două pogoane și jumătate. Cum voia primarul să facă patru parcele? E atât cât să fii puțin izolat la tine acasă.

Incepuse să se întunece. Păsări mari spărgeau liniștea frunzișului de sus, cu foșnetul lor speriat. Plecară.

A doua zi doctorul cumpără dela primărie locul pe care fusese cimitirul vechi militar, obligând vânzătoarea să-l curețe de orice urmă de mormânt, să nu taie niciun pom și să predea proprietatea la 1 lunie societății de construcție „Abel & Co.”.

Se hotărîse să mai rămână un an în București, la spital și la Facultate, ca să se clădească în vara asta casa, să se usuce în toamnă, și să se mute în primăvara următoare în ea. Alături de Cristina, alesese un plan de mic, foarte mic castel de piatră, cu un cat, cu turn, cu terasă, cu ferestre cu ză-

brele. Casa avea să se clădească cam pe locul unde fusese mausoleul, cu fața spre aleea mare care ducea la poartă.

În timpul verii însă, doamna Boian nu putuse să vie să urmărească lucrările de construcție, pentru că se îmbolnăvisese de pleurezie. Venise numai doctorul, la răstimpuri mari, și tot el mobilase casa peste iarnă cu lucruri aduse dela București, din apartamentul pe care îl goleau, sau cu alte noi, cumpărate acolo, dela anticari, lucruri vechi, de artă, de epocă, să se potrivească cu casa pe care o clădiseră.

Când Cristina venise în primăvară să se statornicească aici, aproape tot era nou pentru ea, care nu cunoștea decât grădina și proiectul casei. Automobilul străbătuse acelaș drum între vile și câmpia deschisă, se oprise în fața vechiului zid de piatră și cărămidă, doctorul se coborîse vesel să-i deschidă poarta și s'o conducă pe aleea de stejari, când Cristina începu să râdă, un răs turbure, înfiorat de emoție.

— Andronic, dar nu vezi că ați uitat, și tu și arhitectii... Cum Dumnezeu de nu ați văzut? Ia uită-te sus.

Uitaseră crucea de deasupra porții. Doctorul râse și el, încurcat, rușinat. În loc de „bun venit”, parcă i se spunea nevastă-si intrând în curte cine știe ce alt cuvânt creștinesc de rămas bun.

— Gheorghe, se întoarse doctorul către șofer, du-te repede în oraș, adu un fierar și scoateți numai decât crucea.

Aleea se deschidea tot așa de tăcută, de solemnă și umbroasă ca anul trecut. În fundul ei se zărea casa. Era cenușie, de piatră, înveselită la toate ferestrele cu salbe de pansele ruginii. În față, în jurul ei, ca un brâu, o încingea un lan îngust de narcise galbene. În spate, o peluză spre care dădea cu un peron lat, de piatră. Înăuntru era răcoare, liniște, mobile lucioase Biedermayer, perdele portocalii de olandă la geamuri, înrudite la culoare cu panselele din fața lor. În odaia de culcare Cristina găsisese un pat cu perdele, așa cum își dorise totdeauna.

Când se lăsase seara, Andronic și Cristina văzuseră că nu erau singuri în parc. În pomii înalți se întorseseră pasărilor speriate și puse pe fugă anul trecut, de larva zidarilor. Corbi mari croncăneau în pomii din spre șosea. Un erete, coborât chiar de deasupra terasei, din pomul în care își avea de mult cuibul, se repezise în curtea de pasări. Și când se întunecase de-abinelea, începuse ceva să strige din dreapta, din vârful dealului, ca un copil înjunghiat, un copil răgușit, cocoșat poate: era o cucuvea.

— E bine că n'au pierit toate vietățile astea, spuse înțelepțește doctorul, ca să nu ne pară că n'am schimbat nimic, că suntem încă în oraș. E grădina populată de fauna pădurii. S'ar putea să întâlnim și un lup.

Cristina se lipise de el, în colțul terasei unde stăteau.

— Ți-aduci aminte de cimitirul dela Sighișoara, în voiajul nostru de nuntă? De albeața lui sub ză-

padă, de crucile mici înghițite de troiene, de strălucirea lui diamantină? De cât de liniștiți și fericiți eram plimbându-ne prin el? Parcă acolo ne-am dat seama întâi, dincolo de logodnă, de sgomotul nunții, de plimbările sărace la marginea Bucureștilor sau de plimbările pompoase, totdeauna întovărășiți, la Sinaia, de cât de adânc, cât de serios, cât de liniștit ne iubim.

— Ce să însemne asta?, glumi doctorul. Dragostea noastră pecetluită la începutul și în amurgul ei de cimitire? Poate că numai moartea îi seamănă, în calmul și eternitatea ei.

Cucuveaua dădu un țipăt lung, ca o lamă de coasă care spinteca întunericul.

— Să intrăm în casă, spuse Cristina. Știi, cu tine nu mi-e frică.

— Frică? Cine a vorbit de frică? Ar fi putut să-ți fie frică?

— Nu știu, poate că fără tine, da.

Lumina dimineții de a doua zi topi toate impresiile ciudate din ajun. Un soare cald își turna aurul peste parc, străbătea prin frunzișul des, încă crud, poleia aleea. Umbra dintre copaci era luminoasă, frunzișul foșnea pe zeci de glasuri. Câteodată, sus, vâjâia ca o cascadă, și ridikai mirați ochii să-i aștepti căderea fluidă, dar pacea dintre trunchiuri, de jos, nu se turbura, nici o adiere nu cobora până la rădăcini și cascada se mistuia toată sus,

se risipea în șuvițe, se vărsa în stejari cu valuri mari, cu șipote, în plopții de lângă zid cu clipociri mici, nesfârșite, ca niște picături, în brazi ca un bici de apă, care trece fără urmă. Pe urmă se întrona o liniște adâncă, solemnă.

— Ai văzut, aici nu sunt vrăbii, nu sunt cintizoi, ca în alte păduri. Nu se aude ciripind de fel.

— Le e frică de pasările de noapte pe care le găzduim. Noi avem cucuvele, avem ereți, nu ne pierdem vremea, ca orice crângușor, cu cintizoi și lăstuni.

Doctorul se instalează în bibliotecă, cu un vraf de hârtie albă dinainte, pentru studiul pe care avea de gând să-l scrie. Cristina colinda parcul, își căuta locul cel mai potrivit pentru lectură, pentru odihnă. Era bine în odăile umbrite de perdele portocalii, dar lumina nu pătrundea parcă până în fundul lor; arhitectul, care încercase să-i dea casei un aer de vechime și de castel, izbutise. Ca într'un castel cu ziduri groase și ferestrele înguste, era rece, puțin umed, un aer de taină și de singurătate. Și pe urmă de asta alesese un crâng, de asta fugise de orașul în care se chinuise între ziduri, ca să stea între copaci, sub cer, în aer. Era frumos pe peronul de piatră care dădea spre peluză, era bine în dreapta casei, unde începea dealul, între cei patru brazi care stăteau în cerc, dar nu era parcă destulă umbră între ei, prea creșteau drepti. Sus însă, în vârful colinei, găsisse Cristina o salcie plângătoare, bătrână și stufoasă, plantată cândva pe semne aici pe podiș, unde era mai curând regiune de stejari

și brazi, sub a cărei umbră dantelată iarba era dulce și înaltă. Se ducea acolo cu pledul sub braț, îl așternea sub salcie, și lăsa să treacă ceasurile de chihlimbar ale zilei. Când se apropia seara, când umbrele creșteau și se răceau, stătea mai bucuroasă pe peron, aproape de casă, aproape de Andronic. De peste tot, din parc, se vedea, uitându-se printre trunchiuri, câmpia aurie, albastră în zare, sinilie la margină, unde începeau munții. De patru ori pe zi trenișorul o tighelă cu firul lui lung, negru și cu șueratul lui vesel. Dintr'un colț sau altul al parcului, se zărea câte un acoperiș roșu, câte un zid verde, al vilelor din împrejurimi. Seara li se vedeau luminile printre pomi, ca niște stele căzute jos, în lanțurile ramurilor:

Zilele treceau cu lumina lor de miere, cu liniștea lor de ceară. Serile picau reci pe peronul de piatră din spatele casei, cu întunericul grăbit de pădurea din jur. Stăteau unul lângă altul, în fața mesei de ceai, și liniștea se clădea în parc, ca un stei. Sus, în cerul albastru închis, se aprindea o stea rece, apoi cerul se închidea la față și se înstela mărunț, des. Deasupra capului, fără sgomot, parcă se întâmpla ceva în aer, ca și cum s'ar fi desprins pe tăcute un petic din el și și-ar fi schimbat locul, în mers rotund, în zbor de cârpă; apoi un fâlfăit greoi, tot rotat, îl urma: trecuse un liliac, îl urmărea o bufniță.

Cristina se înfiora, îl lua de braț pe Andronic. Ar fi vrut să intre în casă, dar se rușina. Serile în-

cepuseră să-i pare grele. Noptile îi erau neliniștite. Adormea greu, îndărătul perdelelor patului, sufo-cată în ele, dar închizându-le cu grijă, pentru că îi era și mai urât cuprinsul odăii, după ce se stingeau luminile. Ferestrele își aruncau umbra zăbrelelor pe un zid și pe podea, și umbrele astea îi făceau frică. Nu știa de ce. Stăteau acolo, ca niște ființe, parcă voiau ceva, parcă se încapățanau să fie. Căutase odată să-i explice lui Andronic și nu putuse.

— Vezi, stau acolo, și parcă sunt conștiente. De cum începe să-mi fie somn. Le simt acolo, cum să-ți spun, mă gândesc la ele, că *sunt*, că se încapățânează să fie. Parcă *vor* să fie.

— Cred că boala te-a lăsat foarte anemiată. Când eram mic, pe la zece ani, m'am îmbolnăvit de scarlatină. Am avut temperatură mare și când m'am înzdrăvenit mi-au dat să mă joc cu un urs de catifea pe care îl aveam de mult. Am început să strig că mi-e frică de el, și am rămas cu frica asta câteva luni. Pe semne că în febră sau în somn, îl visasem cine știe cum și-mi rămăsese în subconștient oroarea aceea. Așa e și cu tine. Cine știe ce asociație din vremea bolii te chinuște acum. Caută să-ți aduci aminte sau nu te mai gândești de loc. E mai bine. Trage perdelele și dormi.

Cristinei nu-i era însă atât de ușor să doarmă. Somnul se lăsa așteptat ceasuri întregi și pe urmă venea zbuciumat, fără vise. Dimineața însă îi deștepta cu atâta soare, cu atâta limpezime, că neliniștea de peste noapte pierdea, uitată. O mai amin-

teau numai cearcănele de sub ochi, o oarecare oboseală lăncedă.

Intr'o dimineată, după ce își trecuse pașii înceti peste iarba care le innăbusea sgomotul și peste locuri unde pământul se lăsa deodată primitor, moale sub pas, ca și când ar fi fost de curând răscolit și așezat la loc, cum își așternea pătura sub salcia de pe deal, la locul ei obișnuit, Cristina încercă să curețe iarba de frunzele uscate care o năpădeau. Era sub iarbă un strat gros, plin de furnici, care n'o lăsau să se odihnească. Cristina își băgă adânc amândouă mâinile sub frunze, și degetele i se juliră. Era parcă piatră dedesubt, și nu piatră netedă ci înflorată, ondulată. Cu inima puțin strânsă ca de o presimțire, Cristina săpă adânc, greblă cu degetele, desgoli. Se zărea parcă un dragon sculptat în piatră. În jurul lui golea acum marginea unui blazon, două spade încrucișate. Apoi suprafața netedă a unei lespezi cenușii, ale cărei margini încă nu se iviseră. Pornită, Cristina curăță mai departe iarba, frunzele, țărâna. Era o lespede mare, de marmoră roasă, care poate că fusese cenușiu deschis. Blazonul era pus sus, sub o cruce săpată, poate poleită pe vremuri. Cam pe la mijlocul pietrei, inscripția roasă și ea. Cristina citi cu trudă:

COMES LADISLAUS LACZYŃSKI  
ET Uxor SUA JOHANNA

Data morții era ștersă. Putea să fie 1800 sau 1830, a treia cifră era de neînțeles. Piatra se încăl-



zea acum în soare, după ce cine știe câtă vreme stătuse acoperită de pământ, de umbră.

Cristina coborî în fugă spre casă.

— Andronic, au uitat un mormânt!, spuse ea cu sufletul pe buze.

— Cum?

— Au uitat un mormânt în grădina noastră. Avem un mormânt sus, pe deal. Un mormânt vechi, o lespede cu blazon. Să vezi. Un conte cu nevasta lui. Sunt la noi în curte.

— Nu e nimic. Linștește-te. Mă duc la primărie să-i anunț, să-i scoată. De ce te-ai emoționat așa? Ce importanță are? Nu știai că stăm pe un fost cimitir? Ce crezi că a mai rămas din ei după atâta timp? Niște biete oseminte, tot așa de sensibile ca pământul în care sunt puse. În curțile bisericilor nu sunt totdeauna morminte și preotesele habar n'au? Crezi că se sperie ca tine?

— Hai să-l vezi.

— Haide, dacă vrei.

Piatra ardea acum în soare, cu balaurul ei care ținea o cruce în gură, cu literele ei săpate.

— Comes Ladislaus Laczynski! Bietul conte! Dacă n'a avut grijă să-și lase strănepoți, are să meargă la groapa comună, cu Johanna lui cu tot.

— Nu, Andronic! Vai, nu! Dacă au vrut să fie puși în aceeași groapă, poate s'au iubit. S'or fi iubit cum ne iubim noi acum. În groapa comună au să fie amestecați cu alții, despărțiți, gândește-te, de

alte schelete. Nu se poate! Să le căutăm urmașii.

— Și dacă n'au?

— Dacă n'au..., să vedem. Să-i căutăm întâi. Dar, stai Andronic, nu pleca. De vreme ce ești cu mine în grădină, mă gândesc, tu ce crezi?, n'ar fi mai bine să cercetăm noi doi toată grădina, să nu mai fie vreunul? Vreun mormânt, vreau să spun. Dacă te duci la primărie, să te duci odată pentru toate.

— Dacă vrei tu. Dar asta e o întâmplare că l-au uitat. Pentrucă era așa de sus, pe deal. Și pe semne că e vechi. Nu l-a reclamat nimeni. Și cum să căutăm? O să scormonim cu mâinile toată grădina, cum ai făcut tu aici? De ce te miri? Îți văd mâinile pline de pământ. Ce, credeai că mi-au șoptit-o ei?, răsă doctorul, arătând spre mormânt.

— Nu, să căutăm așa, pe aici, pe sus. Pe la rădăcinile pomilor mai izolați. Uite, de pildă, salcia asta. Trebuia să mă gândesc că e singura salcie din cimitir, că a fost sădită anume pentru un mormânt. Vezi tu, eu stăteam chiar pe mormântul lor fără să știu. Ai briceagul la tine? Să-l împlântăm în pământ așa, pe la rădăcina copacilor ăstora mai izolați de aici, de sus, undé ei n'au cercetat. Dacă au uitat unul, puteau să uite mai multe. Să vedem dacă dăm cu cuțitul de o piatră.

Colindau așa coasta de sus a grădinii. Devenise aproape un joc. Doctorul se apleca, împlânta briceagul până în prășele de două sau de trei ori în dreptul fiecărui pom și treceau la altul. Soarele svârlea boabe de grâu printre frunzele dese, în iarbă.

În dreptul bradului cel negru însă, briceagul se lo-  
vise de ceva și se îndoise. Cristina se repezise lângă  
Andronic, își amestecase mâinile în iarba moale,  
plină de ace uscate, aspre, de brad.

— Lasă, să nu te tai. Ia aminte. Da, sigur că  
da, e o piatră.

Doctorul o desgolea cu grijă, ca pe un câmp ope-  
ratoriu. Era o piatră albă, îngustă. Dedesubtul unui  
crin florentin care stătea de strajă drept în mij-  
locul plăcii, cu relieful atât de tocit încât părea  
mai curând încrustat decât sculptat, stătea scris cu  
litere latine, tot în relief, pe care degetul abea le  
simțea:

CAVALIERE ANTONELLO CENCI

1795—1822

și jos de tot:

NULL'ALTRA PAROLLA SULLA MIA  
TOMBA, CHE HA AMATO GIOVANNA

— Ce-ai căutat aici, biete cavaler, dacă o iubeai  
pe Giovanna?, dădu din cap doctorul. Ai murit între  
străini și Giovanna te-o fi uitat pentru vreun Gia-  
como care avea marea calitate de a fi viu.

— Numai un italian putea să-și pună un ast-  
fel de epitaf într'un sever cimitir militar austriac,  
spuse și Cristina.

— Draga mea, eu am altă părere. Mă duc după  
masă la primărie să-i vestesc cum ne-au curățat gră-  
dina și-i rog să mai facă, cu oamenii lor, un con-

trol. Nu putem să răcâim toată pădurea cu briceagul și n'are niciun rost. Ei și-au luat un angajament față de mine și l-au ținut prost.

Doctorul se întoarce pe seară dela primărie.

— Măine au să trimeată o echipă de lucrători. De cavalerul Cenci nu știe nimeni nimic. Un aventurier, poate un angajat în armata austriacă. Nu se poate afla nimic. Registrele în care au fost trecuți morții de aici au ars acum cincizeci de ani, împreună cu căpela. Are să fie dus la groapa comună. Cu Laczynski e altceva. Există în oraș un profesor Kilinski, a cărui mamă a fost născută Laczynski. Trebuie întrebat dacă își recunoaște vreo rudenie cu conții noștri și dacă îi reclamă el. Dar în momentul ăsta nu e în oraș, e undeva la băi și trebuie să-l așteptăm. Până atunci trebuie să ne găzduim mușafirii.

— Mai curând noi suntem mușafirii lor, ei sunt mai vechi decât noi aici, îngână Cristina.

Noaptea venise cu liliicii ei și cu răcoarea. Din când în când se desprindea câte o stea din enormul candelabru suspendat între brazi și acoperiș, și după ce desena cu foc un drum care ducea nu știu unde, pierrea, ca stinsă. Narcisele miroseau suav, și peste mireasma lor, ca o mânășă care ar fi îmbrăcat o mână subțire, veneau parfumurile umede, grele, de pământ, de lemn, de putregai, ale pădurii.

În fundul patului, după ce privise bănuitor la zăbrelele negre de pe zid care închideau în ochiuri lumini rotunde, ovale, Cristina trăsese perdelele pa-

tului și se întinsese pe spate. Somnul nu venea, în lipsa lui veneau gândurile.

— Știi la ce mă gândesc eu, Andronic?

— Da, răspunse doctorul somnoros, spune.

— Că Johanna e Giovanna.

— Cum?

— Că Giovanna pe care a iubit-o cavalerul Cenci e Johanna lui Laczynski.

— E foarte frumos de pus asta într'un roman, dar nu văd de ce ar fi așa. Într'un oraș cu atâția austriaci și polonezi sunt sute de Johanna, în Italia sunt mii de Giovanna, și dacă ar fi iubit-o pe ea, ar fi scris „Ha amato Johanna”.

— Poate că el îi spunea Giovanna. Și cum era să scrie limpede, într'un oraș în care mai trăia încă contele Laczynski, că a iubit-o pe nevasta lui, fie chiar și pe mormânt.

— Da de unde știi că Laczynski mai trăia încă?

— Pe mormântul lui Cenci serie 1822 și pe al lui Laczynski 1830.

— Sau 1800, nu uita. Poate e data morții nevestei.

— E curios că e numai o singură dată. S'ar putea. De ce o fi numai una?

— Haide să dormim.

A doua zi Cristina se sculă foarte turburată. Nu-și mai aducea aminte ce visase, dar știa că visul fusese încurcat, rău, că se zbatuse în zori să iasă din el ca din plase și funii încolăcite în jurul ei, care o trăgeau la fund, în apele măloase ale somnului.

Se ridică din el ca dintr'o boală și când vru să intre în grădină, văzu că era plină de oameni de-ai primăriei. Trimeseră o echipă întreagă, care lucra la un șantier în acelaș cartier al orașului, să cerceteze parcul și să plece mai târziu la lucrul lor zilnic.

Cristina rămase în casă, în dosul perdelelor portocalii, cu ochii pe o carte, pe care n'o citea. Se gândea la toți morții aceia, care își găsiseră cândva loc de veci aici, și pe care îi căutau acum cum cauți cârtitele în grâu, să-i izgonească. Se ascuseseră bine la prima răscolire a pământului aici, voiau să rămână pe loc, se ascuseseră sub iarbă, sub frunze, sub copaci, era pământul lor, locuiau în el de o sută de ani, de o sută patruzeci poate, și acum voiau să le strice liniștea, să le scoată oasele albite, să le arunce în groapa comună sau în cavouri cu nepoți pe care nu și-i cunoscuseră, deavalmă. Din când în când răsuna câte o cazma, câte o greblă râcăia pământul în pădurea liniștită, grădina lor devenise iar un cimitir, un cimitir plin de gropari, de târnăcoape.

Către prânz, oamenii se înfățișară la bucătărie, voiau să vorbească cu domnul. Nu găsiseră nimic, dar absolut nimic, afară de cele două morminte de sus, din deal, de sub salcie și de sub brad. A, da, Ion mai găsise piatra asta, un pumn care ține un mâner de sabie. Brațul și sabia lipseau, pe semne se rupseseră cândva din vreun monument, din vreo statuie.

— Tie nu ți se pare curios că au rămas tocmai astea?, întreba Cristina.

— De ce: tocmai astea? Ce au ele deosebit? Dacă rămâneau altele nu era acelaș lucru?

— Da, dar, vezi, Johanna și Giovanna! Eu nu pot să nu fac apropierea asta. Tu nu vezi, e ca și cum pentrucă a rămas Ladislau Laczynski cu Johanna lui, nu s'a îndurat să plece nici Cenci.

— De ce nu spui că „a rămas” cavalerul Antonello și atunci l-a convins doamna Johanna pe conte să nu se mai mute nici ei. Haide, Cristino, nu fi caraghioasă. Astea toate ies din capul tău romantic, care nu mai are nimic de lucru. Mănâncă, se răcește supa.

După masă Cristina rămase pe peron. Nu se mai putea duce la locul ei obișnuit, care i se părea locuit acum, și se uita desorientată spre grădină. Trebuia să găsească alt colț, era destul de mare parcul, unde să poată sta cu o carte, cu undrelele. Spre seară însă o cuprinse o nevoie grozavă să mai vadă odată mormintele de sus, că și cum n'ar mai fi crezut că sunt în adevăr acolo, ca și cum toată povestea asta ar fi fost o năzărire.

Stăteau lespezile în amurg, departe ca la cincisprezece pași una de alta, sub lumina care poate nu le văzuse de ani întregi, cu literele lor roase, cu marginile mâncate. Cristina le citi iar, pe rând, privi îndelung blazonul contelui Laczynski, crinul florentin al cavalerului Cenci, inscripția copilăroasă, ardentă de pe mormântul lui. „Ha amato Giovanna”. Nimic altceva nu voia cavalerul să se știe despre el, pentru nimic altceva nu i se mistuise viața, asta

înghitea pământul rece: un om care o iubise pe Giovanna. Cum va fi fost Giovanna?, se gândea Cristina. Era oare o iubită lăsată acolo, în Florența, la care se gândise cavalerul în țara asta străină, unde murise tânăr, sigur că tânăr, un om matur nu lasă să i se scrie asemenea cuvinte pe mormânt, 27 de ani arătau datele de pe piatră, cum va fi fost iubita lăsată în Florența? Și de ce o lăsase, dacă o iubise atât? Ce-l chemase în Austria? De ce murise tânăr? Dar dacă Giovanna era într'adevăr Johanna contelui Laczynski? Johanna n'avea pe mormânt și numele ei de naștere, cum se obișnuște aici. Poate că era născută în Italia, poate că venise aici cu Laczynski, care îi spunea pe limba lui aspră Johanna, Giovannei de altădată, și Antonello Cenci îi urmărise, venise după ei și murise aici într'un chip ciudat, pe care n'avea cum să-l afle Cristina, la 27 ani. Sau poate bietul Antonello se îndrăgostise de o blondă Johanna, măritată cu un conte sever și ursuz, și murise de dragul ei, strigându-i în clipa morții numele tradus în limba inimii lui.

Cristina coborî spre casă. Pădurea stejarilor era cufundată în umbră. Foșnetul frunzișului sub picior sfâșia parcă pânzele tăcerii. O șopârlă speriată se strecură în iarba uscată, cu sunet de moarte. Parcă niciodată nu fuseseră aici groparii, atât se întro-nase de repede liniștea la loc, ca într'un gol care trebuia umplut. Câmpia se zărea departe, printre pomi, și i se păru Cristinei că acolo era libertatea



și un fel de veselie al cărei gust îl uitase. Aici era parcă închisă, apăsată, cu o grijă mare care nu știa ce rost are, ce semnificație are, de unde vine, în jurul ei, pe ea, ca o haină.

Andronic o aștepta pe peron.

— Ce e cu tine? Unde ai stat așa de târziu?

— Sus, m'am plimbat. Dar de ce te îngrijorezi pentru mine? Ce putea să mi se întâmple?

— Nimic. Nu sunt îngrijorat.

— Ba da, se vede și după față și după glas. Ce credeai că am făcut?

— Nimic, pentru Dumnezeu. Te așteptam aici, în loc să te aștept în casă. Ce e extraordinar în asta?

Faptul că Andronic avea aerul că e neliniștit din pricina ei, îi dădu Cristinei pentru prima oară clar sentimentul de frică. Parcă avea în sfârșit libertatea să-i fie frică. Asta aștepta, să se presupună că îi poate fi frică sau rău, ca să-i fie. Mâncă cu greutate, tresări la fiecare fâlăit de aripi din parc, îi veni să plângă la strigătul, obișnuit acum, al cucuvelei.

— Nu trebuia să-i gonim, asta e.

— Dar nu i-am gonit noi, și așa erau toți scoși de aici când ne-am decis să cumpărăm locul. Și pe urmă, Cristina, iartă-mă, dar detest ca nevasta unui medic, profesor universitar, să vorbească ca o babă din sat. Ce înseamnă un mormânt? Un loc unde s'a pus cel mai lipsit de putere, de semnificație lucru din lume, mai puțin decât un bolovaș care durează sau ca un scaun care are o arhitectură și un

scop: un cadavru. Un cadavru e mai puțin decât nimic. Și dacă e vorba de suflet, să-i lăsam pe popi să vorbească. Dacă sunt suflete, trebuie să aibă ceva mai bun de făcut decât să se învârtescă acolo unde au fost cadavrele și nu mai e decât pământul.

— Așa e, dar mie nu mi-e frică de ceva. Mi-e așa, urât, de liniște, de pasări... Să mergem în casă. În zori, Cristina se sculase plângând.

— Am visat un glas.

— Ce-ai visat?

— Un glas. Adică nu vedeam pe nimeni, dar auzeam. Ne spunea: ne-ați luat cavoul. O voce rece, n'o cunosc.

— Te-ai culcat speriată.

— Pricepi ce voia să spună. Casa noastră e zidită pe locul pe care a fost cavoul cel mare.

— Ei, și ce vrei să spui? Că au venit la tine răposatii să te mustre? Te-ai gândit că pe locul ăsta a fost mausoleul...

— Nu m'am gândit...

— Nu te-ai gândit, dar ai știut, e acelaș lucru. Și ai visat cu o noapte înainte de ziua în care puteai gândi.

Cristina nu mai ieși în ziua aceea în grădină. Stătu în bibliotecă, lângă Andronic, citi, croșetă. Către seară făcu o plimbare la brațul lui pe aleea de stejari, pe șoseaua care mărginea câmpia. Podișul se întindea semănat din loc în loc cu câte un pom, de un verde fumuriu, sub un cer de opal. La margină, unde stăteau munții inconsistenti și al-

baștri, soarele, ca o sprânceană roșie, se căznea fără să izbutească, să mai ridice odată pleoapa, să mai privească odată peste șes. Liniștea de aici era alta, limpede, intra până în fundul pieptului și parcă îl spăla și căra cu ea, ca o apă nisipul, tot fumul, toată turburarea care era înăuntru.

Când intrară pe poarta parcului, pe sub stejari, Cristina văzu pădurea cu alți ochi, cei ai primei zile, cu un an înainte, când intrase aici, și farmecul umbrei, tainei acesteia, i se păru încântător.

— Ce frumos e la noi!, spuse ea.

Andronic îi sărută mâna. La masă fură veseli ca niciodată. În pat însă, după ce se stinse lumina, întunericul parcă începu să apese.

— Vrei să dai perdelele la o parte, Andronic? Parcă suntem într'un cavou.

Acum însă umbra gratiilor se vedea bine pe perețele luminat de cerul limpede de afară. Cristina le întoarse spatele, dar știa că sunt acolo. Gratii, își spunea ea. Niște gratii care aruncă o umbră. Nu e nimic ciudat în asta. De ce m'or fi neliniștind așa? Au ceva dușmănos. Ceva teribil de personal, de conștient. Am să pun un stor în fața lor, cum nu m'am gândit la asta mai de mult? Și dacă au să se vadă și prin stor, mai slabe, sigur, dar tot încăpățanate să fie, să-și lase umbra acolo!

— Andronic, mi-e frică să adorm.

— Ți-e teamă că n'ai să adormi?

— Nu, mi-e frică, tocmai, că am să adorm și am să visez iar. Nu m'am gândit niciodată cât de

groaznic e asta, să te lași desarmat în somn, el să pună stăpânire pe tine, și să fii prada visului. Înțelegi? Poți să visezi orice. Nu poți să poruncești visului. Și cine știe ce vise pot să vie!

— Draga mea, o scutură de umeri Andronic, dar tu ești bolnavă de nervi. Astea nu sunt gânduri de om zdravăn. Unde ai mai văzut oameni care să nu se culce de frica viselor? Liniștește-te, spune-ți că toate sunt prostii, și n'ai să mai visezi năzbâtii.

— Poate că sunt bolnavă. Stai să te țin de gât. Lângă tine e mai bine. Spune-mi numai atât, adică nu, vreau să te rog să nu-l trimeți pe Antonello Cenci în groapa comună. Vezi tu, în hazardul ăsta de a rămâne numai ei în cimitirul mutat tot, cercetat bine, de a rămâne numai ei, el și Giovanna, aici, în întâmplarea asta, mie mi se pare că văd un rost. Ca și cum s'ar fi îndurat Providența de ei să nu-i despartă.

— Bine, dar tu acum ți-ai luat în serios gluma că Johanna onorabilului conte Laczynski e Giovanna cavalerului?

— Nu știu, dar gândește-te, gândește-te o clipă că e ea, că stau de mai bine de o sută de ani sub acelaș pământ, aproape, și că vii tu azi să-i desparti. Vrei să faci asta?

— Ascultă dragă, nu avem nici o dovadă că e așa, decât imaginația ta absurdă. Dar hai să zicem că e. Ce ne facem? Li păstrăm pe toți trei aici? Vrei să-i ai în curtea ta?

— Nu știu. Să vorbim și cu strănepotul lui Laczynski, când se întoarce, peste câteva zile.

Timpul se schimbase. Se porniseră ploii mari. Andronic și Cristina erau siliți să stea în casă, să privească din dosul geamurilor cum se culcaseră peste jghiabul de lemn călțunașii de sub ferestre, cu obrajii lor de catifea pe pământ, murdar de noroi și apă, cum curgeau șuvițe de apă, ca niște izvoare mici din deal spre aleea cea mare, care era și ea scrijilită de pârae mici, galbene. Pomii uzi, curați, erau mai verzi, mai negri. Câmpia se vedea cenușie printre trunchiuri, murdară fără adâncime.

Doctorul se bucura de schimbarea asta, care avea poate, cu toate că nu era veselă, să-i primenească gândurile nevesti-si, pentru că era, oricum, o schimbare. Intr'o noapte însă, Cristina îi spărsese somnul cu un țipăt. O mângâiase, o ridicase pe perne, îi freca mâinile.

— Ce e? Ce ai visat? Nu-i nimic, ai visat, sunt aici. Nu-ți fie frică.

— Am visat că eram aici, și... și tu ai intrat în odaie, și zâmbeai. Zâmbeai așa de curios, de parcă nu erai tu. Și mi-ai spus: Vrei să-l vezi pe cavalerul Antonello Cenci? Și m'ai dus de mână în birou. Și cineva stătea la geam, cu spatele spre noi. Era înalt. Și a vrut să se întoarcă cu fața. Și atunci mi-a fost frică, și am țipat.

— Copilării. De ce ți-a fost frică?

— Ești stupid, Andronic. Mustri pe cineva că i-a

fost frică în somn. Ești parcă responsabil că ți-e frică? Mi-a fost groază că o să întoarcă fața, nu știu de ce, groază, spaimă, parcă avea să se sfârșească lumea. Uite, și acum îmi bate inima. Mă gândesc numai la mișcarea înceată pe care o făcea, ca o amenințare, și tu zâmbeai. Ingrozitor! Aprinde lampa, uită-te la mine, să văd că nu zâmbești.

A doua zi doctorul mulțumi lui Dumnezeu când auzi că profesorul Kilinski se întorsese în oraș. Se sui cu nevastă-sa în automobil și se duseră la el.

Profesorul Kilinski, un om mărunț, cu capul ras, cu ochi lucioși, cu mișcări repezi, le ascultă povestea cumpărării fostului cimitir și a mormântului Laczynski găsit acolo, cu semne de mare nervozitate și expansiune. El fusese crescut la Lwow, de unde era taică-său, doctorul Kilinski. Maică-sa, Maria Kilinski, fusese născută Laczynski și venise în Polonia de când era copil, cu tatăl ei, Pawel Laczynski. Maică-sa murise de zece ani, bunicul de patruzeci, abia își mai aducea aminte de el. Se întorsese în țară cu maică-sa, de vreo douăzeci de ani, ca profesor de limba latină aici. Cine să fie acel Ladislaus Laczynski? El era mai legat de rudele Kilinski, din partea tatălui, între care crescuse. Întorși aici, maică-sa nu mai găsisse rude. Își cercetase, firește, aflându-se aici, și ramura Laczynskilor din care se trăgea, dar mult nu știa despre ei. Știa că tatăl lui bunică-său, care se chema în adevăr Ladislaus, murise în jurul anului 1830, dar tot cam pe atunci

murise și fiul lui cel mai mare, frate adică cu bunicul lui, Pawel, care tot Ladislau se numea. Știa că bunicul plecase din țară, pe la vreo patruzeci de ani, și că vânduse tot ce avusese, așa că el, profesorul Kilinski, nu se întorsese la nici o moștenire aici, nici la hrisoave de familie și galerii de portrete. Nici nu se gândise să caute mormintele străbunilor. Dar, firește, la groapa comună nu putea să-i lase. Avea să-i pună în pământul pe care îl cumpăraseră în cimitirul din cetate, lângă maică-sa. Ii venea și să rădă, la asemenea oaspeți nu se așteptase. Nici măcar nu știa dacă e vorba de fratele bunicului lui sau de străbunul, de vreme ce data nașterii lipsea, după cum spunea doctorul Boian.

— S'ar putea ști, rosti dela locul ei Cristina, după numele soției, care dintre ei a fost însurat cu o Johanna?

— Asta, stimată doamnă, nu știu.

— Nici nu știți dacă vreuna din ele era italiancă?

— Italiancă? De ce? se miră profesorul.

— Nevastă-mea e o fire romantică, se scuză doctorul. Iși închipuie... Cum să vă spun? Adică, să vă povestesc.

Și Andronic îi spuse și lui istoria cu mormântul cavalerului Cenci. Profesorul Kilinski era aproape entruziasmătat.

— Ar fi foarte frumos, dar foarte frumos să fie așa. Dar vedeți, stimată doamnă, n'avem nici o dovadă, nici o siguranță. Există câteva daghereotipe, câteva gravuri de familie, un moment, le ținea mama

într'o casetă, dar cine mai știe cine sunt? Să încercăm, să vedem, poate îmi mai aduc aminte ceva, poate au vreo semnătură, vreo dată, vreo indicație.

Profesorul aduse o casetă mare de baga închisă și transparentă ca un chihlimbar întunecat, pe capacul căreia o pasăre mare, exotică, cu aripile deschise, o pasăre de scoici de sidex, se oglindea în luciul întunecat, înghețat al bagalei. Erau în cutie fotografiile vechi, un evantai cu mătasea tăiată, o invitație la balul curții, cu data 17 Noemvrie 1850.

— Acesta e bunicul Pawel.

Un domn cu barbete peste pieptul lat, bombat, cu privirea dreaptă, cu ochii ca două împunsături negre în hârtie, se rezema de o măsuță cu ciucuri, pe care se odihnea jobenul lui scurt, cu margini late, răsucite.

— Și aici uite o pereche, dar numai Dumnezeu știe cine or fi.

Era un daghereotip puțin strâmb, puțin coșcovit, cu culori moarte de plumb, de fum. În jurul grupului o ghirlandă răsucită înflorea marginile și în mijloc o femeie cu talia foarte sus, cu capul și umerii dați pe spate, se ferea parcă de fotograf sau de bărbatul ei, cu prima mișcare cu care își începe fuga o sălbăticiune, după ce te-a privit în față. Atât cât i se putea ghici chipul, era îngust, subțire pe gâtul înalt, cu ochi suiți spre tâmpole, mari, lungi de tăiau obrazul în două, frunte și rest. Bărbatul de lângă ea, în uniformă ofițerească, cu sabie lungă și piept lat, acoperit cu decorații, se proptea bine pe picioa-



rele cu cisme largi ca ale Motanului încălțat, și își privea chipiul de pe brațul stâng, cu capul întors în profil, sever, țeapăn.

— Trebuie să fie, murmură aprins Cristina, trebuie să fie italianca, Giovanna!

Profesorul Kilinski începu să râdă.

— Ar trebui să știm mai întâi dacă e străbuna sau nora ei, dacă e soția lui Ladislau tatăl sau fiul.

— Și uite aici o pictură pe porcelan, o miniatură.

Sub o capelină cu panglici, sub o rochie cu decolteu mare, pătrat, o femeie neobișnuit de grasă își lăsa mâinile să zacă grele, scurte, pe brațele unui fotoliu. Avea ochii mici, obrazul mare, trandafiriu ca șunca proaspătă, mâinile trandafirii și ele, cu degetele scurte, ascuțite, pline de inele. Talia scurtă, lată. Și la talie se isprăvea miniatura. Pictura fusese prost făcută, scurtase proporțiile, sau femeia fusese ea alcătuită așa că părea mai mult lată decât lungă, și privea din rozul cărnii ei cu albastrul ochilor de mărgean, cu satisfacție, mărginit, calm. Nu era tânără, nu era bătrână, și nici măcar nu puteai spune dacă e urâtă. Atâtea culori de floare, un păr atât de auriu, trebuia să spună pentru foarte multă lume, frumusețe.

— Asta e cealaltă, e străbuna, spuse Cristina.

De data asta râse și doctorul. În capul Cristinei lucrurile se și rânduseră, o alesese pe soția lui Ladislau Laczynski cel tânăr, o făcu italiancă, hotărîse că daghereotipul o înfățișa pe ea și că murise tânără.

— Nu cred, nu știu să mai am altceva, se scuza

profesorul Kilinski, încurcat și rușinat că putea să ignoreze o atât de romantică poveste. Aș vrea, am să încerc, o!, aș vrea atât de mult, izbucni el, împreunându-și mâinile uscate.

Se pregătea să pună lucrurile la loc și să închidă caseta, când Cristina, timid, se ridică de pe scaun și stăruie:

— Mi se pare că mai e ceva în fundul cutiei.

— A, da, mai e o carte de rugăciuni; o carte care o știu veche de când eram mic, o avea bunicul Pawel, nu știu însă dela cine și de când. O carte de rugăciuni în latinește.

Era o carte mică, învelită în pergament, pătată, uscată ca o frunză vestică. Paginile ei foșneau în mâna Cristinei, gata să se fărâme. Literele titlurilor erau înflorate, mari, din loc în loc aurite șters. Femeia le întorcea cu grijă, una după alta, ca și cum ar fi avut de gând să răsfioască toată cartea, ca și cum căuta ceva.

— Haide, Cristino, domnul profesor așteaptă să închidă cutia.

— Stai, uite!, țipase Cristina. Uite!

— Ce e?

— Sub o rugăciune, către sfârșitul cărții, uite ceva scris pe italienește.

Kilinski se repezise curios și grăbit.

— „Santa Chiara, prega per noi!”. Da, adevărat, scrie pe italienește. Asta să însemne oare că străbuna care a avut cartea asta era italiancă?

— Da, dacă scrie în limba italiană a fost cartea

unei italiene. Sau a fost dăruită de un italian, întâi Cristina.

Kilinski și Cristina se priveau emoționați de descoperirea lor. Doctorul simțea nevoia să lămurească, jumătate serios, jumătate în glumă.

— Chiar dacă în prea polona familie a domnului profesor s'a aflat o italiancă sau un italian, tot n'avem niciun drept să credem că bietul cavalier Cenci din grădina noastră are vreun amestec aici.

— Ce frumoasă e caseta, și Cristina își trecuse degetele peste ea.

— Da, a fost adusă din China de Ladislau, fratele bunicului. Se spunea că Ladislau a călătorit în toată lumea. Adolescent, fugise de acasă. De povestea asta îmi aduc aminte.

Se înserase. Tăceau toți și tăcerea lor era deosebită. Doctorul, ursuz, întristat de această răbufnire a misterului și a legendei în viața lui lucidă și calmă, de această absurdă poveste care i-o înstrăina pe Cristina; ea, cufundată într'o stare de febră și emoție aburită, obosită de ele; profesorul Kilinski, care vibra ca o coardă și care se silea să nu vorbească, ca să nu-i turbure pe ceilalți. Prin perdelele albe ale odăii, umflate din când în când de vântul care se ridicase, venea mirosul cald al caprifoiului înflorit în grădină. O vrabie ciripise, neauzită, în pomul din dreptul ferestrei, și canarul din colivia suspendată de raftul de sus al bibliotecii, pe care n'o văzuseră până atunci, începuse să cânte, cu picături de sunete repezi și limpezi. Intorseseră toți capul

către el, zâmbiseră ca deșteptați. Boian și Cristina se sculară să plece.

— O să vă mai căutăm, domnule profesor, poate o să mai aflați ceva, murmură ea.

— Domnul Kilinski ne va face plăcerea să vină poate pe la noi, cu vești noi sau fără, întărise doctorul. Suntem legați într'un fel, înrudiți, nu-i așa domnule profesor?

— În orice caz va trebui să vă supăr cu vizita mea, va trebui să-mi iau neamurile.

— Noapte bună.

— Noapte bună.

Vântul care se ridicase în seara aceea bătuse, despletit, două zile și două nopți. Plimbuse deasupra grădinii norii gri, fumurii, bolovănoși, trâmbe albe, scămoase, pe care le agăța în pomii înalți și le smulgea apoi fuioare, fuioare, sau se coborîse adânc printre trunchiuri și învolburase aleele, culcase iarba, răsvrătise frunza moartă de pe pământ, și o mutase, o îngrămadise, morman alocurea, sau curățase de ea petice mari de lut gol, reavăn. Câteodată, învârtoșat, legăna stejarii cei mari de pe alee, ca și cum voia să mute întreaga grădină pe alte ape, ca pe o pădure de corăbii ciudate și rășchirate, cu pânze stârtecate și înfoiate, răsucea brazii pe loc, pleca teii, și plângea cu vaete înnăbușite, de oameni sugrumați în somn, în jurul ferestrelor.

Cristina rămăsese în biroul lui Andronic, citind lângă el, sau privind în carte fără să citească. Se

gândea la romanul necunoscut, îngropat, al cavalierului Antonello și al Giovannei lui, care i se părea mai plin de interes și pe care îl bănuia mai plin de durere decât poveștile închipuite, închise în cărți. Oamenii ăștia trecuseră pe aici, pe străzile din cetate pe care trecea și ea, își plimbaseră iubirea poate la marginea câmpului unde se plimba ea seara cu Andronic. Sau poate, numai el, Cenci, își plimbase pe aici dragostea și și-o culcase sub pământ, colo, în vârful dealului, unde trecea vântul acum ca un talaz, neavând cu cine lupta. În prima noapte de vijelie se pornise și ploaia și vântul aruncase în geamul odăii de culcare pumni de apă și stropi ca niște cue, tari, ascuțiți. A doua zi însă ploaia stătuse și vijelia urlase iar uscată, sfâșiase frunzele și frânsese ramurile. Către seară un trosnet lung, greu, îi vestise că unul din arborii cei mari fusese frânt.

Și în a doua noapte vântul curățase cerul de nori, se plimba nevăzut pe seninul lui, sub o lună lividă, verzue, ca o floare de cucută. Din năuntru cald al patului, din dosul perdelelor trase în lături, Cristina privea umbra zăbrelelor de pe zid, umbra lor înghetată. Cu ochii la ele adormise târziu, cu cântecul vântului în auz, și visase pași care se învârteau deasupra capului parcă, pași egali, tari, repetați, nesfârșiți. Toate sunetele, toate răbufnirile, șgomotul repetat al ferestrei clătinită în țâțâni se schimbau în somn în pași duri și chinuți. Așa cel puțin voise chiar ea să-și lămurească visul, cum i

I-ar fi lămurit Andronic, încercând să gândească la fel cu el, când se deșteptase.

Afară cerul era liniștit, fără umbră de vânt. Era rece ca în Martie, limpede și luminos. Cristina aproape nu-și mai cunoscuse pădurea. N'o văzuse dinaintea ploilor celor mari. Era atât de deasă, de tufoasă, că în ea aflându-te nu-i mai ghiceai marginile, nu mai zăreai câmpul și nu-ți mai bănuiai vecinele așezările omenesti. De-a-lungul aleii stejarii stăteau neclintiți, cu câte o creangă, cu o ramură mai mare frântă, brazii se înălțau, făclii negre, fără urmă din furtuna care îi chinase. Numai în stânga, către șosea, un castan mare, bătrân, zăcea la pământ, frânt, cu frunza, cu capul tufos în iarbă, cu trupul despicat proaspăt, mirosind tare a lemn viu, umed, bun. O ghionoaie bătea sus, și ciorile roteau deasupra peluzei, ca după o moarte, căutând mirosul ei. Cristina suise aleele încet, învelită în șal, sub soarele care nu izbutea încă să încălzească asprimea dimineții.

Mormântul de sub salcie și cel de sub brad erau învelite de frunze veștede, aduse de vânt. S'au ascuns, se gândi Cristina, s'au ascuns sub frunze, să nu le mai găsim. Au crezut că pot să se ascundă.

Pe șosea, în dosul zidului de piatră și cărămidă treceau doi oameni cântând un fel de marș săltațeu și unduios. Vocile se auzeau venind, apoi fură alături, și după ce trecură se mai auziră încă până târziu, de departe.

Cântă oamenii, da, cântă dincolo de zid, au viața

lor, toți sunt niște străini veseli, ce le pasă lor? Sunt veseli! Pe mine tristețea mă izolează de lume, mă închide în singurătatea noastră. Eu n'aș putea să cânt, se gândi Cristina. Apoi își surprinse gândul și se sperie. Dar, pentru Dumnezeu, ce e cu mine? De ce atâta tristețe și însingurare? Noi doi, Andronic și cu mine, suntem doi oameni fericiți, doi oameni care se iubesc și n'au nici o pricină, dar nici una, de nenorocire. M'a zăpăcit, m'a îmbolnăvit aproape, povestea morților ăstora. Nu trebuia să ne mutăm aici. Eu nu sunt nebună, n'am dat niciodată semne de nebunie. Ce m'a prins acum? Au pus ei stăpânire pe mine, vor poate ceva. Și nopțile mele sunt îngrozitoare. Visul a început să fie mai puternic și mai colorat decât veghea. A intrat visul în viața mea. N'am să mai pot cânta niciodată ca oamenii ăștia de pe drum, dacă am să visez mereu așa. Înainte nici nu știam ce visam și dacă visam, atâția ani, și acum toată ziua mi-e mintea împăienjenită de puterea, de ciudățenia viselor de peste noapte. Glasuri, pași, siluete, nimic întreg, nu o întâmplare și nu o revelație, dar glasuri și pași care par mai grei de sens decât tot ce se petrece pe lume.

La masă, Cristina îi făcuse doctorului o rugămintă ciudată. Ii ceruse să nu-i mai dea profesorului Kinski osemintele străbunilor lui și să le lase acolo, în grădină, în groapa lor. Să-l lase și pe cavalerul Cenci, care n'avea altă perspectivă decât groapa primăriei. Boian se împotrivise. Vedea bine că nevastă-sa era neliniștită, aproape bolnavă și socotea că

îndepărtând acea pricină care îi înfierbânta imaginația, ar fi făcut-o să uite și iubirea cavalerului, și problema care ei i se părea foarte interesantă, dacă Giovanna e Johanna, și toate istoriile pe care le clădea în cap și care îi turburau nopțile. Cristina însă ceruse, stăruise și făgăduise până la urmă că n'are să mai vorbească niciodată despre morminte și povestea lor, dacă erau lăsate la locul de acum. Andronic îi făcuse pe plac.

Nevasta doctorului nu făgăduise însă și să nu se gândească. Și acum, când se gândea fără să-și povestească gândurile, era mult mai tăcută decât înainte, pentru că i se părea că nu se mai putea gândi decât la ce-i era oprit, și neîngăduindu-și, gândul rotea mereu în jurul „lor”. Il va fi iubit Giovanna?, se gândea ea seara, trecându-și, în întuneric, brațele în jurul gâtului fierbinte al lui Andronic. Ii asculta inima bătând sigur și grav, i-o asculta așa cum făcea de douăzeci de ani în fiecare seară, își potrivea bine capul pe pieptul lui puternic și primitiv, și tăcea, cu ochii deschiși în întuneric, pentru că nu-i veneau pe buze decât vorbele pe care făgăduise să nu le mai rostească.

Și într-o noapte se hotărîse să rupă pânza gândurilor. Nu era cinstit ce făcea. Tăcând, îl înșela pe Andronic care socotea poate, pierdut în urmărirea unui fir început de mult al unui studiu medical, că a uitat, ca și el, povestea absurdă a celor de pe deal. Ea trebuia să trăiască aici, în viața asta care era-a lor, care era frumoasă, pe care și-o



dorise, trebuia să trăiască pentru Andronic și pentru ea, nu pentru umbre, și dacă era bolnavă, trebuia să se îngrijească. Nu făcea nimic, nu avea nici o grijă și nici o treabă, asta era pricina. Trebuia să-și găsească un rost, trebuia să se scuture.

A doua zi Cristina începuse să cerceteze grădina. În fața casei se afla un strat lat de bujori care trebuiau pliviți. Trandafirii erau prea deși. Crinii, pe cale să înflorească. Pretutindeni ar fi fost ceva de făcut. Incepu cu trandafirii, cu cei mari, de un roz gălbui, cu bobocul lung, care se deschideau ca o mână, tufoși, mirositori, apoi cu cei galbeni care, înflorind, plecau capul greu pe codița subțire, apoi cu cei care se suiau pe casă, cu floarea rotundă, turtită ca o camelie, albă, deasă. Odăile se umpluseră de flori. Recele casei se încălzise. Măinile, fața Cristinei se arseseră de soare, ca miezul de pâine coaptă, aurie. Seara, în birou, lângă Andronic, îi punea în ordine fișele în niște cutii inventate de ea. Lucra de mai bine de o săptămână așa și i se părea că ar putea grădini toată viața. Iși adusese răsaduri de rezeda din târg, sămânță de portulaca pentru aleele de nisip, cepi mari de zambile pentru la iarnă. Le rânduiseră în pivniță pe trei polițe, lângă sămânța de maci culeasă pentru anul viitor. Inlocuiseră panselele sângerii, trecute acum, din dreptul ferestrelor, cu călțunași.

Intr'o dimineață văzuse că nu le merge bine crinilor. Căutase la rădăcinile unuia, ai cărui boboci

mari și făgăduitori în ajun începuseră, închiși, să se ofilească, și găsisse o rămă mare. Încăpățanată, începuse să caute la rădăcina fiecărui crin. Cum stătea în genunchi, cu capul aplecat, răsunaseră pași pe alee în spatele ei și un glas străin spuse:

— Bună dimineata, doamnă!

Era profesorul Kilinski.

Cristina își ștersese mâinile murdare de pământ și îl poftise în casă. Profesorul venise să întrebe în ce zi din acea săptămână putea veni cu oamenii cimitirului catolic să ia osemintele contelui Laczynski și ale soției lui și îi ceru iertare că lăsase să treacă aproape două săptămâni dela făgăduiala împlinirii acestei fapte până la vizita lui de azi. Fu mirat, încurcat, de noua hotărîre a gazdelor, apoi deodată, înțelegând din explicațiile glumețe ale doctorului care se ferea ca de foc să pară sentimental, și din tăcerea Cristinei, că bărbatul acesta ursuz și ironic cruța totuși sensibilitatea romantică a palidei lui neveste, fu prins iar de un acces de entuziasm, de o expansiune febrilă. În asemenea momente graiul lui românesc se împeștră cu atâtea cuvinte polone, atâtea ach-uri și och-uri izbucneau din pieptul lui, ochii îi străluceau atât de tare și chipul i se lumina astfel, că ascultătorii, câștigați mai mult la veselie decât la extaz, simțeau o pornire greu înfrântă să-l ia de mână, să-l mângâie pe obraz. Boianii îl rugară să rămână la masă, profesorul Kilinski rămase până seara, și până seara răsunară în toată casa versuri de Goethe, râsul doctorului, ach-urile pro-

fesorului și glasul limpede și melancolic al Cristinei.

În amurg se suiseră toți trei să vadă mormintele de pe deal. Profesorul își copiasese în agendă datele, desenase chiar pietrele cu blazoanele lor, se mai mirase odată de coincidența rămânerii pe loc a Johannei și a îndrăgostitului de Giovanna, dar nu mai adusesese nici o nouă lumină în privința lor. Căzuse seara, cu incertitudinile umbrelor ei, cu pasările, cu lilieci ei moi și neliniștiți. Când coborâseră de pe deal pe alei, li se păruse frig, umed, turburător în marea grădină. Nu-i erau stăpâni, simțeau bine, erau în ea niște străini și-i stricau liniștea cu pașii și cu glasurile lor acum oboseite, tărăgănite. Kilinski plecase. Cristina și Andronic simțiseră deodată câtă tăcere e în casa lor. Dacă n'ar fi intrat prin geam țipătul cucuvaiei din când în când, ca o coasă aruncată cu tăișul în jos în apa nopții, adâncul, fața ei ar fi rămas fără cute.

A doua zi a cincea servitoare pe care o angajase Cristina de când era aici, ceruse să plece. Ii era urât, ca și celorlalte. Numai Gheorghe, șoferul, nu dădea dovezi de plictiseală sau frică, pentru că îi plăceau grozav rachiurile bucovinești.

De când fusese însă sus cu Kilinski, de când se vorbise iar de povestea celor de sub lespezi, Cristina nu mai avea nici o tragere de inimă să lucreze la grădină. Răcise puțin, nu știa când, seara avea puțină febră, dimineața lânzezea la soare într'un scaun de pânză, și se gândea ce ar putea face ca să afle ceva despre povestea cavalerului Cenci, care

poate voia să le spună ceva, care se voia poate știut, și de asta o urmărea pe ea în vis și în trezire, de asta pusese stăpânire așa pe mintea ei până eri zdravănă.

Și când, într-o după masă, Kilinski se ivise în capul aleii, ea știuse că îi aduce o veste despre el. Profesorul aproape că nu mai nimerea cuvintele în nici o limbă. Găsise în arhivele orașului, de cu un veac și două de ani înainte, o hotărîre judecătorească în care era pomenit în chip trist numele cavalerului. Fusesse judecat pentru lovirea și rănirea unui Brigadgeneral, Gregor Lindner, la o petrecere la care luaseră parte și Oberleutnantul Hans Hörbiger și alți câțiva ofițeri, Burgmaistrul Ștefan Stec și contele Ladislau Laczynski. Numitul cavaler Antonello Cenci fusese condamnat la un an închisoare. Pricina scandalului părea să fi fost o ofensă adusă de Brigadgeneral cavalerului. Căutase și în catastrifele temniței, care nu se mai găseau toate, și putuse dovedi data eliberării lui la 2 Martie 1821, după un an încheiat de temniță grea, ceea ce era o dovadă că Brigadgeneralul Lindner trebuie să fi fost un personajiu foarte însemnat. Asta îi deschisese gust de căutare, dar nicăieri, nici la primărie, nici la biserica veche nu se afla un act de căsătorie a vreunui Ladislau Laczynski, între anii 1715 și 1830, ca și cum niciunul dintre ei nu s'ar fi cununat aici în oraș.

Numai urma închisorii cavalerului Cenci o putuse găsi profesorul Kilinski. Era mult și era puțin. Care dintre conții Laczynski era cel aflător la ceartă?

Tatăl sau fiul? Nu se putea ști. După titlurile lor, la acea petrecere tinerii fuseseră amestecați cu bătrânii. Dar era sigur un lucru: că Laczynski și Cenci s'au cunoscut. Poate că numai întâmplător, odată, încercau Cristina și Kilinski să-și potolească unul altuia imaginația. Era însă greu ca într'un oraș de provincie aristocrației și militarii să nu se cunoască între ei. Și e cu atât mai ușor ca Johanna să fie Giovanna cu cât în caseta bunicului Pawel găsiseră cartea aceea pe care o italiancă scrisese în limba ei sau pe care, bunăoară, i-o, dăduse Cenci Johannei lui iubite. O avea poate dela maică-sa sau scrisese chiar el „Santa Chiara, prega per noi”, gândindu-se la iubirea lor nefericită. Pentru că dacă fusese iubire, erau siguri amândoi că nu fusese decât nenorocită. Cum se putea purta nevasta bătrânului Laczynski cu un străin, cu un cavalier străin, când lângă ea stătea cruntul, gigantul soldat din daghereotip? Dar dacă, spunea Cristina, ea era nevasta lui Ladislau cel tânăr, cel cu patima călătoriilor, dacă o adusese pe ea din Italia, și o lăsase aici, ca să plece pe alte drumuri, în China, de unde adusese cutia, în Indii poate? Dacă Antonello venise aici s'o vadă și căzuse în acea întâmplare din care i se trăsese temnița? Un an de temniță, și peste un an încă, murise! Și murise aici, după închisoare rămăsese aici, în țară străină. De ce? Ce îl ținea? Toate erau cu putință și nimic nu era sigur.

Li prinsese seara și îi găsise doctorul vorbind așa. Prin desișul sălbatec al pomilor nu se mai vedeau

luminile vecine. Erau prinși acolo, în plasa pădurii. Prin întunericul ei se auzea fluieratul trenului de pe câmpie, ca de departe, ca vestea unei libertăți care exista totuși, dincolo de ziduri, dincolo de ei.

Apoi Cristina avusese iar febră și o băgaseră cu sila în casă, deși seara era caldă și luna se ridicase peste pajiștea din fața casei, rotundă, fierbinte, amenințător de frumoasă.

Doctorul ațipise, când Cristina strigase tare:

— Andronic!, grațiile!, umbra zăbrelelor!

— Da, acolo sunt, recunoscuse doctorul împăciuitor și somnoros, luând-o în brațe.

— Umbra grațiilor! Pricepi? Așa trebuie să fi văzut Cenci în fiecare noapte umbra zăbrelelor din temniță pe zid. De asta mă turburau, de asta mi-era frică, voiau să-mi spună... Cenci voia să afle.

— Draga mea, Cristina, te rog, în numele bunului simț, gândește-te la ce spui.

— Dar tu nu vezi, Andronic, că n'ar fi avut nici un rost ca un lucru atât de firesc să mă înspăimânte pe mine, dacă n'ar fi avut un înțeles care mi se relevă abia acum. Și pașii pe care îi visam erau pașii lui în închisoare. Temniță grea, a spus Kilinski.

— Kilinski ăsta să mai stea și la el acasă, că mi te-a smintit de tot, Cristino. Ce înseamnă toate balivernele astea între niște oameni civilizați, în 1920?

Toate silințele doctorului Andronic Boian îi rămaseră fără izbândă. Kilinski venise din ce în ce mai des și el îl lăsase să vină pentru că Cristina era într'adevăr bolnavă, și pentru că, dacă vizitele

lui îi înfierbântau imaginația și îi alimentau basmele, absențele lui o lăsau într'o totală singurătate și tristețe. Știa că el ar fi putut umple acea singurătate și înlocui prezența lui Kilinski mai bine și mai fericit pentru Cristina, era însă pe urmele unei foarte subtile deducții în legătură cu teoria inimii artificiale și a operațiilor aortei și nu putea să-și piardă firul pe drum.

Cristina făcuse o a doua pleurezie, pe negândite, pe nesimțite aproape. O îngrijea acum ca pe un bolnav grav, renunța seara la orice lucru ca să-i țină de urât, dar ziua nu se putea hotărî să-și părăsească biroul. Atunci Kilinski venea ca un salvator. El se ocupa de straturi sub ochii Cristinei, întorcându-i scaunul de pânză când către o brazdă când către alta, el plivea dimineața răzoarele de micsandre, el uda seara floxul înalt, roșu, din care se ridica miros tare și dulce, begoniile mari, grele, culcate pe pământ de belșugul florilor de catifea, el îngrijea călțunașii din lădițele de sub ferestre și lanurile dese de crăițe. Pădurea rămăsese toată în jurul Cristinei ca o haină. N'o mai străbătea ea și n'o mai străbătea nimeni.

La orele amiezii, când soarele ardea tare și femeea se ascundea în umbra iatacului, silită să doarmă sau cel puțin să tacă, profesorul Kilinski grebla pajiștea, și ascuns de spêteaza ridicată a scaunului, plângea lacrimi grele în pledul cu care își învelise Cristina picioarele sau săruta adânc perna de care

se rezemase capul ei. Apoi își ștergea ochelarii, își freca ochii și își spunea singur, cu jumătate de glas, foarte multe Lieduri de Heine, cărora le strica ritmul cu și mai multe ach-uri.

Ii vorbea Cristinei de Viena, de Cracovia, de viața lui Dickens, pe care îl adora, îi povestea mii de lucruri despre elevii lui. Pricepuse, fără nici o explicație între el și doctor, că trebuie să ocolească istoria închipuită a celor de pe deal. Dar era greu. Pe ocolite, cu dibăcie, Cristina aducea ușor vorba, și se pomeneau deodată porniți amândoi în povestea amplă acum, cu variante și amănunte, a cavalerului Antonello care „voia” ceva și a Giovannei.

Iar când venise toamna, părusese acolo, în pădurea lor, că nu vine din cer și din aer, din timp și din îmbolnăvirea soarelui, ca în alte părți, ca în toată lumea, ci că suia încet din pământ, sigură, nestăvilită, hotărîtă, pălea iarba, se urca în trunchiuri, năpăstuaia pletele copacilor, înnebunea cu tristețe păsările, umplea cerul. Apoi se strângea încet în jurul casei. Pălise întâi straturile cele mai depărtate, ofilise treptat pajiștea, se apropiase de lanurile de crăițe de sub ziduri, se cățarase în călțunașii dela gemuri. Nu era rece, nu bătea vântul, căldura verii încremenise pe loc, și moartea părea a nu avea nici o pricină decât vrerea ei, hotărîrea ei de a îmbrățișa. Atâta aur și atâta sânge nu mai văzuse Cristina niciodată. Acum tot aurul lumii și sângele a mii de trupuri ruginea în marii castani,



în stejarii uriași ai aleii, în teii vestejiți blond, palid. Slabele adieri care bătuseră în acea toamnă nu mai deșteptaseră sunete de valuri și de ape, ci foșnete frânte mărunț, uscate, de mătasuri vechi, tăiate. Ciorile croncăneau din zori până târziu, în amurg, cu rotiri mari, inutile, deasupra acestui incendiu împietrit și noaptea cucuvele se boceau nepotolite, nemângâiate. Liliicii dădeau buzna prin ferestre de cum se lăsa seara, căutându-și în colțurile tavanelor adăpost de iernat, ca în cavourile în care găzduiseră în iernile trecute, și dacă se încopățanau să lase geamurile deschise de frica zăpușelii, femeile de serviciu, înainte de culcare, trebuiau să-i alunge îndelung cu prosoapele și cu măturile, țipând și acoperindu-și părul.

Moartea ieșea încet din pământul în care topise atâtea trupuri și încingea casa de piatră. Cristina nu mai era pe de-a întregul vie. Avea chipul pe care îl păstrează în amintirea altora absenții, puțin nesigur, puțin transparent, puțin șters. Apele ochilor i se limpeziseră prea adânc, pielea i se subțiasse prea tare, glasul îi era prea ușor, și abia rostit de ea cuvântul se pierdea atât de repede în aer, că se trudeau cei ce-l auziseră să-și aducă aminte cum sunase și dacă îl spusese în adevăr. Pe chipul ei se adunase toată umbra verde a pădurii, și albul ei era verzui, ca al unei flori crescute în întuneric. Asistența medicală a lui Andronic și a altor medici chemați anume, nu învinsese nimic. Boian aștepta să-și isprăvească studiul, și-l grăbea, ța să

poată pleca cu nevastă-sa în străinătate. Plămânii Cristinei, pentru care se temea doctorul, nu mergeau atât de prost, dar soarta voise ca soția celui care studia posibilitățile unei inimi artificiale să se pomenească deodată că are o veche și uluitor de gravă boală de inimă.

Profesorul Kilinski își împărțea ziua între orele de școală și ceasurile petrecute la Boiani. Venea grăbit, sub căldura amiezii, cu ochelarii prăfuiți, cu mâinile pătate de cerneală, cu capul ras fierbinte și zumzător de gânduri și de versuri și rămânea lângă fotoliul Cristinei până când era rugat să plece acasă. Poveștile pe care i le spunea începuseră să se vestejească și ele, foarte des Kilinski nu mai găsea în amintirea lui decât istorii triste și foarte des amesteca cu lacrimile lui durerea celor despre care vorbea. Odată Cristina văzuse în ochii lui strălucitori și neliniștiți prezența unei nemărturisite noutăți, care nu putea să se ascundă bine. Ghicise că era vorba despre „eroii ei” și-l chinuise pe Kilinski cu întrebările, până când îl făcuse să vorbească, trecând peste dorința lui de a n'o turbura.

Profesorul își mărturisise căutările unui coleg, care, din întâmplare, găsisse în foarte vechile lui hârtii de familie un teanc de scrisori. Era printre ele una, scrisă în 1835, a unui străbunic al lui către o soră, se părea, trimisă dela Viena cu prilejul morții soției lui, întâmplată aici, în oraș, în lipsa lui. Kilinski copiasse în agendă pasagiul pe care îl citi

Cristinei: „O, de ce nu poate muri oricine așa cum a vrut și a putut muri Ladislau Laczynski în ziua morții scumpei lui soții! De ce n'am presimțit ca vărul nostru Tomasz agonia mamei lui, când a venit călare dela Varșovia la Cernăuți! De ce nu m'a înghițit o moarte misterioasă înainte, ca pe sârmanul și hulitul venetic cu un atât de nobil caracter, Antonello Cenci!”. Mai departe veneau lucruri care nu-i priveau decât pe ei, frate și soră, și toată durerea bietului văduv.

Poate că erau singurele rânduri în care se mai pomenea numele lor pe lume.

Poate că nu mai era nicăieri altă urmă, și el, Kilinski, o găsisese. Cristina se ridicase în scaun, cu obrazii aprinși, cu inima bătând tare. Era o legătură în această scrisoare între pomenirea Laczynskilor și a sârmanului și misteriosului Cenci? Era întâmplare? De asta se afla pe lepedea conților o singură dată, pentru că muriseră amândoi în aceeași zi. Ladislau o iubise pe Johanna. Dar îl iubise și ea pe el? Ce mijloc găsisese el să moară în aceeași zi cu ea? Dar dacă era vorba de doi oameni bătrâni? Bunicul Pawel nu-i povestise nepotului, înainte de propria lui moarte, cât de tineri sau de bătrâni îi muriseră părinții. Știa numai că Ladislau călătorul, fratele lui Pawel, murise tânăr. Ceeace era mai curios în povestea asta era că fiecare amănunt nou aflat arunca mai mult întuneric asupra ei.

Turburată de această nouă învioreare a basmului uzat de atâta răsucire sterilă, Cristina își povestea

în zori visele, lui Andronic, acum ascultător și îngăduitor.

Doctorul părăsise orice nădejde de vindecare a nevestei. Știa cât mai poate bate o inimă care ajunsese la pragul morții fără să vestească măcar o dată că e pe cale de a se pierde. Ii era tot una dacă îi făceau plăcere lucrurile care, neliniștind-o, ar fi făcut-o să moară cu o lună mai devreme. Dacă Cristina se mai putea gândi cu îmbătare la ceva, acel lucru era binevenit.

În visele ei, o umbră de bărbat văzută totdeauna din spate umbla în lungul iatacului, dincolo de perdelele trase ale patului, sau un glas o ruga să-i fie milă de cavalerul Antonello. Știa, pricepea că Cenci voia prin ea ceva, și nu dibuia dorința lui și nu știa cum îl poate liniști.

Stătea toată ziua ridicată în fotoliu, în dreptul ferestrei, ca să poată vedea grădina, cu umbra ei verde pe obraz. Parcă se micșorase pajiștea, parcă se strâmtase terasa, pădurea se apropiase de casă, venise cu trunchiurile ei negre și drepte, cu crăcile ei arâmii, foșnitoare, până aproape de ferestre; ciocurile care nu mai erau turburate de nici un sgomot doveditor de viață omenească și primejdie dinăuntrul zidurilor făcute, roiau în jurul strașinilor, scăpau din cioc, pe țiglele casei castanele și nucile pe care le furau din grădină, și toată ziua croncănitul lor și rostogolirea fructelor uscate, durau pe acoperiș. Cucuvașele se apropiaseră, se mutaseră din pom în pom, până la cei vecini cu peluza.

Cristina stătea în fotoliu și privea în grădină. Kilinski punea la îndemâna ei, pe o măsuță, cutia de бага cu capacul ei limpede și lucios pe care o pasăre ciudată își deschisese aripile de sidex, da-ghereotipul cu femeia frumoasă și sălbatică lângă cruntul ofițer cu barbete, medalionul de porcelan al străbunei cu ochii albaștri și cartea de rugăciuni, ofilită, uscată, deschisă la pagina în josul căreia fusese scris cu mâna: „Santa Chiara, prega per noi!”. Adusese de acasă și colivia cu canarul, dar păsărica, speriată de vaetele pasărilor de noapte, nu mai cânta. Își adusese și cărțile cele mai iubite, și o lădiță lungă și îngustă cu crizanteme pitice, albe, dese, ca să înlocuiască călțunașii vestejiți dela geamul prin care privea Cristina, dar florile se păliseră repede, că tufănelele ruginii, de sub geam, ajunse de moartea care suia din fostul cimitir.

Pe un scaun scund, pe covor, la picioarele Cristinei, profesorul se uita la albul ciudat al frunții ei, la firele de păr albe care începuseră să se amestece în buclele ei negre, la albastrul ireal, nepământean al ochilor ei limpezi și încerca, frângându-și mâinile uscate și fierbinți, să-i mai povestească o întâmplare trecută, să-i mai cânte un vers, dar glasul i se rupea în piept și gândurile i se împânzeau, bete. Cristina privea spre parc, ca un marinăr bolnav pe covetă spre țărmul zărit și mereu depărtat și când tăcerile profesorului se prelungeau, pornea să vorbească cu glasul ei acum dureros de pur și de ușor, despre frumusețea morții de afară,

despre lepezile din deal. Când doctorul Boian era alături de ei, când sprijinea cu umărul lui puternic brațul sau capul obosit al Cristinei, răstrânt peste fotoliu, ca o floare care-și apleacă din glastră capul prea greu, vorba se lega și se deslega tot atât de ușor ca pădădia suflată, și în locul ei rămâneau aceleași tăceri în care sufletul bărbaților gemea în umbră și a femeii, aproape desprins, nehotărît din care lume face parte, se limpezea pentru marea călătorie.

Intr'o asemenea seară, când grădina se umpluse de întuneric sur și pe vârfurile stejarilor mai strălucea încă puțin aur, Cristina dusese mâinile la piept, gemuse, încercase să se ridice, se cufundase mai adânc și murise.

Andronic Boian, care îi prinsese o mână, rămăsese așa, lângă ea, până când mâna se răcise și se făcuse grea, de pământ. Profesorul Kilinski, jos, pe covor, cu fața la pământ, plânsese cu hohote lungi, nesfârșite.

Apoi luna se ridicase deasupra parcului, roșie și enormă și luminase bine fața nemișcată, albă, a moartei. Trenișorul fluerase lung, a libertate și goană, în aerul nopții ca o închisoare rece. Bărbații se ridicaseră în picioare, de o parte și de alta a geamului și se priviseră tăcând.

— Ai s'o pui în pământ sus, în grădină? rupsesse tăcerea Kilinski, cu un glas fărâmat. Ai să mă primești și pe mine acolo cândva?

— Nu, profesore, nu pot să mor odată cu ea, nu am puterea contelui Ladislau. Nu pot să intru în pământ în aceeaș groapă. Sunt legat de lucrurile pe care vreau să le spun lumii, caraghiosul de mine. Am să plec cu ea la București și am să rămân acolo. Și dumneata ai să rămâi aici, departe de noi. Nu plânge, iubite Kilinski, poate că asta e o dovadă că totuși Giovanna nu era Johanna.

Și abia atunci putu să plângă și doctorul Boian, pentru că vorbele croiseră drum lacrărilor. Sus, pe colină, lespezile străluceau în lumina lunii, pătate, din timp în timp, de umbra liliiecilor care șburau, năuci.

## ZI DE NOEMBRIE

Prietenului Sieg.

M'am sculat din somn răsând tare; „semn că o să mănânci bătaie”, mi-a strigat Sanda, care își punea ciorapii, pe marginea patului. Nu pot să sufăr să-mi spună: mănânci bătaie. Mai întâi că nu mă bate, și pe urmă: mănânci, mănânci! sună așa, a batjocură, parcă vorbești cu un câine. I-am răspuns: „ba am visat că te băteam eu pe tine, de asta râdeam”. Și m'am întors pe partea cealaltă. Imi stricase cheful. Voiam să-mi aduc aminte ce visasem și nu puteam. Era aproape, aproape, și când să-l prind fugea și nu mai știam nimic. Când era aproape era bine, parcă aș fi adormit iar și când se risipea îmi venea să plâng, parcă nu mai aveam nici un rost, trebuia să mă scol și era frig și începeam să mă plictisesc, abea trezit. Am început să dau cu picioarele în pătură de necaz și m'am deșteptat de tot, nu mai era nici o urmă de vis în capul meu.

Când a venit Maria, să ridice perdelele, am văzut că afară ploua. Uitasem că plouase și ieri. Imi în-



chipuiam că o să mergem în curte să ne jucăm, să ne facem casă, în chioșc, sau să facem tren cu scaunele, peste răzoare. Așa, în casă, degeaba m'am mai sculat; mai bine dormeam până diseară, până mâine.

— Haide, jos!, ne strigă Maria, haideți la spălat, la cafea!, și se duce s'o trezească și pe Marga. O chiamă pe nume, o ia binișor de mâini, dar Marga doarme mai departe. La urmă o trage de nas. Marga se trezește chiuind, ca în fiecare zi. Noi, eu și Sanda, ne uităm la ea și râdem.

— Haide, nu mai râdeți ca proștii, că vă iau și pe voi, spune Maria, și ne alungă la bae, unde e frig și nesuferit.

— Azi mă spăl numai pe mâini și pe obraz, se roagă Sanda, azi a venit iarna.

Dar Maria o desbracă fără milă și o pune să se spele până la brâu. Eu mă lipăesc repede, mă fac că uit urechile și Maria nu bagă de seamă. Ea o înșfacă pe Marga, care a așipit pe ladă, cu capul în piept și o spală cu apă multă, de vin stropii până la noi. Marga scâncește că i-a dat săpun în ochi și când duce pumnii strânși la obraz, Maria îi dă mâinile în jos, o freacă mai tare, zice că n'are vreme de pierdut cu noi.

— Da cu Gheorghe ai?, întreb eu. Am auzit-o pe Ileana când îi spunea la fel, într'o zi.

Maria se uită urât la mine, își face cruce, zice că sunt dracu și începe să ne îmbrace.

Dracu, dracuu!, cânt eu pe al noulea glas și mă uit în oglindă cum îmi stau hainele marinar, hainele

de stofă de anul trecut, pe care mi le-a dat azi, pentrucă e frig. Imi stau bine.

La cafea, locul mamei e gol. Dar tata?

— Prostule, ai uitat că a plecat eri cu faetonul la vie?, râde Sanda.

— Prostule, proasto, numai atâta știi. Și când vine un musafir, cine stă ca proasta la spatele mamei și nu scoate o vorbă?

Sanda tace îndesat.

Incepem să ne jucăm cu cuburile cu litere și cu celelalte, cu poze, dar ne plictisim repede. Se aude ploaia cum răpăie afară și cum curge pe burlan, în ciubere.

Unde o fi mama? Poate că a plecat la plimbare și nu ne-a luat pe niciunul. A plecat cu noaptea în cap ca să scape de noi, să n'o vedem când pleacă. Imi promisese că de data asta mă ia pe mine. M'a păcălit. Sau poate n'a plecat. O fi dormind. Să mă duc încet, să văd eu dacă doarme. Mă strecor să nu mă vadă fetele, să nu să ție de mine; Marga mă vede și dă să fugă în urma mea, dar cum e grasă cade și începe să plângă. Uită de mine. Sanda, apucată de milă, stă lângă ea și o mângăe. Deschid ușor clanța pusă prea sus a dormitorului, dar patul e făcut, cu cuvertura lui lungă croșetată, așezată frumos, până în pământ. Mă uit în toate părțile, a plecat. Aș putea să mă răzbuin, să mă dau peste cap în patul moale, să fac cuvertura tot una, dar n'am chef. Am să umblu unde vreau eu, la albumul din salon, la pian și în

sertare. În salon sunt perdelele ridicate, draperia de catifea cu ciucuri groși cu care ne jucăm, pe care îi chiamă, pentrucă au fustă: Tincuța, Marițica și Titica, e ridicată într'o parte, peste pian, și lângă palmier, la biroul mic, stă mama, cu spatele la ușă. Are o rochie lungă care atârnă pe covor, în urmă ei, i se văd numai umerii peste scaun și gâtul lung și alb. Întoarce capul și mă privește, nu mă ceartă și nu râde.

— Tu ești, Dinule? Du-te dincolo, mamă, am ceva de scris.

Rămân nedumerit dacă trebuie să fac scandal sau să plec. Mai bine mă rog cu frumosul să mă lase aici. În salon, cu mama, fără musafiri, fără copii, când am mai avut eu norocul ăsta? Dar mama mă roagă și mai tare să plec. Ies încet, bombănind, mai dau târcoale nițel ușii, mai încerc odată clanța, o strig pe mama cu jumătate de glas și mă întorc în odaia noastră. Fetele se joacă încet de-a cucoanele și musafirii. Mă uit pe geam, cum s'au făcut băltoace în mijlocul straturilor, parcă sunt de cafea cu lapte. În ele plouă mereu și sar bulboane. Micsandrele s'au aplecat așa de tare că s'au umplut cu noroi. În fața porții trece o trăsură. Credeam că se oprește aici, credeam că vine Pierrot. Ce bine ne-am fi jucat cu el, acum, când nu e nici tata acasă, să-l ție de vorbă, când mama scrie în salon.

Când am să fiu mare, am să mă fac înalt și subțire ca Pierrot, nu gros și serios ca tata. Mama î-ă spus într'o seară tatii, când fetele dormeau și eu mă

câzneau să adorm, i-a spus, în dormitor, că are să plece la București, cu Pierrot și cu mine. N'a spus când. Ce bine, ce bine ar fi! Ce frumos ne-am plimba, ce bine am petrece. Fără tata, fără copii, numai eu cu mama, cu Pierrot. În trăsură, la restaurant. Când ne-am întoarce așa avea ce să le povestesc, mi-ar cumpăra poate și un cal și așa veni călare, în spatele trăsurii. Așa avea un cal alb care ar merge în două picioare, ca Ambasador dela circ. Tata i-a spus atunci mamei: „Ai să vii înapoi cu părul alb, să mă rogi să te iert”. De ce să albească mama așa de repede! Intâi o să ne facem noi mari, eu am să fiu marinier, Sanda cucoană, și pe urmă o să fie mama bătrână. Așa vorbește tata, mie îmi spune că am să ajung un nebun, Marga zice că are să slăbească dacă nu mănâncă, și ea e grasă ca un purcel. Și mama atunci a spus mai tare: „Numai Adela e de vină, ea și clubul tău. M'ai lăsat prea mult să mă plictisesc singură”.

Pe mătușa Adela nici eu nu pot s'o sufăr. Ne duce Maria la ea Duminica dimineța, și ea stă în fotoliu lângă geam și își lustruește unghiile. Se uită pe stradă, se uită la noi, iar privește pe stradă și iar la noi. Ne pipăie să vadă dacă suntem îmbrăcați gros, ne întoarce gulerele să vadă dacă sunt curate, are mâinile reci și unghiile lungi. Ne întrebă: „tricolul ăsta ți l'a împletit maică-ta sau Maria?” și noi spunem repede: „mama”, dar nu e adevărat. O întrebă pe Maria ce ne dă să mâncăm, dacă mama intră vreodată în bucătărie și dacă ne învață alfa-

betul. Pe urmă ne dă bomboane, câte trei de fiecare și închide cutia. Până la masă ne descoase așa, la masă trebuie să stăm frumos și să nu râdem, și după masă, când vin cucoane și tata să joace cărți, plecăm acasă cu Maria. Și acasă e bine. E mama, care cântă la pian și Pierrot care, după ce o ascultă, se joacă cu noi. Se joacă și mama, și petrecem până seara, când vine tata dela mătușa Adela.

Pe Pierrot îl punem să joace filmul dela cinematograf, să fie Pierrot și să stea în ploaie, să cânte la mandolină și să plângă. Sanda se sue în balcon, pe un fotoliu, și e cucoană.

— Li resfeți, Eugen, spune mama, și ne mângâie.

Când am fost la cinematograf, anul trecut, l-am văzut pe Pierrot stând așa în ploaie, și pentru că semăna cu Eugen, l-am botezat pe el Pierrot. E și mai ușor de spus decât „domnul Eugen”, cum îi ziceam înainte. La cinematograf se făcea lumină mereu și iar se vedeau fotografiile, care se mișcau repede și tremurau. Dincolo de paravan, cânta la pian băiatul farmacistului. Era trist, era frumos și iar se făcea lumină.

„Se rupe filmul”, ne explica Pierrot. Eu mă uitam mai mult în dreapta, unde era alt film, mai mic, la fel cu cel mare, care se rupea și el. Când am plecat, am văzut că era o oglindă și mama a râs de mine.

În grădină, o broască mare, verde, sare din apă pe frunze și iar în băltoacă. Pe geam s'au făcut

râuri-râuri. Maria și Ileana cără înăuntru, în geamlăc, hârdaele cu leandrii și ghivecile cu mușcate și indrușaim.

— Aduc înăuntru mușcatele și indrușaimul.

Fetele, care alergau în jurul mesei, saltă mai departe și cântă: „Indru-ș-a-im, indru-ș-a-im”. Incep și eu să alerg înaintea lor, să mă prindă, și țipăm toți trei: „Indru-ș-a-im, indru-ș-a-im”, până când Marga cade și începe să plângă și Sanda se oprește s'o mângâie.

Aud că mama se mișcă dincolo, în dormitor, și mă duc la ea. A pus o valiză mare deschisă, în mijlocul patului, fără teamă că îl bozolește și scoate lucruri din dulapurile deschise, le pune înăuntru, alături. Poate că plecăm, cine știe! Cum s'o întreb?

← Imi pui și lucruri de-ale mele, mamă?

Mama se uită lung, mă întrebă „ce spui?” și tot nu răspunde. Pe masă sunt o mulțime de scrisori. Vreau să fac o casă ca din cărți de joc din ele, mama ridică ochii, parcă i-ar fi somn:

— Te rog, te rog, du-te dincolo. Vin acum la masă.

Stau fără rost în mijlocul odăii și ea mă ia de umeri și mă împinge, când ajungem la ușă mă sărută și mă scoate afară din odaie.

Sunt gata să plâng, toate azi sunt pe dos, toate împotriva mea, nimeni nu mă ia în seamă, dar Maria ne chiamă la masă și Sanda îmi arată un pui mic, scos de cloșca ei, primul care a ieșit și pe

care i l-au adus în casă. E mic de tot, tremură, piuie, are puful negru și ghiarele negre.

— Cum să-l cheme? întrebă Sanda.

— Tiki, spun eu.

— Eit Tiki! Ce? E maimuță? Pe maimuța flanelarului o chiamă Tiki.

— Elza! izbucnește Marga.

— Elza, ca pe mama! Auzi vorbă! Mama! Unde e mama? Să vie la masă cu noi, să-i arătăm puilul.

Sanda îl strânge cu degetele ei groase și el piuie jalnic. Vrea să-l ție cu o mână și să mănânce cu cealaltă. În sfârșit vine mama, trimite puilul la mama lui, care îl așteaptă și toți mănâncă supa.

— Vine azi Pierrot, să-i arătăm puilul? întrebă Sanda.

— Nu cred, nu știu, spune mama. Mănâncă și tăceții. Mario, după masă, pe la patru, să înhame.

Tăcem toți, cu ochii pe mama. Ne ia sau nu ne ia, și pe care?

— Nu pe tine, spune Sanda neîntrebată, tu îi murdărești rochia cu picioarele și nu stai locului unde te duce. Pe mine!

— Lăsați, tăceți, mă duc puțin singură. Vă iau mâine pe toți, spune mama, și parcă i-ar veni să plângă. Mă doare capul, tăceți.

Tăcem puțin, dar eu vreau să știu unde se duce.

— La mătușa Adela, spune Maria, care intră cu farfuria.

Chiar acolo, chiar la mătușa Adela, tot vreau să merg cu mama. Mă rog, scâncesc, ameninț că

dacă rămân acasă nu știu ce are să se întâmple.

— Te-am mințit, spune mama încet, te-am mințit ca să nu te ții de mine. Mă duc la doctor. Afară plouă, e urât, acolo n'ai ce să cauți. Stai acasă și am să vă aduc ceva diseară.

Și deodată se scoală dela masă și se duce la geam. Rămâne cu spatele la noi.

— Ssst!, ne spune Maria, nu vedeți că o doare capul! Nu puteți să tăceți puțin!

După masă, Marga se suie, ca de obicei, pe genunchii mamei și începe s'o sărute dela decolteu la bărbie și înapoi pe tot gâtul ei lung și alb. Mama îi cântă încet și tace, iar cântă și tace. Pe stradă trece flașnetarul, și flașneta lui cântă și tace și începe dela început. Mama o culcă pe Marga binisor pe pat și se duce dincolo, la ea.

Sanda face cuvinte cu cuburile, scrie: Sanda și Piero, le strică și le scrie iar. Cum stau jos, pe covorul cu flori mari pe margine și cu șiraguri de flori în mijloc, mi-aduc iar aminte de ce am văzut prin ochian, la bâlci. Era o grădină mare, cu flori tot așa în șiraguri, era un castel în fund și în mijlocul grădinii stătea o regină cu coroană pe cap și cu o rochie lungă și un om îi înfigea un cuțit în piept. Și seara, când mă culc, mi-aduc aminte și mi-e frică. Și când ne jucăm, eu, mama și fetele, de-a regele și regina, îmi aduc aminte și nu-mi mai place jocul. Mama e totdeauna regina, și seara, câteodată, când adorm, mi se pare că la ea vine un om cu un cuțit, s'o omoare. I-am povestit mamei de



ce nu mai vreau să fie ea regină și Pierrot m'a luat în brațe, m'a ridicat în sus și mi-a spus că era o poveste, că nu fusese adevărat și a certat-o pe Maria că m'a lăsat să mă uit în ochian.

— Poate că totuși eram eu, a spus mama către Pierrot, și pe urmă s'a așezat la pian și a cântat.

Cum să fi fost ea acolo? Semăna, dar nu era ea. Era o regină adevărată. Câteodată nu pricep ce spun oamenii mari. Vorbesc chiar pe românește cum ar vorbi pe franțuzește, să nu pricepem noi.

Covorul ăsta e la fel cu parcul în care se plimba atunci regina, seamănă la flori.

În curte, Gheorghe înhamă caii la trăsură. Pe urmă mătură pernele, le bate, aduce un pled din casă și-l pune pe perne. Incepe să-mi fie somn, e liniște în casă și soba s'a încins tare, dogoare pe toată podeaua, până la mine, sub masă. Pe trei părți atârnă cuvertura, ca trei pereți, spre sobă am ridicat-o și e aici, în casa mea, o lumină gălbue și e bine. Aș vrea să rămân totdeauna aici, fără Marga și fără Sanda, să dorm aici, să mănânc aici, să-mi fac un pat mic, să-mi aduc un scaunel, jucăriile mele, calul și vaporul, și să nu intre nimeni, e casa mea. Până la Paști, când o să mergem iar în grădină, ce nevoie mai am eu să ies de aici? Ca să mă plictisesc cu Sanda și Marga, care sunt niște proaste? Ca să mă trimeată mama mereu la copii, când mă duc după ea? Nici de Pierrot n'am nevoie, să vie el aici, dacă vrea, pe el îl primesc în casa mea, avem loc amândoi. Odată chiar am și plănuit

cu el să ne facem amândoi marinari, să plecăm singuri cu o barcă pe mare și să plutim așa toată viața, să nu ne oprim decât câteodată în câte un oraș, în China sau în Elveția și să venim aici, acasă, numai ca s'o vedem pe mama și să-i aducem cadouri.

O aud pe mama dincolo cum merge în dormitor, cum închide și deschide ușa dulapului. Oare plecăm? De ce nu-mi spune nimic? S'ar putea să plece și pe mine să nu mă ia? Atunci i-a spus tatii: „pe Dinu îl iau cu mine” și el a răspuns: „Nu vreau copilul meu să fie imoral, ca tine”. N'am înțeles ce înseamnă „imoral”. Acum însă când tata nu e acasă, mama ar putea să mă ia cu ea, nu ne-ar opri nimeni. Când s'ar întoarce el, noi n'am mai fi aici. Aș fi cu mama, cu Pierrot, îmbrăcat de plimbare, în tren. E altfel cu mama și cu Pierrot. Când sunt împreună vorbesc, și pe urmă tac, se uită unul la altul, spun un cuvânt în franceză, și pe mine mă apucă o curiozitate grozavă să pricep ce spun, o dorință să fiu între ei, chiar când mă roagă să plec, chiar când sunt cu copiii și e jocul mai în toi, le las pe fete și vin între ei. Aș vrea să fiu eu mare și să stau de vorbă cu mama în locul lui, aș vrea să înțeleg ce spune, aș vrea să vorbească cu mine, aș vrea să se uite la mine, aș vrea, când ei tac, să știu de ce au tăcut. Când mă dau de-o parte, trag cu urechea și când mă trimit în altă odaie, rămân lângă ușa salonului, nu mă îndur să plec, mă întorc și mă răsfaț pe lângă ei ca să mă lase

acolo sau, de furie, fac scandal, „o scenă” cum spune mama.

Iar se aude ușa dulapului în dormitor. Să mă duc să văd. Valiza nu mai e pe pat, mama așează la loc rochiile ei în dulap, se mișcă prin odaie și parcă nici nu vede că am intrat. Merge dela pat la dulap, îi stau în drum, se împiedică de mine și mă dă la o parte ca pe un scaun. Ajung la geam și încep să mă uit iar la ploaie. Simt că mi s'a suit plânsul în gât, n'am nici un rost, nu mă iubește nimeni, ce zi urâtă. În curte, Gheorghe deshamă caii, îi duce de bot, pe amândoi deodată, în grajd. Ei călcă prostește în bălți, la nimereală, și îl stropesc pe Gheorghe de sus până jos. Ileana ia pledul de pe pernele trăsorii și intră cu el în bucătărie. Va să zică nu mai pleacă mama. Nu mai iese nici măcar în oraș.

— Nu mai pleci?

— Du-te dincolo, Dinule, trebuie să scriu ceva.

Și mama se așează acum la masa dela capul patului, și începe să scrie repede, cu coatele spânzurând în jos, de pe masa mică. Caut ceva de joc pe masă, scrisorile de adineauri, cu care m'am jucat eu, nu mai sunt acolo. Mă uit la ea, mă așez pe scaun, mă duc la sobă, mă așez jos și mă joc cu portița. Înăuntru pâlpâe flăcări mari.

— Nu, strigă mama, să nu deschizi soba; are să cadă jarul pe tine, e soba plină.

Nici nu mă gândeam s'o deschid de tot. Tot ce fac e prost. N'am nici un rost, lumea îmi vör-

bește urât, n'am cu cine mă juca. Mai bine să mă duc dincolo, în casa mea, și nu mai vorbesc cu nimeni, niciodată. Au să mă roage ei să mă împac și n'am să vreau.

Mă bag sub masă și trag cuvertura și pe partea pe care era ridicată. Ies deabușilea și aduc și o pernă de pe divan, o pun sub cap și mă întind tot. Marga doarme și Sanda nu e în odăe, nu m'a văzut nimeni. Să vezi cum au să mă caute și eu n'am să spun nimic. Să se sperie, treaba lor. Masa trosnește ușor. În odăe intră Maria cu sgomot și după ea Sanda.

— Hei, somnoroaso, n'ai să mai dormi la noapte, strigă Maria. Marga țipă, pe semne iar a apucat-o de nas. Se aude cum Maria pune ceștile de lapte pe masă și le suie pe fete pe scaune. Pantofii lor împung cuvertura lângă umărul meu.

Imi vine să le apuc de picioare, dar mă opresc. Lasă să mă caute, să se sperie.

— Dar Dinu unde e? întreabă Maria.

— Nu știu, la mama, spune Sanda cu gura plină. Aud cum Maria se duce la ușă și strigă:

— Dinule, vino la lapte! și pe urmă ușa cealaltă, spre sală, scârțae. A ieșit.

— Moaie cornul așa, ca mine, spune Sanda.

— Mie îmi place tare, zice Marga.

— Ține lingurița ca mama, de codiță, nu de bot, o învață Sanda.

— Nu pot, că e grea. Tu ai caimac? Eu am un capac de caimac.

— Eu am o găleată.

Au uitat de mine. Nu mă caută nimeni. Până când am să stau aici? Dar cum să ies, așa, de sub masă, singur, și ce să spun? Să ies singur și necăutat, ca un caraghios, atunci de ce am mai intrat? Lasă, să mănânce ele, n'am nevoie de lapte, eu nu sunt copil mic. Stau aici și o săptămână, până m'or găsi. E cald, e întuneric. Fetele vorbesc din când în când. Parcă e seara, când noi ne culcăm și se aud de dincolo vocile tatii, a mamei, a lui Pierrot. Când o văd pe mama sub abajurul mare, cu părul ondulat, negru, care parcă ar fi albastru, cu gâtul alb aplecat peste gulerul de dantelă. Intoarce capul spre mine și are ochii așa de negri. Tocmai bleaga de Marga a avut noroc să semene cu mama. Toată lumea care vine în casă spune: „Vai, Elso, cum îți seamănă fetița. Are ochii tăi, mari și triști. O să se facă frumoasă ca tine”. Eu am ochii albaștri, ca tata. Părul mi se face mai închis, dar ochii am auzit că nu se mai fac altfel, o să rămân totdeauna așa, ca găștele din curte. În curte, ce cald e, e soare, are să fie la vară,... e vară, culegem flori, și curtea e mare, e mare, nu se mai vede gardul, în mijloc, o potecă și mama departe, cu o rochie albă, cu o umbrelă mare, se duce. Alerg după ea, alerg, strig: mamă! mamă! Nu mă aude, alerg greu, picioarele nu vor, mama se duce.

— Aici erai, Dinule? spune mama, în genunchi, lângă mine?. Aici? Unde suntem? Plecă adineauri, în

grădină. E întuneric de toate părțile, cald, vine lumină numai din partea unde e mama. Parcă aş fi sub masă, mama stă pe covor, ține cuvertura cu o mână.

— Vino, puiule, afară, ți-a fost somn? Ai adormit aici. Nici laptele nu l-ai băut.

Era să plece prin grădină, acum e aici. O iau de gât, o sărut, plâng.

— Visam că plecai, mamă, voiam să fug și nu puteam.

Mama mă strânge în brațe, plânge și ea și mă sărută.

— Nu plec, Dinule, nu mai plec niciodată. Să nu vă fie frică, am să fiu totdeauna lângă voi, să știți.

Sanda și Marga aleargă și ele la noi, o iau pe mama de gât, parcă sunt Balan din curte, care sare pe mama de câteori îl mângâie pe Azor, ca să-l mângâie și pe el. O sărutăm toți pe mama și ea pe noi, ne împiedicăm unul de altul, o ciufulim, o mototolim. Fetele încep să râdă și să schimbe în joc întrecerea asta. Mama se ridică greu dintre noi, se sprijină de masă. Ea nu râde. Poate s'a supărat.

— Te joci cu noi, mamă? strigă Sanda. De-a ce ne jucăm?

— Mai târziu; jucați-vă voi.

— Haide, mamă, joacă-te cu noi. Fără tine nu vreau, se agață Marga de fusta ei.

— Incepeți voi, zice mama, parcă s'ar ruga de noi. Vin și eu mai târziu.

Și mama pleacă repede dincolo, parcă ar avea treabă. Marga, care se lăsase în jos trăgând-o de fustă, cade pe pământ, când mama pleacă așa de repede și ei îi scapă fusta din mâini. Noi râdem și râde și Marga. Sanda vrea să cadă și ea la fel, se agață de mine, eu mă smucesc din mâinile ei și ea cade odată, buf! pe covor. Râdem și încercăm iar și iar fiecare, cine poate să cadă mai caraghios. Maria vine și aprinde lampa cu gaz, de sus; iar răsar pe tavan umbra rândunicii, a lanțului, a pisicii, dar acum nu ne jucăm de-a cine ce vede pe tavan, pentrucă am început să ne jucăm de-a ulii și porumbeii.

Mama intră în odaie, se uită la noi, se duce la geam, privește afară, unde aproape e întuneric, abia se mai vede ploaia și strada, o ia în brațe pe Marga, o sărută, dar ea e porumbel și îi e frică să n'o prind eu, care sunt uliul, de picior, pentrucă mama a scos-o din casa porumbeilor, țipă și vrea s'o lase jos. Mă sărută și pe mine și tocmai atunci Sanda sboară cât vrea prin casa uliului. Mă smucesc să alerg după ea. Mama se duce iar în dormitor.

Alergăm în jurul mesei chiuind, ne e cald. Totdeauna seara ne jucăm mai bine. De n'ar veni Maria să ne ia la masă, să ne strice jocul. Acum e Sanda uliul și eu cu Marga porumbiel. Marga e prinsă și eu ocolesc masa să-i dau aripă. Mă izbesc de genunchii mării, care a intrat iar. Se duce la geam, se uită afară. I-am dat aripă Margăi și sburăm în cuib. Sanda păzește la hotar. Mama se întoarce spre noi

și se uită drept, cu o mână se freacă pe gât și parcă rochia la piept îi e ruptă. O rupe și mai tare acum pentrucă o agață în inelul de pe mâna cu care se freacă. Dau s'o întreb dacă o doare în gât, dar uliul o prinde iar pe Marga și trebuie să-i dau aripă. Sanda e gata să mă prindă și pe mine. Chiui și scap. Mă fac că ocolesc masa prin dreapta și deodată o iau la stânga. Ajung la Marga, dar ne ajunge Sanda pe amândoi și obosim toți de atâta alergat. Să stăm puțin și să ne jucăm de-a foc-foc, apă-apă, cu mingea de catifea. Eu îmi acopăr ochii, cu fața la sobă și fetele ascund mingea. Le aud vorbind încet și pufnind de răs când au ascuns-o. Caut și, foc-foc, am găsit-o numaidecât, proastele au pus-o sub perna de pe divan. Acum ascund eu. Ca să fiu mai sigur că nu se uită, le scot pe sală. Unde s'o pun? În dormitor, la mama. N'au s'o găsească. Nu prea e voie, n'a fost vorba că e voie în altă odaie, dar nici n'am promis că o ascund aici. Ușa nu e prinsă în clanță. O împing încet. E aprinsă lampa de pe scrin și mama stă culcată pe pat, de-a latul. Doarme? Nu, mișcă mâinile, strânge dantela. Ține fața culcată pe pat și mușcă cu dinții cuvertura. Respiră tare, parcă ar horcăi. Ține ochii închiși. Rochia e ruptă tare la piept. Ii e rău, e bolnavă! Din când în când tresare toată. Incep să țip tare. Mama deschide puțin ochii, li se vede albul, se scutură ca de frig și zice ceva, parcă ar plânge și ar geme. Parcă zice: pleacă! Strig și mai tare, mi-e frică să pun mâna pe ea. Deodată, Marga



și Sanda încep să urle lângă mine, nu știu când au venit și ele. Mama se sucește puțin și își îngroapă fața toată în pat. Maria vine și strigă cât poate pe Gheorghe, pe Ileana. Pe noi ne apucă tare de umeri și ne trage afară. Pe Marga o ia pe sus. Eu mă agăț de rama ușii și nu vreau să plec. Plâng tare.

— Ce are mama? Ce are mama?

— Du-i la cucoana Adela, spune Maria Ileanii. Du-i repede!

— Dumnezeu s'o ierte, spune Ileana.

— Poate mai scapă, dacă vine doctorul repede, zice Gheorghe. Mă duc fuga după doctor.

Mama rămâne acolo, pe pat, cu fața în jos. Umerii îi mai tremură încă, aduce genunchii la piept. Acum i se aude până pe sală răsuflarea, parcă geme și horcăie. O vedem prin ușă pe Maria că se apleacă peste pat, își face cruce, se apleacă iar, dar nu pune mâna pe ea. Mama s'a făcut mică și Maria mare, peste pat, cu umbra ei mare pe tavan.

Pe noi, în odaia noastră, ne îmbracă Ileana alandala, pe unul cu paltonul celuilalt și ne trage pe străzi, prin frig, prin bălți, pe întuneric, la mătușa Adela. Plângem și alergăm, trași de mână, uzi. Nu pricepem nimic, nu pricepem nimic.

## LA INCEPUT A FOST IUBIREA

Bătrâna, care își scrie acum memoriile cu un toc vechiu, pe care l-a primit în dar acum cincisprezece ani dela directorul ultimului teatru în care a mai cântat, la Lisabona, nu știe bine cu ce să înceapă. Nu e deprinsă cu scrisul și i se pare curios să înfățișeze lucrurile pe rând, așa cum s'au petrecut, ca și cum toate ar fi la fel de vii în amintire, să le rânduiască așa, ca pe un șir de mărgele pe care trebuie să-l începi dela cele mici ca să ajungi la cele mari, pentrucă altfel se strică jocul și rânduiala. I s'ar părea mult mai firesc să povestească fără fir, perioadele luminoase, pe cele dramatice, pe cele grele, așa cum îi răsună în suflet, cum îi vin în minte, după emoția, după căldura pe care o mai au încă unele din ele, după sonoritatea lor încă nestinsă. O poveste cronologică ar fi o poveste silită, în care clipele moarte, cenușii, ar trebui să se intercaleze între cele strălucitoare, așa cum le-a aruncat întâmplarea, hazardul, fără sens și fără noimă.

Ar povesti debutul ei la Paris, sărind peste încercările din România, care n'au fost prea încuraja-

toare, ar povesti dragostea ei din Venezia, înainte de turneul din America, deși o precedase și epoca de fericire mistică dela Agapia și moartea copilului în Sud, unde îl dusesese să-l îngrijească, cu mult înainte de Agapia, cu zece ani înainte.

Dar lucrul merge greu și dacă n'ar avea nevoie de bani, n'ar da poate niciodată la iveală tot ce a fost viața aprinsă și ascunsă a unui om, care a scos pe scenă, în văzul lumii, jumătate din ființa lui, acea jumătate care putea plânge și râde pentru alții, care putea străluci sub lumina rampei în fiecare seară, ca să se uite pe ei, cei din sală. Dar bătrâna cântăreață nu mai are cu ce trăi. Și-a vândut bijuteriile, și-a vândut libretele cu dedicațiile lui Gounod, volumele iscălite de Apollinaire, și-a vândut evantaele și crosele. Când a venit un editor să-i ceară memoriile și să-i dea un aconto, a trebuit să-l primească, să-i promită.

Acum stă în odaia de hotel dela fereastra căreia vede acoperișurile din jurul ei și, din fericire, câteva odăi, câteva ferestre, câteva interioare. Ce ar face altceva, în nopțile lungi în care nu poate dormi și în care radiourile vecine lasă atâția cântăreți proști să umple noaptea și liniștea oamenilor cu glasurile lor mediocre și cu neștiința lor brutală?

Și cum stă în fața ferestrii peste care plouă, vrea să înceapă să scrie așa cum i se trezesc în minte lucrurile.

„Fusesem chemată la Milano, să cânt Tosca. Bărbatul meu se împotrivi. Era dela început vrăjmas

intrării mele în teatru și când cariera a început să-mi ceară și o viață de vagabondaj, a pus serios problema despărțirii. Il iubeam. Era un om frumos. Nu știu dacă mai avea și altă calitate. Și aveam un copil împreună. Cerând divorțul, îmi cerea și copilul. A fost între noi o luptă crâncenă și el a rămas la Paris cu copilul, eu am plecat la Milano, pentru două luni, jurând că e ultimul contract într'o țară străină, pe care îl mai accept. Întârziaseam patru zile. Am găsit repetițiile începute, nu cu o dublură, ci cu o titulară în locul meu. Întârzierea mea nu era o pricină, era o scuză minunată pentru director, pe care un om politic, prieten al cântăreții, îl convinsese să mă înlocuiască. Puteam să dau teatrul în judecată, să aștept un an să mi se facă dreptate și să nu mi se facă până la sfârșit. Și eu rupsesem pentru asta niște legături pe care nu le-am mai putut înoda bine niciodată. Am acceptat un rol în Bohema, rol de mâna a doua și am avut succes. Am cântat Traviata și am avut succes deplin. Dar până la Traviata au trecut cele două luni îngăduite de bărbatul meu și au trecut pline de umilințe și greutate, singură, prost apărută de delicatețea, de sensibilitatea mea”.

Bătrâna își dădu seama că nu așa trebuia să scrie. Din pagina asta nu se desprindea nimic, era ca un rezumat într'un program de teatru, al piesei adevărate, care se jucase cu lacrimi și sânge. Era mai bine să înceapă cu încercările din România, cu debutul dela Paris, lucrurile crescuseră totuși

unele din altele, ca o ramură din trunchiu, ca o frunză din ramură. Dar era greu și dureros să-și aducă aminte, ca de o ființă străină, cunoscută, părăsită de mult, de femeea tânără care înfrânsese încăpățânarea unui bărbat indiferent, lenes, fericit în risipa sigură în care trăia și epuiza ultimele lor fonduri, femeea care după câteva încercări fără ecou la București, își luase copilul de mână și bărbatul de braț și plecase în Franța. De unde se ivise, cum se născuse în ea acea conștiință a unicității ei, acel: „pot mai mult decât ei toți!” căruia nu-i răspunsese nimic din afară, pe care nimeni și nici o întâmplare nu-l justificase? Acea siguranță nu numai că are o voce fără pereche în lume, dar că trăește în ea universul întreg și e destul să iasă pe o scenă mare. ca acea viețuire a lumii în ea. să ardă fără să se consume, ca un mare rug ineputabil, în fața oamenilor, a lui Dumnezeu.

Fără îndoială că se născuse cu asta, că era o convingere prea profundă și prea puternică și de nimic clătinată, ca să aibă pricini din afară, care pierind, ar fi putut s'o desrădăcineze și nici nu se ivise așa deodată, la o cotitură a vieții, din te miri ce ciocnire cu evenimentele. Și în școală se crezuse altfel decât celelalte și în prietenii. Dar luase totuși odată cunoștința de adevărata ei faptură sufletească, cu luciditate, în epoca în care trecuse dela o adolescență vagă, febrilă, plină de orgoliu și timiditate, la o tinerețe gravă, clară și tristă, în care lucrurile se cântăreau cu măsura lor adevărată.

Si atunci bătrânei i se ivi în minte un moment al vieții ei, atât de fragil și de gingaș, atât de suav și romantic, încât se ferea și să-l gândească, de teamă să nu-l strice cu brutalitatea gândului matur. Il ocolise cu mintea, anume, totdeauna. Era ca un bun păstrat ascuns, ca un buchet de flori foarte vechi, închis într'o cutie pe care ți-e teamă s'o deschizi, ca să nu le strice aerul, firave și aproape putrede cum sunt. Poate că bătrânețea descarnată, spiritualizată de acum știe să desgroape mai delicat o amintire, decât ar fi putut mâna robustă și nervoasă a maturității, se gândește ea. Dar, Doamne, e atât de greu să te regăsești, după 60 de ani, într'o fetiță de șaisprezece, toată șovăire și emoție, teamă și receptivitate. Bătrâna însă are curaj. A crezut totdeauna că are de spus lumii ceva, și acum la șaptezeci și șase de ani, începe să descopere ce bine e să spui cu vorbele tale.

„Era o pensiune în care se opreau aproape numai artiști. Nu știu de ce o alesese tata, dar cred că și el avea pentru ei curiozitatea, dragostea și desgustul pe care l-am avut și eu totdeauna. Am plecat amândoi, mi-aduc aminte bine, seara, și am ajuns a doua zi de dimineață. În tren, cu noi, din gară chiar, am întâlnit un poet bătrân care mergea la aceiași pensiune. Tata îl cunoștea de mult, îl stima și se bucura că o să fim împreună. Poetul n'avea de gând însă să stea decât trei, patru zile, credea că se va plictisi, că nu se va putea îngriji bine departe de casa lui, la poalele munților, în-

tr'o climă umedă poate, într'o pensiune departe de orice oraș. Era foarte delicat, foarte șubred și foarte îmbătrânit. Știu că am ajuns de dimineață și că a venit să ne ia dela gară un breck vechi, fără perdele și coviltir. Am trecut sub un soare teribil pe un drum cuprins între două câmpii fără margini, pe lângă un pârau foarte cotit, subțirel și adâncit în matca lui, parcă tăiată cu casmaua. Ne înșelasem toți: și pădurea și munții erau departe, ne aflam pe un podiș foarte verde, foarte întins, care era larg de tot vălurit, ca o apă liniștită. Incet, după ce te resemnai să-l vezi atât de plat, începeai să-i simți poezia de pustă, de ocean verde, de grâu și iarbă. Mai străbăteam câte un sat săsesc cu case albastre, ca scoase atunci din sineală tare, treceam pe lângă o moară cu apă puțină și iar mergeam pe câmpul cu pomi rari. Pensiunea era în câmp, într'un parc mic. Trăsura intrase printr'o alee care despărțea două lanuri de flori, ocolea un ront de petunii și colțunași și oprea în fața unei case boierești pătrate, cu etaj și balcon, cu obloane și acoperiș înalt, nemțesc, de țigle.

Se ducea acolo o viață foarte liniștită, pentrucă nici nu se putea altfel. Nu erau păduri de străbătut, privești de căutat. Eram închiși acolo, cu tovarăși doriți sau nu, cu singura perspectivă a unei plimbări în satul prăfos, pe seară, când se potolea arșița, a unui drum la moară, a unei opriri în căruciuma satului. Ar fi fost firesc să ne plictisim. Dar poetul bătrân cu care venisem era un vrăjitor. Avea

darul să acorde lucrurilor o importanță imaginară, să le însuflețească, să le transfigureze. Incepuse cu cei de acolo: câțiva pictori mediocri, câțiva actori aproape ieșiți din uz, veniți să-și îngrijească colitele și nervii oboșiți, o fată bătrână care avea pasiunea literaturii, un doctor. Toți deveniseră pe loc personaje foarte importante în meseria lor, li se descopereau pe rând merite nemaipomenite, creșteau subit în proprii lor ochi și erau cuprinși de o veselie care făcea ca toată casa asta, plină de oameni și deosebiți între ei și chinuiți de amărăciuni ascunse, să devie deodată sgomotoasă și veselă ca o colivie de pui de canar. Mesele erau așteptate tot restul zilei pentru bucuria, ca un tonic, care le însuflețea. Poetul avea darul vorbirii și un humor atât de scilpitor că n'aș putea, nu pentru că sunt șaiszeci de ani de atunci, dar pentru că și dacă aș încerca să repet sau să-l imit, n'aș izbuti. Era inimitabilă strălucirea inteligenței acestui om și grația cuvântului lui, grație demodată, romantică, plină de stil și volbura de artificii, de foc, a humorului lui. Peste o săptămână, ne-a întunecat pe toți hotărîrea lui de a se întoarce la București. Rugămințile tuturor nu l-au înduplecat și am plecat aproape toți în acelaș breck mic, care abia ne cuprindea, pe acelaș câmp, să-l ducem la gară. Acolo, în așteptarea trenului, intrasem în cârciuma satului să bem, triști, ultimul pahar cu el. Până atunci, îndrăsnisem să spun, la masă, și eu câte un cuvânt și văzusem că sunt ascultată și se face haz. Trecusem toată copilăria drept



un copil isteț, dar așa, în public, nu mi se auzise glasul. La niște versuri improvizate de el, într'o seară, răspusesem cu o epigramă făcută pe loc, șoptită la urechea tatii, care o repetase tare, dar nu cutezasem, ca ceilalți, să-l rog să rămână. Mi se părea că mi-aș fi acordat mie o importanță teribilă, crezând că rugămintea mea putea fi luată în seamă. Atunci, în cârciuma de lângă gară însă, căldura tuturor a rupt sfiala și mândria care se leagă una pe alta, atât de tare într'un om tânăr încât îl paralizează, și l-am rugat, caraghios de târziu, să nu plece. Știu și acum, după șaiszeci de ani, ce lung m'a privit cu ochii lui verzi, puțin turburi, cum a tăcut și cum a strigat către ceilalți peste o clipă: — „Rămân, mă întorc cu voi acasă”.

N'am îndrăsnit să cred că o face pentru mine. Am crezut și eu ca și ceilalți că era un joc nou, în care ne făcuse să intrăm fără știrea noastră, ca să ne deslege când se va auzi locomotiva fluierând. A fost adus înapoi în triumf. În mine însă, se strecurase o bănuială, o neliniște. Nu credeam, dar parcă speram, sau mă îndoiam că fusese altfel și îmi pierise liniștea. Putea în adevăr să se fi întors pentru că îl rugasem eu? Aveam șaisprezece ani, pletele pe umeri, mersul împiedecat de timiditate și mâinile nesigure. Nimeni nu mă privise altfel decât ca pe un copil. Imi făcuse cheful, cum îi faci unui copil răsfățat o plăcere, cu un efort pe care nu l-ai face pentru un om mare? Era parcă prea mult. Parcă așteptase să-l rog eu, parcă se încăpățanase să plece.

până atunci, pentru că eu tăcusem. Așa se părea, dar nu putea să fie adevărat. Adormisem târziu, nedumerită, neliniștită, chinuită de o curiozitate nouă și mă deșteptasem ca și cum prin somn aș fi trecut pragul altei vieți, cu alte zări, cu alte așteptări, parcă aș fi pășit din copilărie în tinerețe.

A doua zi, spre prânz, poetul care lipsise de acasă dimineața, îmi adusese un mănunchi de flori. Nu mi se dăduseră până atunci flori. Primisem bomboane, păpuși, cărți pe care o fată trebuie să le citească. Nimeni nu se gândise să-mi dea flori. Erau niște nalbe înalte, pufoase, de un roz ireal, așa cum nu existau în parcul pensiunii, cum găsisese el pe semne, într'un colț depărtat al satului. Știu despre mine numai că emoția mă îngheța atât de tare încât păream a lua lucrurile cu răceală și amabilitate. Le priveam pe masa odăii mele, îmi repetam că îmi fuseseră aduse mie și prospețimea acelei bucurii nu semăna în claritate și strălucire cu niciuna din bucuriile de mai târziu, când am cules succese, când am adunat averi și am agonisit giuvaeruri și omagii.

Fata trecută care scria poeme în versuri în franțuzește, în care era vorba de castelane care își așteptau logodnicii și de lebede negre pe lacuri albastre, începuse să scrie cu furie, cu frenezie, să se poarte cu mine ca cu o egală, care trebuia depășită. Doctorul vorbea de părul meu blond, mă privea la masă.

Incepuse să fie lună plină. Lumea ieșea în pâlcuri, seara, în parcul miresmat, străbătea livada spre moara

de la capătul domeniului. Poetul nu pleca din marile salon al casei, șubred cum era, și spăimântat de umezeală și de frig. Tata rămânea și el aproape totdeauna să-i țină tovărășie sau să joace table cu un actor bătrân. Nu mai plecam nici eu și rămâneam în unul din colțuri, alături, pe o canapea lângă lumina tremurată a unui sfeșnic, cu bătrânul maestru, să ne spunem unul altuia versuri, să ne citim pasagiile din cărțile iubite, aduse cu noi. Se făcea haz de tovărășia noastră ciudată, a celui mai tânăr oaspe al pensiunii cu cel mai bătrân, ni se făcuse caricatura alături, încercaseră câteva cucoane să pătrundă în prietenia noastră, dar nu isbutiseră. Tata ridică frumosul lui cap alb, privirea lui cafenie de catifea și zâmbea către mine, încântat că inteligența mea pe care el o bănuise mereu, era recunoscută și prețuită și de alții, mai ales de un maestru pe care el îl iubise totdeauna. Stăteam ceasuri întregi acolo, la lumina lumânărilor. Prin geamurile multe ale salonului, se vedea câmpul larg, fără sfârșit, albit de lună, firul subțire al apei care trecea pe sub ferestre, pomii rari, fără umbră, cu luna în creștet. Se auzeau zarurile cu șgomot mic, glasul vesel al tatii, curat, cald, tânăr, se auzeau greerii din tufișuri, din iarba din câmp și liniștea nopții, liniștea largă, răcoroasă. Poetul răsfoia o carte cu mâinile lui foarte lungi și înguste, citea un vers și eu îl spuneam mai departe repede, pe dinafară, cu ochii închiși. Era jocul nostru, jocul de care eu eram foarte mândră, pentru că îl uimeam cu poezia nesfârșită pe care

o cunoșteam, cu chipul firesc, niciodată cântat sau recitat, învățat dela tata, cu care le rosteam. Li descopeream poeți noi, pe care până atunci îi socotise revoluționari sau smintiți și de a căror frumusețe nu se apropiase. Îmi descoperea o viață necunoscută, în care începuturile teatrului românesc, ale literaturii, își împlăteau boema cu efortul. Era, ca orice om bătrân, mai gata să povestească amintiri vechi de douăzeci, de treizeci de ani, decât lucruri petrecute de curând. Aflam culoarea, căldura unei vieți depărtate de mine, necunoscută, dorită. Din când în când, tăceam să ascultăm noaptea și greerii, și îi simțeam privirea pe frunte, pe ochi, o privire emoționată, fierbinte. Nu mă mai privise nimeni așa; nu era turburător, era odihnitor și ciudat și nou. Era o privire care mă creea parcă, mă deosebea și mă alcătuia, sub care creșteam, mă întreceam și-mi era bine.

N'am mai dormit niciodată de atunci asemenea nopți. Cu treziri bruște, sub raza lunii, chemate parcă de o amintire foarte bună, ca un strigăt al realității care nu voia să uit în somn că sunt fericită, că luna luminează pentru mine, așa cum se scriu poezii pentru mine, că soarele arde în cinstea mea, că sunt o fată care spune versuri cum nu mai spune nimeni, că îmi sunt cuvintele așteptate și, atunci când vin, potrivite, frumoase, că mi se aduc zilnic flori, mie, mie, care nu existam până eri, decât în conștiința mea deosebită de ceilalți. Dimineți mai luminoase nu au văzut

ochii mei, câmpii mai strălucitoare, amurguri mai pline de conținut adânc, greu, de melancolie iubită. Atunci, de bucurie, am început să cânt, fără să știu cum, și cei care mi-au auzit glasul, au spus că e frumos. Prânziurile erau la fel de sgomotoase, de vesele ca la început. Actorul bătrân, un fel de fantomă de actor în haine negre, cu capul uscat ca un vreasc, care nu mai jucase de ani de zile, ne recita tiradele lui de altă dată, pictorii își expuseseră în sala de mâncare care fusese botezată „Noul Luvru”, tablourile, actrița „Doamna Clara” (pe care o jucase cândva) își povestea succesele trecute, doctorul care era „Regele Popicilor” învăța să picteze și ne arăta progresele lui. Fata care scria poeme franțuzești, își închipuia că e îndrăgostită în fiecare zi de altcineva și scria de zece ori mai mult, însuflețită, cu flori în corsaj, cu priviri lunecoase și galeșe. Fruntea lunară a tatii uitase să se mai încrețească.

Mă întrebam câte odată dacă nu sunt și eu victima acestui mare iluzionist care ne făcuse pe toți să credem că am avut totdeauna în pumn pasărea albastră fără să știm; dacă nu sunt o fetiță proastă, cu un glas oarecare, cu puțină memorie pentru poezie, ștearsă și palidă. Dar vedeam că mie îmi vorbea bătrânul cu alt ton, mai grav, mai adevărat, că mă asculta îndelung, că își pierde ceasuri întregi lângă mine și îmi povestea despre el lucruri pe care altora nu le pomenea. Începusem să pricep drama singurătății când ai intrat în amurg și alt

lucru, mai profund, mai dureros, mai definitiv, pe care l-am înțeles mai bine mai târziu: acela de a fi făcut cu darul tău altceva decât fusesseși chemat să faci, ca să răspunzi unei mode, unui curent. De a fi scris pentru cei mulți, fără să încerci măcar să le dăruiești ceva nou, de a fi pe buzele tuturor și de a ști sigur că mâine vei fi uitat, când ai fi putut cu mai multă trudă și mai puțin succes, să scrii pentru mai puține aplauze și pentru viitorime. Aveam în fața mea un bard care știa că azi e mai puțin citit decât eri și că mâine va fi necunoscut. Când veselia cădea de pe el ca o haină, când alura de muschetar al poeziei îl părăsea, bătrânul înalt, subțire, cu chip obosit și frunte vastă din fața mea, era abătut de o tristețe cum nu mai cunoscusem niciodată până atunci.

Și când mă lăsam și eu pătrunsă de această tristețe, fulgerele versului atunci întocmit se încrucișau deodată deasupra capului meu, vorbele sticleau ca un pumn de diamante asvârlite la întâmplare, cascade de răs porneau din toate colțurile marelui salon să le întâmpine și iluzia că suntem fericiți, pe o insulă fără furtuni și fără moarte, se țesea strâns în jurul nostru, svârlită, împletită, legată de marele vrăjitor.

Câteodată plecam, spre seară, pe jos sau cu trăsura, peste câmp, în alt sat. Maestrul purta atunci haine ciudate, cum tata nu mai avea, cravate elegante, demodate, pelerine de călătorie, o întreagă garderobă de om cochet, cu douăzeci de ani în urmă, și își ținea drept spatele adus, capul ofilit,

Ne întorceam când soarele apunea lung la capătul câmpiei, străbătând crepusculul auriu, pacea fără limite a podişului. Se ridica de pe pământ mirosul fânului cosit, venea dinspre pădure o mireasmă umedă de lemn, de muşchiu, de umbră. În stânga noastră, câmpia ardea în aur şi în sânge, aerul tremura prefăcut în boare de lumină arămie şi în dreapta apelor opaline ale cerului se culcaseră pe pământul vânăt, albastru, plin de răcoare, de taină.

În fundul trăsurii, strângând mâna totdeauna fierbinte, catifelată şi uscată a tatii, mă simţeam între ei amândoi atât de sus, pe o atât de înaltă culme de tihnă şi fericire, că îmi doream să mor pe loc, ca să nu mai cobor niciodată în mijlociu şi în fad. Mică între umerii lor ocrotitori, calzi, cunoşteam ceva care se putea numi siguranţă, o siguranţă conştientă, limpede, adâncă. Mă temeam să mă mişc, să nu stric ceva, să nu turbur apele tăcerii, să nu mă deştept din delicata, suava irealitate.

Îmi mai aduc aminte de atunci o zi petrecută într-o pădure unde ne dusesem toţi din zori până seara, şi de un joc înjghebat acolo, cu bătrâni şi cu tineri, o nuntă la ţară cred, în care fiecare şi-a jucat rolul cu seriozitate, dela poetesa care era mireasa, până la doctor care era popa, minunată de cum nu se tem de ridicol oamenii mari. Pe mine teama de „caraghios” mă îngheţa, nu eram în stare să particip, să ies din mine. Tineretea e plină de frici, de susceptibilităţi, de mizerii. Dacă maestrul nu mă privea deloc un ceas, mă rostogoleam în abi-

suri de disperare: mă uitase, nici nu mă știuse vreodată, mă păcălisem eu, nu era nimic vrednic de luat în seamă la mine, nu meritam nimic; și când se oprea înaintea mea cu o floare descoperită de el, adusă repede ca să mă bucure, cu un catren glumeț și elegant, în care nu se pricepea dar se bănuia că e de mine vorba, cu toată înconștiența tinereții mele, aveam cruzimi, cochetării, pe care, cu vrere, nu le-am mai găsit niciodată mai târziu, când aveam nevoie de ele.

Simțeam instinctiv, că așa trebuie și așa e bine să fiu iubită, fără cuvinte care să mi-o spună. Cuvintele aveau să vie altă dată, mai târziu, când oamenii care mă vor iubi vor aștepta dela mine un răspuns, când vorbele lor vor vrea să fie pricină de surâs, de durere, de îndoială. Asta era dragostea cea mare, dragostea care ocrotea, împodobește, trezea la viață, ca o lumină puternică peste o cracă înmugurită, dragostea fără trup a unui om aproape de pragul negru al vecinicii, unui om care mai privește odată înapoi și adunându-și toate puterile mai pâlpaie odată o flacără mare, fierbinte, unică, ca un chiot, ca un vers de adio cântat vieții.

„Mă iubește, mă iubește”, șopteam noaptea, ridicată între perne, privind cerul înstelat. Un fel de beție dulce, de delir suav mă cuprindea și adormeam somnul adânc, pufos, argintiu, fără vise, al celor șaisprezece ani ai mei.

Epoca aceea se credea cutezătoare, realistă. Bătrânii se minunau de schimbările ivite, de curioasa,



revoltătoarea, trudă a femeilor care voiau să învețe facultatea, să iasă singură pe stradă, să se suie pe velociped. Pe lângă vremea de azi, zilele acelea erau adânc, total romantice. Și totuși bătrânul meu prieten isbutise să fie demodat de romantic între noi toți, rățacit într-o realitate prea brutală pentru el, nefiresc, princiar în cel mai mic gest, împletind poezia cu noblețea în toate raporturile lui cu oamenii. Cine îi cunoștea poezia, humoristică cu orice preț, oarecum vulgară și vrând să fie, cu încăpățănare, ca o reacție față de tot lacrimogenul și afectatul care îl precedase, isbutea cu greutate să lege opera de om, să creadă că el îi era autorul.

Imi mai aduc aminte de o seară în care se dansase în pensiune, cu muzică adusă din oraș, cu oaspeți. Intraseră pe alee trăsuri mari, cu patru cai, cu coviltir, briști ușoare pe două roate, trăsuri țărănești, împodobite cu flori. Veniseră moșierese în rochii decoltate, fete tinere întovărășite de domni în redingote și cu aere afectate, învățate în pension, profesori, doctori din orașul apropiat. Parcul peste care ploua era plin de ropot, de nechezat, de strigăte de vizitii și casa foșnea de mățasuri, zumzăia de glasuri. Maestrul deschisese primirea cu o causerie mică, strălucită, și eu cântasem, pentru prima oară în public. Imi aduc aminte de vârtejul dansului în care mă cufundasem, deși îmi făgăduisem mie dinainte să nu dansez, simțind obscur că asta avea să-l doară, să pună limpede între noi distanța de aproape 50 de ani care ne despărțea, imagina vieții lui

apuse. Târziu de tot îmi adusesem aminte de el. Alergasem să-l caut în salon, în odăile în care se primea. Nu era. Bătusem, speriată de ceea ce fac, în ușa odăii lui. Nu era. Il găsisem în casa schimbătă de nerecunoscut pentru petrecerea asta, în fața unei mese, într'un colț al sufragerii, înaintea unui pahar plin, încovoiat de tristețe, ascuns de lume, îmbibat de singurătate. Succesul pe care îl avusesem, dansul, vuetul petrecerii, tristețea care căzuse peste mine ca o lespede de mormânt, tăcerea lui plină, grea, remușcarea, toate îmi dădeau o stare de transă, de vis, și o tandrețe, o expansiune pe care n'o avusesem niciodată. Știu că am stat atunci un ceas, două, alături, vorbind puțin, înnecați, pierduți în durere și în iubire, o iubire curioasă, nepotrivită, limpede și filială a mea, grea ca o agonie, a lui. Nimic nu se spunea limpede; iubirii, suferinței nu i se spunea pe nume, dar fiecare cuvânt era îmbibat de ele. Pricepeam, nu pricepeam, fremătăm, șovăiam între bucuria și tristețea de a fi iubită, atât de iubită, în așa chip iubită.

— De ce nu te duci sus, să mai dansezi?

— Nu mai vreau să dansez.

— N'are niciun rost să stai aici, lângă un om bătrân, plicticos, când sus e încă bal.

Mă socotea atât de ușuratecă? Mă jignise sau nu? Asta și meritam; eu dansasem doar cu toți caraghioșii aceia de sus.

— Lasă-mă să stau lângă dumneată.

— Eu te aștept de mult.

Mă aștepta!, mă aștepta și eu îl lăsasem să mă aștepte. Ce neghiobie, ce cruzime; pentru patru valsuri cu oamenii aceia străini, vizi, cu bărbi pomădate și reverențe afectate.

— Și poate că e mai bine pentru mine să fiu singur.

În ce chip trebuia să pricep asta? Poate că îl plictisise, poate că totdeauna venisem ca o belea lângă el, voise să scape și eu nu-mi dădeam seama.

— Atunci să mă duc.

— Mai stai, numai o clipă.

Numai o clipă? Dar voia să stau, era atâta tristețe în privirea lui. Voia să stau și eu nu pricepeam nimic, putusem să cred că vrea să fie singur, în adevăr. Toată viața, toată viața aș fi rămas lângă el ca să nu fie trist.

— Mă lași să-ți spun un vers?

Imi răspundea o privire adâncă ca o apă. Tăceam, mă cufundam în amărăciune, în nedumerire, într'un adevăr găsit, iubit, luminos, lunecam în îndoială, pluteam într'o bucurie venită pe neașteptate, mă înneecam într'o undă de afecțiune. Dintr'o cupă pusă în fața noastră trandafirii își scuturau petalele cu șgomot mic pe masă. De sus, de deasupra noastră, se auzea un vals. Prin ferestrele deschise lângă noi, din parcul liniștit acum, în care numai caili mai pocneau scurt pământul ud cu copita, venea sunetul molcom, muiat, al ploii.

— Dacă s'ar putea să încremenească vremea acum, în ceasul acesta, pentru vecinicie!

Da!, și eu aș fi vrut. Pentru vecinicie. Să rămânem așa, singuri, cu trandafirii care se scuturau între noi, totdeauna, fără să se isprăvească, cu muzica sus, cu singurătatea, cu extazul, cu noaptea. Fericită, izolată de orice în plasa acestei imense, fierbinți iubiri tăcute, topită în ea, în eternitate!

Mai știu că după ce lumea plecase, urcând împreună către salon- treptele largi de piatră, am vrut pentru prima oară, într'un elan nestăvilit, să-i iau brațul și s'a ferit tremurând. M'am înspăimântat, pentrucă mi se revela importanța gesturilor, misterul apropiierilor.

Se apropia sfârșitul șederii acolo. Lumea se împuținase. Cei rămași, sub amenințarea despărțirii, erau abătuți și tăcuți. Rătăceam prin parc ca niște umbre, ne opream în salon, pe fotolii, desorientați, parcă ne-am fi despărțit de atmosfera lui caldă și ne surprindea ca o aducere aminte. O furtună ca regisată într'un final de melodramă ne pecetluise ultima seară. Prin ferestrele salonului se vedea cerul brăzdat, tighelit, forfecat de fulgere lungi, pomii culcați la pământ, râul nostru de glumă, umflat, puhoi.

Am plecat cu sentimentul că părăsim un paradis pe care nu-l vom mai vedea niciodată. Jurământul solemn pe care l-am făcut toți să ne întâlnim peste un an tot acolo, nu ne-a ușurat amarăciunea. Eram strivită de tristețe, nu o puteam cuprinde, mă întrecea. Mi se părea că intru într'o viață cenușie, un an lung, ca o pustă secetoasă, un an de școală, de internat, de uniformă, fără lumină, fără bucurii,

topită iar într'o massă informă înneată în omogenitatea ei fără culoare, mută. Poetul ne făgăduise să vie la Iași, să ne vadă. N'a venit și nu ne-a scris. Și-a dat seama, cred, că orice semn de viață m'ar fi turburat, mi-ar fi luat gândul dela învățătură și că, pe semne, nici viața lui n'avea rost să se împletească cu gândul la mine.

Anul acela a trecut ireal, vag, păslos. Învățam, trăiam viața internatului ca un robot, așteptam. Așteptam să treacă iarna, primăvara, să vie vacanța, să plecăm înapoi, acolo. Mă înstrăinasem și mai mult de școală, de colege. Erau fete oarecare, între ce aflasem eu și ce știau ele, era o prăpastie. Eu cunoscusem o înaltă prietenie, eu știam că am un glas fără pereche, eu știam ce e poezia, eu eram iubită, nu de un băiat de vârsta mea, dela liceul de peste drum, nu de un moșier care aștepta să mă ia de nevastă, ci de un poet, de un poet mare, bătrân, cu înfațișare de principe obosit, cu mâini nobile, care știa să alătore cuvintele cum nu mai știa nimeni pe lume. Prea mică, prea subțire în uniformă lungă, fără frumusețe adevărată, gingașe dacă mă priveai bine, aiurită, înstrăinată de tot ce mă înconjura, treceam somnambulic prin orele de clasă, printre castanii grădinii, prin dormitorul zumzător, prin sufrageria cu miros greu de mâncare. Știam că se mai gândește la mine, pentru că cumpăram prin portar, în ascuns, revista lui și găseam câteodată versuri în care îmi recunoșteam chipul palid, imaginea firavă. Așteptam. Cred că n'a existat niciodată

un elev mai absent din școala în care îi zăcea trupul viu și trăind cu atâta intensitate, în gândul lui, o existență de altundeva, suspendată între trecut și viitor.

Venise primăvara. Mai aveam examenele de trecut. Și într'o zi, pe un culuar, în drum spre laboratorul de chimie, mi-a spus o colegă:

— Tu, care citești versuri, știi poetul ăla bătrân, R., am citit eri în gazetă că a murit.

Toată tinerețea mea am fost tristă. Nu știu cum aș fi fost altfel dacă lucrurile nu s'ar fi întâmplat așa, nu știu cum aș fi evoluat. Înțelepciunea, melancolia, gravitatea mea, care m'au deosebit întotdeauna de oamenii de teatru între cari am trăit, mi-ar fi lipsit oare dacă n'aș fi fost atât de rănită de ciocnirea cu iremediabilul morții la șaptesprezece ani? Aș fi privit mai mult în afară, mai puțin în mine? Aș fi fost frivolă? Aș fi cântărit mai lesne viața și aș fi cruțat mai puțin oamenii? Și n'aș fi crezut atâta în mine, în puterea mea, în darul meu? Nu știu deloc. Știu numai cât de adânc am suferit. Și știu că toată viața m'a consolată amintirea acelei iubiri, când oamenii au fost aspri sau nedrepti cu mine, și m'am gândit, sub lumina fiecărui succes, că trebuie să fie mulțumit bătrânul că nu-i înșel așteptările. Poate că am să-l întâlnesc curând, mai curând decât ar vrea amintirile astea care se cer spuse și că în cerul de cristal al drepților, o să ne continuăm alături plimbările semă-nate cu versuri”.

Bătrâna s'a oprit din scris. Nu, nu e greu să spui lucrurile fără podoabă și transfigurări. E mai ușor decât să cânti o muzică pe care n'o iubești. S'au aprins luminile în casele de peste drum, acoperișurile strălucesc, plouate. Insomnia se vestește lucidă, picioarele dor de reumatism, inima bate ca în pustiu. De nicaeri nu se aude nimic. Singurătate. Liniște.

## POVESTE VECHĂ

Când cortina, făcută din trei covoare lungi, turcești, toate cu acelaș desen, două împrumutate de Prefect și unul de Cucoana Zamfira, se lăsase pentru ultima dată, boerii din staluri se ridicaseră în picioare cu mare sgomot aplaudând și strigând, și cucoanele din lojile joase bătuseră și ele din palmele lor înmănușate, scoase tare peste marginea de catifea roșie. Fustele largi foiau, două buchete zburaseră către scena pe care actorii făceau reverențe prelungi, unul din loja prefectului, altul din aceea a boerului Mihai Macri drept către fie-sa, care ținuse un rol de frunte. După firea lor, tinerii cari jucaseră acum pentru prima oară, după ce își păstraseră cumpătul trei acte întregi, acum, față în față cu lumea care îi ascultase și pe care o cunoștea fiecare în lumina mare, unii se fâstâceau rău de tot, alții înfierbântați tare, simțindu-se încă personagiile pe care până atunci le jucaseră, se ascundeau cât puteau în dosul mobilelor din scenă sau se apropiau de marginea ei, împodobită cu scoarțe, și zâmbeau strălucitor rudelor și prietenilor din sală.



Ilinca se ridicase și ea, se lovise de fusta largă cu turnel a Zamfirii, în loja îngustă, își trecuse mâna care tremura puțin prin părul ondulat, încurcându-l în florile care uitase că erau acolo, și o grăbise pe Zamfira:

— Să mergem, mamă, să mergem. N'o să putem ieși dacă mai întârziem. O să îmbulzească lumea ușile.

Zamfira stătea anume pe loc. Așa, să le vadă toată lumea, să nu fie unul care să creadă că n'au venit. Sultana le privise când intraseră, parcă le vedea venind de pe lumea cealaltă, atât de tare nu credea că au să iasă din casă, așa cum le prive și pe ele și casa toată și toate cămarile în care o lăsaseră să pătrundă când, cu două săptămâni înainte, venise la ele, vicleana, s'o poștească pe Ilinca să joace un rol. Dumnezeu știe ce bănuiau sau ce scorneau toate femeile astea pe socoteala lor. Și spusese doar și Smaranda, când o întâlnise la marchitan, că s'a auzit în oraș cum că Ilinca ar avea tot chipul ars dintr'o întâmplare necunoscută și de asta nu se mai arată nicaeri, că e pocită pentru totdeauna.

Ilinca stătea acum foarte drept, cu ochii ei de oțel pironiți înainte, spre lojile din față. Acolo, Andrei îi îmbrăca nevestei lui celei noi mantela de samur și două loji mai încolo domnul cela cu barbă căruntă, drept ca o făclie, care venise de curând aici, în Botoșani, stătea cu mâinile strânse, în mănuși liliachii, țepene pe rama de catifea a balconului, așteptând și el să se scurgă lumea.

Zamfira se înfioră, o luă pe Ilinca de braț și o trase spre ușă. Privirea pe care Ilinca o așeză atunci pe ea fu aceea a celor mai rele zile petrecute împreună, singure, în iarna asta, în casa lor mare și tăcută.

Se trecea greu de tot prin sălile pline, calde, cu miros de parfumuri, de flori strivite, de flori vechede. Unii boeri se îndreptau spre ieșire, alții spre intrarea care ducea în dosul scenei, să-i felicite pe actori, să-i ia acasă. Prefectoreasa le opri încă odată să le poștească la ea, unde se adunau actorii de adineaori cu ai lor, toți boerii de frunte ai orașului, la o petrecere. Se adunaseră pentru săracii târgului 200 de galbeni, succesul era desăvârșit. Zamfira mulțumi, dar nu se putu înțelege din vorbele ei dacă aveau să se ducă sau ba.

Afară era foarte frig. În felinarele din fața teatrului se aprinseseră feștile groase, uleiul de rapiță sfârâia și afuma puțin. Săniile împânziseră piața, se încurcaseră între ele, vizitii se ocârau. Boerii alergau să-și găsească fiecare sania lui și cucoanele umflate în rochii volănate și în blănuri tremurau de frig, cu pantofii mici înfundați în zăpadă. Ilinca, cu fața strânsă de frig sau de altceva care se petrecea în dosul ochilor ei ciudați, se lipise de un stâlp, albă în blana albă, lângă peretele de var. În jurul pieții se adunaseră calicii orașului, uluiți de atâta freamăt și strălucire.

Domnul cu barbă căruntă, ce fusese în loja din fața lor, se desprinsese dintre cei ce stăteau încă pe

trepte, pătrunsese printre sănii și le adusese, suindu-se în picioare la spatele vizitiului, sania lor. Zamfira îl privise crunt și-i mulțumise uscat, grăbită să isprăvească repede cu el, Ilinca îi zâmbise slab și buchetul pe care-l ținea peste haină, la piept, începuse să tremure foarte tare. Boerul bătrân se dăduse înapoi, salutase adânc, cu chipul prins de părere de rău pentru ce făcuse. Mult timp încă tropâiseră pe loc caii pe piața pardosită cu lemn, scoasă acum la iveală de atâtea copite care râniseră zăpada, până să poată ieși din îmbulzeala de sănii și birji și din cercul larg de lumină ce-l făceau felinarele. Și în întuneric chiar, pe străzile neumblate și neluminate pe care o luară spre casă, Ilinca, tot dreaptă, rezemată de spătarul saniei, rămase ca și cum și aici o puteau vedea ochii cercetători și neprietenoși din sală.

Și când străbătuseră, trecând prin poarta înaltă și largă, aleea prinsă între brazi, Ilinca suise treptele casei și trecuse prin odăi, repetată în oglinzile lor lungi, cu aceeași înfățișare, nițel de trufie și nițel de rătăcire. Zamfira care ținea cu o mână sfeșnicul aprins în sala dela intrare la opaițul care ardea acolo, pe masa din mijloc, și cu cealaltă rochia, dădu drumul hainei și o luă de braț ușor, ca și cum ar fi vrut să-i spună ceva, doar ar vedea-o plecând capul și aducând umerii a destindere. Ilinca însă intrase în odaia ei, își aruncase blana pe sipețul cu colțuri și broască mare de metal vechiu, și se așezase tăcută, cu buchetul pe genunchi, cu évan-

taiul lângă el, cu umbra ei mare, tremurătoare, peste masă, până la tavan, născută de sfeșnicul pe care Zamfira îl ținea ridicat în pragul ușii. Atunci Zamfira se apropiase, aprinsese lumânările de pe masă, lumânarea mare dela capul patului, dresese feștila candeliei și-și mai făcuse de lucru prin odaie, cu haina, cu perdeaua, nădăjduind s'o vadă pe Ilinca mișcându-se. Ea însă stătea neclintită, cu ochii cenușii privind în gol, sub genele dese, negre, sprincenele arcate, groase.

Sperase Zamfira, care dorise aprig să meargă în lume cu ea în seara asta și se temuse tot atât de adânc de cum se va purta Ilinca acolo, dacă nu va fugi, dacă nu-i va veni să plângă, dacă nu va leșina, că seara asta trecând, va simți fata că nu este atât de greu să dea ochii cu oamenii, ba chiar că i se va deștepta dorul de ei. Dar Ilinca era tot atât de împietrită ca înainte; ba chiar avea ceva sălbatec în privire. Dacă măcar unul din doi ar fi lipsit. Nu se așteptase să fie acolo chiar amândoi! Și Zamfira trecuse în odaia ei, își scosese giuvaerurile, rochia, fustele multe, țepene de balene, care o înfoiau, turnelul, corsetul lung, își desfăcuse părul încă negru, împletit în coade și adus ticluit în jurul capului și în vârful lui, scoase cele câteva zeci de ace de os, care o apăsaseră, cozile false care fuseseră amestecate cu ale ei și n'o chemase în tot timpul ăsta de loc pe Anica, nici când inelul cu smaragd i se încurcase, ca totdeauna, în păr. N'o mai chema deloc seara, de când începuse iarna și

serile lungi în care așteptase sau încercase să vorbească cu Ilinca și să lămurească pricinile nenorocirilor lor. Nu voise să aibă martori. Uneori Ilinca plângea tare, singură, închisă în odaia ei, alteori îi spunea vorbe aspre, care în fața slugilor nu se cuvine a fi rostite, care unei mame nu se cade a fi spuse, dar pe care le știa că le merită. Alteori i se așeza pe genunchi, o lua de gât și plângea ore întregi. Dar serile astea se făcuseră tot mai rare. De câtva timp însă Ilinca sta mai mult tăcută, cu o privire rece și neînțelegătoare ca și cum n'ar fi priceput limba în care îi se vorbea. Lămurirea mare însă, pe care Zamfira o dorea ca să pună capăt dacă nu tristeții, cel puțin stării turburi dintre ele, nu venea, iar Ilinca făcea tot ce putea ca să o ocolească.

Zamfira îmbracă un halat lung și cald, își strânse părul într'o singură coadă pe spate, încercă dacă ușile spre săli erau închise și intră iar, ușor, în odaia Ilincăi. Fata stătea tot acolo, cu florile pe genunchi, cu spatele drept. Una din lumânări fumega și picura ceară pe piciorul de argint lucrat al sfeșnicului. În odaie începuse să se răcească. Soba mare de faianță albă, cu o formă ciudată de turn pântecos, era goală de jar.

— Să chem să facă focul, Ilincă?, găsi Zamfira un prilej de vorbă.

Ilinca clipi și-și sili ochii să vadă.

— Cum de au venit amândoi?, întrebă ea.

— Andrei a venit că se cuvenea să vie, șopti Zamfira, și celălalt, celălalt... Dumnezeu să-l știe..., poate ca să te vadă pe tine.

Ilinca încercă să zâmbească.

— Săracul! Și mie mi-e dor de el. Crezi că eu n'aș vrea să-l văd?

Zamfira oftă adânc. Da, pricepea. Și ea poate ar fi vrut să-l vadă, dacă n'ar fi știut că nu trebuie, că nu se cuvine, că nici el n'o merită și că nici odată aici, în Botoșani, nu se vor putea vedea decât așa, de departe, ca azi, la teatru. Numai el purta vina celor întâmplate, numai el; dar, poate că și ea... Și ea, care nu-l putea urî, putea numai să spună, fără să le simtă, cuvinte de ură despre el și despre Ilinca, fata ei, care încă îl iubea. Fata ei, uite-o cum privește lumânarea acum, fix, cum privesc pasărilor de noapte în lumină, ziua, cu ochi mari, ațintiți, fără vedere, fără înțelegere. Fata ei așa de frumoasă, de geaba frumoasă, închisă în casă, bolnavă de supărare, părăsită.

— Era frumoasă Florica astă seară, era veselă, spuse Ilinca alb, drept, cu glas țepăn.

Auzi, auzi, ce gândea fata! O văzuse pe Florica bine, se uitase la ea, văzuse, se vedea bine cât era de veselă și de fericită și cum îi da fericirea asta o frumusețe pe care n'o avusese niciodată fata ei lată, cu buze subțiri și ochi mici. Și Ilinca, fata ei adevărat frumoasă, era ca și cum s'ar fi așezat pe ea un strat subțire de cenușă, ca și cum ar fi purtat, lipită de ea, umbra morții sau a nebulniei. Râzând, n'o mai văzuse din toamnă.

— Nu era frumoasă Florica? întrebă Ilinca iar, tot fără să ducă glasul după vorbă, ca și cum vor-

bele s'ar fi agăţat de el, ar fi plutit pe el ca nişte lemne pe o apă de gheaţă.

— Da, era mai puţin urâtă ca de obicei.

— Dar el, bătrânul, de ce a venit? Să-l vadă Andrei? Să creadă!

— Pentrucă e nechibzuit, apucat. Aşa a fost totdeauna, gemu Zamfira.

Buzele Ilincăi erau albe, supte. Sclipirea pe care o avusese în ochi, adâncă şi întunecată, frăgezimea pe care i-o dase gerul nemişcându-se de multă vreme, tot ce o făcuse să pară întunecat frumoasă şi tânără adineauri, la teatru, se scuturase acum de pe ea şi ea însăşi părea că se scofâlceşte, că scade ea şi cum ar fi fost de hârtie, ar fi ars cu flacăra mare, şi-ar fi păstrat o clipă forma şi şi-ar fi pierdut-o apoi, strângându-se, surpându-se. Ce nădejde mai era pentru ea? Ce mai putea să aştepte? Să treacă ani, să-şi vină în fire, dar să fie cu ani întregi mai bătrână, să uite lumea să-şi spună la ureche pricina din care Andrei n'o mai luase, şi să se mărite, cu cine? Ştia ea ce greu îi place Ilincăi cineva. S'o ierte careva şi s'o ia; să creadă că o iartă, ca pe ea, altădată. Şi atunci, un gând grozav o fulgeră, un gând pe care nu avusese niciodată curajul să-l aibă, nici chiar atunci când ar fi fost nevoie de el, şi ar fi deslegat tot, un gând pe care trebuia să-l spună repede, până când n'avea să-l ascundă în fundul ei:

— Dacă am spune tot?

— Cum?

— Tot, cum a fost dela început, adică începând cu mine? Să le spunem tot, tuturor, să nu mai fie secret, nici un secret pentru nimeni, să se sature toți curioșii și bănuitorii, să nu mai aibă nimeni ce afla. Să știe și Andrei, el cel dintâi.

— Acum, mamă? Ilinca aproape strigase, cu un glas smuls din piept, plin de muștrări.

— Acum!

— Și cui ar folosi asta? Cui ar mai folosi? Ca să le dăm siguranța chiar, că au de ce să ne disprețuiască, după ce s'au luptat până acum cu bănuelile numai? S'o știe Andrei acum? Acum?

De data asta Zamfira începu să plângă tare, cu hohote, căzută într'un jilț, cu capul pe brațe.

— Dacă se putea spune, de ce n'ai spus-o atunci, nu tuturor, dar lui, cel puțin lui, lui Andrei; sau de ce nu m'ai îndemnat, nu m'ai lăsat să i-o spun eu? Atunci, când mi-ar fi fost de folos!

— De unde știi că ar fi vrut? Că ar fi trecut cu vederea?

— El ar fi trecut cu vederea. El nu e ca ceilalți, ca toți dobitocii ăștia din oraș, ca dumneata, mamă!

Cum stătea așa, cu capul prins în brațe, ce-ar fi fost să-i dea o lovitură cu sfeșnicul în mijlocul capului sau să-i dea cel puțin foc cu lumânarea?, îi trecu prin gând Ilincai, așa, să-i dea foc, începând din capul cozii lăsate pe spate, sau s'o fi lovit puternic în moalele capului negru, lins, cu piciorul gros, colțuros al sfeșnicului? Oare ar fi săltat înapoi, sau s'ar fi îmfundat? Poate ar fi țâșnit sânge, ar



fi stropit-o pe obraz!, și deodată o jale cumplită și o milă mare o cuprinse. Săraca mama! Săraca, săraca mama!

Imbrățișate, plângeau amândouă în odaia înghețată, sub luminile clătinate ale lumânărilor.

Târziu, după ce o desbrăcase încet și o culcase în pat pe Ilinca, Zamfira se întorsese în odaia ei. Aici mai era puțin foc în vatra mare de zid și raza lui se juca pe paturile mari, negre, pe dulapurile negre, înalte până aproape de tavan. Mirosea puțin a zid ars, a gutui. Zamfira își puse cămașa de noapte cu volane și dantele multe și se strecură în așternutul rece și uscat. Jucau umbre pe tavan, alături de lumini palide, deschise ca niște aripi, tremurate.

La toate gândurile, la toate grijele ei de fiecare seară venise să se adauge acum o spaimă nouă. Știa că e în oraș, îl zărise odată și din cupea, când ieșise pe Strada Mare să facă târguieli, grav, drept, cu barba lui încă neagră, cu tâmplele puțin albite, cu redingota lui lungă, neagră, cu șuba parcă mai lungă decât a celorlalți boeri, în fața bisericii, coborât din trăsură, întrebând pe dascăl ceva. Dar nu crezuse că are să-l întâlnească vreodată, că au să se găsească față în față, ca la teatru, în seara asta, că are să facă el, are să aibă curajul să facă un lucru ca acela, să le aducă lor sania. Nu-l mai văzuse de optsprezece ani, dinainte de nașterea Ilincăi, dela Viena.

Plecase la Viena dusă de conu Iorgu, fratele măică-si, care o lăsase acolo într'o familie, cu o guver-

nantă acolo angajată, ca să învețe, la un pension alăturat casei în care stătea, limbi străine și clavierul. Cunoștea câțiva români, studenți acolo, care veneau s'o viziteze Duminică, în salonul cel mare al casei, unde într'un colț copiii gazdei jūcau „dame” iar într'altul părinții și mătușile vorbeau sau jucau și ei „tabinet”. În alt colț, cel cu pianul, își primea ea prietenii români, doi frați, veri cu ea, de fel din Iași, câte un boier moldovean în trecere prin Viena, care venea să-i aducă de acasă scrisori sau daruri și din când în când pe tânărul boier Radu Blazu, care numai nume bun n'avea între ceilalți, din pricina petrecerilor pe care le făcea, a timpului pe care îl pierdea la învățătură — spunea el — fără să învețe, și a vorbelor urâte pe care le spunea despre toată lumea. Față de ea Radu însă era tăcut și liniștit. Ar fi vrut să nu-l primească, dar nu știa cum să facă. Ceilalți tineri spuneau între ei că e îndrăgostit de ea, și i-o șoptiseră și ei, în glumă însă, pentru că niciunul nu găsea că ar fi potriviți. Cântau la clavier, povesteau veștile pe care le aveau din țară, glumeau. Fräulein Klein stătea lângă ei, îi privea fără să priceapă, zâmbea. La ora șapte, familia de gazdă se ridica din colțul ei, copiii erau trimiși să se spele pe mâini, era semnul că trebuie să plece.

Odată Radu adusese cu el un prieten, spunea el, un boier tânăr, român din Cernăuți, pe care ceilalți nu-l cunoșteau. Era un băiat înalt, brun, cu o barbă scurtă, cu ochii căprui, blânzi, cu o redingotă ciudat de lungă și cu glas scăzut și trist.

Învăța medicina. Zamfirii îi plăcuse pe dată, mult de tot, tristețea lui, glasul lui scăzut și izbucnirile lui, câteodată, după ce vorbise domol, când nu te așteptai de fel, cu alt glas, cu altă flacără în privire, ca și cum cu totul alt om ar fi ieșit la iveală, ascuns până atunci bine sub fața senină a lui Alexandru Dănilă, un om care ar fi putut să aibă tot ce voia pe lume, când voia, cu puterea lui sau numai cu puterea dorinții lui. Se vorbise de balul care avea să fie Duminică, la Legația Franței. Verii ei, cari erau prieteni cu secretarul legației, aveau invitații. Voiau s'o ia și pe ea. Niciodată n'o putuseră hotărî să meargă la un bal. Fusese de două ori în țară și, sfioasă cum era, i se urâse aproape, ascunzându-se după uși, în saloane dosnice, în spatele mătușilor. Știa că nici acum n'are să vină, dar își făceau datoria de rudeni cărora le fusese dată în grijă Zamfira.

— De ce nu vii?, întrebase Alexandru. Am să vin și eu.

Toți izbucniseră în răs, de siguranța naivă cu care Alexandru crezuse că a găsit cuvântul hotărîtor, și râseră apoi și mai mult, de data asta de ea, pentru că răspunsese liniștită în glas și roșie tare la chip:

— Ba da; de data asta vin.

Și la bal văzuseră, simțiseră amândoi că se iubesc. El i-o spusese imediat, cu una din acele izbucniri pe care i le văzuse prima dată, când, acasă, Duminica trecută, vorbiseră despre Alecsandri, ducând-o de braț în dosul palmierilor artificiali, din

salonul albastru al legației, sărutându-i nebușeste mâinile, poala rochiei, cu un genunchi în pământ, cu fața strivită în palmele ei. Era altfel și mai mult decât făceau ceilalți tineri când își mărturiseau iubirea, de departe, cu șovăiri, cu vorbe ocolite, cu multe flori trimise, care trebuiau să vorbească în locul lor, abia îndrăznind să-ți ceară, când îți făceau mărturisirea, să-ți sărute vârful degetelor sau al pantofului. Și tocmai pentru că era așa făcut, din doi oameni, amândoi altfel fermecători, simțise Zamfira pentru el o slăbiciune nespusă, amestecată cu admirație și cu ceva ce nu mai trăise niciodată, cu o dorință de a fi stăpânită de el, de a asculta de el, de a fi lucrul lui.

— E prea mult o săptămână, spusese el, nu pot răbda să nu te văd până Duminică.

— Dar nu ies niciodată peste săptămână, decât la pension sau în trăsura, în Prater, cu Fräulein Klein. N'am cum să te văd.

— Nu poți fugi?

Ea îl privise lung.

— Când trebuie să te duci la pension. Să ne plimbăm împreună o după-masă, măcar una până Duminică.

— Așa ceva eu nu pot să fac.

Și putuse! După ce îl mai văzuse trei Duminici lângă clavierul înalt dela pensiune, la care cântau amândoi pe rând, între Fräulein Klein, care zâmbea dulce neînțelegând nimic și cei doi veri cari pricepeau și nu pricepeau ce se petrece, cu Radu

alături care îi privea cu ochii lui turburi totdeauna, ca de băutură, simțise că dacă avea să i-o mai ceară, are s'o facă. Și el i-o ceruse. Intr'unul din buchețele pe care i le trimesese, strecurase un bilet în care îi spusese ziua în care o aștepta la capătul străzii pe care era pensionul, la ora intrării. Dusă la braț până la ușa școlii de Fräulein Klein, așteptase în dosul ei plecarea guvernantei și se strecurase afară, dealungul străzii, până la colțul unde o aștepta el. Făcură așa multe plimbări, pe ascuns, pe fugă, în trăsura închisă, cu perdele fumurii, până în ziua în care se dusesse la el. Acolo..., cântaseră la pian, priviseră albume, își vorbiseră de dragoste. Avea două odăi mari cu ferestrele pe Dunăre, cu mobile poleite, cu pat cu polog. În ziua în care, în brațele lui, fusese aproape de abandonul desăvârșit, el îi spusese deodată, desfăcându-i brațele din jurul gâtului lui, cu ochii măriți de tristețe, uzi de lacrimi, cu glas disperat: „Nu trebuie, nu trebuie să vrei să mi te dai toată. Eu nu te pot lua de nevastă”. Și plânsese pe pieptul ei aproape descoperit. Ea nu știuse ce înseamnă „a se da toată”, credea că se dase până acum, nu știa bine ce nu trebuie să vrea. Cu capul lui pe piept, se gândise adânc. Fusese înșelată? Nu, ea voise să vină, ea fugise dela pension, ea o înșelase pe Fräulein Klein. El nu-i făgăduise niciodată nimic. N'o înșelase. De ce nu-i spusese însă mai de mult că n'o va lua de nevastă? Nu-i spusese, era adevărat, dar era așa de frumos, de deștept, de aprins, o iubea atât de mult. Și ea

îl iubea. Să se ridice acum și să plece? Să-i ia capul cald și dulce de pe piept, de pe pieptul gol, să-l înlăture, să se ridice, să se îmbrace și să plece? La ce bun? Tot nu mai era o fată ca celelalte, lucrurile astea lasă pe semne urme, tot n'are să poată ascunde asta, că a fost aproape desbrăcată aici, de iubitul ei, n'are să știe să ascundă. El n'o înșelase. El nu-i spusese niciodată mai mult decât: „vino!” Și rămăsese acolo, goală aproape, prinzându-i iar gâtul cu brațele, fața dulce, cu barbă moale, neagră, în palmele lungi. Când avea să se isprăvească anul de școală, avea să se omoare. Se strânsese și mai tare la pieptul lui, dealungul lui.

Când se îmbrăcase, tremurând toată în fața oglinzii mai mari decât ea, când gândul că moartea numai putea să mai acopere faptul ce-l îndeplinise, abia acum înțelegând cuvintele lui desperate dela începutul după-meseii, cuvinte care-i și ridicase vina celor întâmplare, pentru că prin ele voise s'o ferească și ea nu pricepuse, o mai fulgerase un gând, greu de rostit:

— De ce nu poți tu, îi șoptise ea, cu fața lipită de a lui, ca să n'o poată vedea, de ce nu mă poți lua de nevastă?

— Pentru că sunt înșurat!

Trăise nopți, zile aprige alături de Fräulein Klein, care nu bănuia nimic, politicoasă și surzătoare, de gazdele ei totdeauna atât de cumsecade, petrecându-și fiecare zi la fel ca pe cea trecută. Se mai dusesse la el, ca să vorbească de moarte, moartea pe care aveau

s'o cheme amândoi într'o zi, la sfârșitul anului școlar, și ca să se iubească. Priveau îmbrățișați prin geamul lung și larg apele turburi ale Dunării între cheiurile ei de piatră cenușie, casele mari de peste drum, cu lumini tremurătoare în sfeșnicile care se zăreau prin perdelele grele, crețe, dantelate, cerul trist și tare, opac și neted ca o pânză, deasupra caselor împodobite spumos și înălțate cu gust, și pe urmă strângeau draperiile de catifea și își întorceau privirea spre odaia înaltă, largă, în care patul numai, cu perdelele și întunericul lui cald, dădea impresia de adăpost și de intim. De nevasta de acasă, din Cernăuți, nu mai vorbiseră, cu toate că Zamfira se gândea mult, cu ciudă, cu tristețe, cu gelozie la ea. Aflase că e catolică, niciun fel de nădejde că ceva s'ar putea schimba nu mai încăpea aici.

La sfârșitul anului, în primăvară, când mai erau numai două Duminici până la întoarcerea în țară, și când pe masa scundă, lucioasă, dela căpătâiul patului cu polog, se ivise un pistol mare, sortit să le curme într'o după-masă de iubire viața, voise Radu Blazu într'o zi să-i vorbească. Fräulein Klein rămăsese în odaia ei, o durea capul. În salonul mare, lângă clavir, Radu o rugă să fie nevasta lui. Palidă, uluită, ea nu știa cum să-i răspundă.

— Astea sunt lucruri care se vorbesc întâi părinților, răspuse ea, gândind că așa, amânându-l, se scutea pe sine de răspuns.

— Dar până la mătușile și unchii dumitale (că

Zamfira n'avea părinți) eu știu ce ai de gând dumne-  
neata, pentrucă... vezi, asta e..., eu știu tot!

Zamfira crezuse că-și va pierde firea. Nu avusese  
putere să-l întrebe ce știe. Radu cunoștea iubirea  
ei cu Alexandru, îi văzuse pe stradă, în cupea, îi  
urmărise, o văzuse la el, ieșind tocmai seara. Știa  
ea că Alexandru e însurat? Lui îi era frică de  
ziua în care ea va afla. Mai bine era s'o știe de la  
el, care i-l adusese aici, la început, pe Alexandru.  
Să nu se mire că totuși vrea s'o ia de nevastă. O  
iubește, și apoi nici el nu e un om ca toți oamenii  
de însurat, e un ticălos, un bețiv. Dacă ea îl ia,  
poate că n'are să mai fie, dar nu făgăduiește; se poate  
numai. Ce are să se facă ea altfel? Dacă are să  
aibă un copil, cum are să se întoarcă în țară? Și  
atunci Zamfira, care tăcuse tot timpul cu bărbia  
în piept și primise ca pe niște lovituri toate cuvîn-  
tele lui, ale omului care îi dădea în dar toată tică-  
loșia lui ca s'o scape de ceea ce socotea el că e  
o ocară și fusese pentru ea fericire, ridicase fruntea  
și îl privise rece în ochi:

— Il am, copilul. Cred că acum nu mă mai iei!

— Ba te iau, răspunsese Radu.

Asta o pluse. Trebuie s'o fi iubit mult, ca să în-  
dure și așa ceva. N'auzise niciodată să se însoare  
cineva cu o fată ajunsă aici. Se gândea poate și la  
zestrea ei, și la moșile foarte mari pe care le avea  
la Botoșani, el care luase urmele lui taică-său, și  
băuse tot ce rămăsese nebăut de bătrân.

Și Radu nu se lăsase cu atât. Se dusesese la Ale-



xandru, îi vorbise și lui. Ii spusese că n'are dreptul să omoare o fată, după ce că o necinstise, când el, Radu Blazu, voia, așa cum era, s'o ia de nevastă. Alexandru trecuse și el prin furie, gândindu-se că Zamfira putea fi nevasta unui asemenea ticălos, bănuise și el că pentru avere o lua, se temuse de tot ce putea suferi dela el Zamfira, dar până la urmă, socotind bine, văzuse că e mai bine să aleagă viața nu moartea, pentru că oricum era el, Radu îi dădea Zamfirii viața, un nume, o situație cinstită, care acoperea și ascundea toată ocară trecută.

Pe Zamfira o hotărâseră amândoi pe rând, și mai ales Alexandru, pentru că el, iubitul, știa să găsească vorbele potrivite cu inima ei. Erau tineri, era firesc să-și întoarcă spatele planului de moarte, să alerge către viață, de vreme ce le era posibilă.

Peste un an, Zamfira Blazu se întorsese în țară, la Botoșani, cu bărbatul ei, cu care se cununase la Viena, și cu un copil mic. Radu o iubea cu o iubire disperată și care nu-l schimbase de fel; bea tot atât, se lăuda cu studii pe care nu le făcuse niciodată, juca cărți chiar, risipea banii ei pe che-furi, și când era beat și numai ei doi singuri, îi făcea muștrări și-i spunea cuvinte de ocară pentru cele întâmplate înainte de cununia lor. Zamfira învățase că oamenii nu uită ce au iertat, nici când au caracter nobil, nici când sunt pe jumătate nebuni și fac fapte neomenesti de bune, ca Radu. Pentru că înțelesese asta, păstrase taina grozav și n'o aflate nimeni, decât Ilinca, târziu. Peste zece ani, Radu

murise. Făcuse, de prea multă băutură, o boală de rinichi și murise.

De Alexandru nu mai știa nimic, din primăvara în care se hotărîse să se mărite cu Radu. Jurase, Alexandru, să nu mai dea niciodată semn de viață.

Unchii și mătușile muriseră unul câte unul. Rămăsesse cu Ilinca numai, în casa prea mare, cu ne-număratele ei saloane, cu iatacurile ei multe, cu scara mare de palat, cu trepte late și joase, cu parcul de brazi și de trandafiri în care te puteai pierde.

Ilinca creștea, era frumoasă și isteată.

Intr'o zi venise o scrisoare de la Alexandru Dănilă. Vorbea de marea lui iubire, de timpul scurs de atunci, de cât de bine fusese închisă taina asta, cum nimeni n'o mai știa. Ce ar fi fost să vină odată să le vadă? Ar fi crezut oricine că e o cunoștință dela Viena, atât. Nevasta lui avusese doi copii și îi muriseră. Să-i înțeleagă dorința, să nu se poarte aspru, să-l lase să-și vadă copilul, pe care nici nu știa cum îl chiamă.

Zamfira nu răspunsese. Alexandru mai scrisese două scrisori, amenințase că vine el la Botoșani. Zamfira, speriată, răspunsese scurt și aspru, că nu vrea să fie răvășită și viața copilului așa cum fusese viața ei. Alexandru scrisese atunci o scrisoare convingătoare, cum era el întreg în clipele când se aprindea, când se schimba parcă în altul, căruia nimic nu putea să i se împotrivescă, îi adusese aminte de cele mai bune ceasuri ale lor, de des-

părțirea lor, în care nu fusese urmă de vrajbă, ci de mare și neîmpăcată iubire. N'aveau decât să vină la Cernăuți, cum veneau atâția boeri moldoveni pentru cumpărături, pentru rochii cum nu se făceau la Iași, și să-l întâlnească din întâmplare. Să-i fie milă de el, îi muriseră doi copii, doar pe al ei, pe al celei mai mari iubiri a lui, îl mai avea.

S'ar fi îndurat Zamfira, dar ce putea să-i spună Ilincăi? Ea nu mai voia, nu credea că are putere să-l vadă. Cincisprezece ani trecuseră din primăvara despărțirii, și i se păreau ei atât de scurți acești ani, încât oricând ar fi putut lega firul atunci rupt. Dar nu asta îi ceruse Alexandru; și în orice chip, nu era cu puțină când nevasta lui trăia încă. El pe copil voia să-l vadă, pe fata lui, care era acum aproape de măritat. Dar fetii ce-i putea spune, odată ajunsese acolo, în orașul străin și mare, unde avea să se prefacă a umbla după rochii? Un domn vrea să te vadă și te trimet la el cu trăsura? Trebuia să-i spună ceva. Nu era oare mai bine, mai cinstit față de fata asta, care nu-l iubise niciodată pe cel pe care și-l crezuse tată și nu fusese iubită de el, care se ascunsese din drumul lui totdeauna și îl văzuse de prea multe ori cules de sub masă de slugi, bolnav de băutură și urât, sau adus acasă de vizitii străini, plini de noroi și murdar, adormit; nu era mai cinstit să i se spună ce părinte deosebit avea, altfel decât omul de care în nici un chip nu se legase zicându-i „tată”? Era cumplit de greu pentru Zamfira, dar scrisorile lui Alexandru deșteptaseră în ea tot<sup>a</sup> dorul

adunat pe tăcute, toată sila de Radu, toată nevoia de a vorbi despre acest lucru atât de mult și bine ascuns. Ilinca era deosebit de înțeleaptă, și suferea că avusese un tată ca Radu. Era dreptul ei să știe adevărul și Zamfira i-l spusese. Ilinca pricepuse, plânsese alături de maică-sa, jurase să păstreze taina și voise neapărat să plece la Cernăuți, să-l cunoască pe Alexandru.

Și plecaseră. Făcuseră o parte de drum cu diligența, o parte cu trenul. La Cernăuți trăsuseră într'un hotel mare cum nu se afla la Iași și a doua zi Ilinca îl văzuse pe taică-său acasă la el, pentru că nevasta lui era la moșie. Cum se schimbase și ce fel de om devenise Alexandru, o aflase Zamfira de la fată, care de la prima dată începuse să-l iubească. Între cei doi oameni, cari se iveau pe vremuri pe rând în Alexandru, se făcuse un fel de topire, așa că era în acelaș timp și blând și puternic, și foarte cald și foarte treaz în fiecare clipă, pricepând cu gingășie tot ce se petrece în celălalt, chiar când era tânăr ca Ilinca, și făcându-l să înțeleagă cu tărie care e fața firească a lucrurilor. Ii vorbise fetei despre lungile călătorii pe care le făcuse, despre cum e lumea pe acolo, cum se trăește în alte țări, mai puțin cu frică de „ce au să spună vecinii”, și „cum am apucat din bătrâni”, ca la noi, îi vorbise de maică-sa cu atâta căldură și duioșie, părănd el însuși atât de muncit de amintirea ei, încât Ilinca simțise că mai bun și mai puternic prieten decât el, ele amândouă nu puteau să aibă. Zamfira, care

până atunci păstrase îndoieli dacă făcuse bine sau nu, venind la Cernăuți, acum se bucura că îi făcuse Ilincăi un dar ca acesta, ea care îi dăduse pe nedrept un tată ca Radu. Ea însă nu-l văzu pe Alexandru Dănilă.

După un an, Alexandru le vestise că e la Iași, venit acolo anume ca să-i fie mai aproape Ilincăi să-l vadă, și Zamfira o trimesese deschis, spunând față de toată lumea că Ilinca se duce la Iași la rudenii, ca să-și întregească tot ce-i lipsea în lada de zestre. O duseseră până acolo primarele și nevastă-sa, care aveau treburi în capitala Moldovei. Și așa, din șase în șase luni, venise Alexandru la Iași și se dusesese și Ilinca, condusă când de vechilul moșiei, când întovărășită de cucoane sau boeri ce plecau tot la Iași, la rudele ce le avea acolo, față de care se ascundea când ieșea în târg să-l vadă pe taică-său. Un asemenea lucru însă pe semne că nu poate fi păstrat taină mult timp, și svonurile care se iviseră pe seama lor, ele le aflară abea târziu, când nu mai puteau dregge nimic. Pentrucă în timpul ăsta Ilinca se logodise cu Andrei.

Și acum, după ce toate erau sfârșite fără scăpare, și fata bolnavă acolo, în odaia ei, mai avea Alexandru curajul să se ivească până și aici, în oraș, ca și cum nu le-ar fi făcut până acum destul de rău? Venise poate, sărmanul, să vadă ce e cu Ilinca. Ea îi scrisese scurt și aspru că e nenorocită, că n'are să-l mai vadă niciodată! Li fusese dor, îi fusese grijă. Venise. Și Ilinca zăcea acolo teapănă,

rece, cu ochi cari nu vedeau și de multe ori, când îi vorbeai, nu te pricepea.

Ilinca rămăsese întinsă, neclintită, ca în clipa în care maică-sa ieșise din odaie. După ce se gândise, fără să-și poată urni gândul, la Andrei, la bătrân, iar la Andrei, obosise acum, ca după o muncă. Cunoștea oboseala asta. Li venea mai cu seamă seara, după ce ziua întreagă aproape o uitase, așa cum tuți dacă afară ninge sau îngheață, îndreptată toată spre amintiri, spre regrete. Acum simțea cum, încet, tot ce o înconjura se depărta de ea. Rămânea grozav de singură în mijlocul oamenilor și lucrurilor care i se păreau deodată, toate, noi și străine. Simțea în ea, uneori, cum crește o mare frică și se întreba de ce îi e teamă. Nu-i era de nimic din afară, dar înăuntru teama se mărea, creștea repede și atunci îi era în fiecare clipă frică de frica minutului următor, ca și cum el fiind mai groasnic decât cel trecut, avea să deslănțue ceva ce nu știa cum va fi. Avea să fie poate atât de înspăimântător încât avea să fie silită să țipe, să alerge, să se scufunde. Nu ajungea însă nicio dată la țipăt. Nu ajungea nici la cuvânt. Nu vorbea despre frica asta. Li era urât să vorbească, ca și cum dacă ar fi mărturisit-o avea să-i dea fricei puteri noi, s'o facă un adevăr pentru oricine, nu numai un simțământ al ei care putea sau nu putea să fie adevărat. Și când groaza îi era mare de tot și ar fi vrut un sprijin din afară, lucrurile îi deveneau străine și parcă necunoscute, lipsite de

rost. Dacă maică-sa, pe care rar o putea suferi, îi era pe aproape, dacă o apuca de mână chiar, maică-sa rămânea pe loc, cu vorbele ei sigure și cu trupul ei sigur de el și de echilibrul lui, pe când în ea toată siguranța se topea repede, se surpa ca un morman de nisip și nu se putea agăța de liniștea maică-si decât cu mâna, cu privirea, pe când tot cuprinsul ei, îngrozit, se clătina și gema de singurătate, nesiguranță și frică.

Asta începuse din toamnă, odată cu nenorocirea ei, când se întorsese ultima oară dela Iași. După ce-l văzuse ultima oară pe Alexandru Dănilă. Ilinca nu cunoscuse mulți bărbați în viața ei. Pe taică-său și-l aducea aminte ca pe o spaimă. Unchii bătrâni ai maică-si erau plini de obiceiuri vechi, de manii, de superstiții. Încă nu se deprinseseră cu politica nouă a țării, doi dintre ei se certau cu ceilalți doi, unii primind ideea că România era regat sub principe nou, străin, ceilalți nevrând s'o admită; unul dintre ei vrând Moldova principat separat, condus de Domn moldovean. Când îl cunoscuse pe domnul Dănilă, Ilinca rămăsese uluită de el. Nu întâlnise încă pe cineva să privească lucrurile cu atâta libertate, să fi văzut atâtea țări, să știe să vadă comicul fără furie, cu haz și frumusețe, cu căldură și elan. Când îl cunoscuse pe Andrei, i se păruse asemănător tatălui ei bun, de asta îl iubise. Andrei era și el liniștit și cald, părea aproape moale atât era de blajin; știa însă să vrea îndelung și stăruitor, cu încăpățănare, cu blândețe și statornicie, până

când cel ce-i stătea în față era răpus de atâta dorință adâncă și neclintită, spusă cu atâtea cuvinte egale, bogate și calde. Ilinca fusese totdeauna, chiar în mijlocul oamenilor, departe de ei, ca și cum ar fi fost deasupra lor. Părea mândră și era numai sfioasă. Era plină de admirație față de maică-sa, care stătuse la Viena, știa limbi străine, citea cărți străine. Ea știa mai puțin, fusese crescută în țară, nu se îndurase Zamfira să se despartă nici o zi de ea, n'o trimesese nici măcar la școala din Iași. Când îl întâlnise pe Dănilă, rămăsese mirată de știința lui despre locuri, oameni, arte. Se făcuse înăuntrul ei loc pentru stima asta nouă față de oamenii care cunoșteau ce nu cunoștea ea, pentru cultură. Andrei venise în locul acesta gata să-l primească. Și el cunoștea mult, era medic, venea din Franța. Pusese multă stăruință acolo, unde nu știa că a biruit de la început. De cum îl văzuse, Ilinca ar fi vrut să fie bărbatul ei. Ii lăsase însă, din timiditate, din mândrie, din stângăcie, impresia că o cucerește încet, cu silință și dovezi de multe și mari merite. Pe când Zamfira nu pricepea de ce Ilincai nu-i place pe dată băiatul acesta, cel mai ales din Botoșani, de neam bun, cu studii în Franța, frumos, și cum de șovăie, când toate fetele orașului nădăjduiau să-l întoarcă spre ele, Ilinca, cu o viclenie femeiască pe care nu și-o cunoscuse, tăcea, nu-i răspundea la întrebările fără ocol, îl lăsa să le repete, să și repete mărturisirile, îl privea adânc cu ochii ei oțelii, și se bucura în sine că e atât de



stăpână pe ea și pe el. Ar fi vrut să lungească la nesfârșit timpul îndoielii lui, a siguranței ei, ceasurile în care Andrei, cu vorbe alese și glas încăpățânat și dulce îi vorbea de dragostea lui, care trebuia s'o subjuge într'o zi. Tatăl cel cunoscut de toți al Ilincăi, Radu Blazu, nu fusese un părinte de laudă, dar murise de mult, de opt ani, după ce mâncase o parte din avere. Pe Zamfira însă toți o prețuia, era femeie deșteaptă și cuminte, se știa că suferise de la bărbat ca o sfântă și că tot ca o sfântă se purta după moartea lui.

Ilincă vedea, culcată în așternutul înghețat, cu ochii țintiți pe tavanul păcios, înalt, privirea, singura pe care o îndreptase către ea Andrei din loja din fața lor, în seara asta. O privire de medic, cum își spusese ea în gând chiar atunci. De medic trist că e atâta boală pe lume, dar străin de ea, limpede, cercetător. Pe urmă ridicase mânușa nevestei lui, care căzuse de pe marginea lojii, în cu-prinsul ei, luase o bomboană din cornetul pe care ea i-l întindea și privise spre cortina în dosul căreia se auzeau încă răbufneli și pregătiri. Se mai vedea încă privirea lui de altă dată, stăruitoare, umedă. Il vedea așa cum îl cunoscuse, în primăvara trecută.

Fusese la Iași, să-l vadă pe taică-său. Se întorcea, în cupeul maică-si, cu unchiul Ștefan. Incepuse să se desghețe, să se topească zăpada. Aerul era dulce, cu gust de fructe verzi. În cupeu era cald, mirosea tare a fum, unchiul Ștefan fuma țigări groase, pe care și le învărtea repede, una după

alta, cu degetele vârâte adânc în punga de piele, și se minuna de curajul Ilincăi, când se suise în tren, să meargă dela Iași la Cernăuți. El n'avea încredere în invențiile astea noi, în cutiile de tînchea care mergeau cu foc și Dumnezeu știe ce puteau să pată pe drum. La un râu vizitiul se oprise. Ii era teamă să nu fie prea subțire sau crăpată ghiata pe alocuri. Se dăduse jos s'o cerceteze mai de aproape. Era și un han acolo, la răscruce de drumuri. Mai stătea o cupea în fața hanului și vizitiul ei se temuse pe semne de râul pe cale de a se desgheta. Unchiul Ștefan voise să coboare, să bea un ceai la han. Înăuntru era și drumetuț din cealaltă cupea, un boer tânăr, palid, cu părul blond și ochii mari, căprui. Unchiul Ștefan îl cunoștea, nu-l mai văzuse de când era mic: era băiatul boerului Bogdan, plecat la studii în străinătate, întors acum, medic. Mergea la Botoșani, să rămână acolo. Era frumos. Ilinca văzuse din prima clipă că și el o găsește frumoasă, că rămâne cu ochii pironiți la ea, deasupra paharului de ceai, că își alege vorbele și își mlădie glasul, că se pierde și se găsește în fața privirii ei adânci și serioase. În han era cald, vizitii întârziiau, unchiul Ștefan punea mult rom în ceai și vorbea cu poftă și haz. Hotărîseră pe urmă să treacă râul de ghiată pe jos și trăsurile să le vină pe urmă, când vor fi pe celălalt mal, ca să fie siguri că cel puțin ei au să scape. Cu pași ușori și siguri, netezind oglinda râului cu rochia lungă, mărginită cu blană, sprijinită de brațul lui

tare și tânăr, trecuse răsând, ca la cadril un parchet lucios, șarpele adormit și sclipitor. Ajunși cu bine dincolo, unchiul îl poftise pe doctor în cupeul lor, ca să mai schimbe o vorbă până la Botoșani, să nu li se urască. Infoiați în haine multe, în șubele lor înblânite care umpleau trăsura, legănați pe drumul prea moale acum și inegal, ei se priveau, pe când bătrânul vorbea. Ilinca își aducea aminte tot ce spusese atunci Andrei, tot ce tăcuse ea, tot ce povestise cu haz și vorbe multe unchiul Ștefan. Le istorisise cum își furase ultima nevastă, când el avea 40 de ani, și ea 15! Părinții ei nu voiau să i-o dea, pentru că îl socoteau prea bătrân pentru ea — vădov de două ori! — și atunci, când o văzuse odată în fundul grădinii, trimesese vizitiul s'o cheme până la poartă, ademenind-o că-i va da boerul lui o cutie de bomboane. Fata venise la poartă, Ștefan o luase pe sus, o suise în trăsura și o duse la el acasă, unde părinții ei veniseră să-i dea consimțământul. Erau de atunci 30 de ani, unchiul Ștefan era tot vesel și sdravăn, mătușa Măriuca era cea mai rea gură din Botoșani, frica străinilor și a prietenilor și mai ales a lui, care se căia amar că o furase cu 30 de ani în urmă, când era sfioasă și dulce ca o vrabie. Doctorul râdea încet, tăcut, cu toată fața palidă luminată de răs, cu ochii foarte negri în lumina aurie pe care i-o puneă în jurul chipului părul și barba scurtă, blondă. Purta pălărie, ca în țările mai puțin reci, din care venea, și un dolman cu guler de nurcă.

La Botoșani primăvara se răsândise, își amânase venirea, iar în grădina cu brazi se ridicaseră, ca acum, nămeți înalți; potecile se închiseseră. E bine, se gândea Ilinca în întuneric, e bine că s'a întors atunci iarna, am avut și o iarnă împreună. Un bal, ultimul, întârziat, un drum cu sania odată, un drum pe jos altădată, pe sub pomii rotunzi de zăpadă, grei; sub un cer ca o tichie pusă pe capul orașului, vătuită, moale, deasă. Și primăvara, care se pornise apoi, violentă, cu zile țipătoare de lumină ca niște diamante în montura somptuoasă a nopților înstelate, zile pline de bucurie, ca și cum de dimineață până seara ar fi trăit o viață întreagă, cu copilăria și bătrânețea ei încărcată de miresme melancolice, calde și ostenite, totdeauna cu Andrei alături, atent, cu privirea fierbinte pentru toate mișcările ei, cuvintele ei. Cu ceaiul băut la ora 4, obicei adus de curând de peste Prut, în fundul parcului, la masa prinsă într'un inel de brazi, între Zamfira și Andrei, în lumina coaptă a după-mesei. Se logodiseră de Paști, în Mai, cu petrecere mare, cu lumini multe în toate saloanele și sălile deschise, cu servitori mulți pe scările albe, scunde și late, cu tarafuri de lăutari așezate în parc, ici și colo, cu flori multe și oaspeți veseli și aleși, cu dans pe parchete cu flori mari de lemn încrustat în lemn. Fuseseră cu Zamfira, cu unchiul Ștefan și mătușa Măriuca la moșie, la Livezile, Nici acolo, nici acolo n'avea să se mai poată duce vreodată, nici mirosul de fân să-l mai simtă, nici greerii să-i

mai audă prin ferestrele deschise care vedeau cerul, în casa albă, înălțată de pridvor în mijlocul livezii, a câpițelor și a pomilor cu vrăbii ziua și cu privighetori noaptea. Tot ce era bun, ce era frumos pe lume, fusese trăit alături de Andrei. Fără Andrei avea să fie dureros, trist, străin, neprimitor. N'avea să se mai închidă niciodată în odaia cu sulfină pe scrin și pe dulapurile negre, pentru că are să știe că alături, dincolo de peretele subțire, nu mai e, ca atunci, Andrei. Sensul adânc de taină dată la iveală, pe care îl căpătaseră nopțile, frumusețea, muzica, pieirea odată cu Andrei. El le adusese, el le lua din lumea șeasă și obositoare, ca un drum de vară.

Nunta o hotărîseră în iarnă. În Octombrie Alexandru Dănilă scrisese că se află la Iași, că o așteaptă acolo pe Ilinca. Bucuroasă că are să-i poată povesti prin grai, nu numai prin scris, marea ei fericire, Ilinca se grăbise să se ducă la Iași. Mai avea și lucruri de cumpărat pentru zestrea ei, așa că prilejul era bun și lesne de crezut. Andrei, ținut de treburi la Botoșani, îi găsisese plecarea firească. Ce vești însă, sau ce cuvinte viclene ajunseseră până la el, Zamfira nu pricepea, în ziua în care, cu privirea grea de bănueli și de rușine că îndrăznește să le aibă, Andrei venise să-i ceară voie să plece la Iași, s'o aducă el acasă pe Ilinca, ca nu cumva să n'aibă cine o întovărăși la venire, spusese el. Zamfira nu cutezase să-l oprească în nici un chip, ca să nu-i întărească bănuelile, dar se temuse tare. O putea, Doamne ferește!, întâlni pe Ilinca atla-

turi de Alexandru, și ce ar fi putut crede Andrei atunci? Și așa se și petrecuseră lucrurile. Mergând spre casa rudelor la care Ilinca trăsesse, Andrei o văzuse ieșind din casă și suindu-se într'un cupeu de piață; o urmărise, o văzuse intrând în hotelul orașului, singurul afară de hanuri, și după ce așteptase două ore în zloată și frig, o văzuse ieșind la brațul unui domn, ferindu-și fața, să nu fie văzută, în gulerul înalt al hainei și suindu-se cu acel domn într'o trăsură. Nu se mai dusesse s'o vadă în acea seară și pornise a doua zi spre Botoșani. Așa cum voise Dumnezeu să se întâlnească în primăvara trecută pe acel drum, îi pedepsise și acum, cu aceeași întâlnire. Ilinca pornise și ea înapoi spre Botoșani și la primul popas trăsurile lor se întâlneau. Pentru că venea dinspre Iași, unde nu-l văzuse și pentru că era palid și cu ochii turburi și răi, Ilinca pricepuse văzându-l, că Andrei știa ceva, altfel de cum era adevăr, dar rău în orice chip. Și pentru că el nu se clintea din loc, în picioare lângă caii înaintași, privind-o așa, țintă, în fața vizitiilor, cari nu se dumireau, mersese ea către el, șovăind și clipocind prin noroiul desfundat din fața hanului, și îi spusese tremurând, cu glas scăzut și pripit:

— Ce e, Andrei? De ce? Ce crezi tu? Spune-mi ce crezi!

— Nu pot să cred decât ce am văzut. V'am văzut aseară. Mi se spusese și n'am vrut să cred. V'am urmărit. Venisem să te iau. Nu mai spune nimic. Te rog. Ar fi degeaba...

Pricepuse și ea că ar fi fost degeaba. Timpul se scurgea pe lângă ei. Căii tropăiau în apă. Vizitii așezau mereu hamurile, ca să facă ceva, cu ochii în pământ. Adevărul nu i-l putea spune. Nu era taira ei. Și a ei dacă ar fi fost, nu știa dacă Andrei ar îngădui-o și dacă ceilalți, cei care îl trimeseseră pe urmele ei, care știa și ei va-să-zică, ar mai primi-o pe ea și pe maică-sa între ei. Nu putuse decât să îngăime, frângându-și mâinile, mică în fața lui, cu ochii rugători agățați de el, cu poalele muiate în mocirla drumului, pătrunsă de frig ca de o desnădejde:

— Nu pot să-ți spun. Nu pot să-ți explic. Dacă vrei să mă crezi așa, pe cuvânt, bine. Dacă nu, nu pot să-ți spun nimic.

Fără răspuns, Andrei o luase străin de braț și o împinse înăuntru trăsorii lui.

Și plecaseră amândoi în acelaș cupeu, strivit, doborât de durere, de singurătate, de neînțelegere, fiecare în colțul lui, pe drumul lung acum, nesfârșit, pe care începuse fericirea lor trecută, vestejită. Nu puteau vorbi, erau sfârșiți ca de o mare oboseală, desnădăjduiți. Când se întunecase, Andrei mai întrebuse, sec, uscat:

— Cine e? Spune-mi cine e?

— Nu pot să-ți spun, răspunsese Ilinca.

La poarta casei ei, se despărțiseră. Il simțise plecând, ca pe o mare rupere, ca și cum plecând ar fi smuls cu durere toată viața din ea și ar fi târât-o după el, ca pe o trenă. Li ieșiseră înainte argați,

alergând prin ploaie cu felinare aprinse, slugile de casă, maică-sa în pragul ușii, care parcă scădea și creștea sub lumina clătinată. Nu-i auzise, nu-i văzuse, parcă se sbuciumau pe alt tărâm, pe care rămaseră pentru totdeauna. Pe Andrei nu-l mai văzuse de atunci. Ii trimesese inelul, funda de tafta pe care i-o desprinsese de pe rochie la balul din April, șuvița de păr pe care i-o dăduse la logodnă, cele două scrisori, singurele pe care i le scrisese, când plecase la Livezile, înainte de venirea lui acolo. Ea îi trimesese numai inelul, scrisorile, fotografia. Mănușile lui, pe care le uitase într'o seară la ele, le păstrase. Se închisese în casă. Nu voise să audă ce se vorbea afară, în târg, și din pricina asta nu mai primise pe nimeni. Zamfira voise să-i ascundă cununia lui Andrei, dar dintr'un fel de milă și de disperare, văzând-o cum zilnic îl așteaptă și crede și nădăjduiește că el își va schimba gândul, semănându-i a sminteală așteptarea asta încordată, vrând să i-o curme și să-i pună în față adevărul, ca să nu mai caute o închipuire, îi spusese că Andrei o luase pe Florica, îndemnat se vede de maică-sa. Ii mărturisese Andrei pe semne bătrânei care era pricina adâncii lui tristeți și despărțirii de Ilinca; fără îndoială că ea nu păstrase taină un lucru care i se părea rușinos, care îi năfericise băiatul, și stăruise pe lângă el să se însoare, ca să uite și ca să uite și lumea.

Ilinca știa, pricepea că se cuvine să-i treacă, să se vindece, să încerce să trăiască mai departe firesc,



în mijlocul oamenilor. Cu puțină stăruință, sau măcar cu mai multă bunăvoință din partea lor față de cei care altădată s'ar fi bucurat să le aibe prietenia, ar fi izbutit poate în timp să facă să nu li se mai vorbească nici de logodna ei stricată, nici de ceea ce povestea orașul despre ele și nici să simtă că oamenii se gândesc la asta. Dar tocmai silința aceasta nu putea să și-o dea, și această bunăvoință nu putea s'o aibă. Se simțea înstrăinată de oameni, pe nici unul din ei n'ar fi vrut să-l vadă. Erau dușmănoși, răi, caraghioși, din pricina lor pe cel mai bun, pe cel mai ales, pe taică-său nu-l putea întâlni, și pe celălalt, aproape asemenea cu el, îl pierduse. Pentru că el poate, Andrei, ar fi priceput și ar fi iertat greșeala mamei-si, dacă i-ar fi mărturisit-o, dar înțelegerea asta ar fi trebuit s'o plătească la fel ca ele, cu pierderea considerației lumii, fără de care nu putea trăi. Tot ce chibzuia rece și limpede că se cuvine să facă, o degușta. Nu putea să-i facă părtași în nici un chip la durerea ei; compătimirea lor o înfuria, bănuelile lor o scârbeau. Nu voia decât să stea singură în odaia ei, culcată dacă se putea, nepieptănată, neîmbrăcată dacă o lăsa mamei-sa, cu aceleași gânduri mereu. Întâi cu amintirea unei zile sau a alteia, petrecută alături de Andrei, pe urmă, când amintirea fusese prea stoarsă, prea uzată, cu chipul lui în față, numai cu el, cu privirea lui sau cu un zâmbet al lui în fundul ochilor mari deschiși, ațintiți în tavan fără să-l vadă, sau fără imagini, fără amintiri, cu un sentiment adânc,

greu ca o piatră de mormânt așezată pe piept, de părăsire, de umilință, de dor. Lângă ceea ce știa limpede își făcuse loc însă, ca o ființă străină, un simțământ ciudat, cum intră într'o odaie caldă o rază de frig umed printr'o ușă, printr'un geam crăpat. Incepuse să-i fie frică de ceva. Nu știa de ce. De o margine la care putea ajunge disperarea, margine la care n'ajunsesese niciodată, care nu știa cum va fi, dar pe care o presimțea groasnică. Adormea în patul larg, cu volane multe, cu dantele multe, sub raza focului și a candeliei. Și, deodată, în mijlocul nopții reci se trezea, ca și cum firul subțire al somnului ar fi fost tăiat scurt cu o foarfecă rece. Se trezea limpede ca și cum n'ar fi dormit deloc, ca și cum n'ar fi visat. Din salonul de alături se auzea limba pendulei bătând grav, cuminte. Și deodată i se făcea teamă. De nimeni și de nimic. De ceva dinnăuntru. Inima începea să bată foarte repede, respirația să se încurce, să se taie. Întâi întinericul era fără fund, necunoscut și străin. Nu știai la ce te puteai aștepta de la el. Raza ovală a candeliei pe zidul întunecat era și mai dușmănoasă. Privind-o numai, așa lunguiată, palidă, de neînlaturat acolo pe zid, ca un ochi, ca un gând în mijlocul peretelui de bezna, ca și cum zidul în locul acela voia ceva, spunea ceva, și ea nu pricepea ce. Simțea un fel de silă, de neliniște amestecată cu groază pentru ea. S'ar fi putut ridica s'o stingă, dar îi era frică și de mișcările ei, ca și cum ar fi fost mișcările neînțelese ale unei ființe necunoscute.

și ciudate. Se gândea să strige, dar îi era frică de glasul ei, ca și cum primul strigăt pornit în întuneric s'ar fi întors împotriva ei, și de frică ar fi strigat iar, și nu le-ar mai fi putut opri pe celelalte, multe, multe, până la moarte. Înăuntru stătea ceva să se rupă, să se deșire, să se pornească. Sămânța fricei era ca minutul viitor să nu aducă o frică și mai mare, care să spargă acel lucru dinăuntru ce stătea să plesnească, și pe urmă tot să nu mai fie decât urlet, cădere, vraște. Nu făcuse nici odată, când fusese în starea asta, nici o mișcare, nu spusese nici o vorbă. Și nu rostise nici odată nici o vorbă fără șir, dar își spusese totuși, sigură și disperată: asta e, asta va fi nebunia. Nu se mai gândea atunci nici la Andrei, nici la zilele de altădată, nici la despărțirea lor. Și el, ca orice, ca maică-sa, mobilele din odaie, lumina, întunericul, erau teribil de departe, de neatins, din altă lume, o lume pe care o părăsea, o lume dușmănoasă, care alerga înapoi, ca și cum distanțele între ea și lucrurile ce-i cădeau chiar sub mână ar fi devenit nemăsurat de mari. Se temuse, când se îndurase de maică-sa și de oeeace își datora ei chiar, și ieșise în lume, la spectacolul de aseară, să nu i se întâmple și acolo, în sala plină, să se simtă așa, la un pas de nebunie, dar fusese atât de turburată de ivirea lui Andrei în loja din fața lor și a lui Alexandru Dănilă puțin mai la dreapta, că uitase. Ce va fi crezut Andrei, văzându-l pe taică-său acolo? Și ea, ieșită în lume tocmai în seara

asta, după atâta timp! Și jur că și-a spus că are dreptate. Maică-sa, numai maică-sa era de vină. Ea o silise să tacă. Și Andrei credea acum că avusese dreptate. Nechibzuitul bătrân era acolo, în fața lor. Se gândise atât de mult la asta, că uitase să-i fie rău. Acum își dădea seama că, dacă ar uita mereu, nu i s'ar mai face frică poate niciodată, că așteptarea ei aducea, chema răul, dar nu putea să nu-l aștepte, să nu-l ademenească, să nu-l iște! Și acum, uite, și acum, era la un pas, îl simțea cum aleargă în ea ca un fior de frig, cum se întărește, crește și țâșnește deodată, ca un vulcan de gheață. Tăcerea, golul camerei deasupra capului îi părură respingătoare, toate gândurile de până acum grozav de străine și dușmane, cu neputință să fie gândite de ea, să se lege de ele, nefolositoare orice apropiere, o grabă, o nerăbdare să rostogolească minunile o cuprinse și o frică mare că fiecare din ele aduce deslănțuirea, sfârșitul. Nesuferit îi părea așternutul sub palme, sub umeri, primejdioase colțurile zărite prin odaie sau închipuie, desgustătoare rotunjimile, fade până la greață planurile, departe toate, departe deodată și pe urmă, în golul făcut de fuga lor, gura aceea adâncă, căscată pe aproape, în care avea să se rostogolească ea sau ceva din ea sau toată lumea. Și o frică sălbatică, deslănțuită deodată, neomenească, vijelioasă. După un sfert de ceas de chin, istovită, cu teamă de somn, cu teamă de trezie, de pat, de odaie, de singurătate, de tovărășie, de ea însăși, căzuse într'un somn adânc.

Alexandru Dănilă nu cunoscuse până acum Botoșanii. De o săptămână, de când era în târg, se învățase cu frumusețea, cu bogăția orașului, mai boeresc decât Cernăuții, deși mai mic și mai lăturalnic. Cotea acum pe străzile cu zăpadă înaltă, pe sub copacii revărsați peste grilajuri sau ziduri până la mijlocul trotuarului de lemn, printre casele mari, unele cu un cat, cu scări care se despicau în două ca o apă în două șuvițe și se adunau pe urmă iar într'una singură, cu parmaclâc de fier înflorat, cu balcoane late, așezate aproape pe pământ, în fața ferestrelor de la parter, cu grădini nesfârșite în jurul lor, în spatele lor, cu alei solemne de brazi, cu morminte înalte de zăpadă, sub care dormeau trandafirii. Palate, când copiate după cele vieneze, când oarecum rusești, cu o asemănare izbutită sau nu cu Moscova. Săniile își sunau clopoțeii pe străzile moi, adânci, pasul calului nu se auzea. Dănilă mergea încet și rășucea iar în gând tot ce avea să-i spună Zamfirei și mai ales ce va trebui să spună ca să fie primit de ea. Se simțea mișcat cum nu mai fusese de mult. Chipul Ilinchii în seara trecută, ținută ei față de el, îl duruseră grozav. Auzise, de când era în oraș, destule svonuri, ca să priceapă că, dacă nici unul nu era adevărat, în orice chip amândouă, și mama și fata, erau destul de nenorocite, așa cum de altfel îi spusese și Zamfira în singura scrisoare pe care i-o scrisese, în toamnă, după ce o văzuse pe Ilinca la Iași. După asta, toate scrisorile lui se întoarseră nedeschise. Trebuie să

se fi petrecut ceva grozav în Ilinca după ruperea logodnei ei, dacă nu-și mai îndreptase gândul către el, dacă nu-i ceruse ajutor și sfat, după atâta prietenie ce întemeiaseră. Era și acum, ca și atunci, la Viena, tot el vinovat. Știa. Din slăbiciune, din egoism, din nechibzuință, făcuse nenorocirea Ilinchii, cum o făcuse și pe a Zamfirii altădată, și le iubise pe amândouă, mai mult decât pe ceilalți, cărora le înlesnise o viață bună. Era blestemul lui!

Poarta mare a casei lor era încuiată. Trebuise să bată tare cu bastonul și cu pumnul, ca să vie o slugă să deschidă. Pe trepte, singurii pași care însemnaseră zăpada de la începutul iernii, cei de aseară, fuseseră acoperiți de o nouă ninsoare. Știa că n'are nevoie să-și spună numele, că și slugile știau, ca și stăpânii, că venise un străin în Botoșani, și că acesta era străinul. Așteptase mult în fața ușii și adăstase și mai îndelung într'un salon mare, înghețat, cu mobile aurite, țăpăsite cu mătase galbenă cu dungi verzi, înghețată parcă și ea, cu oglinzi cu ramă de oglindă, cu candelabre de cleștar. Aici pe semne fusese logodna Ilinchii, despre care îi scrisese ea atât de fericită. Aici, sub candelabrul ăsta aprins, între mătășurile ăstea, care atunci altfel străluceau, trebuie să fi zâmbit fata lui, cu flori în cap, cu ochii umezi.

În odaia ei, Zamfira își frângea mâinile, năucă, nehotărâtă. Nu-l crezuse în stare să vină la ele, nu știa dacă trebuie să-i trimeată vorbă prin Vasile că nu-i poate vorbi nici azi, nici vreodată, sau să

se ducă simplu, ca o mamă nenorocită ce era, să vorbească despre suferința copilului ei cu singurul om care îl iubea ca și ea, și purta vina, ca și ea. Dimineța, când intrase în odaia Ilinchii, fata îi spusese aspru, răgușit, cu ochi dușmănoși:

— Du-te, mamă! Du-te de aici! Nici dumneata, nici nimeni, n'are ce să-mi facă. S'a isprăvit cu mine.

Și Zamfirii îi era frică, pentru Ilinca, de același lucru, dar ea nici în gând nu-i spunea amenințării așteia „nebuie” și nici nu voia să creadă că Ilinca îi simte apropierea, cum i-o simțea ea. Dacă copilul ei era pierdut, ce însemnătate mai puteau avea bârfele oamenilor, stima lor, disprețul lor. Dacă Alexandru se încăpățânase să le treacă pragul, cu toată împotrivirea pe care o puseseră ele până acum, poate că știa el ceva, putea el ceva. Zamfira era prea obidită, prea răpusă, ca să nu vrea să poată plânge în fața cuiva, da vina pe cineva, cere ajutor. Era mai bine să-l primească. Când trecu dincolo, cuvintele reci și aspre cu care voia să-l întâmpine pieriră, uitate. Amândoi se priviră lung. Zamfirii i se năzări în minte fotografia tatălui lui Alexandru, care atârna deasupra patului lui, la Viena, în odaia în care se iubiseră cu aproape douăzeci de ani în urmă. Era parcă tatăl iubitului ei de odinioară domnul grav care-i stătea în față. Barba numai era tăiată altfel decât cea din fotografie, decât a lui Alexandru cel dela Viena, după moda lui Napoleon al III-lea și redingota lungă și strânsă pe talie, mai puțin lungă decât a portre-

tului. Privirea îi era alta, ca un foc pe sfârșite, vorbea altfel, avea parcă alt glas. Aseară îl văzuse ca prin ceață. Lui, dimpotrivă, Zamfira îi semăna acum mai mult cu fata de altădată, decât aseară la teatru, când toaleta, pieptănătura, pudra și toată încordarea, dorința ei de a părea nestingherită de lume și mândră, o făceau pentru el o cucoană necunoscută și încă frumoasă. Acum era obosită, cu cearcâne sub ochi, pieptănată la întâmplare, trecută, deformată. Semăna ciudat cu ea, era fata care plângea câteodată la pieptul lui, de jale că va trebui să moară, aceiași fată, pălită, uzată, și crescută și scăzută, obosită și alterată de cât trăise și înțeleșese.

Și stăruința pe care se pregătise el s'o pună și severitatea pe care voia ea s'o aibă, căzură, li se șterseră din minte. Vorbele nu se hotărau să vină, sorbiți de amintiri amândoi, înduioșați, încurcați, abătuți. Mai târziu abea, după ce se așezase într'un fotoliu Zamfira și-l întrebase, la întâmplare, de sănătate, își aduseseră aminte de Ilinca. Erau doi părinți amărâți, care voiau să-și scape copilul.

— De ce nu m'au văzut pe mine altădată, când ieșeam dela dumneata, de ce nu m'au văzut pe mine, de ce nu m'au văzut pe mine, să nu mai fi fost eu de atunci, pentru viața asta de mizerie pe care am trăit-o! Și să nu mai fi fost nici ea. Și dacă dumneata nu aveai gândul smintit s'o vezi pe ea, nimic nu s'ar mai fi întâmplat.

— Mă știi cum sunt, Zamfiro. Când mă frământă un dor sau o dorință, nu pot să mă opresc. Și,



blestematul de mine, fac rău numai altora cu ne-stăpânirea asta, întoarce-s'ar odată împotriva mea!

— Nu te blestema, Alexandre, ce ești tu vinovat, că nu știm noi să ne împotrivism, că suntem slabi, când tu vrei ceva!

Apoi îi povestise tot, și boala fetii, starea ei de melancolie, de sălbătăcie, ura pe care începuse s'o aibă împotriva maică-si. Pe Alexandru Dănilă asta îl turbură mai rău ca tot. Știa, dar nu rosti, că și maica lui murise nebună, și copiii lui se prăpădiseră de curând pentrucă erau firavi și lesne atinși de boală. Gândurile cu care venise se potriveau și mai bine acum. Voia s'o convingă pe Zamfira să-și ia fata și să plece pentru un an, pentru mai mult, în altă țară. Bani aveau destui, cerea voie să le mai trimeată și el. De ce să nu plece? Nu era un obicei deprins în România, dar Italia era plină de englezoaice, Franța de străini și străine de toate neamurile. Fata era frumoasă, deșteaptă, se putea mărita acolo. De ce să aștepte să le îngroapă Botoșanii de vii? El le putea aștepta în drum, le putea duce până unde aveau să hotărască, putea să și stea o bucată de timp cu ele. Pentru străini era lesne să treacă drept rubedenie. Ea, Zamfira, mai fusese în țări străine, de ce se sălbăticiise acum? Zamfira n'avea cum să se împotrivească, vedea că are dreptate, dar îmbătrânise, îi era greu, vedea lucrurile cum le vedea tot târgul, cu „nu se cuvine”, „nu e obiceiul”, „ce-o să zică lumea” înainte. Alexandru Dănilă știuse însă totdeauna s'o hotărască,

s'o facă să creadă ca el. Cum aveau însă s'o hotărască și pe fată, pe ea care nu voia să se scoale dimineața, să vorbească cu o slugă, să iasă din odaia ei? Poate că tot el, Dănilă, avea mai multă putere. Dar mai întâi trebuia să-l poată vedea pe el, pregătită încet, ca să nu se sperie, ca aseară la teatru. Spusese doar că i-ar face plăcere să-l vadă, dar nu vrea. Să vrea! Alexandru nu voia să amâne, la ce bun? Dacă Ilinca era bolnavă, se aflau și în străinătate doctori, ba chiar mai buni decât aici.

\* \* \*

Ilinca se sculase, ca în fiecare zi, cu amintirea nelimpede a unei nenorociri definitive, cu siguranța că nu mai are nimic de așteptat, că tot ce vine va fi gol, șearbăd, greu de purtat, cu silă de mișcare, de silință, de lumină. Peste o clipă își făcuse loc în capul ei amintirea răului din noaptea trecută. O cuprinsese frigul. Avea să mai vie. Așa ceva nu era de îndurat. Era mai mult decât puterile unui om. Nimeni nu-i putea ajuta. Venea ca un blestem, orbește, de neînlăturat. Era fără leac. În fața geamului cenușiu, un brad înalt se clătina de vânt, se înclina tare. De lucrurile astea din odaie, care îi fuseseră atât de străine, de dușmane toată noaptea, n'avea să se mai poată apropia, ca de oamenii din oraș, dușmanii. Avea să vie măică-sa. Să-i vorbească dulce, să pună mâna pe ea, s'o desmierde, s'o roage mii de lucruri pe care nu le voia. Nu le voia. Nici pe măică-sa n'o voia.

Nu mai putea s'o suferă. Ii venea să urle când o simțea aproape. Bradul din dreptul geamului se clătina, se apleca, iar o zi, iar o noapte ca asta. Aseară, la teatru, Andrei, acolo în loje. N'are să-l mai vadă niciodată. Ar fi și prea târziu. Andrei crede acum că a avut dreptate, e sigur. Taică-său, nici pe el n'are să-l mai vadă. Nu se cuvine! Nimic nu se cuvine! Și ce se cuvine e desgustător, greu, nesuferit. Acum are să vină mama. Repede!, repede! Să n'o mai vadă! Repede, ce? Da, asta, repede, să n'o mai vadă. Nici răul, răul acela grozav să nu mai vină! Nebunja, care o așteaptă, pe care n'are cum s'o ocolească. Decât frica, mai bine să moară. Cu ce?, cu ce? Are un pistol, dar e în iatacul Zamfirii. E un cuțit ascuțit în biroul lui taică-său, pus pe perete, pus pe perete într'o teacă de piele lângă pușcă, lângă tolba de vânatoare. Ar fi bun. Să nu se întâlnească cu Zamfira, numai. Singurul lucru e să nu șovăie. Repede. Trece prin două odăi reci. Din salon se aud glasuri. Vorbește cu vechilul. Ho, ho! Nu aude nimic. Ilinca se vede în oglinzi, lungă, subțire, cu halatul fâlfâind peste cămașa cu volane; are părul ciufulit și parcă fuge de cineva. Ii e frică. De cine fuge? Cine e în urmă? De cine fuge? Parcă ar fi ea însăși propriul ei strigoi. Parcă e o nebună. O nebună! Așa ca în oglindă ar ajunge, dacă ar fi nebună, și s'ar opri în fața oglinzii, s'ar strâmba, ar râde, ar țipa, i-ar fi frică de nebuna din oglindă! Ușa biroului scârțâie lung, nedeschisă de mult. Înăuntru e praf și ger. Și aici e o oglindă.

Să nu se vadă! Ia cuțitul de pe perete și, cum l'a apucat, fuge, fuge cu el, uită ușa deschisă, se lovește de ziduri, de colțuri.

Bradul se clatină mereu în fața geamului. Candelă trosnește ușor, cu feștila sfârșită. Nu mai aruncă lumina aceia ovală, oribilă pe zid. E bună și ziua la ceva. La ce e bună ziua? Ce e bun? Nimic, nimic! Dacă vine acum Zamfira? Repede, repede, să n'o vadă, nu vrea s'o mai vadă niciodată, cu privirea ei plânsă și rugătoare. Ce o roagă? Să nu fie nenorocită, să nu fie bolnavă? Parcă se poate! Repede, repede! Întâi cu dreapta la stânga, și pe urmă rezemi cuțitul și lovești încheetura dreaptă pe ascuțișul lui. Repede! Bradul se clatină. Candelă pâraie. Lucrurile încep să fugă, să fugă înapoi. E într'un gol mare, rece. În clipa următoare ar putea țipa, s'ar putea întâmpla ceva grozav, simte cum se apropie ceva grozav. Uite cuțitul. Uitase cuțitul. Repede.

\* \* \*

Când Zamfira intrase în odaia ei, să-i vorbească despre Alexandru și planurile lui, o găsisse pe Ilinca leșinată în mijlocul patului, cu mâinile în lături, din care curgeau două șiroaie, îmbibau cearceaful, salteaua, se prelingeau pe jos, pe covor. Era prea slabă ca să se trezească din leșin, și sângele curgea mereu. N'au mai putut s'o deștepte.

Fata s'a prăpădit până în prânz, pentrucă stătuse singură așa, mai mult de jumătate de ceas. Tai-că-său a plecat înapoi la Cernăuți, și nu l'a mai

văzut nimeni din cei ce-l cunoscuseră la Iași sau la Botoșani, iar Zamfira s'a închis în casă, singură, bătrână, bocitoare ca o cucuvea, așteptând s'o ia Dumnezeu, care uitase de ea, până aproape de războiul cel mare.

Moartea Ilinchii s'a întâmplat în luna Februarie a anului 1880:

## UN AN DE RECULEGERE

Doctorița ajunsese în orașelul săsesc, pe vremea ploilor mari de toamnă. Muiată toată, cu mantaua lipită de ea, cu ghetele pe care și le cumpărase anume venind aici, pentru că socotise că toată lumea umblă cât mai simplu și mai la îndemână în provincie, într'un târg nemțesc, rătăcea pe străzile înguste, asemenea una cu alta, căutând casă. Nu mai știa pe unde mai fusese o dată sau de trei ori și dacă ulița pe care ocolea acum nu era tocmai cea pe care n'o cercetase de fel, atâta arătau toate de aidoma, cu casele lor înghesuite la stradă, cu geamurile înguste și lungi, cu acoperișurile înalte, de țigle de un roșu bătrân, mâncat de mușchi ruginiu, coclit. Se aprinseseră felinare, și lumina lor se prelungea fără trup pe cenușiul amestecat cu cafea al pavajelor lucioase. Era liniște și sgomotul apelor care curgeau din burleane, de pe marginile strașinilor, prin șanțurile mici de lângă trotuar, umpleau atmosfera lichidă cu sunetul lor ud, egal. Nu găsea nicăeri cele două odăi de care avea nevoie, și cu toate că avea atâta vreme înaintea ei, se încăpățâna să lăpăie prin tină, în-

frigurată, veselă și grăbită. Pe strada asta parcă mai trecuse și nu văzuse nimic. Uite firma cu două ghete ortopedice pe care a mai zărit-o de două ori. Incurcat e orașul! Dar uite și un bilet de închiriat pe care nu l-a mai văzut. Poate n'a mai fost pe aici.

Stăpâna casei, o cucoană în doliu, cu ochi mici, cu colțurile trase în jos, îi arată odaia spre stradă. E un fel de dormitor plin de mobile, larg. Tablourile astea ar trebui date jos, plantele mutate la geam, perdeaua schimbată, își face doctorița repede socoteala. Dar ea mai vrea o odaie. Gazda șovăie puțin, și înclină să i-o dea. Ea e văduvă, ce să facă cu atâtea încăperi? Primește chiar să se facă și anumite schimbări în ea, doctorița vrea s'o prefacă oarecum în cabinet medical. Lumea care vine pentru consultații poate să stea pe sala largă, unde e o canapea și câteva scaune. Numai de lemne nu vrea să se ocupe. Nu-i nimic, doctorița e foarte mulțumită. Vrea să hotărască repede, să facă schimbările, să se mute repede. De la dispensarul unde lucrează dimineața, e până aici drum de jumătate de ceas. Cu atât mai bine, are să fie silită să meargă puțin, zilnic. După masă are să dea consultații aici. Seara să lucreze. Vrea să noteze tot ce se poate observa în psihologia copiilor în crizele de pubertate, ca material de folosit mai târziu ca tratament moral. Voia să trăiască aici un an, mai mulți, de reculegere, de închidere liniștită în sine, de fugă de oameni. Trăise prea risipit, prea sbuciumat până

atunci, se împărțise cu alții, se cheltuise, obosise. Nu venea istovită, lucrul ei o interesa aprins. N'o mai interesau oamenii. Nu-i mai voia. Li era dor de liniște și de izolare, de odihna pe care o dă indiferența. Voia să lucreze ordonat și metodic, cu liniște, să îndeplinească mai mult decât o meserie, o misiune, să fie de folos altora, să găsească vieții un rost în afară de cercul ei mărunț. Treizeci și cinci de ani de viață trăită pentru sine i se păreau destul pentru ceace își datorește lui un om. Era puternică, sănătoasă, repede la lucru, hotărâtă. Era grăbită să înceapă.

Și se mută a doua zi în casa de pe strada îngustă, care semăna cu celelalte. În fundul gangurilor lungi de dincolo de porțile înalte se vedeau grădini care suiau pe trepte de piatră, pustiite de toamnă, udate, muiate de ploaie, cu pomii de cărbune umed, cu straturile devastate. De la fereastră doctorița vedea în dreapta casei ei firma cu cele două ghete ortopedice ca un drapel țeapăn, mereu plouat, dar cu culorile mereu vii, și peste drum, chiar în fața geamurilor ei, o casă mare, cenușie, masivă, cu o temelie de piatră neobișnuit de înaltă, cu ferestre mari, cu obloane severe.

În oraș erau mulți săraci, mulți bolnavi. Lucrul la dispensar era greu, mult și interesant. După mesele erau mai lungi. Lumea n'o cunoștea pe doctorița cea nouă, n'avea încredere în firma ei proaspăt lăcuită. Aștepta de la 3 la 7, în cadrul ferestrei cu plante, cu o carte, cu caetul de note pe genunchi.



Incepuse să cunoască trecătorii care se iveau la aceleași ore dealungul străzii, pe cucoana cu coc alb în mijlocul capului, care trecea cu coșul pe braț, spre măcelar pe semne, la ora 5, pe cele două fetițe cu coadele pe spate și dinții ieșiți iepurește printre buze, care veneau cu ghiozdanul în spate, în trap, pe domnul bătrân cu pălăria verde și ochi verzi, care intra la 7 în casa mare de peste drum. Rar de tot se auzea soneria și știa că e pentru ea, pentru că gazda își primea musafirii prin cealaltă ușă a casei, în dos, spre bucătărie.

Trecuse o lună de când era în oraș și ploaia nu încetase. Nu-și părăsise nici mantaua, nici ghetetele, trăia o zi ca alta, în aceleași haine, îmbrăcându-se cu aceleași mișcări, automat, odihnitor. Scria rar scrisori, primea și mai rar. Li veniseră două cazuri interesante la dispensar, pe care le urmărea cu grijă, la care se ducea acasă de trei ori pe săptămână, fără să primească bani, și de la care aștepta deslegarea unei probleme de mult gândită și muncită. Le cerceta cu pasiune și nota tot, amănunțit.

• Și într-o zi, ploaia stătuse. Stătuse către seară. O spărtură necrezut de albastră se făcuse în cerul clădit parcă din bolovani, trainic, pentru veșnicie, și spărtura se lărgise, lăsase aerul vioriu, ușor, spiritos al cerului să intre în burg. La ora 7 doctorița își pusese mantaua și ghetetele și plecase să se plimbe. Ocolise câteva străzi, trecuse prin poarta veche a orașului, ieșise în aleea de sub munte. Mirosea a putreziciune, era frig, dar era ceva în aer care spu-

nea că cerurile s'au deschis. Doctorița, cu ghetele grele de noroi, străbătuse aleea de câteva ori, și cugetase la bucuria de a fi liber și singur, cu gândul neaservit nimănui. Apoi se întorsese spre casă. Și cum se pregătea în fața casei ei să treacă drumul înneecat de un șuvoi de apă cafenie, prin fereastra larg deschisă a casei mari și cenușii în dreptul căreia se afla, porni o undă grea-ușoară de muzică. Fata se opri, se lipi de zid. Se cânta o sonată de Beethoven. Nu mai auzise niciodată note spuse atât de clar de o mână de cântăreț. Lipede, strălucitor, delicat în acelaș timp, dar uluitor de precis, ca și cum o lumină teribilă cădea peste ele și le dădea pe fiecare la iveală, întregă, rotundă, curată. Linia melodică nu era pe alocuri destul de pusă în valoare, gândul celui care cânta nu era poate destul de limpede, dar mâna lui era dumnezeiască. Nițică grabă învălmășea șirul cântului, nivela puțin. Doctorița se așeză sub strășină, pe locul unde curgea mai puțină apă. Cântărețul trecuse fără alegere la Ceaikowski, pe urmă la Debussy. Era suav și puternic. Il asculta cineva, sau cânta pentru el, pornit, nemaiputându-se opri? Și în fond, era un bărbat sau o femeie? Ar fi putut fi femeie, atât era de delicată mâna, dar forța, pasiunea, erau parcă bărbătești. Lipsa de alegere, graba, n'aveau sex, puteau fi ale oricui.

Târziu, pianul se închisese cu sgomot. Doctorița tresărise, și, înghețată, trezită, trecuse repede drumul, intrase în casă. Înăuntrul ei parcă ceva nu mai era la locul lui. Se stricase parcă ordinea. Cine a spus

vreodată că arta liniștește, creează un echilibru? Dimpotrivă, simțea în ea cum trecuse parcă o furtună deschizând porți și ferestre închise cu grijă, de mult. Prin ele putea să intre orice, să strice rânduiala din nauntru. Doctorița se culcase târziu, nu putuse dormi, se plimbase prin odăe, privise casa mare de peste drum, citise versuri.

A doua zi aflase de la gazda ei că stăpânul casei de peste drum, domnul bătrân cu pălăria verde, cânta la pian. Era fabricant de stofe, era un om ciudat, izolat, și cânta la pian câteodată, rar. Când îl întâlni la prânz, venind dela dispensar, îl privi mai bine. Nu, nu era un om bătrân, n'avea nici cincizeci de ani. Era puțin adus, foarte brun la față, foarte îngândurat, părea bătrân și nu era. În clipa când se încrucișară, domnul deschise ochii și privi spre cer și doctorița simți că i se taie respirația. Erau mari ochii, cu pleoape tăiate larg, curajos, cum se deschide câte o aripă pentru zbor, și de o culoare care n'avea nume, care nici nu mai era culoare. Un fel de verde iute, usturător, se amesteca cu un albastru clar și profund, și ochiul tot părea o gemă umedă, o aquamarina cu ape adânci; în care ar fi jucat sclipiri curioase, lunecoase, de lună.

Din acel ceas începu pentru doctoriță ceeace voise ea să fie epoca de reculegere a vieții ei. Rând pe rând i se relevară noblețea acelu chip tăiat în linii mari, cu frunte vastă, cu nas curajos arcat, cu oase subțiri sub pielea neagră, uscată, eleganța

obosită a umerilor lui largi, aduși, ușurința pasului care ducea lesne trupul lui mare. Și voia să le mai vadă. O cucerea nevoia asta, și nu se lupta cu ea.

Tăia scurt, către prânz, consultațiile la dispensar, amâna brusc bolnavii întârziati, sau rămânea acolo, fără lucru, de pe un scaun pe altul, ca să se împlinească ceasul la care îl putea întâlni pe stradă. Trecea, rușinată de ce face, de casa ei, dacă presupunea, nevăzându-l, că nu venise încă, întârzia la răscruci, se întorcea. Nu pricepea de ce o face. Iși spunea: trebuie să văd zilnic ceva frumos, altfel viața ar fi prea săracă, sau: e un obicei, o slăbiciune, o glumă cu care sunt îngăduitoare, și nu se împotrivesc. Începuse să se plictisească, sentiment nou, și ca să-i treacă, singurul leac îi părea întâlnirea cu acel om.

Venise iarna, se pornise zăpadă mare. Prin geamul închis al casei cenușii nu mai putea răzbăte până în stradă nici un sunet. Ar fi fost zadarnic să zăbovească în ger și în crivăț pe lângă temelia înaltă a casei lui, după ce se lăsa întunericul. Și totuși, odată, cu tot frigul, geamurile se deschiseseră larg, de perete. Le văzuse din odaia ei, își pusesese paltonul și alergase pe celalt trotuar. Valuri largi, ample, violente, de muzică furtunoasă se revărsau în stradă. Puțin, câteva minute, apoi cineva țipase înăuntru odăii, răsunaseră pași, și ferestrele se închiseseră repede, pe când clavirul continua să răsun.

Doctorița încerca să-și închipuie interiorul casei

cenuşii. Trebuie să fi fost plină cu mobile grele, lucioase, cu fotolii severe, cu multe cărţi, şi pianul mare, în fundul salonului întunecat de perdele sumbre, de palmieri, demodat, boeresc şi grav. Traia singur în casa mare, îşi spunea ea, cu servitori moşteniţi, mai bătrâni decât el, grijulii şi ursuzi. Citea, cânta la pian. Ce fel de glas va fi având? Şi cum priveşte? De când încerca să-l întâlnească zilnic, din toamnă, nu-i prinsese nici odată privirea. Nu se uita la oameni. Nu saluta pe nimeni şi când era salutat, răspundea vag, parcă fără conştiinţa că răspunde. Ar fi vrut să întâlnească oameni care-l cunoşteau, dar se sfiia să vorbească despre el, ca despre un secret al ei. Întrebată încă odată, pe ocolite, gazda ridicase din umeri şi făcuse un semn de dispreţ cu mâna, atât. Când se făcea noapte, după ce citea un ceas, două, doctoriţa croia, cu ochii deschişi, un fel de roman fără capăt, în care îl cunoştea pe vecinul cel negru, se împrietenea cu el, intra în casa cenusie, stătea ceasuri întregi lângă pian când el cânta şi pe urmă îi lua în palme faţa neagră şi îşi lipea obrazul de ea. Mai departe nu mai putea merge, o lua de la început.

Şi venise vacanţa Crăciunului. Poarta casei de peste drum se deschise larg ca să lase să intre o trăsură. O cucoană mărunţă, învelită într'o blană mare, coborîse din ea şi apoi slugile dăduseră jos o mulţime de bagaje, pe când poarta se fereca la loc. În zilele următoare, cucoana îşi arătase capul mic, palid, la ferestre, ieşise pe poartă, se întor-

sese, era acasă la ea. Mai venise și un băiat de liceu, în vacanță din vreun internat pe semne, și se ivea și el la ferestrele până atunci oarbe, ca să facă semn vreunui alt băiat care îl aștepta pe stradă și să se repeadă apoi ca adus de vânt, în drum, să plece voinicește prin zăpadă cu el. Băiatul era înalt, blond ca inul, cu fața rumenă, cârnă.

— I-a venit familia, se îndurase parcă gazda să se ocupe puțin de vecinul de peste drum. I-a venit nevasta din Elveția și băiatul de la internat.

Doctorița se ducea mereu la dispensar, iar după masă primea acasă bolnavi, mai mulți acum; începuseră s'o cunoască. Incremenea cu caetul pe genunchi în firida largă a ferestrei, între zidurile late ale casei bătrâne, dar nu mai pricepea nimic din psihologia adolescenței și nu mai nota nimic. Desena pe paginile albe un nas nobil, un ochi larg deschis, cu lumini ciudate. Parcă fundul i-ar fi fost căptușit cu argint, gândea ea. Și își închipuia iar, dela început, altă viață în casa cenușie. Prânzuri lungi, vesele, semănate cu hohote de râs la fiecare glumă a băiatului cârn și roșcovan, ceaiuri luate la gura sobei, cu o carte din care omul cu ochi extraordinari citea tare și pe care femeea bălană, rotundă, dulce, o asculta brodând. Ceasuri lungi de muzică în doi, în care apa cântecului înneacă deopotrivă două emoții gemene, cununa două elanuri asemănătoare. Și se vedea pe ea în-săși, de partea ceastălaltă a străzii, singură, într'o odae care, cu toate sforțările ei, rămăsese urâtă.

Se vedea fără putere, retezată de toate interesele care o însufletiseră până atunci, înstrăinată de tot, ca de psihologia adolescenței, acățată ca un paianjen spânzurat de un fir, de o imagine, de o umbră. Nu știa nimic despre el, putea să fie un om rău, strâmb la cuget, putea să fie mincinos, sau crud, sau ipocrit, sau indiferent față de ceilalți, ca un animal. Nu cunoștea decât noblețea obosită a trupului lui, devastarea tragică a feței lui veștede și chipul cum cânta.

Fără să știe cum, doctorița, privind la femeea elegantă de peste drum, începuse să-și schimbe vestimintele. Banii, puși de mult deoparte pentru niște aparate electrice, se prefăcuseră într'un palton și într'un tailleur de primăvară. Ceilalți, câștigați greu cu munca ei aici, se schimbaseră în nimicuri. Lepădase bocancii, se ducea la coafeur, își cumpărase vopsele. Se îmbrăca cu grijă la șapte seara, ca femeile ușoare, și ieșea în oraș. Trecea prin fața birourilor unde aflase că lucrează și unde nu-l văzuse nici odată, rătăcea pe străzile principale, se întorcea acasă obosită, descurajată, sleită. Mânca la nimerală, fără alegere, ce-i pregătea gazda, și se culca repede, ca să încremenească în insomnii fără sfârșit în timpul cărora își închipuia un fel de film, în care ea se împrietenea cu femeea blondă, și își masca minunat rana din piept, râzând la masă cu ei, citind aceleași cărți. La dispensar colegii începușeră să-i facă curte, pentru că se schimbase atât

de mult la înfățișare și pentru că era animată câteodată de o vioiciune nefirească, sclipitoare.

Trecuse prin oraș un mare pianist și dăduse un concert în sala de teatru a orașului. Doctorița se dusese și ea, gătită și țepănă de emoție, ca o mumie. Cu două bănci înaintea ei stătea domnul din casa cenușie alături de nevasta lui. Chipul lui uscat, negru, era supt de o mare atenție, încordat, și când deschidea larg ochii ca urzica, privirea lui tăia. Dar pe măsură ce creștea muzica, în undele verzi ale ochilor se ridicau, ca din fund de ape turburate, valuri grele, albastre, cenușii. Hainele nu stăteau tocmai bine pe el, cravata ca legată în silă spânzura ostentivă, spatelul se arca. În seara aceea doctorița îi învătă bine, pe dinafară, ca pentru totdeauna, linia spatelului plecat, a gâtului negru, vested, a maxilarului uscat și mâinile puse pe speteaza scaunului, mari, negre, nu prea subțiri, descurajate. Și toate îi plăceau. Se prefăcea în duioșie, în căldură, în dragoste pentru fiecare cusur, pentru fiecare atingere, vădită, a bătrâneții. Nevasta lui, palidă și cuminte, cu inul lucios al părului adunat frumos peste urechile mici, trandafirii, cu mânuțele grase și albe încrucișate pe genunchi, asculta liniștită, fără expresie, fără gând. Nu schimbaseră o vorbă toată seara și nici pe drum, până acasă, când doctorițamersese în urma lor, în zăpadă până la genunchi, ca să nu calce prea sgomotos, să n'o simtă.

Acasă, fata își cercetase închipuirea. Unde era înțelegerea extraordinară a perechii de peste drum?



Poate că se înțelegeau fără cuvinte, poate că atinseseră o limită de fericire și liniște, nemaiajunsă. Dar pe chipul lui nu stătea scrisă fericirea.

Incepuse să dorească să i se întâmple vecinului ei ceva, o boală, un accident neașteptat, noaptea de pildă, când să fie nevoie să cheme doctorul cel mai apropiat. Să intre în casa lor, să-i asculte inima, respirația, îndelung, cu fața lipită de pieptul lui, să-i simtă capul, mâinile, în palme. O dorea atât de mult, încât căpătase siguranța că se va întâmpla. Se deștepta noaptea, se ridica pe coate, asculta încordat dacă n'a sunat soneria, alerga la geam să vadă dacă nu se zărea lumină prin crăpăturile obloanelor lor. Se culca iar și își închipuia amănunțit cum va fi noaptea în care o vor chema. Cum va intra în casă, cum va sorbi cu ochii atmosfera în care se trăia acolo, cum îl va privi de aproape, mult, ca să-l păstreze în fundul orbitelor pentru alte nopți ca asta, mai hrănite de imagini adevărate, neînchipuite.

Și pe urmă se gândea la ce va fi fost viața lor când erau tineri. Cum arăta atunci el, cum se îndrăgostise, cum se purta când era îndrăgostit. Toată grația lui, acum oboșită, cum trebuie să fi trăit la douăzeci, la treizeci de ani, să se fi împletit cu patima. Le lua în fiecare noapte viața de la început, o construia în așa chip încât să fie cât mai frumoasă, mai desăvârșită. Uneori întârzia nopți dearândul asupra unei singure întâmplări care parcă nu era așa cum trebuie.

să fi fost, o schimba, o alcătuia altfel, până când ieșea perfectă.

Zelul, exactitudinea de la început îi pieriseră. Nu mai avea aceiaș râvnă la dispensar. Așteptându-și clienții acasă, se gândea: „ce bine ar fi să nu vie azi nici unul, să pot sta tot timpul la fereastră”, pentru că îl văzuse odată și la ora cinci pe stradă, și cine știe, putea să mai treacă și ea să-l piardă.

Către primăvară izbutise să se facă chemată la niște cunoștințe noi, care făceau muzică sâmbăta seara și erau prieteni cu cei de peste drum. După trei sâmbete la care se dusesese, înfrigurată, lividă, și care i se păruseră goale, cu toată muzica lor, pentru că ei nu veniseră, către ora zece se iviseră deodată în mijlocul lumii sgomotoase și vesele. Era tăcut, neatent ca pe stradă, ca și cum nu s'ar fi aflat între oameni într'o casă, ci într'o piață publică, plină de inși străini și ocupați de treburile lor. Doctorița își mutase locul de trei ori, trecuse fără rost dintr'o odaie într'alta, se lipise de oameni necunoscuți, intrase nepotrivit în vorba lor, până când izbutise să-i vorbească. Avea o voce gravă și egală, puțin răgușită, profundă, fără modulații. Vorbea greu românește, cu pauze mari, corect. Nici privirea, nici cuvântul lui nu arătau că o zărise măcar vreodată pe stradă. N'avea ce să-i spună, nu știa ce să-i spună, disproporția între ce simțeau era atât de monstruoasă, că înghețase. Ochii lui vagi albaștriverzi o culeseră o clipă, fără interes și fără înțe-

legere, apoi fața i se deschise într'un surâs amabil, ciudat de tot pe chipul lui negru și grav, se înclinase neașteptat ca să spună un cuvânt politicos, cu sfială parcă, ridicase capul apoi puțin obosit, și ca și cum uitase că vorbise până atunci cu cineva, plecase brusc în cealaltă odaie. Rugat, nu cântase. Ascultase, ghemuit într'un fund de canapea, cântecul altora. Nevasta lui, tăcută și ea, încremenise dela venire într'un fund de fotoliu. Nu schimbaseră nici o privire toată seara. Apoi, la un semn al lui, ea se ridicase supusă, și plecaseră aproape nevăzuți. „Săraca de ea, spusese mai târziu gazda, are o viață grea”. Și ea se sfiise s'o întrebe mai mult.

Doctorița nu dormise toată noaptea. Nu știa ce drum avea să ia închipuirea ei, și mai ales ce va mai veni acum. Era un pas înainte, fără îndoială, dar ce avea să schimbe? Când îl va întâlni pe stradă vor vorbi, vor merge chiar câte o bucată de drum împreună, fie chiar și împotriva dorinții lui. Avea să-l cucerească încet, cu răbdare, să-i deștepte interesul. Cum era, oare cum era omul acesta? Ce era în el, cum trăia, cum era?

A doua zi însă vecinul de peste drum n'o privi și n'o salută. Doctorița se încapătănă să creadă că era o întâmplare, dar în zilele cealalte se petrecu la fel. Se deprinsese acum să meargă în urma lui, să-i privească spatele larg, picioarele lungi, mari, care călcau ușor, gâtul brun, ofilit, înalt. Acasă, dupămesele, seara, își închipuia acum cum ar fi dacă s'ar opri să-i vorbească, dacă ar pleca amândoi

pe alea de sub munte sau pe drumul de sub stejari care ducea în valea largă, atât de albastră acum, primăvara. Cum ar crește din vorbele lor o înțelegere, cum i-ar vedea fața încălzindu-se, cum i-ar lua într'o zi brațul, cum ar uita în altă seară că e târziu și s'ar pierde departe, tot mai departe în valea albastră.

Se mai dusese câteva sâmbete la seratele muzicale ale cunoscuților proaspeți, și peste o lună veniseră iar vecinii de peste drum. Ii fusese prezentat iar, spusese o formulă politicoasă ca pentru un om pentru prima oară văzut, surâsese smerit, își îndreptase umerii, plecase în mijlocul unei fraze a ei pe care n'o auzea. Apoi cântase. Prefăcuse lumea în altceva, existența în ceva mult mai limpede, mai limpede dureros, mai clar descătușat, mai adânc, mai plin de rost. Cântecul lui avea o luciditate și o masivitate, o blândețe nemaîntâlnită. Pianul sub mâna lui avea un glas nou. Se ridica, închidea pianul, n'auzea aplauzele și cuvintele entuziaste ale celorlalți, fugea în capul opus al odăii, încruntat, obosit, aprindea o țigară, apoi se repezea iar la pian, vântura repede notele, deschidea iar capacul și mai cânta ceva. Musafirii obosiseră, plecaseră pe rând, rămăsese gazda, somnoroasă, doctorița și el cu nevasta. Întorcea din când în când fața spre ei, de pe care se ridicase parcă o mască, fața aprinsă, cu ochi care priveau față, și lămurea ceva apoi cu multe cuvinte, ca un om trezit dintr'un vis greu, care, însuflețit, vrea să-l povestească. Târziu de tot,

se hotărîse să plece. Plecaseră toți trei. El mergea înainte, fumând mereu, recucerit de tăcere și tristețe, doctorița în urmă, cu nevasta tăcută și tristă. Femeile schimbau din când în când câte un cuvânt între ele. Mirosea tare a primăvară. Parcă toată pădurea de pe dealul din dreapta își trimisese mirosurile de lemn, de putreziciune, de verde crud în strada lor. Ii spusese la despărțire câteva cuvinte stângace, grele de febră, despre felul cum cânta. Se înclinase adânc, puțin strâmb, grăbit. Ii spusese nevastei lui că ar vrea s'o mai vadă. Ea murmurase ceva la fel, care nu angaja la nimic.

Și a doua zi, pe stradă, n'o văzu sau n'o cunoscă.

Doctorița își pierde orice echilibru. Căutându-și bolnavii la spital, operând abcese, pansând, gândea, cu ochii deschiși, cum ar fi dacă în vara care începea, ar fi recunoscut-o deodată, ar fi citit în ea adâncimea, absolutul sentimentelor ce îi purta, ar fi avut nevoie de ele. Unul din cele două cazuri pe care le pusese sub observație de când venise în oraș, se înrăutățise atât de tare încât trebuise să fie internat într-o casă de sănătate din Sibiu. Era o fetiță cu ochi de castană coaptă, sperioasă ca un iepure și delicată, care se atașase de ea pătimaș. Părinții o rugaseră să o ducă ea la spital, pentru că de altcineva nu s'ar fi lăsat înșelată. Doctorița avea impresia că dacă fetița ar fi fost în alte mâini, nu în ale ei, n'ar fi fost acum la balamuc. Și că să scape de remușcări se pierdea într'un vis absurd, în care domnul cu ochi verzi o lua cu el în Italia,

o iubea nesfârșit. Și mergea, în fiecare clipă a zilei, cu el, pe dealul din Fiesole.

Venise vara. Porțile casei cenușii se deschisese larg ca să iasă în aceeași trăsură cucoana palidă, cuminte, cu bagajele ei. Băiatul cărn se ivise la începutul vacanței și pierise pe urmă trimes undeva. „Nu e fericit cu ea”, spusese prietenii lor comuni. Și doctorița începuse să vadă în casa cenușie o poveste de dragoste nenorocită, pentru o femeie rece, indiferentă, sau o poveste tristă în care bărbatul nu-și mai putea iubi nevasta pe care o iubise cândva. Schimba istoriile după voie.

Acum, prin geamurile larg deschise ale casei de peste drum, se revărsa zilnic muzică în strada îngustă, încinsă. Cât era încă lumină se trudea, prefăcută toată în ascultare, în atenție, să audă prin geamul deschis clavirul din casa cenușie. Nu prindea mai nimic, obosea. Când se întuneca, trecea ușor drumul și se așeza sub fereastră, lipită de zid. Nu mai știa ce cântă, nu mai știa cum cântă, dacă era frumos sau nu. Vecinii, trecătorii începuseră s'o știe. N'o presupuneau îndrăgostită de el, privindu-l nimănuși nu i-ar fi venit acest gând, dar o credeau năucă. Mica clientelă pe care și-o făcuse, se risipise. Nu mai aveau încredere în ea.

Dispensarul i-ar fi îngăduit o lună de concediu, dar nu se îndura să plece atâta vreme cât el era în oraș. Zilele se scurgeau încete ca viermii, umede și calde ca ei, și nopțile picau grele de muzică, dragoste și suferință. Doctorița începuse să nu se

mai îmbrăce cu atâta grijă, să uite să se pieptene. Se scula greu, munca cu trudă, cu neplăcere. Se urâtise, de tot, ca după o boală grea.

Când începuse toamna, al doilea caz al doctorei se înrăutăţise. Bolnava n'o mai putea suferi, refuza să mai stea de vorbă cu ea, plângea când o vedea intrând pe uşă. Părinţii o vestiseră că vor încerca s'o vindece cu alt doctor. Caetul cu „Contribuţii la psihologia copilului în epoca de pubertate” rămăsese nedeschis de vreo şase luni. Intr'o zi doctoriţa se gândi să-i scrie domnului de peste drum. Ca un vas de sânge sugrumat până atunci şi care la atingerea bisturiului împrôcă un val fierbinte, nestăvilit, aşa curgeau cuvintele până atunci rostogolite doar în gânduri, acum libere să izbucnească. Ii scrisese tot, cum depindea întreaga ei viaţă de mişcarea lui regulată de ceasornic, cum nu-l ştia, cum îl presupunea, cum era de frumos şi cum cânta de bine. Nu-i cerea decât să afle odată, limpede, fără să mai uite, că ea există, şi să-i vorbească din când în când, ca oricărui om cu care poţi schimba un cuvânt. Trimesese scrisoarea cu poştă, apoi aşteptase la geam să vadă factorul intrând în curtea lui, închipuindu-şi cum o va citi, cum se va mira, cum îi va place gândul că e atât de iubit, cum se va opri a doua zi în drum să-i spună un cuvânt, o va chema poate la el să-i vorbească îndelung, cald, despre viaţa ei care nu trebuie să se oprească aici, despre viaţa lui de singuratic, despre prietenia lui pe care i-o poate da oricând, şi cum

îi vor fi ochii atunci când va vorbi așa, cum i se va tăragăna glasul adânc, cum va mișca mâinile. Și apoi urmau ani, ani mulți de prietenie calmă, de înțelegere desăvârșită, de bucurie înaltă. Și văzuse factorul intrând cu scrisoarea ei. A doua zi se gătise cu grijă, suportase febril, greu, orele de dispensar, dar la prânz, pe stradă, nu-l întâlnise. Nici a doua, nici a treia zi. Trebuie să fie bolnav, își spunea doctorița, și-și închipuia că așa, bolnav, el îi va scrie o scrisoare cuminte, frățescă, pe care are s'o primească azi, mâine.

A patra zi, după ce luase strada în lung și în larg, o apucase bezmetică pe alte uliți, la întâmplare, prin ploaie, fără să știe unde calcă. Și cum ridicase ochii spre cerul ud și murdar, după ce privise mult noroiul și bolovanii, îl văzu deodată înaintea ei, venind ca totdeauna, cu umerii largi, puțin legănați, cu pălăria verde, mică, pe ochi, cu fularul puțin mototolit la gât. Erau pe altă uliță decât cea a casei lor. El n'o privi, nu încetini, nu grăbi pasul, dar când trecu pe lângă ea, se lipi aproape de perete și de sub pleoapele plecate ochii licăriră oblic, ciudat, verzui, a teamă, a grijă, a neplăcere. Doctorița se opri pe loc, îl privi cum se duce, cu umerii mai ridicați, cu gâtul plecat, ca un om ce se teme să nu fie urmărit. Cam prin mijlocul străzii intră pe poarta mică a unui zid lung, înalt. Fata își dădu seama că trebuie să fie spatele grădinii casei cenușii. Venea acasă la el, schimbase drumul.



Doctorița se dusesese acasă și se așezase în pat. Nu mai număraseră ceasurile, dar târziu, poate după miezul nopții se hotărî să închee acest an de reculegere și să plece din oraș. Să se ducă nici ea nu știa unde, dar să nu mai fie aici. Vedea, că pentru prima oară, fundul mocirlos de nenorocire în care se cufundase până la gură. Carieră, vocație, muncă în folosul altora, celebritate, toate câte o însuflețiseră venind aici, îi apăreau ca niște amintiri foarte vechi, de mult uitate, peste care călcase în neștiire, până le zdrobise. Măsura adâncul de umilință, de prăbușire în care lunecase fără oprire, și nu-i dădea de fund.

Peste două zile își încărcase uneltele puține într'un cufăr, și se târâse spre gară ca o vită trasă de funie. După ce pornise trenul, se ghemuise într'un colț de canapea, fără să se mai uite înapoi la orașul de sub munte, și începuse să toarcă în gând o întâmplare fericită, în care venea, dela început, ca pentru prima oară în orașul lăsat în urmă, îl cunoștea simplu, firesc, din primele zile, pe domnul din casa cenușie, care se îndrăgostea de ea, și îi spunea, pe când luna spârgea norii cu o trâmbă aurie de raze, îi spunea... Și doctorița rânduia cu deamănuntul cele mai frumoase cuvinte de dragoste, le strica apoi ca pe o casă de cuburi și le clădea iar.

## NOAPTE DE GARDĂ

Incepe să se întunece și nu putem aprinde lumina decât în camera de gardă, bine camuflată. E fostul secretariat al școlii. Restul spitalului intră încet în întuneric. Infirmierele de peste zi au plecat acasă. Surorile de noapte își iau saloanele în primire. Incepe viața ciudată, lentă, caldă, chinuită a nopții. Saloanele poartă numerele fostelor clase. Mâna își aduce aminte de clanța lor, la a II-a greu de deschis, la a VII-a puțin căzută, la a VI-a B ușoară ca și cum i-ar lipsi resortul. Când le deschideai atunci, seara, te lovea un miros cald, obosit, de praf din podelele prea bătute de atâtea picioare neliniște, de cerneală, de hârtie. Lumina venea de prea sus, din becurile rare, spânzurate de câte un fir, urâte. Acum mâna apasă conștientă dinainte de rezistența clanței, fără ajutorul gândului, și între fulgii scâmoși de seara, cafenii, se ivește turma albă a păturilor. Miroase a medicamente, nu încă tare, școala nu s'a îmbibat încă de mirosul de spital.

Incepem primul tur care ne închipuim că va ține

un sfert de ceas, cu gândul să facem câte unul din oră în oră.

În primul salon cântă încet, cu of-uri lungi, Dache, un țambalagiu fără un braț. E un țigan mic, gras, cu ochi și dinți lucitori. Râde toată ziua, le cântă bolnavilor și ne invită și pe noi „să ne facă o cântare” când om vrea. N'are să mai poată cânta la țambal, dar gândul ăsta nu-l pătrunde. N'are nimic bolnăvicios în el, nici nu pare că a suferit de curând o operație. Celălalt cu brațul tăiat, de la salonul II, Badea, în ziua în care trebuia să-i curețe rana de muguri, mi-a explicat: „când vine o durere după alta, se așează peste ea, dacă mai vine una se așează tot deasupra, și așa la rând, dar la urmă când vine una mare de tot, aia se așează pe inimă și mori. Azi, dacă nu mă adoarme, eu am să mor”. A fost adormit, și n'a văzut bietul Badea că nu mori când vine o durere mare. Pe fața lui de o frumusețe blândă se vede gândul continuu al infirmității care are să-i schimbe viața Dumnezeu știe cum, dar nu ni se plângă nouă. Aproape toți nu se plâng. Numai Dumitrescu, din fundul salonului II, cere tot timpul câte ceva sau socotește că tot ce i se face este rău făcut și că mai repede îi vindeca o babă talpa găurită din care lipsește un os. Ceilalți tac, cu smerenie sau cu neîncredere.

Ei ceasul înainte de somn, în care toți vor câte ceva, apă, sau încă o pernă, sau o țigară. Înaintăm încet, ne întoarcem înapoi cu lucrul cerut, se în-

tunecă de tot. Saloanele sunt de o parte a unor culuare lungi, care de partea cealaltă dau, cu un geamlâc, spre o grădină interioară pătrată, ca de mânăstire florentină. Aici ne plimbam iarna, când ne era închisă grădina mare, cea plină de castani.

Cei care pentru nevoile cele mai umile sau mai urâte s'au sfiit să ne cheme peste zi, cu toată truda noastră de a le lămuri că n'au de ce să le fie rușine, ne strigă acum, pe rând, când întinericul li se pare lor că îi acopere.

Avem un salon întreg cu răniți puși în aparate de tracțiune. E o imagină ciudată, de cameră de tortură savantă: la picioarele fiecărui pat stă un fel de ghilotină de care spânzură un picior, amândouă, un braț. Răniții sunt tăcuți, covârșiți. Nu se pot întoarce, nu se pot mișca. Iși pot privi numai de jos în sus piciorul spânzurat, bucată de cer prinsă în geam, încadrat și el în patratul uscat al aparatului de suspensie. Atât. Celor care vor apă, le ții cana pe piept și îi ajuți s'o soarbă printr'un tub întors în unghi.

În fund de tot sunt cele două saloane cu răniți grav, cu septici, cu cei pentru care nu mai e mare nădejde. Miroase atât de tare a descompunere, a puroi, a desinfectant, că ți se face aproape rău în primele clipe. Te rezemi, ți se răcesc mâinile, te apucă o greață grozavă, și după un efort izbutești să te ții drept. Aici au rămas ferestrele închise și lămpile aprinse, pentru că în fiecare minut se poate întâmpla ceva. Nici un pat nu are înfățișarea obiș-

nuită a unui culcuș omenesc în care se doarme. Unul dintre răniți stă cu picioarele sus de tot; cu genunchii ridicați, depărtați; a primit un glonte în vezică și are o rană deschisă cu un tub la iveală. Altul are brațul pus pe o aripă mare de lemn și toracele în ghips, stă ridicat, țepăn, istovit. Altul stă pe brânci de când a venit, de două săptămâni, are pulpele și fesele pline de răni. Când îl întrebă ce mai face, ridică încet spre tine o față îndurerată, galbenă, răbdătoare și spune: „mai bine, mai bine”, și din el pornește un val de miros de puroi. Păturile, cearceafurile nu pot sta drept pe trup în pozițiile oribile în care sunt culcați. Toate sunt motolite, răsucite, ca ei, sub lumina gălbue, bolnavă, puțină. Unul cu umerii puși în ghips ne roagă să-l întoarcem. E greu ca plumbul, ca pământul și miroase fierbinte a puroi, are și o rană infectată la picior.

Ieșim în grădină să fumăm o țigară, să ne curețe seara rece masca asta puturoasă de pe obraz, înainte de a ne sui în saloanele de sus, în fostele dormitoare. Aici, în odăile astea două, unde sunt acum cazurile grave, erau atunci clasa VII B. și biblioteca. Aici, Shakespeare, te-am cunoscut și te-am iubit. Era atât de teribil, de frumos, tot ce cuprindeai. Acum, pe locul unde erau cărțile, unde eram noi bete de emoție și extaz, îi putrezește încet genunchiul lui Tudoran și urlă omul ceasuri întregi când doctorul, dezolat de starea lui, îi schimbă fițilul, îi curăță încheetura. Dincoace era clasa VII B.

Aici parcă toate, deodată, ne-am făcut brusc o personalitate omenească. Aici, în banca întâia de lângă geam, stătea Viorica, prea expansivă, inegală și incoherentă și atunci, care după o tinerețe zbuciumată și pasionată s'a sinucis. Dincolo, lângă sobă, Titi, cu coadele ei groase, roșii pe cap, cu ochi de castană coaptă, care învăța bine și era supărător de conștiincioasă și liniștită. A murit și ea, tot liniștit și conștiincios cum a trăit, pentru că muncea mult, câștiga puțin, n'avea prieteni, și când s'a îmbolnăvit n'a avut cu ce să cheme doctorul și a lăsat s'o cuprindă boala. Au murit și Gabi, și Fetița, și Coca, prea multe și prea devreme. Am ieșit numai de doisprezece ani din școală. Acum stă în mijlocul clasei, ridicat pe perne multe un fel de bețuin cu fața trasă, cu capul acoperit de un prosop, cu pomeți ascuțiți peste gropile cafenii ale obrazului, cu ochii lipiți. Din toracele bandajat tot, printre feșe, iese un tub de cauciuc care ajunge jos pe podea, într'un vas de sticlă unde pică încet sângele grămădit în pleură. Sus, pe estrada pe care era catedra, stă izolat un băetan cu ochii mici, speriați, cu capul ascuțit. Are numai râie. Plutonierul pe care l'au mutat eri cu targa din salonul I aici, cu un măr pe pernă, lângă obraz, și cu mâinile moi, tușește și scuipe puroi. Și-a păstrat ceva din demnitatea plutonierului între soldați, are căpătâi înalt și ochi severi. Tot aici, în clasa asta unde se petrec acum lucruri atât de limpede dureroase, unde se alege pe față între moarte și viață, ce vagi erau

atunci toate, și ascuțite în acelaș timp. Toate lunoase, nesigure, aburite, și țipător de dureroase sau de vesele. Pământul se clătina nisipos sub picior și totuși care dintre noi n'ar fi crezut că o să ajungă la capăt? Și au rămas pe drum. De ce ele și nu altele? Fetia V..., care lua lucrurile așa de fără silință, de ușor, de superficial, ca și cum seriozitatea îi era necunoscută, a avut o moarte grea, o agonie lungă și a răbdat-o frumos, cu noblețe. N'aș fi știut nimic despre ea, dacă în ultima vacanță mare n'aș fi întâlnit-o la un ceai colegial, și dacă, cântându-mi la pian, nu mi-ar fi mărturisit că a trăit o dragoste mare pe un vapor în drum spre Constantinopol, și întoarsă în țară n'a mai știut nimic despre el. Mă uluise, eu nu trăisem așa ceva, era minunat, și faptul că mi-o povestea zâmbind și făcând game, mă făcuse să o văd tare și eroică. Biata Fetia, bine că a trăit și nimicul ăsta de proporții fantastice pentru ochii celor șaptesprezece ani de atunci, pentru că poate cei doi pe care i-a mai trăit nu i-au mai dat nici un miracol.

Pornim iar pe culuare. N'avem nevoie să aprindem lanternele, cunoaștem drumul, l'am făcut și în vis de atâtea ori de atunci. Intr'un salon cineva geme tare de tot. Stă pe marginea patului și se jelește. Are brațul pus pe un aparat care i-l ridică în sus ca o aripă în sbor și îl doare rău, umflat, țeapăn, plin de capete de tuburi ce ies din carne și în care băgam, cu o siringă mare, un desinfec-tant. Nu-l văd la față: i-am luminat brațul cu lan-

terna și îl aud cum se jelește încet: — „Tată, tată! tată! unde ești tată?”.

— Ai nevastă?, îl întreb.

— Am.

— Și copii?

— Da, trei.

— Cum de strigi atunci numai pe tata?

— Păi copiii ce să-mi facă? Ei sunt mici. Tată, tată! Unde ești tată?

Nu mai e el cap de familie, s'a întors la copilărie, cere ajutor dela cine a învățat atunci că e tare. Mai avem încă sirop și limonadă în răcitor. Il întrebăm, îl rugăm să vrea ceva, să-i putem face o plăcere. Nu vrea nimic; abea când ne depărtăm spune: „Să-mi dați, dacă vreți, bomboane”, și când ajungem la ușă: „da să fie de alea bune”. Ni se strânge inima. Omul e mare cât un munte, și tot ce spune e copilăresc.

Cum a început să se răcească, îi acoperim cu ple-  
durile adunate la picioare. Dorm greu, dezarmați,  
căzuți în fundul somnului fără apărare. Nu mai  
miros urât ca cei din sălile de jos, din fund,  
miros cald a pământ, a pâine, a animal. Simți pen-  
tru ei tandrețea lipsită de sensualitate pe care o  
poți avea pentru bărbat și mila pe care o simți  
pentru copii. Ți se șterge tot restul lumii din cap,  
tot ce e al tău și al vieții tale și te prefaci toată  
în atenție și devotament pentru bieții oameni slabi.  
Asta parcă ar fi trebuit să faci totdeauna, de la  
început, aici e rostul tău, pentru asta ești făcută.



Li luminăm pe rând cu lanterna, și somnul parcă le e resemnat și hotărît: „acum, ce-o fi, o fi! hai să dorm”.

Când ajungem la capăt și coborâm jos, vedem că au trecut două ceasuri de când am început turul, două ceasuri de când n'am mai văzut salonul I și o luăm de la început. Au mai adormit câțiva, dar cazurile grave sau cei cu ghipsul pus de curând n'au să doarmă, poate, toată noaptea. Gavrilă, altul cu brațul pus „în avion”, cum spun ei pătenei, azi de dimineață la pansament, în loc să strige de durere când n'o mai putea suferi, și-a plecat capul în jos și a început să plângă cu suspine și lacrimi mari pe obrazul lui rumen și plin. Li atârna capul mare și ras peste pieptul larg și-i uduu lacrimile cămașa. Cum or fi, Doamne, oameni cari îi chinuesc pe alții cu vrere, cu știință, când suferința, chiar venită de sus, e așa de greu de văzut?

Au început să întrebe cât e ceasul, dacă mai e mult până la ziua. Nu ne îndurăm să le spunem că n'a venit încă miezul nopții. În fund, la septici, aceeași încolăcire dureroasă în care descompunerea lucrează încet și continuu, ca în lemn carii. Parcă suferința încarcă aerul, se face tot greu, pături — pături de suferință până în tavan, apasă. Ochi stinși sau arși de febră privesc din fiecare pat. Mâinile care au încă miros de pământ, mâinile dibace, grele, care n'au stat niciodată, cunosc acum, pentru prima oară, odihna și zac, ca niște frunze galbene, groase, de carne, peste cearceafurile ghemotocite. Picjoarele

care au alergat stau răschirate, pământii, fără rost. Oamenii nu mai vor nimic, nu mai răspund când îi întrebi, stau răpuși, mistuiți, fulge-ați de durere, în fundul zădufului duhnitor, în fundul dezolării.

Și credeam atunci, aici, că sufăr. Aveam 17 ani și toate firele vieții păreau atât de greu de descursat. Trăiam și constrângere și datorie, chinurile tinereții, și neînțelegerea mea care se rănea nedibace în toate întâmplările, și platitudinea altora sau colțuroșia lor, de care te loveai mereu, și toate excesele de entuziasm, de sensibilitate, de tristețe, care te fac atât de ridicol și de nenorocit. Eram îndrăgostită, da, sigur, eram, și ce drum lung făceam de la sentiment la noțiunea lui, de la înțelegere la expresie, de la cuvântul altuia la simplul și săracul lui sens. Ce semnificații uriașe, ce întâmplări mărunte. Gheorghită, asta de aici, căruia i s'a tăiat piciorul, își privește nenorocirea mult mai limpede și mai simplu. Mi-a spus ieri: „bine că nu mi-a tăiat mânișoarele, că nu mai aveam cu ce mă spăla”. A putut găsi aici și un bine. Mă întreb dacă azi, tăindu-mi-se mie un picior, ași putea fi mai nenorocită decât atunci când în banca întâia, pentru că eram prea mică (ce dramă pentru un adolescent!), priveam pe geam în ora de latină și voiam să mor, pentru că îmi închipuiam că nu există leac pentru cruzimea omenească sau pentru inegalitatea claselor. Nu, sigur, n'aș fi mai păgubită, nu m'aș rostogoli într'o mai adâncă prăpastie de iremediabil.

La miezul nopții sună o alarmă. Ne repezim în

saloane să stăm cu răniții, să nu-i cuprindă cumva panica. Nu le e frică, dar sunt atenți, concentrați, cum trebuie să fi fost acolo, în foc. Se ridică în capul oaselor cât pot, fețele li se trag de o teribilă gravitate. Incerc să vorbesc ca să-i distrez, și mă roagă să tac, vor să audă, să deosebească avioanele.

În ușa *Vorbitorului* stau una lângă alta, ca niște stafii speriate de oameni, câteva pedagoge rămase peste vară în școală, care lucrează și acum pe la cancelaria spitalului. Le cunosc bine, au îmbătrânit aici fără rost, fără o viață a lor, fete fără iubiți, cu părul rar, cu pielea uscată, cu pantofi largi în picioarele subțiri, țepene, obosite. Una era rea, alta moale, alta pârâtoare. Stau ca păsările în ploaie în gura cotețului, somnoroase. Saloanele sunt atente, treze, tăcute. Spitalul tot e parcă sub cerul larg, negru, cu stele curate, lucioase, o ureche mare, gata să soarbă. Și nu se aude nimic. A doua sirenă sună lung, pedagogele își strâng pe ele cămășile lungi, capoatele triste, și sue în odăile lor, orbăcâind, cu coatele pe spate.

Răniții care pot dormi au adormit iar la loc, plin, grăbit. Cei fără somn se jelesc încet, lăsați iar durerii lor. Incepe să fie foarte târziu. Liniștea e adâncă și rece. Când intrii de pe coridor în grădina mică din mijloc, te cufunzi parcă într'un puț parfumat și răcoros. Acum viața noastră se petrece afară, pe stradă, în casă, în doi, în trei, în mulți. Atunci era toată închisă înăuntru, zbuciumată fără

sgomot. Se lovea de pereții pieptului, buimacă. Se pornea primăvara să se deslănțue despletită și ce grozav era atunci minutul așteptat toată ziua în care trebuia să stai în bancă, trebuia să știi carte, trebuia să taci, trebuia să răspunzi, să mănâci compot, să faci gimnastică, trebuia, trebuia, trebuia până la urlet!, minutul în care ieșeai pe poarta școlii, seara la 7 și plecai acasă. Drumul, vântul, norii care alergau pe cer, pentru multe dintre colege băeții care ieșeau dela liceul de alături; nu, nu, bucurii egale cred că nu am mai trăit de atunci. Cum ar fi să mă întâlnesc la colțul ăsta de culuar cu Dida? Nu, nu m'aș speria de loc. Nici în mormânt nu s'a putut schimba trupul ei de sabie de argint, capul de chiparoasă, mintea ei cristalină, strălucitoare, firea ei vie, nervoasă, limpede ca jocurile de apă. Cum i-am acordat, toate, de la început, viața cea mai bună, mai luminoasă, mai biruitoare, cum ne-a uluit moartea ei, cea mai surprinzătoare moarte din câte ne-au lovit vreodată.

Plecăm iar la saloanele de sus. Erau pe atunci, în odăița care preceda fiecare dormitor, un pian pe care toată dupămasa se exersa. Din grădina de mănăstire florentină le auzai, de la 2 până la 7, tristele game curgând ca mărgelile rupte. Algebra, latina, chimia, toate se țeseau pe urzeală de game.

Răsufлям ușurate. Tiganul mic peste care a trecut un tanc, spune el, care horcăie de două zile și nu închide plepele peste ochii roșii, aproape ieșiți din orbitele negre ca pământul, a adormit și res-

pirația îi e limpede ca a noastră. A adormit și cel cu friguri, și cel cu piciorul tăiat alaltăeri, dar a trebuit să i se facă o injecție cu morfină de către internul fandosit, în halat de mătase vișinie, furios când e sculat din somn, îngâmfat cu surorile și detreabă cu bolnavii.

Numai cel cu brațul în patenă stă tot pe marginea patului și îl strigă pe tacă-său. Rămân lângă el să-l mai țin de vorbă, dar nu isbutesc să-l fac să-și uite nici o clipă durerea. Oboseala noastră lucidă s'a prefăcut în nervozitate, în febră. Omul din fața mea se răsucește pe marginea patului. Mâna îl arde, spune el, curg din ea șerpi de foc, cuțite, șurupuri. Spune atât de bine cum îl doare, cât de continuu, de mereu activ, fără răgaz îl doare, geme așa de adevărat, atât de nou și spontan și altfel fiecare geamăt decât cel care l'a precedat, că simt cum se apropie, cum e lângă mine, în mine, gata să mă înnece mila cea mare. Nu e mila cu care treci dintr'un salon în altul făcută din tristețe și duioșie, din compasiune și devotament, e mila cea mare, în care se topesc disperare, urlet, desorientare de om primitiv. Ce să-i fac? Ce să-i fac? E altfel decât atunci când te doare pe tine. În minutele astea răul e mai rău. Îți frângi pe întuneric mâinile de desnădejde, cauți ceva ce nu e de găsit, cu rătăcire, îți vine să iei omul în brațe, să alergi cu el, să rupi ceva dinăuntru, din piept, de acolo de unde doare, să-l înfașuri așa cum l-ai

înfășura în propriul tău suflet. Ce să-i fac? Ce să-i fac? Îl doare de la degete până la umăr, toată carnea prin care aleargă și se adună infecția, și toată aripa asta de durere ridicată în sus, îl trage după ea, nu și-o poate aduna lângă el, cum te ghemuești tot peste locul dureros când e liber. Încerc să mă gândesc că e poate un om hain, o brută. Că e rău la el acasă, că îl lasă pe taică-său să moară de foame. „Au! Auuu!”, face omul de lângă mine. N'are însemnătate cum o fi, îl doare, îl doare, i-auzi!, și nu-i poți face nimic.

Eri mi-a povestit Dabu, cel cu piciorul tăiat, că se temea să nu-l lase nevasta când l-o vedea așa, dar s'a liniștit Duminică, pentrucă ea a venit tocmai din Mehedinți să-l vadă, cu o găină friptă și cu un mănunchi de busuioc. Nu l-a lăsat, dar era cu puțință să-l lase. Va să zică așa sunt ei. Și ăsta poate, cu mâna lui, o fi furând, și-o fi bătând nevasta la beție, o fi călcând-o în picioare, cum am văzut odată unul la Valea Mare.

— Eu nu mai pot până la ziuă, nu mai pot! Eu nu mai pot, tată!

Doamne Dumnezeu!, fă să-i treacă puțin, măcar puțin, Doamne Dumnezeu! Cum se poate atâta durere?

Coborîm jos, cu picioare nesigure, cu capul vuind. E liniște ca într'un pustiu, ca și cum numai noi am trăi, înghețate și tremurătoare, umbre agitate, în toată casa asta fierbinte. Pe la colțurile culuarelor surorile ghemuite pe scaune, încotoșmănite în haine

groase, așteaptă ziua. Plantonul cel bătrân a adormit cu felinarul și o ploscă lângă el. În saloanele septicilor, minune, au mai ațipit câțiva. Ușor, o, atât de ușor e somnul lor chinuit, subțire ca pânza de paianjen, că pașii noștri dacă ar fi mai grei i-ar trezi. Alții stau, cu ochii pe tavanul greu, epuizați. Ne-am deprins cu mirosul lor. Ne miros și mâinile și hainele și părul. Plutonierul tot scuipe și tușește, cel cu genunchii ridicați tot geme, cel în pieptar de ghips își trage respirația greu, ca pe un fir cu noduri, care se rupe des. Unii te privesc cu nădejde, ca și cum ai putea să le spui ceva bun, să le spui măcar că s'a făcut ziua, alții nici nu se uită când le vorbești. Cel care stă pe brânci, cu fața lui umilă și bună, a adormit așa, ca o broască. Dacă și ceilalți ar adormi puțin, numai puțin! Când eram în clasa asta, vedeam pe geamuri castanii din grădina mare. Ce a ieșit din aspirațiile de atunci? Câteva au copii, cel puțin ele au realizat ceva. Ce curios și-au ales bărbații, ce nepotrivit pentru un ochi străin. Cum s'au deprins cu nedreptatea, cu jumătățile de măsură, cu compromisul, cu nevoia și știna pentru ban, impuritatea. Nu toate la un loc în fiecare viață, dar destul pentru a nu mai semăna cu ce credeam, voiam și tindeam atunci. Realizasem la un moment o conștiință de grup, o tărie, o eleganță de caracter comună. În ultimul an aici, în clasa asta. Se trăiau întrebări, răspunsuri. Pe urmă s'a trăit, s'a murit la nemereală. A venit înțelesul avantajelor, practicului, stabilității. În grădina patrată începe să se

învinețească aerul. Seamănă acum și mai mult a fântână deasupra căreia cerul se luminează.

Ursu, treaz pe semne de câțiva timp înainte de intrarea noastră în salon, mă chiamă. E un băiat înalt, cu cap mic, cu ochi verzi, sălbatec ca o fiară tânără. Când îl doare brațul, nu rabdă nici să pui mâna pe el. Se scutură și mârâie. L'am dus erii la cabinetul dentar al școlii și a sărit de patru ori de pe scaun când a văzut cleștele aproape. Acum stă ca un popândău în mijlocul patului. „Aș vrea o pătlăgică roșie”. Nu s'a luminat însă bine de zi, bucătăriile sunt închise. Ce să-ți fac Ursule? Mai așteaptă și tu. Lângă el, cel cu bărbia rănită vorbește prin somn tare, prin pansament. Vorbește toată noaptea, de cum se culcă. Marin, care are un braț în ghips și celălalt paralizat, doarme cu ele pe piept, cu fața limpede, cum îi e și ziua, când e hrănit în gură și spălat de noi. Nu vorbește și nu cade pe gânduri. Când mi-a dictat însă o scrisoare către maică-sa, m'a rugat să-i scriu că e rănit ușor și are să se facă iute bine. Dincolo de fața asta fără expresie, de tăcerea asta care nu însemna nimic, o delicatețe de om foarte civilizată.

Deschidem fereastra camerii de gardă care dă spre peluză și poarta spitalului. Pe jos, lângă gard, în stradă, stă o femeie cu un copil în brațe și o boccea. E nevasta bolnavului Marin Grămadă. Il știu, i-am luat febra adineauri. N'are voie să-l vadă nevastă-sa decât dupămasa, între 2 și 4. Dar amărăta de ea a mers cu trenul toată noaptea și e



aici dela 4 dimineța, cu copilul care scâncește de frig. Ne înțelegem iute să-l aducem pe Grămadă la ușa de intrare, s'o băgăm și pe ea în curte, și să păzim pe geam să nu vie directoarea spitalului și să ne prindă că am călcat regulamentul. Grămadă vine somnoros, buimac, cu mâna legată de gât. E foarte urât, botos și fălcos. Și nevastă-sa e urâtă. Femeea ține copilul cu un braț, îl ia pe om de gât cu celălalt, nedibaci, strâmb, și începe să plângă. Lui Grămadă îi e rușine și nu știe ce să facă. Noi plecăm repede de lângă ei.

Sună clopotul de ceai. Dimineța se îngălbenește de soare tomnatic. Beduinul din sala septicilor a ațipit în zori și acuma, când îl întreb ce face, el care n'a deschis gura toată noaptea, îmi răspunde: „Bine”, și găsește pe fața uscată și o amintire de surâs. Vine doctorandul cu ochelari să-i scoată turburile celui ce-l strigă pe tată-său. Il văd acum la lumina zilei, are un cap mare, crunt, e tot bolovanos, uriaș. Mâna, în adevăr, e umflată toată. Laba afară din fașă e mare, diformă, ca un animal de mare, roșie-sângerie. Are să-l doară mai puțin. Vin și infirmierele voluntare cu flori și țigări. Ursu mănâncă o pătlăgică roșie. S'au deschis geamurile. Soarele încălzește. Doamne, viața poate să fie și frumoasă!

## O VIAȚĂ

Silvia era atunci bibliotecară la facultatea de filosofie. Voia să-și dea doctoratul și citea toată ziua, pe catedra de unde supraveghea sala de lectură, cursuri și cărți grele care o oboseau și n'o mai lăsau să se gândească la altceva.

Veneau în sală fete, băeți tineri, câțiva domni cărunți care ceruseră o permisie specială să citească acolo. Se înnodau prietenii sub ochii ei, se legau și deslegau iubiri, între tinerii care stăteau zilnic, ceasuri întregi, alături.

Silvia nu depășise vârsta lor, dar se credea chemată să facă în viață altceva decât toate femeile, ceva de seamă, și se ferea să se poarte ca ele, ca și cum dacă ar fi fost într'o privință măcar la fel cu ele, le-ar fi semănat întru totul și s'ar fi pierdut pe sine.

Stătea pe atunci într'o cameră mobilată, urâtă, într'o casă întunecată, departe de centru. Făcea foarte cald în cameră, în ceasurile când stătea acasă și citea mult, își lucra teza. Ii scria maică-si regulat, îi trimetea câte o fotografie făcută pe stradă de un fotograf ambulant, fotografie în care pășea

totdeauna larg și grav, ca și cum s'ar fi grăbit către cine știe ce.

Între cititorii aproape zilnici din bibliotecă, era și un domn despre care Silvia știa că e scriitor. Se gândise de mai multe ori să citească o carte de el, dar nu avusese niciodată timp. Nu se uita la el mai mult decât la ceilalți. Era scund, blond, cu părul de un auriu roșcat, rar, cu fața palidă și plină fără să fie grasă, cu ceva șters în toată ființa lui. Ar fi părut fad, dacă n'ar fi avut un glas limpede și sigur. Schimbau de fiecare dată câteva cuvinte, când îi dădea o carte, când i-o lua înapoi. Il vedea acolo de aproape un an, cu absențe de o săptămână, de două, și apoi iar zi de zi. Cerceta textele primelor cronici românești.

Odată, iarna, plecaseră împreună, rămași ultimii în bibliotecă și văzuse că e foarte deștept. Li căutase cărțile, le citise și căpătase o stimă și un interes mare pentru el. Nu erau cărți de literatură, mai curând eseuri, scilicitoare, juste, pline de logică rece și de observații. Începuse să-i aștepte venirile și plecările, să fie trează, cu o ureche atentă, la prezența lui în sală, să regrete când pleca devreme.

Ar fi vrut să mai iașă odată împreună și să-l mai audă vorbind. Începuse să urmărească perechile din sală, să le ia în seamă dispoziția, să se bucure sau să se întristeze câteodată de fericirea lor evidentă, să le priceapă din ochi răcelile, mizeriile, să prevadă despărțirile. Venise luna Martie și parcă

toate fetele din bibliotecă erau schimbate, parcă toate iubeau.

Silvia își scria greu teza și de sus, de pe catedră, se uită la Petre Duma, cum citește, cum iese pe culuar să fumeze o țigară, cum se răsucesce în bancă. Și într'o seară plecaseră iar ultimii, împreună. Pe drum era întuneric, mirosea a iarbă, a primăvară, era rece, limpede, proaspăt. Duma o luase de braț când trebuieră să treacă drumul, apoi imediat, înainte să coboare, o oprise pe loc și se uitase adânc în fața ei, în ochii ei. Avea, se vedea la lumina felinarului, chipul aproape strâmbat de un zâmbet în care era tandrețe, căldură și un fel de rugă-minte mută.

Silviei i se opri inima în gâtlej. Mă iubește, — îi fulgeră prin minte — sau îi plac!, se cuminți tot ea, peste o clipă. Ii era bine așa, cu brațul lui strângându-i violent brațul, cu privirea lui care îi rămăsese, în întuneric, ca o mască fierbinte pe obraz.

Peste câțiva pași, Petre Duma spusese:

— Vrei să vii sus, la mine? Uite, aici stau eu. Să mai fim puțin împreună.

Să mă duc, își spuse Silvia, de ce să nu mă duc? Poate că are să mă sărute! Nu e nimic, mi-e frig și sunt singură. Să mă sărute. Toate femeile din lume sunt sărutate, numai eu n'am avut niciodată timp pentru asta. Și se urcă sus. Petre Duma nu-i dăduse timp Silviei să se gândească la nimic. Nu se spusese cuvinte, nu se schimbaseră făgădueli sau mărturisiri. Silvia se lăsase îmbrățișată, și când

ar fi vrut să se împotrivescă, se socotise prea pângărită, ca s'o mai facă. În mintea ei de fată care nu cunoștea încă nimic, orice mângâiere care depășea obrazul, era o pătrundere în întimitatea ei, era un început de desvirginare, pe care era mai rușinos, mai impur să-l oprești, decât să-l continui. Timiditatea ei, și orgoliul cu care și-o ascundea, îl făcură pe Petre s'o creadă consimțitoare dela început până la sfârșit. Ramăsese mută cu capul lipit de pieptul lui, cu brațele strânse în jurul lui.

Plecase tot fără cuvinte, așa cum venise, pentru că nu știa ce trebuie să spună și pentru că Petre nu spunea nimic.

Și pe urmă Petre nu mai venise câteva zile pe la bibliotecă. Silvia încercă să găsească explicații care să i-l păstreze așa cum ar fi vrut să fie și care să-i dea curaj. Se rușina poate de ea, de ce se petrecuse, își dăduse seama mai târziu că dragostea lor din acea seară semănase a viol, nu prin violență ci prin luciditatea unuia față de neștiința, de puritatea celuilalt. Era poate bolnav și nu ieșea din casă. Nu-și dăduse poate seama de inexperiența ei, o crezuse dornică de aventură, obișnuită cu aventuri. Fusesse poate surprins de lipsa ei de împotrivire, i se păruse ușuratică, vicioasă poate. Cum se vor fi comportând femeile în asemenea împrejurări? Poate că toate, chiar cele mai nevrednice, se împotrivesc mai mult.

A doua zi își spuse: îl iubesc! asta trebuie să fie iubirea. Apoi, peste câteva zile de trăit singură

această taină, această amintire grozavă, turburătoare, obsedantă, își dădu seama că nu mai știa bine cum era la față Petre Duma. Imagina lui se aburise, dar știa și simțea că suferă de nelimepezimea lucrurilor, că vrea să priceapă de ce se petrecuseră lucrurile așa și de ce el perise. Era mai singură decât oricând, jicnită, aurită, speriată.

Peste o săptămână Duma apăruse în sala de lectură. O salutase respectuos, ca pe un străin despre care ai auzit că are merite deosebite, ceruse o carte și citise. Silvia se gândise că are s'o aștepte, să plece odată cu ea, să-i explice de ce nu se arătase atâtea zile, să priceapă însfârșit.

Privindu-l, își dădea seama că îl iubește, că îi fusese dor, și nu deosebise dorul din învălmășeala de întrebări și nedumeriri care o abătuse, de sentimentul nedreptății care i se face, de frică, de ofensă. Că are să fie bine, nespus de bine, la brațul lui, la pieptul lui.

Amintirea turbure a acelei seri acum se limezează ascuțită, amănunțită, extraordinară. Dar cu jumătate de ceas înaintea închiderii bibliotecii, Duma adusese cartea înapoi, o întrebuse, ca înainte, ce face și plecase grăbit, fără scuze, fără lămuriri, fără nici o dovadă de aducere aminte sau tandrețe.

O singură pricină putea avea purtarea asta pentru Silvia: nu mă iubește și socotește că așa cum el a avut lângă mine o seară oarecare, am avut și eu lângă el o seară de experiență. Acum dorul și siguranța încăpățanată că îi era necesar se ameste-

case cu jignirea, cu umiliința. Nu mai putea lucra la teză, nu mai putea suferi orele de supraveghere în bibliotecă. Duma, venea iar regulat, citea, îi spunea amabil câte un cuvânt în treacăt, pleca devreme. Omul ăsta era ticălos, indiferent? Nu avea, firește, nici o obligație față de ea, nu trecuse peste nici o opunere.

Nici nu spusese cuvinte care puteau fi luate drept o făgăduință sau o mărturisire de iubire.

Dacă se gândea bine, Silvia nu-și putea aduce aminte nici un cuvânt rostit de el atunci. Parcă tăcuse toată seara afară de câteva vorbe pe care le spusese pe stradă despre cronicari și despre textele care lipseau dela Academie.

Se gândise un timp să-i scrie, să-i spună ce însemnase pentru ea acea seară, dar i se părea absurd și inutil. Sau să-l facă să vorbească, să provoace o explicație, dar nu putea să-și lase catedra să plece după el. Când îl vedea ieșind din sala de lectură i se părea că se rupe ceva în trupul ei, că se năruie. Că încă o clipă de viață ar fi imposibilă, atroce. Că trebuie să facă ceva ca să moară, sau să nu mai simtă, să adoarmă adânc, să-și piardă luciditatea, să se prostească.

Apoi, după câteva săptămâni, începu să renunțe. Nu mai voia decât să-l vadă. Nu mai aștepta nimic dela el. Voia să-l privească, să-l bea, să-l soarbă cu privirea, să-l audă spunând bunăseara, să-l vadă mișcând capul repede spre geam, întorcând paginile. În zilele în care nu venea, era mai rău; când

fusese pe la bibliotecă, ziua îi era bună până seara.

Silvia începuse iar să învețe, își sfârși teza și o dădu în lunie cu succes.

Izbutise să se convingă că e un lucru isprăvit, încheiat, la care trebuia să renunțe, prost înțeles dela început. O greșeală la care nu trebuia nici să se mai gândească, pe care trebuia să și-o ierte, ca să poată trăi mai departe, împăcată cu sine.

Se pregătea să plece la țară, s'o vadă pe maică-sa. Biblioteca se închisese, când se întâlni într'o după masă cu Petre Duma pe stradă. Venise către ea prietenos, grăbit, ca spre un om pe care ai vrut și ai fost mult timp împiedicat să-l vezi. Silvia voia să fie depărtată, indiferentă și nu izbutea să se simtă decât emoționată de moarte și foarte stângace. Nu mai avea, în adevăr, să-l întrebe nimic, să-i spună nimic. Voise să-l uite, în timpul examenelor reușise chiar, și acum îi răsărea iar înainte cu privirea lui albastră-verde, în care se înneca, se pierdea ca într'un peisagiu vast, cu paloarea lui ciudată, în care gura palidă rămânea numai un desen precis, frumos și fără culoare, cu ochii lui palizi, și cu nesfârșita viață și energie care îi agita trupul, care îl fierbea, stăpânită, în vocea joasă și caldă. Atâta paloare și atâta forță la un loc nu mai întâlnise niciodată. Da, pricepuse că omul acesta trecea luând dela oameni cecece îi dădeau, cecece voiau să-l lase să ia; ea îl pricepuse, dar trebuia să priceapă și el că ea nu era o femeie gata de aventură, pentru care lucrurile mari erau ca pentru el, mici, fără



însemnătate. Cum se putea arăta asta fără cuvinte, fără să-i pomenească de acea seară ca despre un eveniment, când pentru el nu fusese unul? Ar fi însemnat să-i pună sub ochi, ca într'un roman prost, suferința, mizeria ei de atunci, să-i ceară milă, re-mușcări, atenție. Nu, ar fi fost mai umilită decât ori-când. Mergeau pe străzi mărginașe, căldura zilei se topea, din grădini venea miros de petunii, cerul se înroșea, colora, aprindea orașul.

Petre vorbea repede despre un capitol obscur din Dostoievski, mergea repede, ca alungat sau așteptat. Apoi, deodată, se întorsese către ea, o prinsese de umeri, o învelise în privirea aceea în care era și dorință și rugăminte și foarte mare grabă, în privirea care cerea și porunceă și mângâia, îndulcită de un surâs copilăresc, sfios.

— Vii la mine?

Ce își închipuia omul ăsta? Ce se petrecea în capul lui? Era o insultă? Era o întoarcere? Il împiedicase ceva, o iubire veche, o încurcătură să fie, în tot acel timp, cel din seara de Martie? O socotea o femeie stricată? Dar era aci, cu mâinile pe umerii ei, putea să fie în brațele lui peste un sfert de ceas, era singurul fel în care i se îngăduia să fie lângă el, aproape de el, singurul chip în care el se abandona. Poate că pe urmă avea să fie altfel, poate avea să-i rămână. Și chiar dacă nu, acum, peste câteva minute, putea să-l țină în brațe, să-i însemne în palmele ei obrazul și fruntea și gâtul, să-i aibă respirația pe chip. Nu putea spune nimic. Ca țin-

tuită de pământ, împietrită, nu putea pleca. Petre se apropiase tare, cu obrazul palid lângă al ei.

Silvia aplecă fruntea, tăcu. Petre o luă de braț, o trase spre el, porni dealungul străzii. Repede, repede, era grăbit. Se uita înainte concentrat, serios, alerga aproape.

Silvia așteptase patru zile pe urmă, după această seară mută, o veste dela Petre, apoi își făcuse bagajul și plecase la maică-sa. Se purta ca un automat, ca o lunatecă, nu participa la nimic și lucrurile vii îi dădeau un îngrozitor, un nesfârșit dor de moarte. Nu se putea ierta pe sine. Lui Petre nu-i putea imputa nimic. Așa era el. Dacă se înșelase prima oară, nu era vina ei. A doua oară însă când, trebuia să recunoască dacă se privea cinstit, nu mai fusese vorba de nici o păcăleală, părea o întâmplare fără noimă, în care ieșise la iveală din făptura ei, o a doua ea, monstruoasă, stricată sau uluitor de slabă.

Vara trecuse pe lângă ea sau prin ea, ca printr'un ciur.

În toamnă plecă la Paris, cu o bursă. Stătea într'o pensiuine plină de studenți mai tineri sau mai în vârstă decât ea, trăia viața lor, ieșea cu ei la teatru, la concerte. Nu avusese niciodată timp să se amestece cu oamenii de vârsta ei, să lege prietenii. Venise la București, dintr'un liceu de provincie, trebuise să dea lecții, să muncească mult, ca să aibă destui bani pentru studiu. Acum începea să realizeze sentimentul tinereții ei. Începuse să vadă că e aproape frumoasă, să n'o mai stingherească

nici înălțimea ei neobișnuită, nici subțirimea pe care o socotise alădată sărăcie, mizerie a trupului. Începuseră s'o intereseze hainele, fardul. Un camarad de pensiuine se îndrăgostise de ea. Se purtase la început ca o sălbătăciune, în panică de câte ori se apropia de ea, ca și cum toți bărbații ar fi putut ști cum fusese în stare să se poarte cândva, și știind-o, ar fi avut dreptul să-i ceară acelaș lucru, repede, fără cuvinte, fără iubire, fără urmări. Și iubind-o chiar, așa cum se părea că o iubește băiatul ăsta febril și grav, cu sprâncene îmbinate, cu obrazul supt, cu trup subțire, tot la aceleași lucruri fără cuvinte ar fi putut să ajungă, la acelaș sentiment că e stăpânită, posedată, că poate fi luată sau părăsită după plac.

Apoi, cu vremea, se obicinuisă și să fie iubită. Nu-i mai repugna, îi făcea plăcere. Se făcuse frumoasă, învățase să se pieptene, să se îmbrace, să primească curtea și complimentele fără emoții, să le aștepte, să le provoace. Se simțea puțin frivolă și se bucura. Se desbrăca de austeritatea, de asprimea pe care o avusese toată tinerețea, i se părea că a început să cunoască o mare libertate spirituală. Urma cursurile de specialitate la Sorbona, stătea ceasuri întregi la biblioteca Saint-Geneviève, dar găsea totdeauna timp, cum nu găsisese altădată, să asculte concerte, să plece Sâmbăta în excursii, să se ducă la teatru. Bucuriile astea nu îi mai păreau a sta în drumul carierii ei de profesoară, dar nici nu le trecea înainte a ceea ce socotea marea ei vocație.

În April primise o veste scurtă dela o mătușe: murise maică-sa. Bătrâna ceruse să nu i se scrie Silviei decât după înmormântarea ei, ca să nu-și rupă șirul cursurilor, să nu se întoarcă cumva în țară, să nu-și strice rosturile. Silvia rămânea singură.

Prietenele, camarazii din pensiune o îngrijiseră ca pe un bolnav. O duseseră cu ei în munți, în Jura, îi ținuseră tovarășie. Robert Sarment, băiatul care o iubea, se purta ca un frate, ca un părinte. Silvia începuse să creadă că cel mai înțelept lucru pe care îl putea face, era să se mărite cu el. Nu i-l spusese încă, dar se schimbase față de el, nu mai era nici cochetă, nici indiferentă, îi prețuia prea mult caracterul, loialitatea și se simțea prea bine înconjurată de considerația, de căldura lui calmă. Se lăsase prinsă în brațe, sărutată și își dăduse seama ce înseamnă să fii îmbrățișat cu dragoste adevărată. Se întorsese la Paris hotărâtă. Avea să scrie în țară să i se vândă casa și pământul de lângă Sighișoara și să i se trimeată banii în Franța, ca să poată mobila un apartament mic pentru ea și pentru Robert. Robert își dădea în toamnă doctoratul.

Scrisese scrisoarea și se ducea s'o dea recomandată la poștă. Era dimineata; pe Avenue de l'Observatoire lumina melancolic, agonizant, un soare de toamnă, printre pomii ruginii, răriți. Silvia mergea încet, privea printre crăci cerul deschis, cu nori ca pieptănați, șuvițe, șuvițe. Când coborîse ochii, cineva venea drept spre ea, aproape. Avea un chip palid, ochi cenușii, mari, spălați cu lumină, gura palidă.

Înainte de a-l recunoaște, îl recunoscuse trupul ei parcă. Inima se sgârcise ca o ghiară, respirația se frânsese. Era Petre Duma.

— Ce bine îmi pare că te văd!

— De când ești aici? întrebasese cu glas uscat, frânt, Silvia, cu spaima subită că era de mult, că pierduse poate luni de zile acolo, la munte, pe când el se afla la Paris.

— De două săptămâni. Plec mâine seară.

Pierduse două săptămâni. Pierduse? Cum le pierduse? și dacă ar fi fost aici, l-ar fi văzut? O căutase parcă? Dacă ar fi căutat-o, ar fi spus. Și dacă s'ar fi întâlnit din prima zi, ar fi urmat ceva? Fuseseră doar în București un an de zile împreună, și nu avusese niciodată nici nevoie, nici timp pentru ea. Și admitând că ar fi fost împreună două săptămâni, ce reprezenta asta? Două săptămâni infame de așteptare, de supunere trupească, după care ar fi plecat iar, firește. Și ea ar fi rămas desorientată, scârbită de ea. Și Robert? Avea dreptul să-i facă un asemenea lucru?

Se întoarseră din drum. Scrisoarea rămăsese în geantă. Stăteau pe terasa unei cafenele de pe bulevard. Incepuse să fie cald. Treceau oameni veseli, oameni grăbiți, oameni eleganți, ca într'un film mut. Treceau mașini, autobuze, tramvae. Nu se auzea nimic. Numai vocea de-catifea a lui Petre vorbea încet despre Parisul studenției lui și cel de azi.

L-ar fi avut poate două săptămâni, l-ar fi avut! L-ar fi auzit, l-ar fi îmbrățișat două săptămâni. Ar

fi stat sub privirea asta cenușie, verde-albastră, l-ar fi văzut cum se mișcă, cum râde. Cum se îmbulzesc gândurile în el, cum vin repede cuvintele colorate, potrivite, tari, definitive.

Și deodată Petre, o întrebase peste masă:

— Nu vrei să vii la mine? Stau aici, la Hotelul Suisse.

Ce își închipuia iar? Că e o femeie de stradă, care vine când o chemi? Sau socotea că îl iubește și n'are să îl se poată împotrivi? O credea asemeni lui, în stare să lase să treacă lucrurile pe deasupra ei fără s'o atingă? Asta era cea mai ușor de suportat explicație și pe asta o alese. Făcu semn din cap că nu. Buclele negre îi loveau obrazul, își simțea ochii arzând, mai mari, mai întunecați.

— Nu, nu vrei?, întrebă Petre cu fața aproape, cu o privire de copil, care cere cu timiditate și emoție.

— Nu, răspunse Silvia.

În minte răspunsul era altul: pentrucă te iubesc, pentrucă pe urmă am să sufăr îngrozitor, pentrucă, deși cu tine n'am avut aerul, sunt o femeie cinstită, pentru care lucrurile astea au o importanță colosală, apăsătoare. Pentrucă mă vrei cum ai vrea orice altă femeie care ar fi în locul meu la masă, pe când pentru mine nu există în lumea asta deșartă decât un om: tu.

Nu putea să-i facă darul mărturisirii acesteia unui om pentru care nu exista.

Dar nu rosti tare nimic. Incepu să-și pună mânușile.

— Dacă vrei să mă vezi diseară, telefonează-mi la hotel, da? mai spuse Petre.

Niciodată, niciodată! gemu în gând Silvia. În fața gurii metroului se despărțiră.

Lumea era ciudat de sălcie. Robert, ceilalți la masă, erau străini, sgomotoși, nesuferiți.

După masă se închisese la bibliotecă, seara îl evitase pe Robert ca pe o primejdie. Noaptea nu dormise de loc. Avea să-i scrie lui Petre o scrisoare în care avea să-i spună tot, să știe cel puțin ce fusese pentru ea în anii ăștia, să afle cum era ea, să știe odată. Nu, nu-i putea scrie. Se desgolea, se desarma în fața lui. Atât îi rămăsese: tăcerea. Îi iubea, era clar, nu știuse poate niciodată cât îl iubește. Crezuse că e jicnită, decepționată, că o supără faptul că poate cineva s'o ignoreze în asemenea măsură, să dispună de ea, dar acum își dădea seama că toate acestea erau pretexte cu care acoperea o mare, o adevărată suferință de dragoste. Crezuse doi ani că l-a uitat și acum descoperirea că fusese tot timpul în fundul conștiinței ei, că imaginea lui și tot ce deștepta în ea, erau singurele lucruri, reale, crude, adevărate, și că tot ce o înconjură era ca un abur pe un geam: ridicai mâneca, îl ștergeai și pierea. Umblase prin odaie în acea noapte de insomnie, își frânsese mâinile, plânsese, se blestemase.

Când se iviseră zorile, știu că asta așteptase, ziua, ca să se ducă. Își spunea: nu mă duc la el! și se îmbrăca cu grabă, cu febră. Coborâse în strada încă

adormită pe care treceau numai căruțele negustorilor de lapte, de pâine, alergase în jurul Luxemburgului, ale cărui porți erau încă închise, îl ocolise, căutase în Piața Pantheonului hotelul. Destep-tase un portar somnoros, întrebase de camera lui, suise scara ca într'un vis rău în care nu ajungi niciodată la capăt. La capătul scării se gândise: dacă e o femeie la el? Dar suise mai departe. Bătuse în ușă și când un glas adormit murmurase ceva, intrase.

— Am lăsat ușa deschisă aseară, te-am așteptat. Pentru prima oară în viață îi spunea un lucru drăguț. Dar era oare drăguț? Ce însemna: te-am așteptat? Eram sigur că ai să vii. Când vreau eu, tu vii. Da, dar se gândise la ea aseară, poate că se gândise întâia oară la ea, în absența ei.

Nu-l văzuse niciodată neîmbrăcat în lumina asta. Era poate urât, gros, scurt, cu brațe scurte, cu mâini mici. Silvia, se așezase pe marginea patului, îl privea. Voia să fie sigură că e urât, că nu-i place. Petre se înălțase cu o mișcare repede, de sălbăticiune, o trăsese lângă el. Li arunca repede jos hainele de doliu, o învelea în brațele lui vii. Era grăbit. Acel sentiment care nu se numea Petre, nici iubire poate, ci viață, viață adâncă, sonoră, sigură, era iar trăit. Nu pentru că Petre o îmbrățișa, ci pentru că ea îl ținea în brațe, îi ținea fața în palme, îi avea pe piept capul palid, cu ochii închiși abandonat, potolit. Era aici, sigur, în mâinile ei, liniștit, cuminte, înfărsit concret. Nu mai fugea, nu



mai rostogolea gânduri disociate, nu pleca cu mintea altundeva, nu mai dorea nimic, nu mai scăpa, fluid, dorinței, foamei de el. Era aici tot, ca un copil pe care îl ții în brațe, care știi că e al tău și poți să te minți că îți rămâne.

Către prânz Silvia plecase. Se întorsese acasă la ea ca dela înmormântarea celui mai scump tovarăș, după care știi că ai să rămâi singur toată viața. Era tristă și resemnată. Rupse mărunț scrisoare pe care trebuia s'o trimeată în țară și îl rugă pe Robert să vină în odaia ei. Li spuse că n'are să-l mai ia niciodată de bărbat. Robert se împotriva, făgăduia să aștepte, avea răbdare. Silvia era hotărâtă.

Apoi începu să citească încăpățânat, tenace. Nu-i mai rămânea decât cariera ei, decât meseria de profesoară, pe care trebuia s'o facă bine, ca să facă ceva bine pe lume, să nu i se irosească degeaba întreaga viață.

Toamna se întorsese în țară. Fusesse numită asistentă la catedra de psihologie. Se vădea o profesoară bună, calmă, cu multă știință și multă personalitate.

Ajunsese până la ea vestea că Petre Dumă se însurase. Mai puțin decât îl avusese, cum era să-l aibă? Silvia își aranjase un apartament luminos, cuminte, trăia ca la Paris, împărțindu-și viața între cărți, concerte și câțiva prieteni. Nu le dădea multă afecțiune, și nu le cerea multă.

Era logică, dreaptă, cinstită, dar oarecum uscată. Elevii o stimau. Ea îi cunoștea, îi cântărea, dar după curs nu mai avea nimic să le spună. Le dădea

știința ei, era destul. Asta îi era misiunea și o făcea bine. Era împăcată.

Odată, la telefon, un glas care o căuta, deșteptase dela primele cuvinte o emoție de adolescență în făptura ei liniștită. Înainte de a-și spune numele îl cunoscuse, era Petre Duma. O găsisse în cartea de telefon, voia s'o vadă. Li îngăduia? Da, sigur, să vină. Primise repede, cu spaima că s'ar fi putut răsgândi. În fața gândului numai că el are să vină, se întorsese cu ani înapoi. Desarmată, nesigură, sau sigură de slăbiciunea ei, resemnată la orice, îl aștepta, cu somnul pierdut, cu foamea uitată. Și Petre venise peste două zile. Nițel mai gros, mai obosit, cu părul rărit, mai neîngrijit ca altădată, și niciodată nu fusese cochet, cu aceiași ochi neînchipuit de albaștri, neașteptat de verzi când se însuflețea, de cenușii când se turbura, se așezase, ca la el acasă, pe un colț de divan și vorbise. Nu, nu de el. Silvia nu-și aducea aminte să-l fi auzit vreodată spunând ceva despre el, despre viața lui, despre ce i se întâmpla. Un fel de cinism, de dispreț se ivea din când în când în vorbele lui, dar nu oboseală și renunțare. Apoi o luase, ca un om care se întoarce la nevasta lui, dela care a plecat de dimineață. Silvia ar fi vrut să se împotrivească, să se lupte, să se refuze, dar i se părea inutil. Știa că mai târziu are să regrete. Știa că după iubire avea să aibă aceleași senzații ca e al ei, slab, destins, potolit. Apoi venise câteva zile la rând. Și Silvia, care tăcuse totdeauna, începuse să vorbească. Nu aștepta

răspuns și nu voia să provoace nimic, nu spera nimic. Dar avea nevoie să spună. Ii povestea cât e de frumos, de extraordinar, de unic. Ii spunea toate lucrurile astea râzând, ca să nu pară prea grave, ca să nu creadă el, că încearcă să-l oblige la ceva. Cu capul pe genunchii ei, Petre zâmbea ca de o glumă, ca la un joc la care ar fi participat din politețe, neîncrezător, îngăduitor și amuzat.

— Da, și cum mai sunt? glumea el, când ea se oprea șovăind, să găsească cel mai just cuvânt. Nu credea că o asemenea iubire e cu puțință, sau îi convenea să pară că nu crede, dar aerul lui de joc o ajuta pe Silvia să poată spune tot, ușor, ca și cum n'ar fi fost vorba de o dramă adevărată, ci de o poveste.

Acum, însfârșit, îl cunoștea. Aflase, știa că Petre nu se oprise în nicio dragoste mare, niciodată. Nevasta și-o părăsise peste câteva luni. I se cunoșteau zeci de aventuri, nu i se știa o iubire. Era mai ușor de suportat să nu fii iubită de un asemenea om.

Și după săptămâna asta, în care dacă existase în aer tandrețe, ea o crease, dacă amestecase căldură, Petre o suportase, n'o rupsese cu vorba sau cu grăba, Duma nu mai veni iar la Silvia.

Acum era liniștită. Știa că peste un an, doi, are să mai vie. Iși ținea cursurile, pleca vara la mare, iarna câteodată la Brașov. Nu vedea bărbații, ca și cum s'ar fi plimbat printre ei ca printre mobile. Odată îi fusese dor de el. Iși făcuse socoteala că atâția ani de tăcere puteau îngădui o călcare a pactului\* asta

mut. Dacă îl calcă odată, Petre avea să priceapă că nu-și crea un obicei. Ii telefonă și-l rugă să vină. Avea nevoie de el. Petre răspunse politicos, promise și nu veni. Silvia mai învăță ceva, renunță pe viață să-l mai caute. Ieșea câteodată pe stradă cu o dorință atât de mare să-l vadă, încât i se părea că nu se va putea altfel. Umbla întreg orașul și se întorcea obosită, descurajată. Odată îl întâlnise, în adevăr, cu o femeie foarte frumoasă la braț. Plecase capul, se făcuse că nu-l vede. Ea nu mai era tânără. Era o femeie cu tâmplele puțin cărunte, gravă, elegantă și delicată. Se bucura de multă stimă și de o oarecare celebritate. Scrisese cărți, manuale și studii, avea un punct de vedere propriu și multă limpezime bărbătească.

Odată fusese bolnavă rău: avusese o pleurezie. Doctorul care o căutase îi rămăsese prieten. Venea s'o vadă zilnic, și după ce își reluase cursurile, vizitele lui rămăseseră la fel de dese. Era un om înalt, svelt, cu părul alb, un om frumos și pur. Vorbea calm, și în intimitate ca un profesor de pe catedră, era plin de delicatete, de căldură, de nobleță. Și târziu, după luni de zile, prietenia asta, își dăduseră amândoi seama, se schimbase în iubire. O iubire caldă, adâncă, de oameni maturi, plini de spirit, detașați de convenții. Silvia cunoștea iar o intimitate în doi, ea care ani de zile nu trăise decât singurătatea, o atmosferă dulce și înaltă, în care toate intențiile ajungeau la împlinire, toate întrebările a-

veau răspuns, toate nuanțele se rotunjeau, trăiau, populau viața.

Însăși dragostea avea un gust pur, de comuniune sufletească, de mijloc de înțelegere a altceva, nelimitată de ea, necesară ca o cale de cunoaștere.

Și când nu le mai rămăsese nicio îndoială că pot rămâne alături toată viața, asemănători în felul de a privi viața, de a o cântări, de a primi și a răspunde, venise, într-o după masă, Petre Duma la Silvia. Andrei simțise că în aer e ceva turbure, că Silvia se emoționează, se pierde, își închipuise că omul scund, blond și palid, lucid, repede și simplu, trebuie să facă parte din trecutul Silviei, și plecase înainte de ceai.

De data asta Silvia simțea că trebuie să se răsvătească.

Nu era simplu. Prezența lui Petre răsturnase, depărtase într-o clipă tot prezentul. Ziua de azi, de eri, părea străină, trăită de mult și Petre, și ea însăși privindu-l, aproape, cunoscute, ale ei din totdeauna, neatipite, nepierdute nici o clipă. Își dădea seama că dacă se lăsa în voia sentimentului acesta, viața ei care încerca încăodată să prindă rădăcini în pământ ferm, avea să rămână pentru totdeauna buruiană smulsă, dusă de ape, putredă.

Astăzi, numai astăzi să am puterea, mâine n'are să mă vină. Mâine are să mă uite în orice caz.

— Știi că mă mărit, Petre? spusese ea cu glas care se vroia sigur.

— Da? șoptise Petre ca și cum auzea o veste

plăcută și își culcase capul pe genunchii ei.

Silvia i-l ridicase ușor și îl așezase pe o pernă.

Sunt o femeie bătrână, își spunea ea, aproape o femeie bătrână, am aproape patruzeci de ani și îmi tremură mâinile așa când iau capul unui bărbat în palme. Nu, nu al unui bărbat, al acestui bărbat. Ce are cu mine? Ce sunt pentru el? Dece a venit în seara asta? I-au închis alte femei ușa și n'are unde se duce?

— De ce ai venit, Petre?

— Să te văd, nu te-am văzut de doi ani. Credeam că ai să te bucuri.

Mai era și copilăros după toate.

— N'ai simțul proporțiilor, Silvio. N'ai măsură. Nu știi să prețuești lucrurile cum și cât sunt, le iei femeeste în piept, le deformezi dramatic, le urâțești.

Ea făcea toate astea! Insfârșit Petre vorbea după atâția ani, îi spunea cum era ea, cum urătea, femeeste, lucrurile. Ce nedreptate! Și dacă totuși el avea dreptate? Dacă trebuia să culeagă clipele astea ca dintr'o grădină, niște fructe, și toate celelalte să meargă pe drumul lor, înainte, nestingherite?

Plecase capul greu, trist, se gândea. Lui Petre i se păru că o certase prea rău. O luă de gât, o desmierdă pe obraz. Erau mâinile lui știute, mâinile lui urâte, mâinile lui iubite. Era Petre tot, aproape, cu respirația lui grăbită, cu privirea lui acum verde pală, printre genele lungi, aproape negre, cu fruntea înaltă, aurie pe umărul ei. Era gră-

dina ei din care putea să ia din când în când o floare. Avea pe urmă să treacă mai departe, să trăiască, la fel cu eri, cu alaltăeri, fără remuşcări şi fără nostalgie.

Dar a doua zi, zilele următoare i se schimbaseră chipul şi liniştea. Cu Andrei lucrurile nu mai mergeau la fel. N'o mai interesa ce-i spunea el, nu mai avea ce-i spune. Când stătea cu el la gura vetrii, lângă samovar, ar fi rupt bucuros tăcerea ca să-i spună: Petre! Petre e palid, e frumos. Petre spune lucruri pe care nimeni nu le poate rosti ca el şi care nu trec prin mintea nimănui. O, nu ştii ce, lucruri simple, despre primăvară, despre teatru, despre Dumnezeu, dar altfel decât noi, cu alt relief. Petre! dar pe el îl iubesc, dela început, de când am luat cunoştinţă de mine. Tu, eu, suntem cotidianul, el e extraordinarul care te relevă pe tine însuţi, ţie.

Şi Andrei băgase de seamă că atunci se petre-cuse ceva. Întrebase, i se răspunsese drept. I se ceruse ajutorul să se treacă peste asta, să se învingă amintirea, să se trăiască altfel, clar, nedureros. Dar Andrei nu putuse primi. Povestea i se părea neverosimilă, absurdă. N'o putea numi nici măcar romantică, era scabroasă. Silvia lui dreaptă şi curată până acum câteva zile, se vădea un om bolnav, slab, vicios poate, legat în chip ruşinos de materie. Silvia încercase să explice că dacă Petre ar fi venit şi nu s'ar fi petrecut nimic între ei, sentimentul ei ar fi fost acelaş. I se supunea pentrucă el asta cerea. Pentrucă era singurul fel de a-i da ceva, de

a-l simți un ceas al ei. Pentru că nu-i ceruse niciodată altceva.

Altceva ce? Nu știu, să mă fac mahomedană, să plec cu picioarele goale la Arad, să-mi tai urechile, orice, absurd, dar să aibă nevoie să fac pentru el, pentru dorința lui, ceva.

Andrei era scârbit și revoltat. O spusese pe față și plecase. Silvia rămăsese iar singură.

Apoi, iar trecuseră ani. Fusesse o bucată de timp într'un grup misionar. Se agățase de religie, o părăsise. Nu-i răspundea la toate întrebările și ea n'avea spirit de sacrificiu. Ar fi vrut o religie care să-i dea și să nu-i ceară nimic. Apoi începuse să învețe limba arabă, voia să cunoască textele de inițiere.

După mulți ani de tăcere, Petre Duma scrisese o carte care făcuse vâlvă. O citise și Silvia și-i scrisese despre ea. Nu-i scrisese încă niciodată, și se feri să depășească cadrul unei scrisori de felicitare. Petre îi telefonase să-i mulțumească, o vestise că vine s'o vadă și nu venise. Vara, Silvia se hotărîse să plece în vacanță în Italia. Nu mai ieșise din țară din timpul studenției în Franța. Nu-și mai simțea în trup puterile, de altădată, pleurezia o lăsase slăbită, dar îi era dor de alt fel de singurătate decât de cea între pereții, acum urâți, ai casei ei, de altfel de frumusețe, mai luminoasă, mai străină.

Plecuse la începutul lui Iulie. Nu se temea de căldura verii. În trupul pe care și-l simțea îmbătrânit, parcă nu mai era niciodată destul de cald.



Se oprise la Trieste, privise marea de pe potcoava de țarm argintiu, întârziase în oraș, ca să aștepte mai aprins Venezia, s'o dorească mai tare.

Apoi intrase în orașul roșu, cu ape fluide, cu aer ușor, umed, cu strălucire și lumină de veșnică sărbătoare. Iși uitase oboseala, șubrezenia și alergase dealungul canalurilor, pe poduri, din zorile de sticlă de Murano până în seara răcoroasă și adâncă, încărcată de mister ca un Tintoretto. Și după o săptămână se simțise grea, moale de febră. Chemase un doctor care îi declarase că făcuse o nouă pleurezie.

Pusese să i se tragă patul în dreptul ferestrei, în odaia de hotel, și privea de sus, dintre perne, cerul lichid, turnurile bisericii San Giorgio Maggiore, poteca vânătă cu sclipiri de argint a canalului Grande către Lido.

Aerul era umed și cald, foarte umed și foarte cald.

Cearceafurile se lipeau de ea, părul i se lipea pe frunte. Din stradă se auzeau pași tari, legănați, alergați pe lespezi, voci vesele, cântece înalte, clipocitul apei sub poduri, al apei strivită de vaporetto, de bărci, al apei sfâșiate de vâsle. Noaptea rămâneau numai sgomotele apei și din când în când, un cântec, un strigăt muzical, sonor, un hohot de râs.

Dela fereastra ei, Silvia le auzea clare sau aburite încălcite de temperatură. Stătea acolo, ridicată pe perne, foarte neagră, foarte slabă, cu ochi enormi, întunecați, cu mâini osoase, vinete. Făcuse puoi în plămâni. Era prea bolnavă ca să poată fi dusă la

munte, altundeva. Și nici nu voia. Ar fi vrut să se întoarcă în țară. Dar trupul se înstrăinase de vrea ei, stătea fără putere, inert sub ochii ei, ca un cadavru cunoscut. Când avea febră mare. Silvia îi cerea medicului s'o ajute să plece la București, unde trebuie neapărat să vadă înainte de moarte un domn pe care îl chema Petre, căruia trebuia neapărat să-i spună cât de mult îl iubise. Se ridica chiar pe jumătate din pat, și doctorul o culca la loc, spunându-i că îi scrisese el domnului și trebuia să vină azi, mâine. Silvia se lăsa culcată, cu ochii agățați de el, nu pricepea bine ce îi răspunde, dar credea că i se făgăduiește ceva, să mai trăiască poate sau să plece mâine în țară, să ajungă să-l mai vadă pe Petre. Rămânea în perne cu ochii ficși, așteptând.

În ceasurile de luciditate, când temperatura scădea, Silvia se judeca aspru. Se vedea pe sine, uscată, egoistă, lipsită de generozitate, crezând că dreptatea și cinstea pot să înlocuiască bunătatea și dăruirea, inflexibilă, fără prieteni, fără căldură, și cu această singură, încăpățanată slăbiciune: Petre. Fusesse chipul în care Dumnezeu o pedepsise, o făcuse să plătească duritatea, închiderea ei în ea însăși. Trăise pentru ea. Nu pentru copiii cari îi treceau prin mână, nu pentru prieteni sau pentru maică-sa, nici pentru Robert, nici pentru Andrei. Pentru ea, pentru pasiunea ei, pentru că lui Petre nu-i dăduse în fapt nimic, nu fusese pentru el nimic, nu se pricepuse, nu încercase să fie, orbește, femeeste, chiar dacă nu se putea. Nu încercase să-l schimbe față de

ea pe Petre. Din orgoliu, îl acceptase cum era ca să nu-i ceară nimic, îl iubise numai pe el toată viața, din sărăcie, din lipsă de imaginație. Avusese numai atât și îi dase lui tot, dintru început. Toată puterea ei, toată puțină ei căldură, le concentrase pe el, pe o umbră de om. Fusesse o pasiune carnală, sensuală? Nici măcar asta. I se dădea ca să aibă impresia că îl are. Pentru iluzia ei neghioabă că îl posedă o clipă, un ceas. Că e al ei un ceas, nu din voluptate, nu din dărnicie. Fusesse orgolioasă și aspră. Tăcuse, renunțase, nu ca să nu-l stânjenească pe el, ci ca să se menajeze pe ea, mândria ei, opinia lui despre ea. Ca să rămână în ochii lui o femeie care nu cere nimic. Și totuși ar fi vrut să-l vadă! O, cum ar fi vrut! Să moară privind-l, cu mâna pe mâneca hainii lui, care era și ea o bucată din Petre și altfel când o atingeai decât orice materie din lume. Sub privirea ochilor lui cenușii, verzi, umbriți de gene lungi, castanii, cu fața lui palidă, cu gura palidă, și ochi pali, ca o acuarelă, ca un desen spălat cu puțină culoare.

Să-l aibă aproape. Să întindă mâna, să prindă în palme fața lui Petre, atât de netedă, de fildes ferbinte și să se înnece în moarte.

Apoi temperatura se urca. De jos, de pe cheiu cineva strigase: Pietro! Pietro! apa clipocea, urca până sus mirosul ei crud, de fruct verde, și Silvia ruga servitoarea să-i facă repede bagajul.

Pleca în țară, trebuia să vadă pe cineva. Se zbătea în așternut, cădea de oboseală.

Peste o săptămână de boală murise acolo, în odaia de hotel care privea peste Canal Grande. Medicul și hotelierul nu știuseră pe cine să vestească. Vestiseră facultatea de filozofie din București care era închisă. Târziu, peste câteva săptămâni, se aflase în București, moartea ei și înmormântarea în cimitirul dela Lido.

Un ziarist, Petre Duma, scrisese chiar un foarte frumos articol despre autoarea studiului asupra „Fenomenelor pierderii conștiinței Eului”, pe care, spunea el, o cunoscuse și o apreciasse ca pe un spirit ales și pur.

## SFĂRȘITUL TURNEULUI

Prin fereastră se vedea câmpul cafeniu, mocirlos, muiat tot, noroios și unde fusese miriștea, și unde fuseseră fânețele, și pe locul pe unde trecuse plugul de toamnă, întins până la zarea leșioasă. Din loc în loc crestele de glod, cearceafurile opace de apă se închegau albicioase, sticloase la suprafață, prinse într'o pojghiță subțire de gheață. Pe culuar treceau umerii largi ai lui Popa, haina de blană, strânsă pe șolduri a Florei Mirea, sau pasul legănat, de fost marinar al lui Matei, omul de la vagon. Trenul oprea în câmp, se urnea, oprea într'o haltă, stătea nesfârșit.

Ploaia pornea și ea cu picături mari cât palma, strivite de geam, se oprea, se pornea iar, cu ținte mici de apă, și iar stătea sub piatră de moară vânăată a cerului coborât să strivească trenul. În compartimentul Magdei, zambila de pe măsuță mirosea disperat, tare, palidă pe cenușul ferestrei. Se apropia seara.

În gări începuseră să se aprindă felinare galbui, canari în colivii de sticlă, canari bolnavi, zgri-

buliți. În compartimentul de alături, la Noe, unde camarazii jucau cărți, răsuna din când în când câte un glas, un răs sau o ocară adusă norocului care nu voia să vină. De dincolo, de la Flora, se auzeau șgomote de valize coborâte, de capace închise în grabă. Se apropiau de oraș.

Magda se gândi că trebuia și ea să-și pună o rochie, să-și ia valiza pentru spectacol. Se deslipi încet de fereastră cenușie, din ce în ce mai întunecată și căută în fundul compartimentului butonul electric. Se aprindea numai becul albastru, mic, abea se zărea tavanul la lumina lui și geamantanele puse sus, în plasă. Nu mai avea nevoie de lumină. De douăzeci de seri de când scotea aceleași rochii din dosul perdelei improvizate, aceiași pantofi de sub canapea, îi cunoștea, după consistență și netezime. Valiza mică, cu farduri, avea un mâner aspru, scortos, de când o plouase la Bacău. Rochia din actul întâi luneca în mâini, cea din actul trei avea plumbi pe poale. Le putea găsi cu ochii închiși, orbește. Tocmai venise și Matei la ușă să ia bagajele pentru coborât.

— Mai avem un sfert de oră, doamnă.

— Bine, Matei.

Magda nu se mai fardă. Aprinse lumânarea de pe mäsută, trase perdeaua și se pieptănă.

— Sunteți gata?, strigă Radu pe culuar, bătând în ușa fiecărui compartiment.

Magda căută pe pat scrisorile pe care le scrisese în timpul zilei. Trebuia să le pună în gară, își

legă repede o basma pe cap, își luă geamantanul cu vopsele, haina și geanta și ieși pe sală.

— Se lasă ger, se lasă ger!, cânta bătându-și călcăiele Dominic.

— Până adineauri a plouat, nu cred, spuse Magda ca să spună ceva.

— Haide mă, cartofurilor, n'ați mai terminat?, strigă Popa în ușa cabinei lui Noe.

În sfârșit, trenul, după ce amenințase de câteva ori cu oprirea și se pornise iar, se oprise acum de-abinelea într'o gară mare, neagră și udă. În întunericul vag limpezit de lumini albastre fugeau umbre, se auzeau glasuri, se pătrundea greu prin masa umedă și ciudat de densă, de solidă, a umbrelor ăstora consistente.

În trăsură, între Flora și Noe, Magda văzuse un bulevard nesfârșit de trunchiuri negre, cât luminau farurile acoperite ale trăsurii, cu ramuri cenușii, mai mult ghicite pe plumburiul închis al cerului.

În teatru era cald, caloriferul din cabină fâsâia încet ca o oală de ceai și pereții odăii asudau lacrimi lungi și gălbui. Magda își vopsea cu albastru ochii apropiindu-și fața de oglindă, între cele două becuri puternice, și își vedea gura și mai albă, și mai ștearsă, obrații mai supti de emoție.

Putea să joace seară de seară un an întreg, și ridicarea cortinei, imaginea ca o lovitură, a sălii pline care soarbe parcă scena în ea din prima clipă, sau numai senzația că o mie de atenții o, înghit

deodată, ca o gură de tunel, când nu privea în sală, îi dădeau o stare de nesiguranță, de primejdie cu care trebuia să lupte crâncen, cu toate puterile pierite aproape ale trupului, ale sufletului. Se simțea un om de nisip, de praf, gata să se surpe, să se risipească ca o statuie de moloz; respirația, inima, mâinile o abandonau, și dintr'un fel de început de leșin răzbeau până afară primele cuvinte, exact cele pe care trebuia să le spună, rămase în chip ciudat deasupra conștiinței care se înecase. Apoi, încet, sângele se întorcea în brațe, respirația începea să pătrundă în fundul pieptului, ochii aburii începeau să vadă, și un fel de exaltare care s'ar fi confundat cu limpezimea dacă n'ar fi avut această limpezime o strălucire și o așuțime nemaipomenită, un fel de liniște care nu era calm, pentru că dura în fundul ei o senzație de agonie, de moment ultim în care îți posezi pentru ultima oară toate puterile la o intensitate nefirească, o stăpâneau până la sfârșitul piesei. Apoi, după spectacol, Magda continua să ardă ca o făclie uitată aprinsă după bal, dar amenințarea, spaima, trecuseră. Vorbea mult, ca la beție, putea vorbi și cu Popa, și cu Noe și cu Dominic, cu cabiniera și cu Matei, cu care, peste zi, nu putea schimba un cuvânt de când fusese, cu ani înainte, bolnavă și de când se sălbăticiise de oameni. O cuprindea o bunăvoință fără margini, tot opacul, toată zgura care i se părea ziua că acoperă lumea, pierea, toate lucrurile păreau luminate dinăuntru, prietenoase, frumoase. Oamenii căpatau o



grație nouă, se întreba cum de nu-i văzuse peste zi, și ar fi vrut să înceapă spectacolul imediat după ce îl încheiase, să-l joace mai bine, mai aprins, iar și iar. Dormea apoi adânc, neclintit. Dacă n'ar fi dormit așa, îi spusese medicul, ar fi fost de mult într'o casă de sănătate.

Acum însă, când își pudra tâmpilele reci, cu dinții încleștați, cu gâtul încordat, era sigură că n'are să poată, cu nici o silință să rostească nici un cuvânt și își jura, pentru a mia oară, că dacă se încheia și turneul ăsta cu bine, avea să plece din teatru. Ii făgăduia lui Dumnezeu să renunțe la succes, să-și lase orice orgoliu deoparte, să fie toată viața un om simplu, fără ambiții, fără menire, dacă, în schimb, o scăpa și în seara asta de rușinea, de nenorocirea unei sincope în scenă, a unei bâlbâeli monstruoase, unei catastrofe care să oprească spectacolul pe loc. Sunase soneria a doua, trebuia să se grăbească.

O, tăcerea îngrozitoare din sală, când se ridica cortina! Foșnetul unui program în prima bancă, luciul unui face-à-main care o țintea! Gura era uscată, limba grea, cuvântul nu se aduna în fundul gâtulejului, memoria secase. Și deodată, glasul pornise singur, ciudat de curat și tare, ca să rostească „Inchideți ferestrele din spre grădină”. Da, asta spusese, i se părea că asta chiar trebuia să spună. Printre decoruri, Popa se uita în scenă. Dacă avea să rămână acolo, nu mai putea găsi replica următoare, era peste putință, o aversiune oribilă ca o greață

o înneca, pentru silueta aceia largă dintre decoruri, pentru respirația sălii din față; acum ar trebui să se ridice, să-și treacă brațele în jurul gâtului lui Dominic și stă pe loc, ba nu, a umplut pauza cu un surâs crescut nu știe când din ea, și trece încet, legănat, în dreapta scenei, în spatele lui. Vorbește vorbește, imaginile încep să se limpezească, nimic nu mai are nici un fel de importanță, acum glasul trebuie să crească, acum trebuie abea șuerat, ca un cântec de mierlă.

Sala aplaudă încă, sub lumina candelabrului. Trebuie să treacă printre cufere și mașiniști ca să ajungă în cabină. Popa îi face semn că a mers bine, o față plină de bucle și dantele vine cu mâinile întinse spre Dominic. Nu au toți chiar consistența lor obișnuită, oamenii vii, întreaga lume tremură ca un film uzat, dar se respiră mai ușor ca înainte și dinții nu mai scrâșnesc, încleștați. Cineva înalt, masiv, îi stă în drum. Magda se gândește cum ar să-și facă loc amândoi pe culuarul îngust. Dar omul vine către ea. Da, spune Magda în gând, e Liviu, cum ar fi spus: uite, vine acum și o ploaie în teatru, dar ce să-i faci, n'ai cum s'o oprești, trebuie s'o răbdăm. Ii întinde mâna ea întâi, grăbit, înainte de orice gest din partea lui. Să nu socotească el că e o întâlnire în fața căreia șovăi, ca și cum n'ai ști ce să faci.

— Ce cauți aici, Liviule? Te socoteam la Arad.

— Sunt aici de un an. Ce faci tu? Te-am văzut din sală. E foarte frumos ce faci.

— Îți mulțumesc. Adevărat?

— Adevărat de tot.

— Iartă-mă, trebuie să intru în cabină, să mă schimb.

— Am să vin la sfârșit, să stăm puțin de vorbă.

Magda intră în cabină și își repară fardul, își mai piaptână odată părul, își schimbă rochia. În adevăr, întâlnirea asta cu Liviu n'are nici o însemnătate și nu trebuie să-i dea ea vreuna. I s'a îngroșat, i s'a întărit inima ca un obraz bătut de soare și de vânt, plouat și ars. Căsătoria lor de operetă de cu atâția ani înainte se stricase atât de repede, durase atât de puțin și fusese atât de lipsită de rost, încât o uitase aproape și ea. Se măritase cu Liviu într'o epocă de tinerețe în care presupunea că bărbații sunt niște ființe complicate și profunde, încărcate de mister, că fiecare din gesturile și vorbele lor are un înțeles adânc, deplin, greu de priceput pentru o femeie. Se lovise de goluri și de platitudini, le căutase dedesubtul, înțelesul nevăzut, nu pricepuse, se chinuse. Toate faptele lui Liviu, dacă n'aveau un rost obscur, erau pornite dintr'o adâncă, iremediabilă plictiseală. Se despărțise de el după câteva luni, obosită, jicnită și încă nedumerită. I se păruse o bucată de vreme că îl iubește atât de mult încât n'o să mai fie liniștită niciodată. Dar pe măsură ce pricepea, se liniștea. Trăia o adolescență târzie, în care lucrurile se începeau și se isprăveau toate în minte, străine de trupul încă nedestepțat, de o afectivitate fără rezonanțe mature. Apoi crezuse că

îl pricepe, că vede vidul și uscăciunea din el, și că deci nu-l mai poate iubi. Mai târziu Liviu pierise, plecase în Ardeal, medic la Arad și se spusese, și ea fusese preocupată de teatru, de o iubire liniștită, de boală și iar, și mereu de teatru. Nu știuse că se află aici. În orice caz, prezența lui avea mai puțină însemnătate decât actul doi, care începea acum, decât emoția scenei și atenția grozavă, flămândă a publicului. Din oglindă o privea o femeie cu ochi aprinși, cu gură arzătoare, cu față mobilă, o femeie hotărâtă și vie.

Jucase până la sfârșit crescând din ea însăși ca o flacăra, ca un foc. Popa o vestise, după final, că trenul avea să plece la miezul nopții, că trebuiau să se grăbească toți dacă voiau să mai poată mânca ceva în oraș. Se grăbise să-și adune lucrurile, să le trimeată la vagon, să se demachieze, să se îmbrace. Uitase vizita făgăduită de Liviu.

Călătoreau prin ploaia rece, unul în urma alțiua, actorii, cu câte o valiză mică în mână, cu gulerul hainei ridicat, cu obrazul obosit de fard, muiat de vaselină, cu mirosul de păr ars, de vopsea și de praf din culise încă în nări, în piept, încercând să-l alunge, respirând adânc umezeala, lipăind în bălți, oboșiți, grăbiți. Iși căutau cu lanterna poteci între bălți, se încurcau la răspântii. La un colț de stradă, rămasă în urmă, Magda se pierduse de ceilalți. Li strigase în noapte și ei n'o auziseră. În urma ei venea încet suflorul Mitrache, bombănind, împiedicându-se.

Magda se hotărîse să se oprească la primul birt întâlnit, să nu-i mai caute în noapte pe ceilalți. Zărise lumină sub un oblon și intrase, cu Mitrache după ea.

Era o sală scundă, largă, cu oameni puțini. Mân-case la nimereală o friptură arsă, o bucată de brânză, pe când Mitrache, în fața ei, mesteca îndelung, stăruitor, cu dinții lui puțini și parcă moi, privind în farfurie cu ochi obosiți, roșii. Magda vorbea, încerca să-l facă să râdă, îi turna vin, și nu izbutea să scoată de la el decât aprobări scurte. I se părea bună seara asta în care scăpase de ceilalți, în care știa că jucase bine, în care nu semănau toate chipurile cu cele văzute zilnic. Ar fi vrut să întârzie, să-l audă pe Mitrache povestind istorii vechi din teatru, dar bătrânul era somnoros și flămând, pătruns de frig.

Câțiva ofițeri, la o masă vecină, se uitau la ei, cu aerul cuceritor al unor oameni siguri că la sfârșitul cinei femeia tânără și vie avea să-l lase pe bătrân singur și să-și aleagă cel puțin unul dintre ei. Un radio deschis brusc vărsase în sală câteva tangouri searbăde și un chelnăr încet le făcuse plata.

Întâlniseră pe drum o trăsură și ajunseseră prin acelaș bulevard ud, cu trunchiuri negre, în gara mare și pustie. Iși găsiseră vagonul între șine lunecoase, rătăcit parcă în gară, stingher, cufundat în întuneric.

Magda se culcase repede, bucuroasă să prindă somnul, să încheie ziua asta în care joțul se isprăvisese, plină încă de febra lui care nu mai voia

să știe de altceva, care o umplea ca apa un pahar, și nu mai lăsa loc nici tristeții, nici emoției, nici încetei scurgeri a vremii. Se gândise un moment la scurta trecere a lui Liviu prin culise, i se păruse că asta semăna grozav cu obiceiurile, cu firea lui. Se plictisise, intrase în culise s'o vadă, își dăduse seama că asta nu-i putea curma plictiseala, și nu se mai întorsese. Foarte bine. Era mai amabil așa din partea lui, decât să afle de la vreun camarad că fusese în sală și nu venise să-i spună bună seara.

Stinsese lumina, ridicase perdeaua. Printre norii bolovănoși și grei se ivise un ciob de lună sticloasă și clară. Lumina puțin compartimentul, plapuma cu flori mari, fotografia de pe masă. Toate erau ghicite numai și mult mai calde și mai bune ca peste zi. Magda adormise.

Prin somn îi auzise vag pe Noe și pe Domânic intrând cu zgomot alături, continuând să râdă și să vorbească. Jucau iar cărți, pe semne. Auzise și glasul lui Popa, aproape: „Iar ați adus băutura în vagon, mă!” și pe urmă, mai depărtat, ca și cum intrase și el la ei. Râsul Florei, o ușă închisă tare, zgomot de fiare. Vagonul se clătinase, acățat pe semne de un tren, apoi pornise încet. Acum toate sunetele erau ca o urzeală pe care somnul țesea ce voia el.

Și deodată se deschisese parcă și ușa propriului ei compartiment. Mi se pare, își spuse Magda prin somn. Nu cred s'o fi uitat deschisă. Dar o uitase, pentru că cineva intrase ușor în cabină.

— Magdaleno, eu sunt, dormeai?

Glasul tăiase ca un brici somnul în două. Lăsase în locul lui o trezie ascuțită, totală. Spusese „Magdaleno”. Era glasul lui Liviu. Am visat ceva, îmi spuse Magda, de m’am emoționat așa.

— Da, dormeam. Ce e cu tine? Ce vrei?

— Nimic, iartă-mă. Credeam că nu dormi și mă lași să stau puțin la tine. M’a invitat Popa să merg cu voi, cu turneul, o zi, două, și acum el joacă cărți cu ceilalți. Eu nu vreau să joc, nu-mi place. Credeam că nu dormi și voiam să stăm de vorbă. Nu te-am văzut la masă cu ei.

— Mă rătăcisem, am mâncat singură.

— Ca să nu mă întâlnești?

— De ce să nu te întâlnesc? Nici nu știam că ai să mănânci cu ei, și chiar dacă așa fi știut...

Umerii lui largi acopereau fereastra, făceau noapte în fața ochilor ei. Apoi Liviu se așezase ușor pe marginea patului. Îi prinsese genunchii cu un braț și se rezemase de perete. Stătea cu spatele spre fereastră, nu i se vedea fața, numai umerii și capul îi se desenau negre pe lumina palidă a nopții.

— Și ceilalți unde socot că ești acum?, întrebuse fără culoare Magda.

— O, habar n’au, cine crezi că se gândește la mine? Poate mă cred culcat în cabina lui Popa.

Ar fi putut, ar fi trebuit să-l roage să plece. Poate că venise să spună ceva. Să-l aștepte să spună. Ce ar fi avut să-i spună ei Liviu? I se părea ciudat că intrarea lui în compartiment era altfel decât a oricăruia dintre cei din vagon. Nu intrase „parcă

un străin, ci cineva plăcut, prieten, cineva al ei, uitat de mult. Cineva care nu turbura apele singurătății. Și, deodată, neașteptat, prezența lui începuse să fie așa de precisă și de caldă parcă, încât se întreba cât are să fie de gol după plecarea lui. Era lucidă, ca și cum somnul nu-și trecuse apele peste mintea ei, și în această trezire se iveau și creștea o așteptare. Ar fi vrut parcă să se întâmple ceva. Ar fi vrut deodată ca Liviu să vorbească, nu știa ce aștepta să spună, ce ar fi vrut să spună, dar o dorință veche, uitată de cinci, de șase ani, socotită de atunci absurdă, i se năștea iar în suflet, ar fi vrut să-l audă pe Liviu vorbind despre el, spunând cum e el, ce vrea, ce caută în viață, ce crede despre lucruri. Parcă în noaptea tăioasă de trezie, omul ăsta fără culoare care se așezase nechemat pe marginea patului se îmbrăcase iar în misterul pe care îl avea cândva, în acel mister în care ani întregi ea nu mai crezuse, pe care îl botezase: vid. Stătea așa, îndoit în cot, prinzându-i genunchii sub braț, cu tâmpla rezemată de peretele de lemn și tăcea. De ce venise? Spusese că voia să stea de vorbă și acum tăcea. Ar fi putut să tacă mai bine în cabina lui Popa, unde ar fi fost singur. Nu venise doar la fosta lui nevăastă, pe care o părăsise cu ani în urmă, de care nu se legase trupește nicio dată, care parcă îl și desamăgise, ca să caute în făptura ei ceeace știa că nu poate găsi. Și tocmai acum brațul lui îi strângea mai apropiat, mai tare, genunchii. Magda se răsuci în așternut să scape



strânsoarei. Se înfurie o clipă. Dacă venea pentru asta, omul ăsta, omul ăsta merita orice cuvânt. Liviu nu-și clintise tâmpla de pe perete. Părea liniștit, ca adormit, străin de mișcarea pe care o făcuse brațul. Poate că nu voise, poate că nu-și dăduse seama. Stătea acolo, imobil, ca o amănințare, ca o primejdie. Ar fi vrut acum să-i vadă ochii, ochii turburi verzui, care se făceau cafenii, negri, când îți vorbea de aproape, când era neliștit și îl credeai cald.

În Magda se repezără deodată atâtea amintiri că se minună singură. Le crezuse pierdute, moarte. Ce mult l-am iubit!, își spuse ea și i se păru că niciodată nu știuse ca acum cât îl iubise. Acum ar trebui să aflu, să-l întreb, să știu de ce aleargă toată viața ca un flămând, ca un besmetic, de ce nu se oprește niciodată, de ce nu crede în nimic, în ce crede, toate lucrurile pe care le-am numit prosteste ani întregi: vid sau plictiseală. Ce vrea omul ăsta? Ce l-ar mulțumi, când ar spune ca Faust clipei, oprește-te?

Trenul cotise pe semne, că luna se vedea acum întreagă într'o baltă aburită de nori ca un caer scămoșat. Magda pusese o mână pe plapumă, și Liviu, dintr'odată, își culcase capul pe ea, pieptul pe genunchii ei. Stătea cu ochii închiși, cu pleoapele mari, cu tâmplele palide în lumina lunii, cu obrajii netezi, cumiți, auriți. Orice alt om care ar sta așa, sub luna asta, cu capul pe mâna mea, aici, ar însemna că mă iubește. Pusta de gheață care se în-

tindé între mine și oameni nu e trecută decât de cei care mă iubesc. Și totuși el stă aici, așa. Ar putea să fie frumoasă clipa asta, ar putea să se desfășoare acum pânze, trâmbe de poezie între doi oameni sub luna asta de argint, atât de pură. Cu orice om, afară de el. Mâna de sub capul lui Liviu începuse să fie altceva decât trupul. Era o mână fericită. De ani de zile zbuciumul ei, truda ei de mână care adună, lucrează, se închină, de mână cheazășie a credinței, de slujnică umilă, nu întâlnise ceva atât de bun, atât de cald ca acum, capul lui.

Alții mă iubesc, se gândi Magda, de ce nu mă iubește tocmai el? Dar de ce „tocmai” el? E un străin, un om aspru, un om ciudat, altfel făcut decât mine, din altă planetă poate, din lună, de culoarea ei și cu un suflet înghețat. Dar ce îngrozitor, ce pozitiv există. Mi-aduc aminte, așa era și atunci. Golise lumea. Nu mai exista decât el, cu indiferența lui, cu plictiseala lui, cu fugile lui. Și acum umpluse compartimentul, trenul, noaptea, nu mai era decât el. Nu se mai mergea spre nicăeri, nu avea să mai vie ziua după noaptea asta, nu mai era pe lume nimeni, nimeni. Numai el, cu capul lui palid, cenușiu, cu gândurile lui necunoscute, cu ceea ce avea să se trezească în el neașteptat, fuga sau îmbrățișarea sau somnul, ca un sfârșit de lume, după care nu mai puteai să faci nimic, decât să te trudești să pricepi de ce făcuse asta și nu altceva.

Și uite-l, se ridică în cot, se oprește, se apropie. Mă ia de gât. Fața i se apropie încet, încet,

o opresc puțin cu palmele amândouă, îi simt respirația pe ochi, îi simt pe întuneric privirea care trebuie să fie neagră, mă încordez și pe urmă întind capul, îi caut gura.

Magda își înnodase brațele în jurul gâtului lui de animal tânăr, puternic și viu, și speriată de sărutarea prea lungă, prea știută, prea lesne culeasă, le desfăcuse repede. Il împinsese cu brațele, cu umărul, îl rugase cu vorbe fierbinți, descusute, să plece, și când îl văzuse ridicându-se, sprijinindu-se de ușă, deschizând-o, tăcuse deodată, cu ochii măriți în întuneric, cu respirația secată. Avea să plece! Pleca!

Ca un capac de sicriu se închisese ușa compartimentului. Era atât de gol înăuntrul lui, atâta vid, că amenințau toate să se surpe, grele, inutile.

Rezemată de perne, sus, Magda privea fereastra. O lună hădă, cheală, se înneca în nori și ieșea iar la iveală. O lună de argint viu, otrăvită. Fumul țigărilor aprinse una de la alta ucidea mirosul zambilei. Liviu își plecase fața asupra ei când intrase în compartiment. Acum avea să moară și ea de fum și de frig.

Trenul păcănea, scârțâia. Se oprise într-o stație goală și stătuse poate câteva nopți la rând, fără zile între ele. În vagon era liniște. Dormea toată lumea. Dormea și el, sigur, cu fața palidă cufundată adânc în pernă, fericitul de el care e veșnic cu el. Și trezia era dureroasă, ascuțită, ca o lumină prea mare. Pe mintea obosită și aprinsă, nici un abur de somn.

Noaptea se spăla cu cenușă, se deschidea la față, murdară. În gări se mișcau oameni somnoroși, plouați, grăbiți. Magdei i se părea că e ea toată o ureche imensă care se trudește să audă prin pereții de lemn, prin cabina Florei, respirația, mișcarea lui Liviu, din al treilea compartiment. Se deschisese parcă o ușă, poate că era el. Nu se mai auzea nimic. Afară se lumina. Zambila se sbârcise parcă, părea și ea albastră în fumul albastru care umplea cabina. Dacă am ajunge, dacă am ajunge într'un oraș, dacă aș putea să mă dau jos, să merg, să alerg în ploaie, să obolesc, să cad, să nu mai știu. Ce-are să se întâmple acum? Merge cu noi câteva zile. Ce mă fac eu câteva zile?

Trenul se oprise într'o gară de unde nu se auzea zgomot. Nu mai pornea. Matei vorbea sub fereastră cu cineva de pe peron. Se întorcea în tren.

— Ce e, Matei?, întrebase Magda prin ușa întredeschisă. Unde suntem?

— Un canton, doamnă. Trebuie să așteptăm să treacă din partea cealaltă un tren cu răniți. O să așteptăm mult, poate până la zece, nu se știe când vine.

Până la zece! Ceasul arăta șase. Toată lumea dormea și avea să mai doarmă încă, liniștită, ca să se trezească la pokerul lor, la mâncare, și, dacă e nevoie, la joc plictisit și ușor, pentrucă e a douăzeci și doua seară de turneu și s'au obișnuit, nu le mai pasă. Liviu, și-aduce aminte, se scoală în fiecare zi altfel, odată târziu, odată devreme, și ca trimes de vis spre altoeva, neașteptat, fără nici un

fel de legătură cu seara trecută, ca și cum visul sau somnul sau diavolul au adus ceva nou și hotărâtor în viața lui.

Pe geam s'au prins flori de gheață. A venit gerul. Nici gara nu se vede, nici câmpul. Și oamenii dorm. Magda încearcă să tricoteze, apoi să citească, apoi să se spele. E frig, degetele nu vor să prindă undreaia, cartea e neclară, apa e înghețată. Matei îi face un ceai sălciu, turbure. Cartea asta e parcă scrisă de un nebun.

Târziu, către nouă, Noe începe să fluere și să cânte în compartimentul vecin. Grama, care doarme în patul de deasupra lui, mârâe și bodogâne că l-a trezit. Poate că au să se deștepte și ceilalți, să fie în sfârșit zgomot în vagon. Nu mai e mult până la zece, o să pornim, o să mergem. Ajunși acolo, în oraș, Magda știe ce o să facă, are să se coboare din tren, să alerge până seara, pe toate străzile, pe toate drumurile. Acolo e și marea. Are să stea pe mal, s'o vadă, s'o asculte.

Dar trece ora zece, și unsprezece, și prânzul și trenul nu se urnește. La Noe se joacă cărți, la Flora se povestesc anecdote, la Popa se joacă șah, adică Popa joacă șah cu Liviu. Magda se răsuțește pe coridor, se duce în ușa vagonului, ar vrea să coboare, dar câmpul tot e înghețat, între stație și sat se vede un drum ca arat cu plugul, crestă, zgrunțuros, înghețat și el. Își strânge haina pe ea, își freacă mâinile. Se uită prin fereastră în compartimentul ei, în care stă parcă adunat, la pândă, tot chinul din

noaptea trecută. E ca o odaie în care a murit cineva și ți-e urît să mai intri. Se oprește în ușa Florei, e chemată să intre, șovăie și rămâne pe loc, încercă să râdă de o glumă spusă de Grama și râsul nu vrea, rămâne ca o strâmbătură pe chip. Se răsucesce iar pe sală și intră, învinsă, la Popa. Popa ridică fruntea, o roagă să stea, îi spune că îi pare bine că l-a onorat cu o vizită, și se cufundă în joc. Liviu ridică ochii, zâmbeste și îi pleacă iar. Inima se acapătă ca într'o croșetă în zâmbetul lui și rămâne zgâriată, doare. Ar tricota Magda, dacă ar putea să nu se uite mereu la el. La linia plină, înaltă, rotundă a frunții, la linia dreaptă și subțire a nasului, la gura palidă și foarte precis tăiată, la bărbie, la pomeții uscați, netezi. La gâtul lui de pui de animal. Impletește o jumătate de rând și lasă lucrul pe genunchi. Ar vrea să-i pipăe obrazul, să-și treacă degetele pe fiecare unghi, să-i fure tiparul. Nu e adevărat, nu e adevărat omul ăsta, își spune ea ca în fața unei mari frumuseți. Toată lumea spune că e fad, că e oărecare, că e rece, îmbătrânit. Nu știi să-l vadă. Trebuie privit cu deamănuntul ca să-l pricepi.

În vagon actorii încep să se plângă că le e foame. Matei e trimes în sat să caute ceva de mâncare. Trenul cu răniți nu mai vine. Partida de șah se isprăvește. Ce are să facă acum? Poate are să vorbească cu ea. Dar dacă se ridică și pleacă? Doamne, dă Doamne să mai joace o partidă!

— Mai facem una? întrebă Popa.

— Dacă vrei, primește Liviu.

Și îi zâmbeste ei iar, cu surâsul acela pe care l-ai putea crede sfios sau copilăros, dacă n'ai ști cum umple Liviu tăcerile, din politețe, cu zâmbete.

În tren începe să fie foarte frig. Se aude că s'ar fi stricat caloriferul. Matei vine cu pâine, cu brânză și cu mere din sat. El tot ce a putut găsi. Toată lumea se întrerupe din joc și se duce în cabina Florei care face gospodărie, le dă ceai, felii de pâine cu brânză și mere mici, sbârcite, roșcovane. Se face haz, la Dominic s'a găsit o sticlă de rachiu, și lumea bea pe rând și joacă de frig. Magdei îi clănțănesc dinții și îi e imposibil să-și bea măcar ceaiul. Lucrurile nu mai au gust, nu-i e nici foame, nici somn, și nu mai vrea acum nici trenul să pornească, nici să ajungă, nici să meargă pe jos. Nimic. Să-l vadă. De ce a venit astă noapte și de ce nu mai are acum nimic de spus, nici dorința să stea cu ea? Aseară, dacă l-ar fi oprit în cabină, ar fi rămas. Ea îl gonise, neghioaba. Trebuia să-l fi păstrat până dimineața. I-ar fi părut astăzi mai rău, ar fi fost mai singură și mai umilită dacă după o noapte petrecută împreună s'ar fi purtat azi exact așa cum se purta, ca un străin politicoș? Nu, e mult mai rău așa. Poate că acum ar fi fost golită și de curiozitate și de febră în fața lui, ar fi știut iar limpede cât frig e în acest om și cât de puțin emoționat lasă trupul îmbrățișarea lui. Nu le-ar fi știut, pentrucă le știa de mult, dar le-ar fi trăit,

și le-ar fi adus aminte viu, nu sterp, nefolositor ca acum.

Liviu trece dintr'un compartiment într'altul, stă lângă cei care joacă cărți, vorbește în ușa vagonului cu un macagiu. Pe marginea patului, cu ușa puțin întredeschisă, o, foarte puțin, atât numai cât să se vadă că nu s'a izolat complet de lume, că nu ține să fie singură, că e ușor s'o deschizi, Magda îi urmărește de aproape sau de departe pașii, glasul. Era departe, acum tușise, tusea asta era a lui. Era alături, la Flora. Flora e frumoasă. Doamne, lungă e o zi, și poate fi încărcată, la infinit cu suferință.

Trenul pornise, în sfârșit. Trecuse pe lângă ei un șir lung de vagoane prin ferestrele cărora se vedea un ochi sub o frunte bandajată, proptită de un geam, o mână palidă, mare, spânzurând dintr'un pat de sus, o pereche de cârje singure, la o fereastră. Se suferea acolo, altfel, pentru pricini în fața cărora trebuia să te închini. Și ea aici, stupidă, încremenită, că unul din oamenii aceia fără sânge, cu oasele zdrobite, pentru o durere de care îi era scârbă, pentru care se disprețuia.

Auzi-l, vorbește pe sală, despre război, cu Popa. Poate să vorbească până diseară, pătimas cum e când e vorba de o idee, nu de un sentiment. E din ce în ce mai frig. Tevile caloriferului sunt înghețate ca mâna care le pipăe. Flora iese pe culuar și se amestecă în discuția lor. Acum s'ar părea că vorbesc lucruri de haz, așa li s'au deschis vocile, și râd, și râd.



Magda se întinde pe pat. E foarte greu să stai ridicat, să ții o carte pe genunchi. Nu mai are ce să aștepte. Mai e puțin până să ajungă. O să se dea toată lumea jos și să se risipească. Nu mai e nimic de așteptat. Poate la noapte, când se vor întoarce în vagon... Dar e foarte mult până la noapte și foarte multe lucruri grele de făcut, ceasuri întregi, frigul, așteptarea, spectacolul. Și poate că diseară are să fie mai ușor de deschis ușa Florei. E cenușie-galbenă dupămasa; și fumul în aerul ăsta înghețat pare galben. Zambila s'a pălit de tot, stă acolo ca un hrean vechi într'un ghiveci. Nu mai ai ce să aștepti pe lume. Nu mai ai nimic.

Merg pe străzile drepte ale orașului, cu case înalte, cu catari și balcoane. Indărătul lor parcă nu stă nimeni. Se înserează. Aici se joacă mai devreme, la zece nu mai umblă nimeni pe străzi. Merg spre teatru pe poleiul asfaltului, printre casele înalte. Din loc în loc câte o casă lipsește și în golul căscat, lăsat de ea, un morman de moloz spune că strada înainte n'avea nici o știrbitură. Cum vor fi stat oamenii aceia, în clipa în care a căzut bomba? Erau poate adunați toți în pivniță, tremurând, socotind că tocmai lor n'o să li se întâmple nimic. Rămăsese poate sus, în odaia din colț, cu perdele albe, volănate, o femeie care aștepta un Liviu plecat de acasă, o femeie care plângea atât de tare încât îi era tot una dacă are să moară sau nu. Scârbos, își spunea Magda, scârbos sentimentalism m'a apucat! O femeie găsește prilejul să micșoreze tot,

să prostească tot, să reducă la măsura ei. Nici cel mai imbecil dintre actorii ăștia sunt sigură că n'a gândi: asemenea neghiobii cleioase.

Teatrul era mare, cu cabine largi, cu culuare tapetate cu mătase roșie, cu loji deschise ca niște evantaie. Tracul din seara asta însă nu semăna cu cel cunoscut. Magda nu știa bine că are să joace. Se farda la nimereală, nu se vedea în oglindă, nu auzea fierul de frizat pe care i-l clănțănea coafeuza în jurul capului. Se petrecea departe de ea ceva ca o pregătire de intrare în scenă, sunau sonerii, oamenii alergau afară, pe săli, și din toate lucrurile astea ea lipsea, ca plecată. Iși mai aduce aminte numai că e foarte nenorocită, că e pierdută și singură, ca după o boală grea când nu deschizi ochii între prieteni, ca după un leșin, dacă te-ai deștepta într'un tramvai plin cu oameni preocupați, care merg toți undeva, și tu încă nu vezi și nu auzi bine.

Jucase. Il auzise pe Popa spunându-i că jucase „straniu”, alt personagiu parcă, dar foarte frumos. Nu știa dacă sala era plină sau goală, dacă se aplăudase, dacă murise în ultimul act sau plecase numai printre decoruri. Poate că greșise o singură dată, când Dominic îi suflase printre dinți „Ce faci? vino spre mine!”, și ea venise, docilă. Il auzise parcă și pe Noe spunându-i Florei, în cabină, cu ușa deschisă, că vedetele plâng mult mai multe lacrimi când au pricini adevărate de plâns, dar ridicase din umeri, pricepând pe jumătate.

Apoi venise Popa în cabină să-i spună că în noap-

tea asta toată trupa dormea la hotel, pentru că vagonul era stricat, trebuia să i se repare caloriferul și că primarul îi invitase la masă, în oraș.

— Și eu nu pot să nu vin, și să mă duc acum la vagon?

— Cum să te duci? Vrei să îngheți acolo, în câmp? N'ai auzit că e stricat? Și pe urmă, ne-a invitat primarul. Nu se poate să lipsești tocmai dumneata. Imbracă-te.

Fusese o seară care semănase cu o petrecere pusă în film, ca să umple un gol și ca să se îmbrace actorii elegant. În sala mare a restaurantului, cu oglinzi și cu plafoane aurite, oamenii mâncaseră mult și vorbiseră aprins despre lucruri în care n'aveau nevoie de părerea altora. Orchestra împânzea cu ireal atmosfera plină de fum de sub arcadele înalte, larma multor glasuri, veselia făcută a unora, beția adevărată a altora.

Magda se auzea vorbind, răsese de câteva ori foarte tare, cu puterea cu care ar fi vrut să plângă. Liviu, la celălalt capăt al mesei, între Flora și o cucoană cu ochi foarte frumoși, ofilită și calmă, părea foarte atent la cuvintele amândorora și foarte vesel. Ceasurile se adăugau unele peste altele, ca niște pietre grele la un zid care avea s'o îngroape, s'o innăbușe, și nimeni nu vorbea de plecare. Noe, într'un grup de necunoscuți, invitați ai primarului, cânta arii din Rigoletto, cu capul dat pe spate, cu glas spart. Popa făcea teorii de teatru notarului și unui colonel cu ochelari. Toate erau comice, nesfar-

șit de comice și de greu de suportat. Un băiat cu ochi oblici, negri, îi spunea că e cea mai bizară actriță din lume, că fusese el și la Viena și văzuse teatru, dar nimeni nu juca atât de imaterial ca ea. Trebuia să mulțumească modest, să se ferească de entuziasmul lui adolescent, scuzându-se că are talent. Aștepta sfârșitul.

Târziu, către două, primarul se ridicase, odată cu Popa. Se grăbiseră și alții să-i imite, câțiva protestau că se sfârșea prea repede cheful, scaunele sgâriau podeaua, chelnării aduceau hainele. Acum. Acum era hotărâtor. Ce avea să facă Liviu? Iși luase rămas bun de la orașeni, condusesse până la ușă cucoana ofilită cu ochi frumoși, se despărțise greu de ea și acum se întorcea lângă Popa. Va să zică rămânea cu actorii. Avea să doarmă aici, sus, în hotel.

Se răspândiseră toți în holul larg, aproape întunecat. Flora glumea, spunea că vrea să plece să se plimbe, că afară era lună și întreba tare dacă vrea cineva s'o întovărășească. Nu, Liviu nu se dusesse spre ea; în sfârșit se putea respira, inima pornise iar.

Noe îi chema pe toți în odaia lui, să continue cheful. Dominic îl și luase de gât, gata să-l urmeze. Portarul le dădea tuturor cheile. Magda stătea fără rost în mijlocul holului, cu privirea spre scară, ca și cum ar fi fost gata să urce, cu urechea încordată să audă ce face Liviu. Nu-l auzea. Dar trebuia să urce, nu putea să stea așa la infinit, n'avea nici un rost între bețivi. Oamenii liniștiți suiseră sus,

unul după altul. Urca și ea, încet, sprijinindu-se de rampa înflorată, printre palmieri artificiali, cu blana pe un umăr, cu moartea în suflet. Se oprise la primul cat, să respire greu, să mai aștepte. În sfârșit veneau și cei rămași jos. Să se fi dus Liviu la Noe, nimănu-i nu i-ar fi trecut prin cap s'o cheme și pe ea, străină de ei cum fusese totdeauna. Se apropiau, o ajunseseră, o înconjurau, vorbeau tare, se chemau. Liviu era alături, suia calm. Ce avea de gând? Magda se oprise la etajul al doilea să-l roage pe Dominic să-i dea o cutie de chibrituri. Era un motiv ca oricare altul să întârzie. Dominic se căuta în buzunare, ceilalți intraseră la Noe. Liviu rămăsese pe loc, zâmbind. Dominic intrase și el, după ceilalți. Pe culuare era aproape întuneric.

— Noapte bună, spusese Liviu, mângâind-o pe obraz, cum mângâi un copil care se duce la culcare. Era parcă somnoros și obosit. Iși frecase obrazul de palma lui, i-o sărutase fără să știe când, ca un câțel care așteaptă desmierdarea și o prinde din zbor. Liniștit, Liviu o mângâiase și pe păr, se reze-mase de ușă. Magda scosese cheia, deschidea pe dibuite, gata să întindă mâna de rămas bun, când Liviu intrase înăuntru, înaintea ei, ușor, prelins, ne-așteptat.

Era așa de mică lumea, și o crezuse atât de vastă, se simțise așa de mărunță și rățacită în ea. Acum întindeai brațele, o înconjurai bine, o strângeai la piept și nu mai era în jurul tău decât o odaie goală, rece, în mijlocul căreia stăteai stăpân pe

principiul vieții, pe începutul și sfârșitul ei. Fără trecut și fără mâine, într'un acum fierbinte, strălucitor, infinit. Cu palmele pe fața lui Liviu, cu umerii lui adormiți sub umăr. Doarme, se deșteaptă, zâmbeste, răsucește capul și atipește iar. Mai bine așa, să doarmă, să doarmă, ca să nu-i vină nici un gând de plecare, ca să uite că dincolo de ușile închise există drumuri. Și Magda se întreabă ce a căutat atâția ani în teatru, în viață, când trecuse cândva pe lângă această fericire, singura, când o avusese, ca acum, în brațe, și nu fusese în stare s'o păstreze. Il cercetase, îl cântărise ca pe un om, când omul iubit nu trebuie nici măsurat, nici cercetat, ci iubit numai, și păstrat dacă poți. Golul, suferința acestor ultimi ani, nu fusese oare lipsa lui Liviu, nemărturisită, nerecunoscută? Problemele metafizice, lipsa de credință în Dumnezeu, desechilibrul, pustiul care abătuse lumea în ochii ei, fusese oare altceva, rodul unei cugetări, cum crezuse, a unei sensibilități jicnite, măcinate de existență, sau lipsa lui Liviu? Putea în clipa asta să se răstoarne lumea pe dos, să se producă în fire cele mai mari absurdități, să-și piardă darul teatrului, toate i s'ar fi părut fără însemnătate. Liviu era aici, și poate că niciodată pe lume nu existase o dragoste mai mare, nu iubise cineva mai mult.

Dar bărbatul începuse să se trezească. Înălțase capul, îl rezemase de tabla patului, deschisese ochii. Ridicase ușor brațul, cu care ea îi prinsese umerii. Ii era cald. Mărmurâ ceva.

— Ce-ai spus?

— Trebuie să plec.

— De ce? Nu vrei să dormi aici?

— I-am spus lui Dominic să mă trezească mâine în zori, să mergem împreună în oraș. Are să vină să-mi bată în ușă, și vezi și tu, ce o să creadă dacă n'o să mă găsească?

Adevărat, ce o să creadă Dominic? Trebuia să se surpe toată fericirea, toată siguranța asta clădită pe nimic, trebuia să vină la loc golul, tristețea, singurătatea, frigul adânc, cel din fundul sufletului, disperarea, pentru că altfel cine știe ce putea să creadă Dominic. Un bărbat oprit pe loc când vrea să plece, e mult mai amar decât absența lui. Aprinsese lampa.

Sub lumina ei galbenă, săracă, în odaia aproape goală, pe marginea patului, Liviu se îmbrăca încet și vorbea. Vorbea mai mult ca oricând. Spunea cum sunt oamenii acolo, în orașul în care stătea de un an, cum pe măsură ce e mai cunoscut și mai căutat ca medic, e mai dezamăgit de medicină, cum ar fi bucuros să fie orice altceva, cismar, găzar, decât să aibă în față zilnic suferința și să n'o poată totdeauna alina. Își punea ciorapii, își trecea peste umeri bretelele, încet, fără grabă, și vorbea de plictiseala vieții de provincie. Acum își încheia încet vesta. Era aproape îmbrăcat, aproape gata! Avea să plece! Nu se mai putea face nimic. O săruta pe ochi, bun, prietenos, pleca ușor, închidea neînchipuit de ușor, de grijuliu, ușă.

Trei și douăzeci. Și încet, încet de tot, mai

trece un minut. Te uiți atent la limba ceasornicului, și când crezi că trebuie să se fi isprăvit o viață de om, s'a mai mișcat din loc puțin, a mai trecut un minut. Te plimbi, te plimbi prin odae, te uiți afară prin obloane, e întuneric păslos, rece. S'a făcut frig. Te plesnești, plimbându-te, de aer, cu setea cu care ai vrea să te plesnești de pereti, mergi repede, repede, apoi încet, te uiți la ceas. Ți spui: n'are să mă iubească niciodată, niciodată!, și acest niciodată se întinde nesfârșit. De câteva ceasuri, de când l-ai înțeles, l-ai trăit câteva veacuri, și are să mai dureze încă, și fiecare clipă de viață are să fie grea, ca de plumb, de golul pe care are să-l închidă, arzătoare de frig ca gerul. Și n'ai să mai poți face nimic decât să te gândești la el, să te simți acoperit de plăgi dureroase pe tot sufletul, sărac în trup, zgribulit ca un pisoi înecat, târându-te, târându-te pe un pământ jilav.

Magda se culcă, se acopere cu pătura. Inchide ochii. Sub pleoape, ca o pecetie, capul lui palid. Deschide ochii și pe ei aceiaș pecetie. Stinge lampa, să fie întuneric, dar noaptea se umple toată, ca de sorii mici, de multe capete palide, zâmbitoare, indiferente. Ingroapă fața în perne, pleoapele, turrite, văd un chip, auriu, palid. Aproape nu mai e un gând sau o durere. Nu mai e decât o imagină. Ca în copilărie când priveam prea mult în soare și mă orbea, și nu mai vedeam decât soare rotund, arzător. Ai vrea să uiți, să-ți scormonești alte imagini, dar nu se poate. Ochii sunt pecetluiți. Trupul



se simte bolnav. E ca o otravă, ca o otrăvire puternică. Ca și cum Liviu ar fi o otravă. Nu mai ai în mâini, în piept, în ochi, în gând, în respirație decât Liviu, și Liviu înseamnă o suferință ca o descompunere. Ca și cum, viu, ai simți cum îți moare trupul, se desface, putrezește, doare, de mult îngropat.

Prin obloane se ivește o rază cenușie. Le deschide. În fața ei e un perete de ceață. Poate că are să se risipească. Așteaptă în frig. Incet, se vede un trotuar lucios, pe urmă trupul drumului, pe urmă un chei de piatră. Dincolo de el o perdea, o cortină groasă de ceață lăptoasă. Asta trebuie să fie marea, marea pe care uitase s'o caute eri în oraș, marea pe care spera s'o audă, s'o vadă, să-și spele, în privilegiștea ei zgura din suflet. Și ea stă acolo, ca o baltă fără glas, acoperită, despărțită de lume printr'un munte de ceață. Pe cheiul lucios trec câțiva soldați, de dincolo de multa lână a țărmlui, sună o sirenă tristă. Lumina crește.

În restaurantul de jos nu era nimeni când se coborîse Magda. Prin arcadele largi, înalte, ale ferestrelor, se vedea o terasă de piatră, cu ramă de coloane subțiri, grațioase, cu un Amor de piatră care își încorda arcul, brațele rotunde, lucioase de polai. Un pom gol, cu crăci mari, negre, se respira sărac în mijlocul terasei. Apoi intraseră zgomotoși Grama, Dominic și Liviu, ceruseră ceai, făcuseră planuri de cumpărături în oraș, de o plimbare cu trăsura nu pricepuse unde.

Liviu îi zâmbea prietenos, cu zâmbetul lui de

medic, cum îl numise ea altădată, care vrea să dea curaj, fără să făgăduiască mult, mâncase repede, aplecat peste masă, ca și cum voia să scape de treaba asta și se plimbase, nerăbdător, în dreptul ferestrei. O, cum îi cunoștea mișcărilor toate, și felul de a mânca, și pasul, cum nu se gândise atâta timp la ele și cum le iubea acum cu suferință, cu disperare. Apoi plecaseră.

Plecaseră și ea mai târziu, nu, nu singură ca totdeauna, ci cu Flora, cu Popa, cu Mitrache. Ii era frică de singurătate, de ea însăși. Ar fi vrut să ceară ajutorul altora împotriva acestei spaimă, acestei foame, acestei morți care creștea dinăuntru. Să le audă glasurile, să le simtă nepăsarea sănătoasă, interesul robust, să se acațe de ei, care trăiau într-o lume normală, nu de cuțite, de străluciri și de prăpăstii. Rătăciseră pe străzile drepte și largi, prin piața mizeră și îmbulzită, printre casele înalte și somptuoase, printre ruine, și intraseră la un circ.

În arena largă, doi acrobați făceau exerciții peste plasă. Se aruncau, prindeau în dinți frânghia, se legăneau peste gol, nimiceau spațiul. Aveau trupuri suple și negre, erau frumoși. În cuști, fiarele dormitau plictisite. Mirosea tare a animal sălbatic, a pae, a bălegar. Căii pocneau din copite, cu glesnele lor subțiri, lucioase, cu crupele lor de mătase tremurând, vibrând. O fetiță cu picioare nesfârșit de lungi, cu părul ciufulit, în ochi, fierbea o ciorbă într-o oală, în colțul unei cabine. Trebuie să fi fost frumoasă fetița seara, în lumina cercului, dreaptă

pe calul cel alb, cu picioarele ei lungi, cu talia ei subțire, cu rochia de paete din cui, de deasupra patului de fier. În ușa altei cabine un bărbat își acorda vioara. Era trist, totul nesfârșit de trist, și mirosul, și salturile peste gol ale acrobaților, și numerele pe care le strigau tare în italienește, și culoarea supei pe care o fierbea fata, și maimuța mică, încruntată, din cușcă, și frigul, și lumina de ploaie a cirului.

Flora privea la acrobați, Popa desmirda caili, Mitrache încerca să vorbească italienește cu violonistul. Și peste toate, un chip palid care zâmbea și tăcea, un gest al mâinii lui Liviu, plimbarea lui înceată în fața ferestrei, desnădejdea, oboseala. Amenințarea ceasurilor în care avea să-l mai vadă, să sufere de frumusețea lui, de lumina din el, primejdia, mai grea, mai rea, a zilelor în care n'avea să-l mai vadă, în care lumea avea să fie goală de el, seacă de frumusețe.

La prânz, în același restaurant cu coloane și oglinzi, stătuse așezată de întâmplare în fața lui. Mâncau grăbiți să ia trenul la ora două. Magda nu se mai gândea că ceilalți o privesc poate. Să-l vad, să-l vad, își spunea ea, să-l vad bine, pentru că în tren cine știe în ce compartiment are să stea. Se făcea în grabă plata, se duceau geamantane, se spunea rămas bun, Liviu stătea cu spatele, se întorsese în profil, Liviu își rezemase un braț de fereastră, Liviu se apleca să ridice ceva de jos. Să-l vad, să-l vad, se gândea Magda. Uite-l cum

merge, cum își pune haina, cum se oprește! Și auzi-l spunându-i lui Noe că după trei ore de drum, schimbă trenul și ia altul, pentru orașul lui. Se duce!

În tren Liviu jucase șah cu Popa. Se auzea din compartiment glasul Florei, care se așezase lângă ei. Era zadarnic, zadarnic să se ducă acolo, ar fi fost caraghios, inutil. Magda se culcase pe pat. Trenul mergea tăcând, cu cerul plumburiu în ferestre, cu câmpia înghețată sub cer. Matei făcuse curat în cabină, aruncase zambila. Ii lipsea ceva ferestrei.

Își simțea gura arsă, trupul golit parcă, o teacă uscată, putredă. Trebuia să înțeleagă, nu era nimic de așteptat, nimic. După trei ore avea să coboare. Turneul mai dura zece zile, viața poate zece ani, douăzeci de ani. Poate că nu. Inima asta care se oprea acum, și se pornea iar, și tăcea îndelung, nu mai putea trăi atât. Moartea era poate foarte aproape. Cu o durere ca asta nu se mai putea trăi. Uite acum poate ar fi destul să pui mâinile pe piept, să închizi ochii și s'o primești. Trebuie să plesnească ceva în inimă, sau în cap. Trebuie să aibă și ele legile lor, nu încap în ele oricât, au o margine după care se isprăvesc. Atâta suferință, atâta istovire trebuie să aducă moartea. Sunt clipe în care un om se epuizează cum seacă un izvor, cum se usucă un pom. Așa, fără boală, nu mai poate trăi. Acum ea nu mai poate trăi. Trebuie să moară. Și din slărșeala asta lucidă o trezește, o învionează parcă, un frig, un tremur, un clănțanit al dinților care dovedește că trupul mai poate încă să se înfioare,

să se zbuçiume, să simtă. A trecut mai mult de un ceas, nu mai sunt decât două, Liviu are să se dea jos, are să plece. Auzi-i paşii pe coridor. Magda se ridică repede, îşi netezeşte părul. Dacă trece pe la uşa ei, să nu creadă că doarme, să nu se sfiască să intre. Şi Liviu intră blajin, zâmbitor.

— Mi-e somn, spune el.

— Vrei să te culci? Uite, întinde-te aici. Eu nu sunt obosită.

Liviu se culcă, închide ochii, zâmbeşte; îi mai deschide odată, priveşte turbure, verde, pleacă genele lungi, adoarme.

Magda stă pe o margine a patului şi îl priveşte. Peste disperarea, peste sfâşierea dinăuntru s'a aşezat vremelnice ceva foarte bun, ca peste o rană vie, prezenţa lui Liviu. E încă aici. Dacă, sculându-se, o să spună ceva uluitor, că vine cu noi, că mă iubeste, că o să mă caute peste zece zile la Bucureşti? Că o să-i fie dor de mine cel puţin, că ar vrea să-l caute eu. Că vrea să-i fiu prieten poate, că are nevoie de cineva să-i cârpească ciorapii şi asta ştiu numai eu pe lume, orice, orice; dar să spună ceva, să vrea ceva, să se mai poată aştepta ceva. Liviu gemă încet prin somn, uşor de nu se ştie dacă îi place sau îl sperie visul. Magda înţelege fulgerător maternitatea, cu fântânile ei de duioşie şi milă. O, dacă ar dormi aşa, să treacă de staţie, să piardă trenul, să rămână aici, furios că a rămas, plictisit, dar să rămână. Dacă ar muri în somn! Să nu mai fie! Ce libertate!

Dar Liviu suspină tare, se trezește, se uită la ceas buimăcit și se ridică.

— Mai am un sfert de ceas și ajung.

— Nu vrei să mai rămâi o zi?

— Nu pot, am bolnavi în oraș, pe care i-am lăsat de două zile.

— Nu vii deloc la București?

— Nu mai pot să-l sufăr. Mă sufocă parcă mai mult decât provincia.

— Aș vrea să te mai văd, mușcă Magda greu din cuvinte, ca din niște poame amare.

— Adevărat?, zâmbește Liviu ca de o glumă. Și mie mi-a făcut plăcere că te-am văzut.

— Aș fi vrut să nu pleci azi, mai spune odată, cu buze vinete, moarte, Magda.

— Ești foarte drăguță cu mine și nu merit, răspunde Liviu. Îi sărută mâna, se întoarce repede spre ușă să vadă dacă nu trece nimeni pe culoar și o sărută și pe ochi, îi strânge mâna bărbătește și pleacă.

Magda rămâne cu brațele moi. Ar trebui să cadă noaptea peste lume ca un capac scăpat din mâna lui Dumnezeu, să se rupă în ea firul vieții, să se întâmple ceva. Lumea vorbește pe sală, trece timp mult, timp puțin, trenul s'a oprit. Se repede la fereastră. Liviu e pe peron, cu haina lui largă, face semn cu mâna către tren, merge repede, haina îi flutură. Nu se mai vede, uite-l, l-am pierdut. Trenul pornește iar.

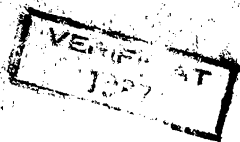
Ce are să se întâmple acum? Am să-l uit? Când? Peste câțiva ani? Și anii ăștia cum au să arate? Cum

am să-i duc? De ce să-i duc? Ca să-mi treacă într'o zi și atunci să mă mir de cât de înghețată și săracă pot să fiu? Dar nu pot, n'am răbdare, nu vreau să am. Nu vreau să-mi cheltuesc toate puterile ca să pot îndura o viață din care am să ies fără vlagă. Joc teatru, da, sunt o actriță, credeam că trăesc pentru teatru, și acum văd că mi-e străin, că l-aș da tot, cu toate succesele viitoare și toate bucuriile lui, pentru o lună de iubire a lui Liviu, pentru o săptămână. Mare preț avea atunci în mine! Umpleam cu el o existență fără sens. Nu-mi cunoșteam rostul. Rostul meu era să-l iubesc pe Liviu.

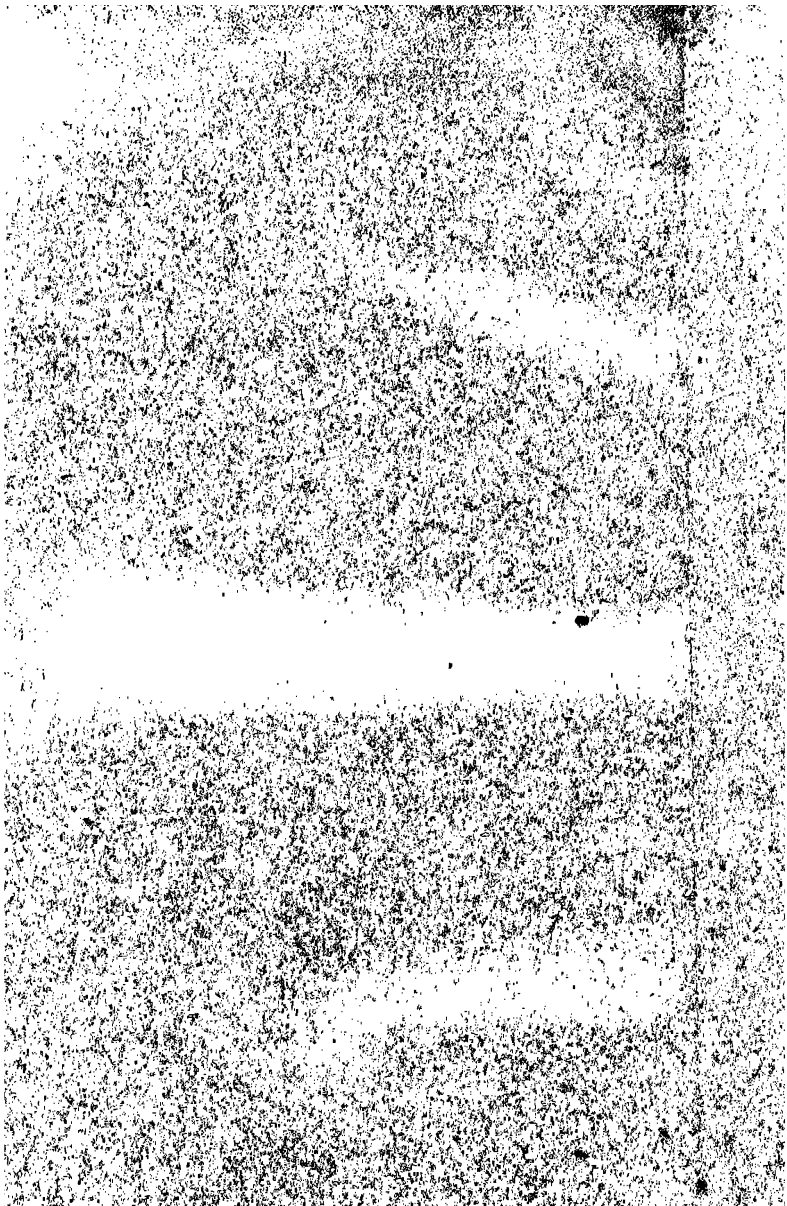
Magda se plimba prin cabină. Era prea cald. Își îmbracă haina și ieși pe culuar. Vörbeau precare. Ieși pe platformă. Nu vreau, nu pot să am răbdare, își spunea ea. Vântul bătea înghețat pe platforma deschisă, aducea scântei fierbinți și picături înghețate în obraz. Nu vreau, nu vreau să joc diseară, nu vreau să merg mai departe, nu vreau să trăesc încă alți ani fără el. Deoparte și de alta a plăcilor de metal care făceau punte între vagoane, șinele lunecau negre, lucioase. Tremur aici ca maimuța de azi de dimineață din cușcă, stingheră și tristă. Cum lunecă șinele sub roți. Ce repede! N'am să am curaj. Sigur că n'am să am curaj. Voiam s'o joc pe Anna Karenin. Ce adevărat aș putea s'o joc acum. Ce frumos! Dacă m'aș grăbi, dacă aș avea curaj! Să-mi scot haina, s'o pun în cap, să nu văd. Pe aici, pe lângă plăci, între vagoane. Săraca de mine, mi-e frică, poate o să mă doară. Haide,

epede, să mă gândesc la chipul lui, să-mi închipui  
să mă duc spre el. Ce rece e bara! Lunecă! Foarte  
bine dacă lunecă! E mai ușor. Acum! Zgomot și  
gol! Au, umărul!

Și Popa, și Dominic și Flora socotiseră o în-  
âmplare inexplicabilă accidentul Magdei. Turneul  
e isprăvea cu zece zile mai curând din pricina  
ui. Li regretau moartea și le părea rău că plecaseră  
a drum cu un om bolnăvicios și ciudat, care atră-  
rea parcă nenorocirea după el. Numai ei putea să-i  
reacă prin gând să meargă noaptea între vagoane,  
ând mai era și polei.







## CUPRINSUL

---

	<u>Pagina</u>
1. — Album de familie . . . . .	5
2. — Pensiunea „Steaua Magilor“	29
3. — Melopee . . . . .	49
4. — Sanatoriul de odihnă . . . . .	105
5. — Fantezie romantică . . . . .	115
6. — Zi de Noembrie . . . . .	169
7. — La început a fost iubirea. . .	187
8. — Poveste veche . . . . .	209
9. — Un an de reculegere . . . . .	255
10. — Noapte de gardă . . . . .	275
11. — O viață . . . . .	291
12. — Sfârșitul turneului . . . . .	318

